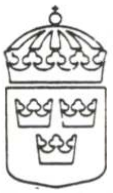
Riksdagens protokoll 1990/91:6

Onsdagen den 10 oktober

Kl. 9.00–19.31

Protokoll 1990/91:6

1 § Val till Nordiska rådet

Företogs val av 20 medlemmar och 20 suppleanter i Nordiska rådet.

Valberedningen hade enhälligt godkänt gemensamma listor för valen av medlemmar och suppleanter i Nordiska rådet.

Sedan de gemensamma listorna upplästs av talmannen och godkänts av kammaren befanns följande personer, vilkas namn i här angiven ordning upptagits på resp. listor, valda för tiden intill dess val nästa gång ägde rum:

medlemmar
Grethe Lundblad (s)
Lennart Andersson (s)
Carl Bildt (m)
Lahja Exner (s)
Elver Jonsson (fp)
Karin Söder (c)
Per Olof Håkansson (s)
Wiggo Komstedt (m)
Lena Öhrsvik (s)
Olle Östrand (s)
Berit Oscarsson (s)
Hans Nyhage (m)
Ylva Annerstedt (fp)
Gunnar Björk (c)
Lars Werner (v)
Marianne Samuelsson (mp)
Hans Gustafsson (s)
Karl-Erik Svartberg (s)
Sten Svensson (m)
Anita Johansson (s)

suppleanter
Lars Ulander (s)
Yvonne Sandberg-Fries (s)
Arne Andersson i Ljung (m)
Sten-Ove Sundström (s)

Hugo Bergdahl (fp)
Gunilla André (c)
Ulla Johansson (s)
Filip Fridolfsson (m)
Jan Fransson (s)
Bruno Poromaa (s)
Birthe Sörestedt (s)
Görel Bohlin (m)
Bengt Westerberg (fp)
Olof Johansson (c)
Björn Samuelson (v)
Krister Skånberg (mp)
Nils T Svensson (s)
Reynoldh Furustrand (s)
Inger Koch (m)
Iris Mårtensson (s)

2 § Val av ytterligare suppleant i jordbruksutskottet

Företogs val av en suppleant i jordbruksutskottet.

I överensstämmelse med förslag från valberedningen valdes till

suppleant i jordbruksutskottet
Lars Ernestam (fp)

3 § Anmälan om ny vice ordförande i jordbruksutskottet

Talmannen anmälde att jordbruksutskottet till ny vice ordförande efter Hans Gustafsson utsett *Jan Fransson* (s).

4 § Meddelande om ändringar i kammarens sammanträdesplan, m.m.

Anf. 1 TALMANNEN:
Jag får meddela följande ändringar i kammarens sammanträdesplan.

Fredagen den 12 oktober
Den allmänpolitiska debatten beräknas kunna avslutas redan under morgondagen, torsdagen den 11 oktober. Fredagen den 12 oktober sammanträder kammaren därför för bordläggningsplenum kl. 12.00.

Måndagen den 15 oktober
Kammaren sammanträder för bordläggningsplenum kl. 15.00.

Frågestunden tisdagen den 23 oktober

Talmannen i det tjeckoslovakiska parlamentet, Alexander Dubcek, kommer den dagen att tala i andrakammarsalen kl. 14.30. Frågestunden kommer därför att börja först kl. 15.00.

På grund av riksdagens resa till Göteborg den 18 och 19 oktober skall frågor, som avses besvaras vid frågestunden den 23 oktober, ges in till kammarkansliet senast onsdagen den 17 oktober kl. 13.00.

5 § Justering av protokoll

Justerades protokollet för den 4 oktober.

6 § Allmänpolitisk debatt – Europafrågor

Övergripande debatt om Europafrågan

Anf. 2 Utrikesminister STEN ANDERSSON:

Herr talman! Drömmen om ett Europa i fred, demokrati och samarbete har börjat förverkligas. En fredlig, folklig revolution har gjort slut på den splittring i två fientliga block som blev följden av andra världskriget.

Europa får aldrig mera delas i militära eller ekonomiska block. Det är grunden för Sveriges politik, när vi tillsammans med andra länder och folk börjar forma ett nytt Europa.

För en vecka sedan i dag hissades det förenade Tysklands flagga i Berlin. Det nya, demokratiska Tyskland kommer att spela en utomordentligt värdefull roll i det framtida, fredliga Europa.

Stalins hotfulla skugga vilar inte längre över folken i Öst- och Centraleuropa. Den frihet och demokrati som varit en förutsättning för vårt välstånd tillkommer nu också dem. Men de står inför väldiga omställningsproblem.

Ingenstans är problemen större än i Sovjetunionen. Försörjningskrisen där blir allt svårare. Den förstärker upplösningstendenserna i unionen. Sovjetunionens framtid – ekonomin, det politiska systemet, ja, själva unionens fortbestånd – är den stora osäkerhetsfaktorn i Europa.

Vi kan inte förutspå vart utvecklingen leder. Men två saker vet vi: I den gigantiska omvälvning som pågår måste folkens rätt till självbestämmande respekteras. Och ett framtida Europa i säkerhet och samarbete är otänkbart utan Ryssland och de andra republiker och folk som finns i Sovjetunionen.

Vi fruktar inte längre ett krig i Europa. Inom kort undertecknas ett vittgående avtal om nedrustning av konventionella vapen på vår kontinent. Gemensam säkerhet är inte längre en vision, det är ett konkret mål inom räckhåll.

Integrationen mellan EG-länderna fördjupas. EFTA och EG är engagerade i intensiva förhandlingar om ett ekonomiskt samarbetsområde. För både EG och EFTA är det viktigt att de framväxande marknadsekonomierna i Öst- och Centraleuropa inlemmas i ett europeiskt ekonomiskt samarbete.

Herr talman! Vår Europapolitik har liksom all vår utrikespolitik som yttersta mål vårt lands säkerhet, vårt folks frihet och välstånd. Därför eftersträvar regeringen bred enighet om Europapolitiken. Det gagnar Sverige. Ju större enighet, desto större möjligheter att framgångsrikt ta itu med de uppgifter som förestår oss.

Neutralitetspolitiken är grunden för vår säkerhetspolitik. Den är lika viktig i dag – när vi söker skapa nya former för säkerhet och samarbete i ett Europa som ännu rymmer så mycken osäkerhet – som den var i det tudelade Europa. Jag utgår från att det här är någonting som vi alla är överens om.

Herr talman! ESK – Konferensen för säkerhet och samarbete i Europa – är det ojämförligt viktigaste instrumentet för att skapa ett system för gemensam säkerhet i Europa – ett system som bygger på FN-stadgan och Helsingforsdokumentet. ESK bildar ramen för ett utbyggt samarbete mellan alla Europas länder.

Om drygt en månad möts ESK-ländernas stats- och regeringschefer i Paris för att dra upp riktlinjerna för den framtida säkerheten och samarbetet i Europa. För en vecka sedan deltog jag i New York i ett förberedande möte mellan ESK:s utrikesministrar.

Det råder bred enighet mellan de 34 staterna om ESKs framtida arbete. Ett omfattande förberedelsearbete har utförts, där också Sverige spelat en aktiv roll.

Warszawapakten har i praktiken upphört att existera. Altantpakten befinner sig i förändring. I kommande förhandlingar om nedrustning och säkerhet i Europa måste alla stater – var och en med sina säkerhetsintressen – delta. Detta har länge varit ett svenskt krav. I New York fick vi ett klart och glädjande besked. I nästa omgång av nedrustningsförhandlingarna kommer också Sverige att delta.

ESK måste få en fast struktur. Till en sådan hör regelbundet återkommande ministermöten, ett sekretariat, ett organ för att förebygga konflikter liksom ett organ för övervakning av val. Men vi får inte skapa någon ny, svällande internationell byråkrati. Nya organ skall inrättas efter behov.

Det är också nödvändigt med ett demokratiskt och parlamentariskt inflytande i ESK. Vid ESK-mötet om den mänskliga dimensionen i Köpenhamn i somras framförde Sverige tanken att Europarådets rådgivande församling kunde bilda grunden för ett sådant. Det har vi fått gehör för. ESK-debatten i Strasbourg för drygt en vecka sedan visade också på en lovande väg mot en sådan församling.

Europas historia är en lång kamp för frihet, folkstyre och mänskliga rättigheter. Den kampen är inte vunnen. Den måste ständigt föras vidare.

Europarådet är det viktigaste instrumentet för att värna och stärka respekten för de mänskliga rättigheterna i Europa. De höga krav som den europeiska konventionen för de mänskliga rättigheterna ställer på sina medlemmar får aldrig sänkas.

Nästa år övertar Sverige ordförandeskapet i rådets ministerkommitté. För oss är det naturligtvis en källa till stor tillfredsställelse att Ungern, som den första av de öst- och centraleuropeiska reformstaterna, nu kan inträda i Europarådet.

Samtidigt ser vi med oro på utvecklingen i Rumänien – både politiskt och

mänskligt. Den film om rumänska barnhem som visats också i svensk TV ger ett förfärande och gripande vittnesbörd om hur situationen kan vara i landet.

Herr talman! Om det nya Europa skall kunna bli ett gemensamt hem för alla folk, måste folkens rätt till nationellt självbestämmande erkännas och respekteras.

De baltiska folken står oss nära, historiskt och kulturellt. Vi ser fram mot den dag, då de baltiska republikerna åter uppnår självständighet i enlighet med Helsingforsdokumentets bokstav och anda.

I dag arbetar Sverige aktivt och konstruktivt för att på olika sätt underlätta de baltiska republikernas återinlemmande i ett europeiskt samarbete. Det är vår bestämda uppfattning att de skall beredas möjlighet att följa ESK-processen.

Östersjöområdet med de baltiska republikerna intar en prioriterad plats i det svenska stödet till reformländernas omställning och utveckling. Konferensen i Ronneby för en tid sedan var ett första steg i en ny form av samarbete mellan länderna kring Östersjön. Ett fredligt samarbete i Norden och mellan länderna kring Östersjön befäster vår säkerhet.

I Tallinn och Riga har vi redan en egen representation. Som komplement till vår närvaro i de baltiska republikerna välkomnar vi beslutet, grundat på ett förslag som kommit från svenskt håll, att inrätta nordiska informationskontor i deras huvudstäder. Regeringen välkomnar också inrättandet av ett baltiskt informationskontor i Stockholm.

Herr talman! Mycket av det vi vill se förverkligat i hela Europa har redan förverkligats i Västeuropa. I ett Europa utan blockgränser blir ett EG, som är öppet mot omvärlden, en stark drivkraft i ett samarbete från Atlanten till Ural – och kanske en bit bortom Ural.

Vi eftersträvar djupast och bredast möjliga samarbete mellan de västeuropeiska industriländerna. Sverige är ett av dem. Vi har en gemensam politisk och kulturell frihetstradition. Vårt näringsliv och våra samhällen är likartade.

Den svenska demokratin, vårt näringsliv, vår arbetsmarknads- och socialpolitik, vår utbildning, forskning och miljövård är vårt bidrag till det västeuropeiska samarbetet. Sverige är ett bra land att leva i. Det vet man i Europa.

Riksdagen har i bred enighet förklarat att ett svenskt medlemskap inte är ett mål för de förhandlingar som nu förs med EG. I ett längre perspektiv kan ett svenskt medlemskap komma att aktualiseras. Avgörande för vårt ställningstagande då blir den säkerhetspolitiska utvecklingen i vår omvärld.

Än, herr talman, är det svårt att överblicka de säkerhetspolitiska följderna av omvälvningarna i Öst- och Centraleuropa. Än vet vi inte om EG väljer att gå vidare mot ett förpliktigande utrikespolitiskt samarbete och en gemensam försvarspolitik eller inte.

Herr talman! Människornas aktiva engagemang och delaktighet i samhället är demokratins styrka. Fattigdom, arbetslöshet och social utslagning hotar demokratin. Europas historia detta århundrade bär fruktansvärda vittnesbörd om det. Solidaritet måste prägla vår Europapolitik.

Öst- och Centraleuropa har påbörjat den smärtfyllda övergången från en havererad kommunistisk centralstyrning av ekonomin till marknadshushållning. Industrin är körd i botten. Jordbruket är omodernt. Miljöproblemen

är gigantiska. Man kan se på människorna där hur miljöförstöringen knäckt deras hälsa. Värst drabbade är barnen.

Den ekonomiska omställningen kommer obevekligen att leda till stor arbetslöshet. Den nyvunna, i många fall bräckliga, demokratin sätts i fara. Gamla etniska och nationella motsättningar får näring i den jordmån som nöd och ekonomiska svårigheter skapar.

I vårt land liksom överallt i Västeuropa har vi länge väntat på och hoppats på kommunistdiktaturernas sammanbrott. Nu måste vi i konkret solidaritet visa vad detta var värt.

Sverige har redan inlett ett omfattande samarbete med Öst- och Centraleuropa. Det sker bilateralt – och det sker multilateralt genom EFTA, OECD, den europeiska utvecklingsbanken och andra organisationer.

Huvuddelen av den miljard kronor som riksdagen i våras anslog kommer att gå till de baltiska republikerna och Polen. I augusti beslutade regeringen att inrätta en särskild Österuropadelegation i syfte att stärka hela det svenska samhällets engagemang för reformprocessen.

Vårt samarbete med Öst- och Centraleuropa handlar inte bara om ett för alla parter fruktbärande ekonomiskt utbyte. Det handlar om miljöinsatser som är nödvändiga för vår gemensamma framtid. Och det handlar inte minst om att dela med sig av erfarenheter av hur en stabil demokrati och social välfärd byggs upp och tryggas.

Herr talman! Vår utrikespolitik grundas på realpolitiska bedömningar av omvärlden. Av den anledningen har vi skäl att se med optimism på utvecklingen i Europa – utan att därför bortse från den osäkerhet och de stora problem som finns i vår del av världen.

Men vi måste också betrakta vad som händer utanför Europa. Den kris som Irak framkallat genom sin invasion och ockupation av Kuwait inger djup oro. Alla ansträngningar måste göras för att få till stånd en fredlig lösning av konflikten. En sådan kan komma till stånd bara genom att Irak efterkommer FNs resolutioner och upphör med ockupationen av Kuwait. För att nå en rättvis och varaktig fred i Mellanöstern krävs en allomfattande lösning, som måste grundas på FNs säkerhetsråds relevanta resolutioner. President Mitterrand har anvisat en väg för att nå en lösning, och det förslaget har vårt stöd.

Krisen i Gulfområdet påverkar Europa på många sätt – i dag mest konkret genom snabbt stigande oljepriser. Men i ett vidare perspektiv är den också ett memento för oss alla: Det Europa som vi nu är med och formar, sedan klyftan mellan öst och väst överbryggats, måste gripa sig an med uppgiften att utjämna klyftan mellan nord och syd. Endast då kan freden bevaras.

Anf. 3 MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Herr talman! Vi lever återigen i *ett* Europa. Tysklands återförening i förra veckan utgör bekräftelsen på den historiska omvandling som burits upp och bärs upp av modiga män och kvinnor och som återgett folken i Central- och Österuropa deras frihet.

Ännu finns det folk i vår omedelbara närhet som inte uppnått sin självständighet. Jag tänker på de baltiska republikerna. Det finns anledning att i denna Europadebatt särskilt tänka på dem och uttrycka vår bestämda vilja

att stödja och hjälpa deras återinträde i det internationella samfundet som självständiga nationer. Ännu finns det länder i Europa där de mänskliga fri- och rättigheterna inte är säkrade. Vi upprörs i dag av skildringarna från Rumänien. Dessa folk måste få vårt stöd och vår hjälp.

Att andra världskrigets förfärliga arv nu äntligen läggs i graven öppnar nya rika livsmöjligheter för alla européer. I de forna kommuniststyrda länderna får människorna nu en möjlighet att befästa sina fri- och rättigheter och befriade från planhushållningens fattigdomsskapande tvångströja börja bygga upp sina förödda ekonomier. För oss lyckligt lottade i väst medför järnridåns fall möjligheter till nya mänskliga och kulturella kontakter, nya utmaningar och nytt ansvar.

Självfallet medför också denna historiska omvandling, som i sin grund är så genomgående löftesrik, svårigheter, påfrestningar och risker. Övergången från planhushållning till marknadsekonomi, nödvändig som den är, kommer att medföra stora påfrestningar och kräva hjälp från de etablerade marknadsekonomierna. När förtrycket lyfter avslöjas den förstörda miljön. Också här måste vi hjälpa till.

Folken i öst har till skillnad från oss i de öppna samhällena i väst inte naturligen förts samman i fredliga värv som handel, turism, ungdoms- och kulturutbyte. Under förtryckets stela yta har gammal misstänksamhet och gamla etniska motsättningar fått leva kvar. Desto viktigare är det att folken i Central- och Östeuropa nu blir deltagare och medlemmar i det fredliga europeiska samarbete på demokratins och marknadsekonomins grund som med sådan framgång byggts upp i Västeuropa.

Ungern, Tjeckoslovakien, Polen och Jugoslavien är på väg att bli medlemmar i Europarådet. Och ännu fler länder i öst har gäststatus. Inom Europeiska gemenskapen, EG, pågår ett intensivt arbete med att ta fram särskilda associationsavtal, s.k. Europaavtal, som skall erbjudas reformländerna i öst. Det är intressant att notera att den politiska dialogen på hög nivå åsätts en betydande vikt i dessa avtal. När så de 34 signaturländerna i ESK-processen samlas till toppmöte i Paris i november, fattas förhoppningsvis de beslut som stegvis kommer att göra det möjligt för Helsingforsprocessen att bilda ramen för den av alla önskade nya europeiska säkerhetsordningen. Jag noterar med tillfredsställelse den positiva rapport som utrikesministern givit oss här i dag om läget inför Parismötet.

Ett nytt Europa håller på att växa fram, ett Europa präglat av fredlig samverkan och av utvecklingsansträngningar för att söka säkra ekonomisk välfärd och god miljö åt alla. Detta nya Europa erbjuder också oss i Sverige nya möjligheter men också nya utmaningar. Vi måste nu äntligen skaffa oss en Europapolitik. Vi måste vara beredda att engagera oss i och hjälpa våra nära grannländer. Vi måste delta i den s. k. 24-gruppens hjälp till de nya demokratierna i öst.

Vi måste bestämma oss för vår roll i den djupare Europaintegrationen, den som benämns med två bokstäver EG, Europeiska gemenskapen, och som går vidare med sådan tyngd och kraft och som kommer att omfatta allt fler länder under 90-talet.

Det är alldeles klart att EG blir den naturliga kärnan i det nya samarbetets Europa. Efter den första renässans som den inre marknaden och begreppet

1992 inneburit för EG och hela Europa står EG i dag inför en andra renässans, som handlar såväl om att fördjupa och demokratisera det egna samarbetet som att öppna det för det övriga Europa.

Herr talman! Vill vi i Sverige fortsätta att sitta på åskådarplats och betrakta det stora europeiska skeendet? Nöjer vi oss med att vara andra rangens euopéer, åskådare utan rösträtt i de församlingar där Europas och vår egen framtid utstakas?

Är det nog för våra svenska och europeiska ambitioner att genom ett utvidgat frihandelsavtal – ett EES-avtal – söka rädda oss själva från diskriminering och välfärdsförluster?

Moderata samlingspartiets svar på dessa frågor är nej. Vi menar att också Sverige har en uppgift att fylla när det gäller nydaningen av det europeiska samhället – det nya Europa, för den fria människan.

Också Sverige måste i samverkan med övriga nordiska länder fullt ut som medlem delta i det europeiska samhällsbygget. Också svenska medborgare måste få rösträtt i Europeiska gemenskapen.

Vi räds inte Europa! Vi ser möjligheterna. Vi tror att svenska medborgare, företag och institutioner har något att ge till den europeiska utvecklingen. Vi är övertygade om att den svenska kulturen, den svenska identiteten, den svenska nationalkänslan kommer att berikas av tätare kontakter med den europeiska mångfalden.

Varför är svensk socialdemokrati så ängslig för Europa? Varför ser man bara risker? Varför bromsar man hela tiden? Varför kan man inte se riktigheten i den danska utrikesministerns vision om ett Norden, där alla länder blivit EG-medlemmar och i kraft av sitt samarbete och sina gemensamma värderingar påverkar den europeiska utvecklingen?

Varför låtsas man som att EG är ett bygge som vid en viss tidpunkt är färdigt – enligt utrikesministern år 1993 – och som vi då kan sätta under förstoringsglas och besluta oss för om det passar oss att tillhöra eller inte?

Så är det inte. EG innebär en stegvis process, vars utveckling medlemsländerna hela tiden kan påverka. EGs framgång är baserad på just denna stegvisa metod. Försöker man ta ett för långt steg är det alltid några medlemsländer som bromsar.

EG befinner sig nu i en betydelsefull utvecklingsfas. I december skall två regeringskonferenser avhållas, en om den ekonomiska och monetära unionen och en om institutionella reformer eller, som det heter, den politiska unionen. Redan när dessa konferenser är över kommer innehållet att ha klarnat i de nu pågående diskussionerna, och fördragstexter skall vara klara till sommaren 1991.

Den kunskap som vi kan önska ha om EGs marschinriktning efter de viktiga regeringskonferenserna får vi således långt tidigare än det av utrikesministern utvalda årtalet 1993.

I själva verket är det så att om Sverige vill vara med när EG återigen öppnar dörren för nya medlemmar så bör vi snarast följa i Österrikes fotspår och lämna in vår ansökan. Vi moderater föreslår att detta sker under andra halvåret 1991 efter de allmänna valen i september.

Som vitbokens fader Lord Cockfield påpekade i måndags här i Stockholm

så måste kommissionen behandla de ansökningar som lämnas in. Med Österrike pågår just nu "detaljerade samtal".

Att bli medlem av EG kräver en betydande process, som sträcker sig över ett antal år. Det är t.ex. nödvändigt att söka medlemskap cirka ett år innan de formella förhandlingarna skall börja för att ansökan skall kunna prövas och förhandlingarna förberedas av bl.a. kommissionen och Europaparlamentet. Det är detta som just nu sker med den österrikiska ansökan.

Därmed står det klart, att Sverige bör lämna in en ansökan om medlemskap andra halvåret 1991 eller allra senast i början av 1992.

Men en ansökan om medlemskap kräver noggranna förberedelser. Det handlar om ett stort nationellt ställningstagande, och detta måste som sådant föregås av en stor nationell debatt. Den debatten har nu tagit sin början. Det är bra.

Herr talman! Vi moderater vill söka medlemskap i EG med bibehållen alliansfrihet och bibehållen säkerhetspolitisk inriktning. Det innebär att det är viktigt att det utrikes- och säkerhetspolitiska samarbetet inom EG får en sådan uformning att det inte behöver omfatta en gemensam försvarspolitik. Det utrikespolitiska samarbetet inom EG har kontinuerligt utvecklats under de senaste decennierna.

Det är alldeles riktigt att den dramatiska förändringen av den europeiska säkerhetspolitiska geografin under 1989 har lett till en ny diskussion inom EG-staterna om ett vidareutvecklat utrikespolitiskt samarbete. I denna diskussion höjs också röster för att i EG-samarbetet ta in säkerhetspolitik.

Jag vill gärna understryka detta, och jag vill gärna i ett senare inlägg höra om utrikesministern delar min bedömning. Det förefaller emellertid mycket osannolikt att detta utrikespolitiska samarbete skulle ges en överstatlig karaktär genom att en majoritet med beslut kunde binda en minoritet eller en enskild stat i en enskild viktig fråga. Det förefaller vidare sannolikt att den militära säkerhetspolitiken liksom hitintills inte kommer att föras in i EG-samarbetet.

Herr talman! Att socialdemokratins motstånd mot medlemskap i EG nu tycks ha luckrats upp så att signalen gått från rött till gult är naturligtvis tillfredsställande. Men hur länge kan socialdemokratin undvika att ge klart besked om sin inställning? Det är ett demokratiskt krav att Europafrågorna diskuteras i nästa valrörelse. Ett så stort nationellt ställningstagande som frågan om Sveriges deltagande i Europeiska gemenskapen måste föregås av en omfattande debatt.

Herr talman! Vi moderater är övertygade om att Sverige i samarbete med de övriga nordiska länderna har en konstruktiv och viktig roll att fylla i Europeiska gemenskaperna.

Herr talman! Låt mig sluta mitt anförande med att påpeka, liksom utrikesministern, att samtidigt som hotet om storkrig i Europa har begravts under Berlinmurens sönderhackade betong har krigshotet återuppstått i Persiska viken. Jag vill därför sluta med att erinra om FNs stora roll för världens och Europas fred.

Anf. 4 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Under de senaste tolv månaderna har Europa förändrats i en takt och på ett sätt som ingen av oss trodde vara möjligt. Berlinmuren

har rivits och järnridån rasat. Socialistiska enpartistater har fallit ihop som korthus. Kvar finns desillusionerade människor, konkursmässiga ekonomier och en svårt söndertrasad miljö. I fruktansvärt avslöjande TV-reportage från Rumänien har vi de senaste dagarna sett vidrigheterna från ett kommunistiskt system.

Nu visar sig facit av den halvsekellånga tävlan i Europa mellan diktatur och socialism å ena sidan, demokrati och marknadshushållning å den andra. Kommunisternas ideologiska haveri är totalt. Det gäller även det svenska vänsterpartiet. Förhoppningarna inte minst hos många svenska socialdemokrater att folket i Östeuropa skulle byta kommunismen mot en mjukare variant av socialism har kommit på skam.

Herr talman! Utvecklingen i Europa under det senaste året har varit lika glädjande som spännande.

Sverige har bidragit till utvecklingen genom bl.a. en fast demokratisk förankring, ett välutvecklat näringsliv och satsningen på frihandel. Men vi har knappast tillhört de pådrivande när det gällt att få till stånd den gemenskap i Västeuropa som blivit motorn i processen. Tvärtom har många genom åren felbedömt läget. Ingvar Carlsson och Anne-Marie Lindgren skrev t.ex. i boken Vad är socialdemokrati?:

> "Såväl Sovjetunionen som länderna i Östeuropa har genomfört en snabb industrialisering och har en hög bruttonationalprodukt. Det finns åtskilligt att invända mot systemet i dessa länder men de bevisar ovedersägligen att kapitalismen inte har monopol på att skapa materiellt välstånd."

Även utrikesministern kan ha anledning fundera över förhastade uttalanden som detta från november i fjol:

> "Ett förenat Tyskland skulle i dag bli ett chauvinistiskt Tyskland, som vill sätta sin prägel på samarbetet inom ett nytt Europa. --- En alltför snabb återförening skulle skapa problem."

Men låt oss lämna tidigare felbedömningar av både socialdemokrater och kommunister och i stället fråga: Hur kan nu Sverige bäst medverka till att de freds- och välståndsbildande krafterna får fullt genomslag?

Ett krig i Europa får inte inträffa. Vi vet att det kan förhindras. Krigsriskerna har minskat, en nedrustning har inletts, och i förra veckan rapporterades om nya steg i den processen. Det gemensamma målet är gemensam säkerhet.

I Europa finner vi de länder som står oss närmast, vilkas kulturarv vi delar och vilkas syn på mänsklig värdighet, frihet, demokrati och rättvisa överensstämmer med vår egen.

I dag växer ett nytt, öppnare och mera enat Europa fram. Sverige får inte hamna vid sidan av denna utveckling. Samarbetet sträcker sig över allt vidare områden. Det handlar om ekonomi, miljö, utbildning, forskning, kultur. Till det allra viktigaste hör nya möjligheter för människor att utan byråkratiska hinder röra sig fritt i Europa – att själva välja var de vill studera, arbeta och bosätta sig. Livschanserna ökar i ett enat och demokratiskt Europa. Även vi svenskar måste få vara med om det spännande äventyret att bygga ett nytt Europa.

Det bästa sättet att förebygga gränskonflikter är att göra gränserna mindre

viktiga. Det var denna insikt som drev fram den europeiska integrationen efter andra världskriget. Tillkomsten av EG har inneburit ett slut på de sekelgamla motsättningarna mellan de gamla ärkefienderna Frankrike och Tyskland och verksamt bidragit till att stärka demokratin. Också Europarådet har haft en viktig uppgift. När järnridån nu lyfts bort finns dock risken att gamla regionala eller nationella konflikter blossar upp på nytt. EG-samarbetet är därför viktigt också för att garantera fred och stablilitiet i det nya Europa.

Ett enat Europa är dock inte detsamma som ett centraliserat Europa. Tvärtom öppnas på nytt gamla kontaktvägar och nya möjligheter till regionalt samarbete, t.ex. i Norden och kring Östersjön. En modern motsvarighet till den gamla Hansan skulle ha stor betydelse för fred och samarbete i vår del av världen.

Utvecklingen i Europa har också fått effekter i andra världsdelar. Den sovjetiska modellen har under decennier varit en förebild för alltför många afrikanska härskare. När den nu kollapsat och förlorat all trovärdighet leder det till att allt fler människor i dessa länder kräver politisk pluralism och flerpartisystem. De hämtar inspiration och argument från demokratiseringen i öst och från de europeiska samarbetssträvandena.

Detta är glädjande och bör stimulera en starkare betoning i det svenska biståndet av åtgärder som stöder denna utveckling mot demokrati i tredje världen. Men i det nya Europa behövs också kraftfulla talesmän för ett ökat internationellt bistånd från Europa. Sverige kan i denna strävan ge stöd åt länder som Holland och Danmark.

EG beslutade i mitten på 1980-talet att skapa en inre marknad med fri rörlighet för människor, varor, tjänster och kapital. Betydande framsteg har gjorts, och vid utgången av år 1992 är målet med stor sannolikhet uppnått.

För Sverige, liksom för övriga EFTA-länder, är det viktigt att inte hamna vid sidan av denna utveckling. Inom EFTAs ram deltar därför Sverige i förhandlingar med EG om ett europeiskt ekonomiskt samarbetsområde. På så sätt hoppas vi få del av de fyra friheterna och även på andra sätt få medverka i ett fördjupat samarbete med EG. För att uppnå detta är vi beredda att anpassa våra lagar till gällande EG-regler. Folkpartiets önskan är att dessa förhandlingar skall bli framgångsrika.

För liberaler är Europasamarbetet något mer än en möjlighet att åstadkomma ökat välstånd. Som en röd tråd genom integrationsprocessen i EG går strävan att skapa ett "Medborgarnas Europa" – ett hemland för Gemenskapens 340 miljoner invånare. Därför riktas också uppmärksamheten alltmer på den sociala dimensionen, på behovet att politiskt samverka för att öka människors trygghet, främja en god miljö och utveckla eftersatta regioner.

Alla politiska krafter i EG är inte lika positiva till detta. Inom EG finns både de som vill driva på samarbetet på det sociala och miljöpolitiska området och de som vill bromsa det. Som medlem i EG skulle Sverige kunna liera sig med de krafter som driver på.

Inte minst på miljöområdet är det otillräckligt att föra kampen nationellt – där krävs internationell samverkan. I vissa miljöfrågor ligger Sverige före EG-länderna, i andra har de kommit längre, t.ex. vad gäller krav på miljö-

konsekvensanalyser innan viktiga beslut fattas. Sverige bör hålla ett högt tempo i miljöpolitiken, högre än vad EG påbjuder, och medlemskap i EG utgör inget hinder för det. Men däremot skulle ett medlemskap i EG ge oss ökade möjligheter att påverka miljöpolitiken i Europa. Många gånger är det väsentligare att 340 miljoner människor tar ett halvt steg i rätt riktning än att 8 miljoner tar ett helt.

De länder som ingår i EG avstår från delar av sin nationella suveränitet men får i utbyte del i den gemensamma beslutanderätten. Också de länder som väljer att, utan medlemskap, införa samma regler som Gemenskapen går miste om delar av sin suveränitet, dock utan att komma med i de organ där reglerna utformas och beslutas. Därigenom riskerar dessa länder att på sikt få en allt sämre balans mellan beroende av och inflytande över det regelverk som är en förutsättning för de öppna gränserna och den fria rörligheten.

Hänsyn till omvärldens förtroende för den svenska alliansfriheten har varit det bärande motivet för att Sverige hittills inte sökt medlemskap i EG.

Förhållandena i Europa har förändrats. Utvecklingen av relationerna mellan stormakterna har gått mycket snabbt. Viktiga överenskommelser om truppreduktioner och tillbakadragande av såväl trupper som offensiva vapen har ingåtts. Nya omfattande överenskommelser är på väg. Utvecklingen i Central- och Östeuropa bidrar till att radikalt minska spänningarna mellan stormakterna. Warszawapaktens fortgående sönderfall, NATOs ändrade inriktning och tillkomsten av det nya Tyskland understryker ytterligare denna utveckling. Sker inga bakslag talar allt starkare skäl för att medlemskap i EG går att kombinera med fortsatt alliansfrihet och ett fullföljande av svensk neutralitetspolitik.

Sverige bör fullt ut medverka i den europeiska integrationen på samma villkor som gäller för de länder som är medlemmar i EG. Gemenskapen har förklarat att den är beredd att pröva ansökningar om medlemskap så snart den inre marknaden är genomförd, dvs. fr.o.m. 1993. Sådana ansökningar föreligger redan från Österrike, Turkiet, Cypern och Malta. Också Ungern har uttalat sin avsikt att söka medlemskap av EG.

Folkpartiets åsikt är att Sverige, med de givna förutsättningarna, under den kommande riksdagsperioden bör ansöka om medlemskap i Europeiska gemenskapen. Detta bör ske i så god tid att Sveriges medlemsansökan inte kommer att behandlas senare än ansökningarna från Österrike, Turkiet, Cypern och Malta för att nu inte nämna Ungern. Är socialdemokraterna beredda att medverka till detta, vare sig ni då är i opposition eller i regeringsställning?

Herr talman! I våra baltiska grannländer fanns i våras en stämning av glädje, kanske rent av eufori, över att den nationella identiteten återvunnits, även om vägen fortfarande tycktes vara lång till återupprättad full självständighet. I dag är stämningarna mer bistra. De utlovade förhandlingarna med centralmakten i Moskva om formerna för utträde ur den påtvingade unionen kom aldrig i gång under sommaren trots upprepade löften. Kanske kan den senaste veckans signaler om kontakter mellan Litauen och Moskva ändå innebära att processen kommer i gång.

Men det dominerande intrycket från våra kontakter med vänner i de baltiska folkfronterna är, att upplösningstendenserna i den sovjetiska ekonomin

och den sovjetiska statsledningen riskerar att skapa en situation där inga kontakter alls kan tas, eftersom man inte kan hitta någon motpart på centralt håll som har mandat att förhandla. Skulle dessa farhågor besannas betyder det att en mycket farlig situation kan uppstå. Irrationella och ansvarslösa aktioner från delar av den traditionella sovjetiska maktapparaten skulle kunna orsaka stor skada inte bara för balterna utan för hela demokratiseringsprocessen i Sovjetunionen.

Det är därför så mycket viktigare att vi från svensk sida tydligt markerar vad vi hoppas och förväntar oss av utvecklingen i våra baltiska grannländer. Det finns bara en lösning på den i längden ohållbara situation som uppstod när Nazityskland och Stalins Sovjetunion 1939 gjorde upp om att dela Östeuropa mellan sig och som ledde till att de baltiska staterna ockuperades och därefter annekterades av Sovjetunionen – och det är att självständigheten återupprättas i enlighet med de baltiska folkens i fria val uttryckta önskemål. Nu ritas Europas karta om efter det kalla kriget. De baltiska ländernas öde får då inte förbises.

Den svenska regeringen borde, i likhet med Islands regering, markera våra förväntningar om återställd baltisk självständighet genom att redan nu uttryckligen förbinda sig att verka för att de baltiska staterna får bli observatörer vid fortsättningen av ESK-processen, inför höstens möte i Paris och därefter. Det vore ett nytt steg i den positiva utveckling som hittills skett. Det är viktigt att vi som närmsta grannland till Estland, Lettland och Litauen bidrar till att det kan tas.

Min fråga är: Är utrikesministern beredd att ta detta steg?

Anf. 5 PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Låt mig börja med att gratulera talmannen till initiativet till den här Europadebatten. Jag tycker att det är en mycket tydlig markering av den vikt som vi fäster vid Europafrågorna och av att utformningen av en ny svensk Europapolitik är en av våra viktigaste politiska uppgifter.

Samtidigt finns det väl också anledning att slå fast att vårt ökade intresse för Europa inte får gå ut över vårt intresse för vad som händer i andra delar av världen och inte får försvaga vår solidaritet med de fattiga folken i Afrika, Asien och Latinamerika och vår vilja att arbeta för en fred som omfattar hela världen och inte bara Europa.

Det är alldeles självklart att den händelseutveckling som vi har fått uppleva i Europa under de allra senaste åren ställer stora krav på nytänkande och på att vi förmår att utnyttja de möjligheter som utvecklingen ger oss. Vi har fått uppleva ett mycket dramatiskt skeende. Det är den mest genomgripande omdaningen av Europas politiska karta som någonsin har inträffat i fredstid.

Den här omdaningen präglas å ena sidan av en integrationsprocess i Västeuropa och å andra sidan av en frigörelse, och man kan i viss mening säga en upplösningsprocess i Östeuropa. Det paradoxala är att trots att man kan se det här som två motsatta utvecklingsriktningar leder de hän mot ett Europa präglat av större gemenskap än någonsin tidigare, ett Europa präglat av demokrati, marknadsekonomi och, hoppas vi, även ett socialt och ekologiskt ansvarstagande. Detta skapar nya och spännande möjligheter.

Vi får väl erkänna att Sverige, som så många andra länder, togs på sängen av den snabba utvecklingen i Östeuropa. Det är i och för sig inget märkligt med det. Vi ser att de sovjetiska satellitstaterna plötsligt blir självständiga och demokratiska, att Sovjetunionen inleder en utveckling som visserligen har oändliga svårigheter framför sig men som ändå bär i sig hoppet att vi också en dag får demokrati i Ryssland och i alla övriga Sovjetrepubliker, vi ser möjligheter till att våra baltiska grannar skall få sin självständighet. Det här är en utveckling som få har förutsett, men som naturligtvis är oerhört spännande och fascinerande och skapar nya möjligheter.

Det beklagliga är att Sveriges profil inför den här utvecklingen har varit så låg. Den svenska politiska reaktionen var tidigt mycket tvekande och mycket försiktig. Signalerna från Sverige till dem som stod bakom frigörelsesträvandena i öster var: Ta det litet försiktigt, gå inte för fort fram. Det är klart att detta inte har skapat någon större tilltro till Sveriges vilja att stå upp för frihet och demokrati i Östeuropa.

Det har nu bättrat sig. Det vill jag gärna erkänna. Det uttalande som utrikesministern gjorde i dag var betydligt bättre än de som förekom för något år sedan. Men det har i mycket stor utsträckning varit riksdagen som har varit pådrivande för att till stånd en bättre politisk attityd från Sveriges sida gentemot frigörelsen i Baltikum och Östeuropa i övrigt.

Jag tycker att den låga profilen är beklaglig. Sverige har nämligen ett mycket stort ansvar. Vi har ett moraliskt ansvar att stödja våra grannfolks strävanden efter frihet och demokrati. Vi har naturligtvis också ett eget intresse. En demokratisk omvärld är en stabilare och säkrare omvärld. Ett demokratisk Nord- och Östeuropa är säkrare och stabilare och bidrar också till vår säkerhet. En utveckling mot marknadsekonomi och en positiv ekonomisk utveckling är naturligtvis också positivt för våra möjligheter till ett fruktbärande samarbete med våra grannar. Östeuropas miljöproblem är också våra miljöproblem. Detta medför att vi har all anledning att med kraft stödja den nya utvecklingen i Östeuropa. Vi bör göra det politiskt, och vi bör också göra det ekonomiskt och praktiskt.

Även här kan man beklaga den försiktiga svenska hållningen. Av det mångomtalade svenska östbiståndet bidde det faktiskt bara en tumme. En miljard låter väldigt mycket, men när man delar upp den på tre år och ett mycket stort antal länder blir det inte särskilt mycket. Polen, som är det land som får mottaga mest stöd från oss, får ungefär 100 miljoner om året. Alla de övriga österuropeiska länderna skall när det gäller det bilaterala biståndet dela på 75 miljoner om året. Våra grannar i Baltikum, som verkligen borde ha anledning att ställa stora förhoppningar till stöd från Sverige, kan räkna med några strödda miljoner.

Till detta kommer att det tycks ta mycket lång tid att komma i gång med något praktiskt arbete. Ännu har nästan inget reellt skett. Jag tycker, herr talman, att detta är pinsamt och beklagligt. Jag tycker inte att Sverige lever upp till sitt ansvar mot sina nära grannar.

Det finns många viktiga saker som vi skulle kunna göra för att bedriva en aktiv Östeuropapolitik. Till att börja med måste vi bli generösare. Från centerns sida har vi föreslagit en tredubbling av det svenska Östeuropastö-

det. Vi har också föreslagit att det skall kunna ingå särskilt förmånliga statsgaranterade lån som en del i detta.

Centern tycker att Sverige nu bör sätta i gång en process för att bygga upp ett nordeuropeiskt samarbete, ett utvidgat nordiskt samarbete, på det ekonomiska, handelspolitiska, kulturella och sociala området. Detta samarbete skall omfatta de nordiska länderna, de baltiska republikerna, Polen, Nordtyskland och kanske även närbelägna områden i Sovjetunionen som Leningradområdet och Karelen. Samarbetsformerna måste naturligtvis variera beroende på olika områdens status. Sverige skulle nu kunna ta initiativ till en process som skulle få stor betydelse för framtiden.

Vi måste på ett mera aktivt sätt stödja de baltiska staternas strävanden efter frigörelse. Vi skall inte bara göra det genom positiva uttalanden. De är visserligen viktiga, men vi måste också se till att de baltiska staternas situation blir ett viktigt led i ESK-arbetet. Den sovjetiska annekteringen av Baltikum är en rest av andra världskriget – en rest av Molotov–Ribbentrop-pakten.

Nu säger utrikesministern att de baltiska republikerna skall beredas möjlighet att följa ESK-processen. Det låter bra. Men vad innebär det? Innebär det att Sverige kommer att arbeta för att de får observatörsstatus? Innebär det att Sverige kommer att arbeta för att de baltiska staternas krav på frihet kommer upp på ESKs dagordning och att Sverige kommer att arbeta för att det skall vara ett självklart mål för ESK-arbetet att också tillförsäkra de baltiska staterna självständighet?

Ytterligare ett led i en aktiv Östeuropapolitik måste naturligtvis vara att se till att det europeiska ekonomiska samarbete som byggs upp med EG, EFTA och EES också utvidgas till att omfatta resten av Europa. Det övergripande målet för vår Europapolitik måste vara att skapa en alleuropeisk gemenskap.

Den gamla klyvningen av Europa är nu på väg bort. Det är viktigt att se till att Europa inte blir delat på nytt. Det är viktigt att se till att samarbetssträvandena i Europa verkligen kommer att omfatta hela Europa.

EG har självfallet en nyckelroll i strävandena att bygga upp ett vidgat europeiskt samarbete. Exakt hur den rollen kommer att se ut vet vi inte i dag, och det vet man inte ens inom EG. EG står inför viktiga vägval. I december påbörjas regeringskonferenser om bildandet av en ekonomisk union och en politisk union. De kommer att visa vilken väg EG väljer. Om EG utvecklas till basen för en alleuropeisk gemenskap, är det vår uppfattning att Sverige självfallet bör delta. Om EG däremot mera väljer vägen mot att bli en västeuropeisk supermakt, blir situationen annorlunda. Vilken väg EG väljer vet inte ens EG i dag, än mindre vi. Därför är det naturligt att vi bör avvakta EGs eget val innan vi själva tar ställning. Vi bör veta vilket EG vi i så fall skulle ansluta oss till. Och vi bör naturligtvis också veta hur alternativet kommer att se ut. Och det lär vi få veta när EES-förhandlingarna når sitt slutresultat.

Det är alldeles uppenbart att den svenska neutraliteten är en grundfråga när vi diskuterar våra relationer till EG. Det finns en del som hävdar att avvecklingen av det kalla kriget skulle ha gjort neutraliteten föråldrad. Det är ett mycket ohistoriskt synsätt. Den svenska neutralitetspolitiken är inte en

produkt av det kalla kriget, utan den är ett uttryck för vår vilja att föra en från stormaktsintressen oberoende utrikes- och säkerhetspolitik. Denna neutralitetspolitik är någonting som kommer att vara en stor tillgång för Sverige att föra också i framtiden, i varje fall i den mån som vi i Sverige räknar med att också framtidens värld kommer att kunna innehålla stormaktsmotsättningar.

Jag vill gärna göra det erkännandet att det parti här i riksdagen som starkast pläderar för svenskt EG-medlemskap, moderaterna, samtidigt markerar att Sverige skall bibehålla sin alliansfria neutralitetspolitik. Ändå är det mig en gåta hur moderaterna kan driva den linjen och ändå hävda att vi nu skall ta ställning för EG-medlemskap, när vi inte vet vad den diskussion som i dag förs inom EG om ett utvidgat säkerhetspolitiskt och även militärpolitiskt samarbete leder till. Vi kan ju inte basera vår säkerhetspolitik på antaganden och tro, utan vi måste ju göra det på en säker grund om vad våra åtgärder innebär för Sverige. Oklarheten över moderaternas uppfattning om neutralitetspolitiken djupnar naturligtvis när man tar del av Carl Bildts uppfattning att det antingen måste ske mycket kraftiga ökningar av de svenska försvarsutgifterna eller att vi söker en allians med Tyskland. Det finns mycket som moderaterna har att förklara, och jag tror att vi alla ser fram emot dessa förklaringar.

Herr talman! Enligt centerns uppfattning är det viktigt att Sverige driver en aktiv Europapolitik och spelar en aktiv och pådrivande roll i arbetet för ett utvidgat europeiskt samarbete. Det bör inkludera en generös Östeuropapolitik och arbetet på att skapa ett vidgat nordeuropeiskt samarbete med våra nära grannar och även arbetet att se till att den europeiska integrationsprocessen inte stannar vid halva Europa utan kommer att omfatta hela Europa. Vårt ställningstagande till Sveriges relationer med EG måste få bli beroende av EGs eget vägval när det gäller den framtida utvecklingen. Men vilken väg vi i Sverige än väljer måste den innebära att vi främjar ett Europa präglat av samarbete, gemenskap och fred.

Anf. 6 BERTIL MÅBRINK (v):

Herr talman! Europas fred och stabilitet hänger samman med att det palestinska folkets nationella rättigheter garanteras. Därför är det viktigt att också i denna debatt om Europa fördöma den israeliska regeringens terror mot det palestinska folket som nu återigen skördat många offer.

Ett nytt Europa växer fram i mycket hög hastighet. Bara för ett år sedan hade ytterst få, om ens någon, kunnat tro att det politiska läge som vi har i dag hade varit möjligt.

Hastigheten i förändringarna är både positiva och negativa. Visst är det positivt att vi ser en snabb politisk demokratisering av Östeuropa. Visst är det positivt att vi ser att en bred folklig mobilisering inom loppet av några månader kan skapa historiska förändringar i såväl det egna landet som i världen. Visst är det positivt att Sovjet och USA inlett en nedrustning i Europa.

Men hastigheten skapar också problem och risker. Det finns en tendens i denna tid av eufori – eller skall vi kalla det eurofori – att inte vilja se nya och förnyade problem som Europa kommer att brottas med.

Tyskland som nyss har enats utgör ett exempel. Vår förhoppning är att

landet skall kunna bli en stabil och fredlig demokrati. Men för att det skall bli möjligt räcker det inte med, som många tycks tro, att de "nya" medborgarna i öst skall lära sig demokrati efter de många åren under SEDs enpartivälde. Det finns också traditioner från det tidigare Västtyskland som inte är demokratiska. Fortfarande finns yrkesförbudet för vänsteraktivister kvar i den tyska lagstiftningen. Fortfarande har inga grundläggande förbättringar skett av de invandrade arbetarnas livsvillkor, trots löftena som gavs för flera år sedan, efter Günter Wallraffs chockartade avslöjanden i reportageboken Längst där nere.

I Sverige har Europadebatten egentligen aldrig blivit någon riktig Europadebatt, eftersom den bara har handlat om EG som ju de facto bara innefattar 12 av Europas 34 stater. I dag är debatten kanske på sin lägsta nivå någonsin. Nyligen gick olika restaurangägare ut och påstod sig för några timmar ta betalt med EG-priser. Det får betraktas som ett effektivt och populärt, men inte särskilt sanningsenligt propagandaknep.

Den enda fråga som flertalet politiker och journalister, å sin sida, tycks intressera sig för är: Vilket år skall Sverige söka sitt medlemskap?

Vänsterpartiet anser att det finns all anledning att fortsätta diskutera konsekvenserna för Sverige vid ett eventuellt medlemskap. Jag vill här lyfta fram dels alliansfriheten och neutralitetens framtida roll, dels vikten av att försvara demokratin och vår nationella suveränitet.

Det har sagts att vår alliansfrihet spelat ut sin roll i det nya Europa – att det nu inte längre finns någon öst–väst-konflikt att förhålla sig till – och att vi därför utan problem kan ansluta oss till EG.

Om så skulle vara fallet, att det inte längre finns någon "fiende", varför håller då EG på att bygga en politisk union innefattande en gemensam utrikes- och försvarspolitik?

Jag skulle vilja föra fram tre allvarliga anledningar till att det är fortsatt viktigt att värna vårt lands alliansfrihet och neutralitet.

1. Det faktum att en välfärdsmur nu reses mellan öst och väst. Nu är det faktiskt väst som hindrar människor att resa från öst. Det talas om att EG skall ena Europa. I vänsterpartiet har vi efter möten med såväl Europaparlamentsledamöter som EG-kommissionärer förstått att EG, om någonsin alls, i bästa fall kommer att samla hela Europa – öst och väst – först kring år 2010–2015.

Risken är att östra Europas stater, med söndertrasade ekonomier och svaga fackföreningar, under en lång tidsperiod förvandlas till EGs storbolags egen bakgård.

I stället för att delta i detta borde Sverige, tillsammans med Nordens och EFTAs stater, arbeta för att erbjuda alternativa utvecklingsvägar för Östeuropas stater, där huvudpunkterna borde vara att bygga upp miljövänlig produktion, social rättvisa och demokrati.

2. Den stora risken att vi i stället för den traditionella öst–väst-konflikten nu får se snabbt växande nationella konflikter mellan eller inom olika enskilda stater i Europa.

I flera östeuropeiska länder brottas man med allvarliga nationella motsättningar, motsättningar mellan tjecker och slovaker, motsättningar mellan rumäner och ungrare, mellan turkar och bulgarer och konflikter mellan en rad

olika nationaliteter inom Jugoslavien och Sovjetunionen. Men även i Västeuropa finns konflikterna: basker i Spanien, korsikaner i Frankrike och hela den nordirländska konflikten.

Vi kan förvänta oss många nya och förnyade konflikter i det framtida Europa. Det centralistiskt styrda EG kommer inte att kunna lösa dessa. I stället är det en utveckling av ESK-processen som kan lägga grunden för lösningar på dessa nationalitetskonflikter. Sverige – alliansfritt och utanför EG – skulle kunna spela en viktig roll i utvecklingen av ESK-processen.

Vänsterpartiet kommer senare i höst tillsammans med övriga nordiska vänsterpartier att lägga fram ett förslag på en ny utvecklad europeisk säkerhetsordning byggd på ESK-processen.

3. Den accelerering som nu sker i nord–syd-konflikten, mellan den absoluta majoritet av världens befolkning som lever i fattigdom och den lilla minoritet i västerlandet som lever i överflöd.

Med viss rätt har Europa stått i centrum för det senaste årets politiska debatt. Men för den skull får vi aldrig glömma att den absolut viktigaste frågan att lösa i vår värld är att det varje dag dör 40 000 barn i undernäring och sjukdom.

I den aktuella krisen i Mellanöstern handlar det inte bara om Iraks grova brott mot folkrättens principer. Det finns också inslag i konflikten som kan vara inledningen till en intensifierad nord–syd-konflikt.

En följd av krisen är att flera EG-stater nu öppet talar om vikten av att stärka EGs militära samarbete via den västeuropeiska unionen, WEU. Samtidigt talar NATO-ledare om vikten av att förändra NATOs operationsområde, så att det också kan omfatta den tredje världen.

Med andra ord: Det är viktigare än någonsin för Sverige att slå vakt om sin alliansfrihet. Om vi blir medlemmar i EG förs vi med dessa planer – direkt eller indirekt – in i olika militärpakter.

Vårt land har fortfarande ett gott anseende i flertalet av den tredje världens länder. Därför skulle ett fortsatt alliansfritt Sverige – utanför EG – kunna spela en viktig medlande roll i en framtida växande nord–syd-konflikt.

Jag skulle med anledning av detta vilja be utrikesministern precisera sig när det gäller EG-förslaget att bygga ut det militära samarbetet via WEU-alliansen och hur det påverkar ett svenskt medlemskap i EG.

Vår kritik mot ett EG-medlemskap riktar sig också mot den kraftiga inskränkningen av den nationella suveräniteten, som blir följden, och dess allvarliga konsekvenser för demokratin.

EG-kommissionens chef Jacques Delors sade i juli 1988 i EG följande: "Det blir en chock för medlemmarna i de nationella parlamenten när det går upp för dem att inom de kommande tio åren kommer 80 % av all ekonomisk, social, och skatteteknisk lagstiftning från EG och inte från de lagstiftande församlingarna i medlemsländerna."

Detta inskränker inte bara den nationella suveräniteten utan innebär också en kraftig försämring av demokratin. EGs beslut föreslås *inte* av, och fattas *inte* av, något folkvalt parlament. Förslagen läggs fram av EG-kommissionens tjänstemän och byråkrater – ofta på inrådan av några av de 3 000

lobbyister som företräder olika storkapitalintressen. Besluten fattas av ministerrådet eller, vid konflikter, av EG-domstolen.

Är det inte ett problem att den djupt odemokratiska EG-strukturen skall fatta beslut som binder vår folkligt valda riksdag?

Jacques Delors vill gå vidare och bygga ett koncentriskt Europa där makten ligger i mitten, alltså i Bryssel. Kring denna mitt byggs sedan ett antal ringar av olika EG-stater, följda av en ring EES-bundna EFTA-stater och ytterst Östeuropa bundet av lån från EG.

Mot den övriga världen – bl.a. den fattiga världen – reses murar. Ett exempel är EGs nya flyktingpolitik, som fastlades i en konvention vid EGs möte i Dublin i somras. Den innebär förstärkt kontroll av EGs yttergränser, gemensam viseringspolitik och straff mot transportbolag som medför passagerare utan nödvändiga inresehandlingar. För mig påminner detta om bygget av en "Fästning Europa".

Jag vill fråga utrikesministern hur han anser att Sverige skall förhålla sig till byggandet av denna "Fästning Europa".

I stället för denna koncentriska Europatanke – som vad gäller centralisering av makt för tankarna till de i öst förkastade centralistiska systemen – vill vi bygga vidare på det regionala samarbetet.

Vårt förhållande till EG kan kvarstå vid ett frihandelsavtal som i dag, alternativt ett EES-avtal som innefattar en rad viktiga undantag från EGs regelverk. Samtidigt vill vi stärka det nordiska samarbetet med tonvikt på att försvara sociala landvinningar och utveckla en miljövänlig produktion. Också Östersjöområdet kan i framtiden utvecklas till en betydelsefull region i Europa som satsar på miljövänlig handel och produktion. En utveckling av Östersjösamarbetet är också i de baltiska republikernas intresse av frigörelse.

Runt om i Europa – inom och utom EG – spinns nya och nygamla nät av regionala samarbetsformer.

Parallellt med att utveckla detta måste vårt land intensifiera sitt arbete för en ny internationell ekonomisk ordning – för att skapa rättvisa mellan nord och syd i vår värld.

Vår kritik av EG – och våra alternativ till EG-medlemskap – bygger således *inte* på någon trångsynt nationalism utan

på vår vilja av att försvara och utveckla demokratin och den nationella suveräniteten – *mot* centralistiska planer syftande till en superstat – och

på vår vilja att försvara och utveckla Sveriges alliansfrihet och neutralitet, så att vårt land aktivt kan bidra till att lösa framtida konflikter såväl på vår kontinent som i världen – *mot* planer som riskerar göra vårt land till en del i "Fästning Europa", på konfliktkurs med den tredje världen.

Anf. 7 PER GAHRTON (mp):

Herr talman! Regeringen efterlyser enighet om Europapolitiken. Jag skall göra mitt bästa. Jag kan instämma i det mesta av det som Pär Granstedt och Bertil Måbrink sade. Jag kan också instämma i en del av det som Sten Andersson sade, t.ex. när han talade om Europarådet och ESK som de viktigaste instrumenten för europeiskt samarbete och när han slog fast att folkens

rätt till nationellt självbestämmande måste erkännas och respekteras. Jag förutsätter att det svenska folket är ett av dessa folk.

Jag håller med Jan-Erik Wikström och Margaretha af Ugglas om att det som händer i Europa är fantastiskt. Det är spännande, det är uppmuntrande, och det är också oroande. När Berlinmuren föll öppnades en efterlängtad möjlighet att utan bindningar i det kalla krigets blockmotsättningar skapa ett gränslöst Samarbetseuropa, där människor fritt kan resa inte bara mellan Malmö och Köpenhamn och mellan Köln och Bryssel utan precis lika lätt mellan Tallin och Stockholm, mellan Bukarest och Wien och kanske mellan Odessa och Istanbul.

När muren föll, öppnades möjligheten för Europa att äntligen skaka av sig sina gamla kolonialistiska supermaktsambitioner, att ge upp strävan att behärska världen och i stället ta fasta på det europeiska arvets kulturella, humanistiska och civilisatoriska grundvalar.

Ja, 1992 skulle kunna bli året då Europa, 500 år efter ockupationen av Amerika, en gång för alla gjorde upp med arvet efter Columbus, slutade uppträda som de fattigas utsugare och de svagas förtryckare, och i stället tog på sig rollen som världens räddare i nöd, som fredsmäklare och miljöskyddare, demokratiförstärkare och kulturspridare. Med Vaclav Havel och likasinnade i den europeiska politikens centrum skulle faktiskt en sådan roll inte vara helt orealistisk.

Därför måste vi naturligtvis i början av varje seriös Europadebatt ställa frågan: Vilka idégrundvalar skall Europasamarbetet bygga på?

För Europas gröna – som nu har medlemspartier i hela Europa, från Georgien till Irland, och sammanlagt över 200 parlamentsledamöter i 19 länder – är några grundbultar centrala:

1. Europasamarbetet skall vara öppet på lika villkor för alla Europas nationer och regioner; gränser för människors rörelsefrihet skall rivas på jämlikt sätt i hela världsdelen.

2. Europasamarbetet skall vara öppet mot resten av världen och inte ta formen av en "Fästning Europa"; inga utomeuropéer skall få svårare att komma in i Samarbetseuropa än de har i dag att komma in i det splittrade Europa.

3. Europasamarbetet skall stärka freden och minska risken för nya konfrontationsmönster. Vi vill inte ha en ny europeisk militär supermakt.

4. Europasamarbetet skall stärka demokratin och gynna lokalt och regionalt självbestämmande. Bara beträffande viktiga gränsöverskridande problem, t.ex. när det gäller miljöskador och grundläggande mänskliga rättigheter, bör bindande beslut fattas på alleuropeisk nivå. I övrigt bör grundregeln vara närdemokrati, självförvaltning, decentralisering – och allt vad det har hetat i den svenska debatten om att makten flyttas nedåt och inte uppåt.

5. Europasamarbetet skall ske i former som minskar miljöskador och sociala klyftor. Gränshinder för varor, kapital och tjänster skall undanröjas, förutsatt att detta inte leder till risk för miljöskador och sociala orättvisor.

6. Europasamarbetet skall gynna mångfald och motverka politisk likriktning; i stället skall enskilda länder och regioner känna stimulans att fungera som förebilder, t.ex. genom mer avancerat miljöskydd eller mer solidarisk socialpolitik.

Jag vill fråga mina meddebattörer: Finns det någonting i dessa sex grundbultar för det europeiska samarbetet som ni ogillar? Tala då om det, så att vi vet var vi har varandra!

Nästa fråga blir hur man organiserar samarbetet i ett sådant Samarbetseuropa.

Vi behöver ju inte börja från noll. Sverige som stat är redan med i ett trettiotal europeiska samarbetsorganisationer – från Europarådet till Europeiska säkerhetskonferensen och FNs Ekonomiska kommission för Europa, ECE. Ja, ECE är ju redan det som många efterlyser, en alleuropeisk miljöorganisation med kontrollverktyg. ECE, som har 33 medlemmar, stod bakom vårens miljökonferens i Bergen och har stått bakom en rad internationella miljökonventioner – otillräckliga givetvis, men de finns där som en början – och man har 95 mätstationer i hela världsdelen.

Vid sidan av dessa statliga organisationer finns över 500 europeiska samarbetsorganisationer med svenska medlemmar. Någon akut risk för svensk isolering finns bara i fantasin hos vissa svartmålare.

Om Europarådet blir – som det verkar – ESKs parlament, och om också ECE integreras i en gemensam struktur, skulle ju ett permanent alleuropeiskt nätverk, ett Samarbetseuropa, ett Europas FN, faktiskt vara på väg.

Men det behövs naturligtvis mycket mer. Vi vill inte ha någon ny järnridå mellan öst och väst. Därför vill jag fråga mina meddebattörer: Anser ni att alla européer, österuropéer lika väl som västeuropéer, bör ha exakt samma rätt att fritt besöka Sverige, eller tycker ni att rumäner och ukrainare skall stängas ute, samtidigt som katalaner och sicilianare får fritt tillträde? Ett klart svar på den frågan skulle rensa luften betydligt.

Herr talman! Ingen tror ju att regionala organisationer av typ Nordiska rådet, EFTA, Comecon eller Medelhavsorganisationerna plötsligt skulle blomma upp och bli den alleuropeiska samarbetsorganisationen. Men märkligt nog tror man det om en regional västeuropeisk samarbetsorganisation, EG. Det är en illusion.

Om EG hade syftat till att bli en demokratisk och decentraliserad freds- och miljöorganisation för hela Europa, som ju en del antyder, skulle EG naturligtvis ha reagerat helt annorlunda på murens fall. Då skulle man ha sagt: Nu har förutsättningarna radikalt förändrats jämfört med hur det var i EGs barndom. Låt oss samla alla Europas folk, nationer och regioner till en förutsättningslös konferens om framtidens samarbetsstruktur!

Men alla vet ju att EG gjorde tvärtom. EG missade Europatåget. Efter murens fall sade EG: Låt oss påskynda fullbordandet av *vårt* supermaktsbygge, låt oss påskynda utvecklingen till en integrerad union, via gemensam valuta, gemensam ekonomi, gemensam yttergräns, gemensam utrikes- och säkerhetspolitik – och nu på senare tid också öppet gemensam militärpolitik. Jag lyssnade på en debatt i EG-parlamentet i somras. En orolig ledamot undrade om inte EG nu bygger trösklar mot omvärlden. Då sade EGs utrikesminister Andriessen: Jovisst, och det är meningen. Vi vill ha högre trösklar mot omvärlden. Det skall vara svårare att komma in.

Jag träffade EGs ambassadör i Sverige vid riksdagsöppnandet. Han sade att EG inte alls är så öppet som många svenskar tror.

Nej, EG är inte öppet. EG bygger nya gränser mot Österuropa och plane-

rar gemensamma stridskrafter mot framtidsfiender söder och öster om Medelhavet. EG flyttar makt uppåt. EG satsar på en samhällsmodell som – enligt dess egna experter – leder till stora miljöskador. Och man försvårar enskilda regioners möjligheter att utgöra miljöförebilder. Det är ett faktum. Det senaste exemplet är Vallonien, som har förbjudit import av miljöfarligt avfall. Det har EG-kommissionen anmält till EG-domstolen, eftersom man anser att det strider mot frihandelsreglerna – att inte vilja ta hand om andras miljöfarliga avfall.

EG är och förblir en västeuropeisk regional samarbetsorganisation vars huvudmål är, som det heter i titeln på ideologen de Clercqs nya bok, att placera "Europe back at the top". Det är det man är ute efter.

Det är möjligt att Sverige trots allt – ett högutvecklat industriland som gränsar till EG – skulle kunna passera EGs nålsöga och bli medlem under 90-talet. Men vad är i så fall priset?

Miljöpartiet de gröna har envetet hävdat att redan den partiella anslutning som nu pågår måste leda till total svensk kapitulation inför EG. Är det någon som i dag seriöst kan hävda motsatsen?

I början pratades det om undantag. Myndigheterna konstaterade i hemliga utredningar att EG-anpassning i ett hundratal fall skulle leda till försämring. Ingvar Carlsson stod här i riksdagen den 22 mars 1989 och lovade att försämringar är pris som vi inte är beredda att betala. Sedan gav EG besked: Inga undantag. Regeringens löften upprepades inte då. I stället kom man i en hemligstämplad probleminventering i maj i år fram till att man lyckats banta ned undantagsbehovet till ett femtiotal allvarliga problem. EG upprepade: Inga permanenta undantag. Och så bantade regeringen vidare, under största sekretess. Den 12 juni hade man kommit ned till åtta hemlighållna undantagskrav. Slutsumman kommer att bli noll. Det blir inga permanenta undantag, det är helt klart. Det har sagts från EGs sida, och det har erkänts inför EFTA-delegationen.

Detta betyder att EG-anpassningen leder till ett exempellöst systemskifte. Det är en paketförändring av det svenska systemet som bara kan jämföras med Gustav Vasas reformation. Vad det innebär konkret kommer flera miljöpartister att gå in på i detalj i den efterföljande debatten.

Låt mig bara konstatera att vi nu ersätter 14 000 sidor lagtext med EGs lagar. Blir Sverige medlem, så måste vi ersätta 80 000 sidor lagtext med EGs lagar.

Att de som avskyr den svenska modellen hurrar i detta avseende är ganska naturligt – jag kan alltså förstå det. Men att de som har det politiska huvudansvaret för 30 års socialdemokratiskt reformarbete i en handvändning, och i klump, låter detta ske är ganska märkligt.

Antingen har socialdemokratin blivit så förborgerligad att man inte ens tar på allvar uppgifter i LO-tidningen om att arbetsmiljö och arbetsrätt hotas av EG-anpassningen, eller också är arbetarrörelsen vilseförd av sina ledare. Man kan förstå om det är så. I riksdagens senaste utgivna årsbok finns det en särskild rubrik som lyder: Hemlighetsmakeriet kring EG. Där refereras KUs kritik mot hemlighetsmakeriet.

Borde inte vi riksdagsledamöter från alla partier – såväl EG-anhängare som EG-kritiker – ändå kunna ta på allvar att vi här har godkänt KUs kritik

mot hemlighetsmakeriet, och borde vi inte kunna enas om demokratiskt anständiga former för handläggningen av Sveriges Europasamarbete? Det borde vi väl ändå kunna enas om.

Är det t.ex. verkligen för mycket begärt att en hederlig, traditionell och gammal fin svensk parlamentarisk utredning får i uppdrag att analysera olika modeller för Europasamarbetet och att öppet publicera sina resultat, eller skall vi fortsätta med alla interna papper som ingen får tillgång till, hemligstämplar osv.? Hur länge skall vi fortsätta med sådant? Skulle inte alla i demokratins anda kunna enas om att det skall bli slut på sådant? KU har ju sagt sitt, så låt oss nu få en ordentlig sakanalys i öppna former! Det handlar här också om att svenska folket måste få medverka aktivt i processen. Jag tycker att det är bra att moderaterna vill ha en stor nationell debatt. En sådan efterlyste vi här redan för flera år sedan – men bättre sent än aldrig!

Men det handlar också om beslutet. Medlemskap i EG måste enligt 10 kap. 5 § regeringsformen beslutas på samma sätt som en grundlagsändring. Det betyder att det blir beslutande folkomröstning om minst en tiondel av riksdagens ledamöter så begär och en tredjedel bifaller förslaget.

Jag frågar därför samtliga partier: Är ni beredda att medverka till att ett eventuellt förslag från regeringens sida om svenskt inträde i EG måste underställas en beslutande folkomröstning i enlighet med 10 kap. 5 § och 8 kap. 15 § regeringsformen?

Herr talman! I dag kan man läsa i tidningar att 84 % av landets kommunstyrelseordförande vill att Sverige skall bli EG-medlem. Jag har träffat en del av dessa lokala EG-entusiaster. De drömmer om Europa, precis som vi. Men de känner faktiskt inte till alla fakta och detaljer om vad det konkret innebär. Vågar ni som tror på EG ge dem full information? Vågar ni se till att allting publiceras i begriplig form? Vi för gärna en debatt, och det har vi försökt att göra hela tiden, på grundval av konkreta fakta. Vågar ni medverka till detta, kan vi få en riktig, rejäl nationell Europadebatt.

Svara gärna på de grundläggande frågorna här, framför allt på den sista frågan: Är ni beredda att medverka till att folket får sista ordet, till att folket i en beslutande folkomröstning få ta ställning och säga ja eller nej till ett eventuellt förslag från regeringens sida om medlemskap i EG?

Anf. 8 Utrikesminister STEN ANDERSSON replik:

Herr talman! Jag måste tillstå att det är oerhört uppiggande – det påverkar adrenalinet och tankeverksamheten – att lyssna till Per Gahrton. Per Gahrton och Bertil Måbrink har ställt en rad frågor till mig. Jag skall återkomma till dessa.

Men artig och belevad som jag har blivit under min tid i utrikesdepartementet tänkte jag att i den här omgången huvudsakligen hålla mig till företrädarna för de tre partier som inte bara umgås med drömmar som jag också omfattar beträffande Europa utan som också drömmer om att så småningom tillsammans komma i regeringställning.

Jag vill gärna ta fasta på det som förenar. Alla anföranden, och det gäller nog faktiskt också en del av innehållet i det som Bertil Måbrink och Per Gahrton sade, ger ett intryck av att det i detta land finns en bred enighet och en positiv syn men också en stark vilja att göra en insats även när det gäller

att komma till rätta med de svårigheter och problem som alla måste se och som man måste komma till rätta med för att kunna klara en positiv utveckling.

Margaretha af Ugglas frågade: När kommer socialdemokraterna att upphöra med att bara se riskerna med Europasamarbetet? När kommer man att se möjligheterna?

Jag ser att Margaretha af Ugglas nickar. Men det vore bättre om hon läste mitt anförande. Det är alltid besvärligt att delta i en debatt där man bemöter någonting som man tror kommer att sägas i stället för det som verkligen blir sagt. Jag gav i mitt anförande uttryck för en mycket positiv syn på utvecklingen i Europa och talade om EG som en stark drivkraft i detta samarbete.

Vad jag vill betona är att vi måste ha en blandning när det gäller vår Europasyn även om denna är optimistisk – och det skall den vara. Det finns så väldigt mycket i utvecklingen som inger optimism. Men den måste också vara realistisk. Vi måste kunna se svårigheterna och problemen. Om man inte gör det utan bara bortser från svårigheterna och problemen, kan man heller inte komma till rätta med dessa. Då befordrar man inte den positiva utveckling som optimismen borde leda till.

Det är klart att Margaretha af Ugglas och andra har rätt i vad de säger. Om vi vill ha – och det vill vi – bredaste och djupaste möjliga samarbete med Europas länder, vore det självfallet väldigt fördelaktigt för Sverige om den säkerhetspolitiska situationen var sådan att vi kunde behålla vår neutralitet och ändå vara medlemmar i Europa. Jag vill gärna nämna fem skäl till att jag menar att det i dag är felaktigt och oklokt att aktualisera medlemskapsfrågan.

För det första var jag som utrikesminister ytterligt angelägen om att hjälpa till för att åstadkomma detta eniga beslut – i och för sig var beslutet kanske inte helt enigt – som tillkommit i samarbete mellan de partier som jag nu vänder mig till och det socialdemokratiska partiet. Vi skulle stå eniga och inte aktualisera medlemskapsfrågan. Hade vi gjort det, hade vi fått en partipolitisk strid, som skulle ha skapat motkrafter, och en debattsituation, som hade åstadkommit ett fjärmande i stället för ett närmande. Det är alltså ett skäl.

För det andra är det onödigt och egentligen för tidigt att aktualisera den här frågan. Jag har talat med en rad europeiska utrikesministrar under senare tid. Jag har också mött De Michelis, den italienske utrikesministern som nu är ordförande för EG-ministrarna, och han sade liksom många andra att man före 1993 inte kommer att behandla någon medlemsansökan.

Sedan har vi det osäkra säkerhetsläget. Jag tror inte att det blir en ny uppdelning av Europa. Men man kan inte bortse från att utvecklingen i Sovjetunionen kan bli sådan – jag tror inte det, men man kan inte utesluta detta – att det blir en ny gränsdragning i Europa mellan den del som återstår av Sovjetunionen utrustad med kärnvapen och resten av Europa. I den situationen – man kan alltså inte bortse från att sådant här kan inträffa – skulle moderaterna vara beredda att ställa sig på den ena sidan och tro att vi kan bevara neutralitetspolitiken. Margaretha af Ugglas lyssnar kanske på mig. Men hon läser inte vad som står skrivet.

Jag skall åberopa en auktoritet för Margaretha af Ugglas, inte så mycket för mig, även om han är mycket kunnig och påläst, nämligen Carl Bildt.

Jag tillhör dem som är mycket oroade för utvecklingen inom det sovjetiska området under 1990-talet. Ännu har sammanbrottet inte nått 1920-talets nivå, men det finns nog all anledning att tro att det kommer att göra det. Inbördeskrig i delar av nuvarande Sovjetunionen, frigörelse av randområden, massvält och anarki i väldets ryska kärna kan alls inte uteslutas. Vi har utvecklingen i Central- och Östeuropa, där övergången från kommandoekonomin till marknadsekonomin kommer att medföra social oro och kanske politiska konflikter.

Jag var för några dagar sedan nere i det som då var Östtyskland. Där sade man att trots draghjälpen från Västtyskland och trots föreningen kommer arbetslösheten att stiga till upp mot 20–25 %. I Polen har man redan hög arbetslöshet, och den kommer att öka ännu mer. Levnadsstandarden sjunker. Den har redan sjunkit med en tredjedel. Det är klart att detta kommer att skapa politisk oro. Det är någonting som vi måste hjälpa till att lösa. Men om övergångsperioden blir lång kommer det att bli besvärligt.

Jag har ju den uppfattningen att om man förhandlar med en motpart – och det har vi varit överens om att vi skall göra med EG – är det inte särskilt klyftigt, eller för att uttrycka mig på UD-språket, särskilt välbetänkt, att börja resonera om en annan lösning som om den första förhandlingsomgången redan var förlorad.

Detta är fem goda skäl till att man inte nu skall splittra den enighet som har åstadkommit så mycket för Sverige. Jag förstår dem som tycker att moderata samlingspartiet mer ser till partitaktiska hänsyn än till Sveriges intressen. Om vi blir splittrade i den här frågan försvagas Sveriges möjligheter att göra sig gällande.

Jag skall också försöka hinna med en sak som Jan-Erik Wikström tog upp. Han åberopade ett uttalande som han sade att jag hade gjort och som inte var så välbetänkt. Det hade han haft rätt i om jag hade gjort detta uttalande. Det var så att jag och Sjevardnadze satt i ett samtal då vi båda nåddes av nyheten att muren var genombruten. Detta gladde oss båda. Han gjorde en del uttalanden om vad han trodde skulle ske. Det var han som talade om chauvinistiska krafter etc. När jag sedan kom till en presskonferens fick jag frågan: Vad ansåg Sjevardnadze? Jag svarade då på detta. Närvarande var en DN-journalist och några andra journalister. DN-journalisten var litet trött och uppfattade det som om jag hade gjort detta uttalande. Men de något piggare folkpartistiska journalisterna, t. ex. Jan Lindström från Expressen och Britt-Marie Mattsson från Göteborgsposten, återgav det hela rätt. Kan jag inte få slippa denna mytbild? Jag har aldrig påstått detta. Det hade varit så dumt om jag hade gjort det. Det jag har sagt i dagens överläggning är precis vad jag hela tiden menat. Där ser jag att min taletid är ute. Tack!

Anf. 9 MARGARETHA AF UGGLAS (m) replik:

Herr talman! Jag kan försäkra utrikesministern att jag lyssnar på vad han säger. Jag har lyssnat så noga jag kunnat nu också. Jag lyckades inte riktigt hitta fem skäl i det utrikesministern hade att säga, men låt mig ta upp det viktigaste.

Utrikesministern uttrycker återigen oro och ängslan för utvecklingen. Visst kan man vara orolig och ängslig, och visst skall man peka på riskerna. Men jag förstår ändå inte resonemanget.

Sovjetunionen behöver ju ett starkt EG. Ryssland behöver ett starkt EG. Det är EG, inte Förenta Staterna, som i dag utarbetar ett hjälpprogram som kommer att riktas mot Ryssland och Sovjetunionen. Det är utrikesministern också medveten om. Det är EG som redan har hunnit sätta upp ett miljöorgan i Budapest. EG har öppnat sina utbildningsprogram för de östeuropeiska länderna. Polen, Ungern och Tjeckoslovakien vill bli medlemmar i EG.

Jag förstår inte heller, utrikesministern, på vilket sätt EG skulle bli sämre i dessa länders ögon av att Sverige, Österrike, Norge och Finland blir medlemmar i EG. Det blir väl ett bättre EG; ett EG som kommer att vara ännu mer villigt att hjälpa och stödja utvecklingen i Centraleuropa. Ett EG som blir ännu mer villigt, hoppas jag, att säkra freden, framstegen och demokratin. Jag förstår alltså inte resonemanget.

Jag förstår inte heller, utrikesministern, att vi skall böja oss för att någon kommissionär i Bryssel må tycka att det är besvärligt att få in fler medlemsländer. Så tycker ofta byråkrater. Vi har att se till Sveriges nationella intressen. Vi har att välja den väg som är riktig för vårt eget land. Det finns andra starka röster i EG: Thatcher och Kohl samt t.ex. Gonzalez i Spanien, som jag hörde tala i Europarådet för två veckor sedan. Han vill att EG skall utvidgas. Lyssna på de rösterna i stället, utrikesministern!

Pär Granstedt! Det går att veta en hel del om EG. EG är traktatsbundet. EG har fasta institutioner. Såsom det utrikespolitiska samarbetet bedrivs i dag, Pär Granstedt, och det är den grund vi har att utgå ifrån, är det traktatmässigt förhindrat att syssla med frågor som berör försvarspolitik. Det har en mycket stark mellanstatlig karaktär. Detta kommer att förändras, men det kommer att förändras som en orsak av de nya utmaningarna i Europa. Det är ett europeiskt intresse att Västeuropas nationer i samarbete med Centraleuropas håller samman och utvecklar freden och friheten.

Utrikesministern har väl en eller två repliker kvar, så jag skulle önska att vi fick höra om utrikesministern är beredd att ge svenska folket besked om socialdemokratins inställning inför den viktiga valrörelse vi har framför oss. Europafrågorna kommer att bli ett inslag i den här valrörelsen. Jag hoppas att socialdemokratin är beredd att medverka till detta. Jag tycker faktiskt att det är ett demokratiskt krav. Jag tycker också att det är ett demokratiskt krav att vi får besked om hur socialdemokratin ställer sig till detta för nationen så viktiga.

Bertil Måbrink tyckte att Europadebatten hade nått en låg nivå när den nådde vardagsmänniskornas nivå, nämligen något så konkret, så trevligt och inspirerande som ett Europamål. Tänk så trevligt att få gå ut en lördag och äta ett Europamål. Då har Europadebatten nått en låg nivå, tyckte Bertil Måbrink. Men det tycker inte vi. Vi moderater tycker att Europafrågorna skall diskuteras utifrån de svenska medborgarnas vardag. Tio av mina kollegor, Bertil Måbrink, kommer i den efterföljande debatten att ta upp de olika viktiga frågorna: miljö, utbildning, fri rörlighet, kultur. Vi vill diskutera Europafrågan på bred basis. Det tycker vi är viktigt.

Jag tyckte att det var positivt att för en gångs skull höra Per Gahrton diskutera Europa från positiva utgångspunkter. Flera av de där punkterna tycker jag var riktigt bra. Vad jag inte förstår, Per Gahrton, är att alla institutioner i Europa är intressanta och bra utom just EG.

Det måste ändå vara något unikt med EG – förutom att EG från att ha omfattat sex medlemsstater nu har blivit tolv – som gör att Turkiet, Cypern, Malta, Österrike, Polen, Ungern och Tjeckoslovakien i dag vill bli medlemmar. Jag hoppas att på denna lista också kunna få se mitt kära gamla Sverige och övriga nordiska länder.

Anf. 10 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp) replik:

Herr talman! För några veckor sedan var en delegation från de partier som är företrädda här i riksdagen inbjudna till Europaparlamentet i Strasbourg för att sammanträffa med motsvarande grupp direktvalda parlamentariker. Det var en mycket stimulerande och givande dag.

Den andra dagen hade vi tillfälle att sitta på läktaren och lyssna till Europaparlamentets stora debatt om konflikten i Mellanöstern. Presidenten hälsade oss mycket artigt välkomna. Men när man satt där och lyssnade på spanjorer, portugiser, greker och andra som uttalade sig om läget i Mellanöstern, kände man sig på något sätt som kusinen från landet som gärna skulle vilja vara med men som inte var fin nog för att få delta i detta europeiska rådslag. Så mycket bättre då, herr talman, att vi i dag har fått tillfälle att föra den här Europadebatten i riksdagen.

Jag läste i tidningarna att utrikesministern fick avbryta sin fisketur i Montana för att komma hit i dag. Det tycker jag faktiskt var synd. I denna förtroliga krets kan jag säga att jag känner mig lugnare när utrikesministern fiskar gädda i Montana än när han fiskar röster i Sverige.

De inledande anförandena påvisade tydligt skillnaderna mellan partierna i synen på det nya Europa. Om jag gör en kort sammanfattning kan jag konstatera att miljöpartiet och vänsterpartiet säger nej till EG, att moderaterna och folkpartiet säger ja samt att socialdemokraterna och centern säger vänta och se, men håller dörren öppen. Jag tycker mig ändå kunna konstatera att både centern och socialdemokraterna i ganska rask takt är på väg mot en mer positiv syn på ett svenskt medlemskap i EG. Det tycker jag naturligtvis är bra.

Jag anser också att utrikesministerns deklaration i dag var väl avvägd, när det gäller både kommentarerna till ESK och synen på Mellanöstern och åtskilligt annat. Jag saknade dock en dimension, som jag finner ganska viktig, nämligen önskan att Sverige aktivt skall kunna bidra till att förbättra och förstärka utvecklingen i Europa. Ett huvudsyfte med vårt medlemskap måste ju vara att vi skall kunna bidra till att förbättra och förstärka den europeiska politiken. Jag tänker exempelvis på ett så viktigt område som miljöpolitiken. På det området är jag övertygad om att Sverige har mycket att ge i EG. Jag tänker vidare på stora avsnitt av socialpolitiken, kanske inte minst alkoholpolitiken. Jag tänker på kulturpolitiken, där EG vid en utvärdering i fjol faktiskt konstaterade att Sverige låg mycket långt framme. Jag nämnde i mitt anförande biståndspolitiken, där det finns klara skillnader mellan medlemsländerna i EG.

Debatten kommer lätt att handla om att vi behöver EG för Sveriges skull. Men det är faktiskt också så att EG behöver Sverige för sin egen skull. När man träffar företrädare för medlemsländer som Danmark, Beneluxländerna och Tyskland, så framhåller de oavbrutet detta och säger: Vi behöver de nordiska rösterna i EG.

Nu säger utrikesministern att vi inte skall tala om ett medlemskap i EG, därför att riksdagen i ganska bred enighet ställt sig bakom de överläggningar som förs mellan EFTA och EG. Jo, men man kan ju inte inställa all tankeverksamhet med hänvisning till ett tidigare riksdagsbeslut, utan det måste ju ges möjligheter att debattera detta. Så snart vi träffar företrädare för EG tar de upp frågan om hur vi ser på ett svenskt medlemskap i EG. Den dialogen tycker jag vi är skyldiga att fullfölja.

Jag ställde två enkla frågor till utrikesministern. Den första gällde synen på en ansökan om medlemskap, och jag frågade om det ändå inte var rimligt att en svensk ansökan kunde behandlas inte senare än ansökan från Österrike, Turkiet, Cypern, Malta, Ungern och kanske ytterligare något östeuropeiskt land. Jag vill alltså att vi skall komma med i den förhandlingsomgång som blir den första efter 1993. I min fråga ingick om socialdemokraterna var beredda att medverka till det. Min andra fråga var om regeringen är beredd att uttryckligen verka för att Estland, Lettland och Litauen får en ställning som observatörer i ESK.

Anf. 11 PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Herr talman! Jag tycker det är anmärkningsvärt att utrikesministern i en tio minuter lång replik inte hade ett enda ord att säga om utvecklingen i våra grannländer i öster och söder utom att försöka förklara vad han själv hade sagt och vad Sjevardnadze hade sagt. Det är tyvärr litet symptomatiskt för det jag sade i mitt inledande anförande, nämligen att Sverige inte visar det intresse som vi borde ha för vad som händer i vårt omedelbara grannskap. Sverige tar inte det ansvar för utvecklingen i Baltikum och Östeuropa som vi borde göra.

I mitt huvudanförande tog jag upp några konkreta frågeställningar, som jag gärna vill upprepa och be att få klara besked om av utrikesministern.

Är regeringen beredd att ta initiativ till ett mer generöst svenskt stöd till utvecklingen i Östeuropa och Baltikum än vad som ligger i denna miljard som skall fördelas på tre år? Kan de baltiska republikerna räkna på att få mer än de relativt fåtaliga miljoner som nu finns tillgängliga?

Är Sverige berett att ta inititativ till ett utvidgat nordeuropeiskt samarbete, där vi knyter närmare band på de ekonomiska, kulturella och sociala områdena samt försöker hitta fasta samarbetsformer mellan de nordiska länderna och länder samt länderområden runt Östersjön? Är Sverige berett att driva en sådan fråga?

Vad innebär vidare uttalandet om att de baltiska republikerna skall beredas tillfälle att följa ESK-processen? I likhet med Jan-Erik Wikström vill jag fråga: Innebär det att Sverige kommer att verka för att de baltiska republikerna får observatörsstatus i ESK? Innebär det att Sverige kommer att arbeta för att uppfyllandet av de baltiska republikernas krav på självständighet blir ett led i ESK-processen? Hur kommer Sverige att arbeta för att det eko-

nomiska samarbete som nu håller på att byggas upp av EG, EFTA och inom EES ram också kommer att inkludera det övriga Europa? Jag tycker det är viktigt att vi får klara besked på dessa områden liksom det är viktigt att Sverige för en klar och tydlig Östeuropa- och Nordeuropapolitik.

Jag håller gärna med utrikesministern om att det beträffande våra relationer till EG hade varit önskvärt med en bred politisk uppslutning kring en tågordning där vi koncentrerade oss på att få ett så bra EES-avtal som möjligt och på frågan om vad som skall komma efter detta avtal. Om det skall tas ytterligare steg, t.ex. i form av ett medlemskap, får avgöras av vad EES-avtalet ger och framför allt av vad EG är på väg att bli.

Margaretha af Ugglas sade att vi ändå vet en hel del om EG. EG är traktatbundet och har sina institutioner, sade hon. Det är naturligtvis riktigt. Vi vet vad EG är i dag, men vi vet inte särskilt mycket om vad EG blir i morgon. Det vet inte heller EG, eftersom man nu skall revidera sina traktater och se över alla institutioner. Det är kanske naturligt för en konservativ politiker att se till det nuvarande och det förgångna. Men när vi skall bestämma om Sveriges framtid är det inte det nuvarande och det förgångna som gäller utan det är framtiden. Riktigt hur framtidens EG kommer att se ut vet varken Margaretha af Ugglas eller jag eller ens Jacques Delors. Mycket kommer att avgöras inom ett år, och jag tycker att det är naturligt att våra relationer till EG får påverkas av hur EG självt bestämmer sig för att utvecklas.

Inte minst måste det vara viktigt att ta hänsyn till vad som händer på det säkerhetspolitiska området. Det pågår ändå en debatt om ett inte bara säkerhetspolitiskt utan också militärpolitiskt samarbete. Det pågår en debatt om hur EG, Västeuropa, skall kunna spela en mera aktiv roll inte bara i Europa utan i hela världen, inkl. på det militära planet. Vi kan ju inte bortse från detta.

Jag tycker nog att det är viktigt att vi får tydliga besked om var moderaterna står när det gäller innebörden av den svenska alliansfriheten. Det är viktigt med hänsyn till det sätt på vilket moderaterna driver kravet på snabba svenska ställningstaganden i medlemskapsfrågan, och det är naturligtvis särskilt viktigt efter det debattinlägg som Carl Bildt gjorde i söndags.

Vi måste få klarhet i hur kraftiga ökningar av de svenska försvarskostnaderna som moderaterna anser nödvändiga, för att inte Sverige skall behöva söka allians med Tyskland.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 12 BERTIL MÅBRINK (v) replik:

Herr talman! Jag får väl vänta på utrikesministerns svar i den sista repliken. Han har sex minuter.

Margaretha af Ugglas gjorde sig lustig över att jag skulle förmena svenska folket "EG-målet", jippot som ägde rum i lördags och som jag tycker var ett prov på mycket låg debattnivå. Där gavs en felaktig bild av det verkliga förhållandet.

Det finns inga särskilda EG-priser på restaurang. Titta på Danmark! Om jag inte har alldeles fel, är restaurangpriserna där inte långt efter våra. I Por-

tugal och Spanien är de låga, men det beror ju på att arbetskraften är så billig där och har inte med EG att göra.

Vad jag angrep var att man gick ut på det sätt som restaurangägarna gjorde. Det är ett mycket fult sätt att propagera för en sak, ett oriktigt sätt.

Per Gahrton ville ha svar på ett antal frågor. Jag kan svara ja, precis som Lasse Werner gjorde här i förra veckan, på frågan om vi anser att alla européer har rätt att resa fritt. Det tycker vi är en viktig princip.

Vi är också för ett alleuropeiskt samarbete och inte ett enbart västeuropeiskt samarbete.

Vi säger också bestämt ja till öppenhet och slut på hemlighetsmakeriet i EG-frågorna här hemma.

När det gäller folkomröstning kan jag inte svara för mitt parti, men jag kan tala om min personliga uppfattning. Det finns problem i sammanhanget, men personligen är jag sympatiskt inställd till folkomröstning.

Det är de svar som jag kan ge till Gahrton.

Margaretha af Ugglas har också sagt att man skall förhindra ett militariserat EG, förhindra att EG också blir en försvarsunion, att WEU förverkligas. I en intervju i Dagens Nyheter i dag säger Margaretha af Ugglas att det inte kommer att bli någon sådan union.

Att moderaterna kan uttala sig så tvärsäkert om det är märkligt, men alla kontroversiella frågor har moderaterna propagandistiskt hanterat på det sättet. De tror sig kunna skuffa undan problemfrågorna.

Om Margaretha af Ugglas skall förhindra att EG utvecklas till en försvarsunion, så gör hon ju inte det tillsammans med sina högerkamrater i EG, utan då får nog Margaretha af Ugglas liera sig med vänstern i Europa. Då finns det en möjlighet att förhindra förverkligandet av försvarsalliansen WEU inom EG.

Jan-Erik Wikström och andra har talat sig varma för medlemskap. Jag har tagit upp en väldigt viktig aspekt, en viktig principiell fråga, nämligen det odemokratiska i EGs nuvarande struktur. Den springer en gammal liberal som Jan-Erik Wikström undan. Han gör inte en kommentar.

Jag vill veta av Jan-Erik Wikström: Vilken är er och folkpartiets inställning till den odemokratiska struktur som EG i dag har när det gäller beslutsfattandet? Har inte Jan-Erik Wikström någon uppfattning om det eller är frågan så besvärlig för Jan-Erik Wikström att han inte vill ta i den och diskutera den?

Anf. 13 PER GAHRTON (mp) replik:

Herr talman! Det är inte lätt att veta var utrikesministern står. Det är inte så länge sedan det uppgavs att han skulle ha sagt att Sverige bör vara öppet för medlemskapsansökan 1993. Det kanske var ett felaktigt referat, och det är väldigt bra i så fall. Jag välkomnar det.

I dag skall vi inte tala om medlemskap över huvud taget, och det är kanske ett framsteg. Om det inte bara är så att man inte vill tala om det *i dag*, utan att man vill ha en annan debatt nu och komma tillbaka senare, efter valet eller så.

Det är ganska fantastiskt att fyra av fem partiföreträdare här inte tycks anse att svensk grundlag är särskilt viktig. De kanske inte har läst på den så

noga. Vi tar den på allvar. Jag har tjatat om grundlagen sedan EG-debatten började och sagt att det finns grundlagsaspekter. Nu har justitiedepartementet producerat en PM som vi kommer att kommentera senare. Departementet har i varje fall insett att det finns grundlagsaspekter.

Frågan om folkomröstning hör till de aspekterna. Det finns en paragraf i den svenska grundlagen som gör det möjligt att ha beslutande folkomröstning, innan man överlämnar beslutsrätt till övernationellt organ. Det är kanske nödvändigt att påminna om att det är så.

Min fråga här är, och det är faktiskt en central fråga för svensk demokrati: Kommer ni fyra som inte har svarat att medverka till att ett eventuellt förslag om svenskt medlemskap i EG enligt regeringsformen underställs svenska folket i en beslutande folkomröstning där det kan säga ja eller nej? Precis så var det i Danmark, i Norge, i Storbritannien, i Irland och ett stort antal av de andra EG-medlemsstaterna – I Norges fall sade folket nej i en folkomröstning.

Jag tycker att det är en mycket central fråga i detta läge av EG-debatten att få ett klart besked, så att folket kan få veta att vi i alla fall inte kommer att smygas in i EG. Blir det en folkomröstning, innan Sverige ansöker om medlemskap? Jag begär klart besked av de andra fyra partierna om detta.

Jag förstår att man inte kan svara på alla frågor, men vissa frågor kan besvaras med enkla ja eller nej. En sådan fråga är den om rörelsefriheten i hela Europa. Faktum är att det byggs nya murar. Jag har själv sett när österrikisk polis har ryckt ut och stängt den gräns som ungrarna rev ner för några år sedan, därför att Österrike nu är på väg in i EG. Österrike har stängt gränsen mot Östeuropa.

Vi vet att många östeuropéer inte ens får komma in som turister i Sverige. Skall det fortsätta på det sättet, eller gäller den fantastiska rörelsefriheten *hela* Europa? Kan vi få ett klart svar på det?

Skall vi bygga murar nu, när vi är rädda för att det kommer fattiga människor från vissa delar av Europa? Omfattas balterna, leningradborna, ukrainarna och vitryssarna av den solidaritet som ni säger är bakgrunden till att ni vill öppna gränserna totalt mot Västeuropa? Vi är beredda att öppna gränserna. Är ni också beredda att göra det i hela världsdelen Europa?

Margaretha af Ugglas undrar varför jag tycker om alla andra europeiska samarbetsorganisationer och inte lika bra om EG. I och för sig får EG gärna finnas som den regionala samarbetsorganisation det är. Det är deras sak och inte vår. Det är någonting unikt med EG. EG är en överstatlig organisation där man på central nivå t.o.m. fattar beslut om sockerhalten i marmelad. Jag har aldrig förstått hur liberaler kan tycka om en organisation som på central nivå fattar beslut om minsta detalj. Det är den principiella skillnaden, och det är därför som vi är skeptiska.

Margaretha af Ugglas säger här i debatten att mängder av länder vill in i EG. Låt oss anta att det är riktigt, och jag vet också att en del länder har uttalat ett sådant intresse. Samtidigt är det så att nästan ingen vill in i det realt existerande EG, inte ens moderaterna. De vill ändra på EG i vissa avseenden. Och vissa andra EG-vänner vill ändra EG i mycket väsentliga avseenden. Det tycks inte vara någon som älskar det realt existerande EG. Ni älskar era egna drömmar om vad ni tycker att EG borde vara.

Om man nu tycker att EG är rätt instrument men vill ha ett annat EG, varför samlar man då inte alla europeiska länder som inte är medlemmar och kommer överens om en gemensam strategi? Då kan man i klump gå in i EG, inte villkorslöst utan efter reella överläggningar om innehållet i framtids-EG.

Då skulle det blir förhandlingar i sak. Det sker inte nu. Det sker aldrig med ett enskilt land. Alla enskilda nya medlemmar har fått kapitulera totalt och anta hela EG-paketet. Det skulle vara intressant att höra en reaktion på detta.

Om detta vore möjligt skulle inte EG vara EG utan någonting annat. Då skulle vi också vara intresserade av en öppen diskussion.

Ni gillar inte heller EG som det är utan ni gillar era egna drömmar om EG. Det realt existerande EG har faktiskt inte så många vänner om man analyserar vad det är folk vill ha.

Om ni menar allvar, Sten Andersson t.ex., inbjud då alla i hela världsdelen Europa som inte är medlemmar i EG till en konferens om en gemensam strategi för att se till att hela Europa kommer in under EG-paraplyet. Då blir det egentligen inte ett EG. Det blir mer likt ett Samarbetseuropa som vi hela tiden har talat om.

Anf. 14 Utrikesminister STEN ANDERSSON replik:

Herr talman! Jag skall ändra mitt omdöme om Margaretha af Ugglas litet grand. Ibland lyssnar hon. Sällan rättar hon sig efter vad jag säger, men det är en annan sak.

Jag nämnde fyra mycket goda och tungt vägande skäl till att man inte i dag skall annonsera om att man är beredd att begära medlemskap.

Jag glömde det femte, och det väger lika tungt. Det är nämligen den politiska union som nu diskuteras. Ordföranden i ministerrådet, den italienska utrikesministern De Michelis pläderar öppet för ett nära försvarssamarbete. Det där klarnar väl så småningom. Jag tror inte att man når dit, men det är en aktuell frågeställning. Man kan inte utesluta att det går åt det hållet.

Sedan skall jag ge besked om svenskt medlemskap 1993. Vad jag har sagt – det var i Molde – är samma sak som jag och statsministern har sagt tidigare. Om vi får en utveckling i Europa med ett allt närmare samarbete ekonomiskt, ekologiskt och säkerhetspolitiskt, om försvarsallianserna försvinner, om vi får en ny alleuropeisk säkerhetsordning – en sådan som alla som deltar i ESK-förhandlingarna pläderar för – då har verkligheten förändrats så radikalt att vi i den situationen kan bli medlem i EG. Jag hoppas – och där vill jag anknyta till vad Per Gahrton sade – att ESK inte bara skall omfatta den militära säkerhetspolitiken, utan också ekonomi, ekologi och det som gäller mänskliga rättigheter. Min tro och min förhoppning är att detta ESK-samarbete till slut – kanske efter en lång process – skall bli det centrala.

Varför då 1993? En journalist frågade mig: Är det då 1993 uteslutet? Jag svarade: Jag törs inte utesluta någonting. Så oväntat snabbt som utvecklingen går, kan det väl hända att vi är framme där vid den tidpunkten. Men i dag vet jag inte det.

Det intressanta nu är vad moderaterna säger. Även om det blir en ny tudelning av Europa – något som Carl Bildt är inne på i sin bedömning – är ni

beredda att säga ja till EG. Ni är beredda att säga ja också om det blir ett militärt samarbete inom EG. Moderaterna säger med andra ord att de egentligen är beredda att överge den svenska neutralitetspolitiken. Det är ett bra besked att få, men det är litet oväntat, och jag tror att det litet illa genomtänkt.

Pär Granstedt använde debattricket att ställa väldigt många frågor och sedan klaga på att han inte får svar på alla, trots att han vet att jag inte har tid att svara. Jag skall emellertid svara på några.

Visst är vi beredda att medverka till att de baltiska länderna får bli observatörer. Att vi inte uttalade det så klart vid det här tillfället, berodde på att vi visste att det inte fanns någon anslutning. Det krävde konsensus. Vi valde då den öppnare formen att kräva deras närvaro. Alla tre baltiska utrikesministrar kom efter mitt uttalande i ESK fram till mig och tackade för den svenska inställningen. Sedan är det, Pär Granstedt, fel att tala om en låg profil. Jag påstår att Sverige, just därför att vi en gång drev den politik som vi nu alla har litet dåligt samvete för, tidigare än något annat västeuropeiskt land kunde föra de baltiska ländernas talan i Moskva. Det var också vad jag gjorde under mitt besök.

När det gäller Tjeckoslovakien var vi tidigt där nere med Olof Palme och besökte Václav Havel, då han på nytt hotades av en fängelsevistelse.

Vad är då grundbulten och vilken är vår grundsyn i fråga om Europa? Vi vill ha ett samarbete som omfattar ekonomi, ekologi och allt detta med hela Europa, med alla länder i Europa. Min dröm om detta nya Europa är densamma som jag hade då jag för trettio år sedan som ordförande i en europeisk ungdomskampanj drömde om ett nytt Europa efter kriget, ett Europa som präglas av frihet, demokrati och samarbete. Men inte bara det, utan ett Europa som är solidariskt med omvärlden och ett Europa som försöker ge varje invånare ett hyggligt liv. Det är min dröm om Europa. Det Europa som nu blivit av med den mur som delat Europa i två delar får aldrig bygga nya murar mot omvärlden.

Till slut, när jag har fem sekunder på mig: Jag förstår att Jan-Erik Wikström tycker att det är bättre att jag fiskar gädda i Montana. Nu fanns det inte en enda gädda i floden där. Det är öring man fiskar. Jag skall så småningom övergå till att fiska det där andra som Jan-Erik Wikström var så rädd för. Låt mig bara säga att den här debatten inte har gjort mig mindre optimistisk på den punkten.

Anf. 15 MARGARETHA AF UGGLAS (m) replik:

Herr talman! Återigen: Utrikesministern ser riskerna och inte möjligheterna med ett aktivt svenskt Europaengagemang också i EG. Nu har jag lyssnat noga till utrikesministern, och jag har funnit att det är uppenbart att socialdemokraternas Europapolitik är en om-politik: om, om, om! Moderat Europapolitik är en att-politik, utrikesministern.

För att försöka få utrikesministern att förstå att vi står fast vid det som är viktiga inslag i svensk utrikes- och säkerhetspolitik skall jag nu säga att en moderat Europapolitik innehåller bl.a. följande strävanden:

att Sverige inom ramen för ESK, Europarådet och EG verkar för framväx-

ten av en ny europeisk fredsordning, baserad på respekten för demokrati och mänskliga fri- och rättigheter,

att Sverige i samverkan med övriga nordiska länder verkar för att det nordiska samarbetet förs vidare, också när de nordiska länderna blivit medlemmar i EG,

att Sverige inom ramen för Europasamarbetet tar till vara möjligheterna till regional samverkan – jag tänker bl.a. på Östersjöområdet,

att Sverige i samarbete med EG särskilt arbetar för förverkligandet av medborgarnas Europa,

att Sverige fullföljer EES-förhandlingarna – jag vill understryka detta, eftersom jag inte sagt så mycket om det tidigare; självfallet är EES-förhandlingarna ett viktigt steg på vägen mot ett fullvärdigt medlemskap,

att Sverige ansöker om medlemskap i Europeiska gemenskapen med bibehållen alliansfrihet – det är en självklarhet, och

att möjligheterna prövas att i anslutning till riksdagsvalet 1994 välja de svenska ledamöterna i Europaparlamentet.

Framtidens EG kan vi vara med och påverka som medlemmar. Men den nära framtidens EG, Pär Granstedt, kommer vi att veta väsentligt mer om redan efter december månads utgång. I sommar skall traktattexter finnas färdiga. Det dröjer inte så länge, Pär Granstedt, innan sikten är klarare, och därför ser jag fram emot en stimulerande Europadebatt i den kommande valrörelsen.

Bara en liten fråga i det sammanhanget. Jag minns att centerpartiet hade en alldeles utmärkt och trevlig försvarsaffisch i förra valrörelsen. Avser ni att ha en likadan eller någon ännu bättre affisch i den valrörelse vi har att se fram emot?

Anf. 16 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp) replik:

Herr talman! Sten Andersson bekräftade nu i sin replik att det faktiskt är möjligt att företräda precis den åsikt som vi har gjort, nämligen att man kan vara lojal mot riksdagsbeslutet om de pågående förhandlingarna och samtidigt resonera om villkoren för en framtida medlemskapsansökan. Där tror jag alltså att det inte finns någon annan skillnad än den, att vi redan nu tycker oss kunna dra slutsatsen att en ansökan om medlemskap är möjlig under förutsättning att det inte blir några bakslag i den europeiska utvecklingen – det var ett uttryck som jag använde.

Till Per Gahrton: Självfallet anser vi att alla européer skall ha rätt att resa fritt. Jag har faktiskt till invandrarministern ställt en fråga som berör just detta. Det verkar som om Sverige faktiskt har gjort det svårare för ett antal europeiska medborgare att besöka Sverige. Utvecklingen går alltså i visst hänseende i fel riktning. Där har vi nog samma uppfattning.

I frågan om folkomröstning säger folkpartiets partistyrelse i ett förslag till vårt landsmöte senare i höst, att folkomröstning kan vara en väg som man skall använda i detta sammanhang. Vi understryker samtidigt att valrörelsen 1991 i praktiken troligen kommer att bli en folkomröstning om vår relation till EG.

Bertil Måbrink frågar om jag är nöjd med beslutsstrukturen i EG. Nej,

det är jag inte. Det intressanta var att vid vårt besök i Europaparlamentet fann vi att parlamentarikerna genomgående var otillfredsställda med balansen mellan kommissionen och parlamentet. Den debatten finns alltså inom EG.

I själva verket tror jag att det är viktigt att också vi där kan medverka till att föra debatten vidare.

Sten Andersson avslutade sin replik med att säga att han såg fram emot valrörelsen. Det gör naturligtvis också jag. Det här valet, som alltså på sitt sätt kan komma att bli en folkomröstning om vår relation till EG, skulle möjligen kunna leda till att Sten Andersson i framtiden får tid till ganska mycket fiske, både av öring och av gädda.

Anf. 17 PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Herr talman! Utrikesministern tyckte att jag hängav mig åt debattknep när jag ställde många frågor, trots att han hade så ont om tid. Jag protesterade mot att utrikesministern under en tio minuter lång replik inte hade ett enda ord till övers för våra grannar i öster och i söder. Jag avsåg således inte min situation utan mera detta ointresse för våra grannfolk som utrikesministern demonstrerade på detta sätt.

Under det efterföljande sex minuter långa inlägget fick vi tyvärr inte heller särskilt mycket till besked om Sveriges östpolitik. Det enda vi fick reda på var att utrikesministern var ganska nöjd med utrikesministerns uttalanden och agerande i frågan, och det är klart att någon skall vara det också. Det är ju bra att utrikesministern är nöjd med utrikesministern.

Däremot fick vi inte reda på om Sverige är berett att höja ambitionsnivån när det gäller att stödja den ekonomiska, ekologiska och demokratiska utvecklingen i de baltiska republikerna, i Polen och på andra håll i Östeuropa. Det klargjordes inte vad ESK-politiken egentligen kommer att innebära för de baltiska republikerna. Kommer Sverige att kräva att man tar upp och får en lösning också på frågan om de baltiska republikernas självständighet som ett led i ESK-processen? Det hade varit värdefullt med ett klart besked på den punkten.

Således kvarstår frågetecknen. Tyvärr finns det inget tillfälle till att få dem uträtade här i dag. Men jag lovar att återkomma till Östeuropapolitiken längre fram i höst och därmed ge utrikesministern rikliga tillfällen att närmare utveckla vad Sverige kan göra för att bli bättre på att stödja den demokratiska, ekonomiska och ekologiska utvecklingen i vårt omedelbara grannskap.

När det gäller våra EG-relationer anser jag att moderaterna måste försöka klara ut vilken deras syn är på neutralitetspolitikens roll. Om det blir en fortsatt utveckling mot militärt och säkerhetspolitiskt samarbete inom EG, kommer då moderaterna att förorda att Sverige icke söker medlemskap? Eller: Är moderaterna beredda att arbeta för att Sverige skall bli medlem, ävenom det innebär att Sverige deltar i ett militär- och säkerhetspolitiskt samarbete? Detta får ju en särskild relief efter resonemangen om alliansen med Tyskland.

Det som centern har föreslagit på försvarspolitikens område, Margaretha af Ugglas, är en förstärkning av det svenska försvaret jämfört med i dag,

ökade resurser och en effektivisering. Detta tar Carl Bildt till intäkt för att säga att svensk neutralitetspolitik inte klarar ett försvar på den nivån. Då skall vi söka allians med Tyskland. Jag anser att moderaterna vid något tillfälle måste förklara det här.

Anf. 18 BERTIL MÅBRINK (v) replik:

Herr talman! Det var en del som klargjordes i utrikesministerns senaste anförande, dels om medlemskapet beträffande den här försvarsunionen, dels också ESKs betydelse – som utrikesministern framhåller – och den centrala plats ESK kan inta i den här processen. Det är bra att dessa markeringar har gjorts.

När det gäller medlemskapet är människor i utrikesministerns nära kretsar nu ute och kacklar om att ett svenskt medlemskap kan bli aktuellt redan till våren nästa år. Som bekant har ju Björn Rosengren varit ute och tutat och trumpetat om detta. Därför är det bra att utrikesministern har givit besked på den punkten. Därigenom har dessa människor satts litet på plats.

Jag skall inte gnöla över att utrikesministern inte svarade konkret på alla mina frågor. Men det förhållandet att utrikesministern förbigick min kritik mot det här med den odemokratiska strukturen i EG tolkar jag som att han i stort sett instämmer i min beskrivning av det odemokratiska förfaringssättet inom det nuvarande EG.

Låt mig ta upp ett exempel på den odemokratiska strukturen. EG-kommissionen representerar alltså byråkratin i EG, och den bestämmer mycket suveränt utan något större parlamentariskt inflytande. Denna kommission fattar sina beslut med enkel majoritet. Vid oenighet blir det automatiskt en andra röstomgång där minoriteten då måste underordna sig majoriteten. Det är bara den andra röstomgången som tas till protokollet, vilket dessutom är hemligt. Människorna i resp. EG-länder kan inte kontrollera och får inte veta hur deras representanter i kommissionen har röstat. För mig påminner detta förfarande om den beslutsprocess som gällde i gamla tiders stalinistiska kommunistpartiers politbyrå. EG tillämpar ungefär samma system.

Det må så vara att det – som Jan-Erik Wikström säger – pågår en debatt bland EG-parlamentariker om att de skall ha mer makt och inflytande. Det är möjligt att det så småningom blir så, men trots detta kvarstår ett problem.

I vårt land är i dag människor otillfredsställda och tycker att de befinner sig för långt ifrån beslutsfattarna i denna kammare. Hur skall då Jan-Erik Wikström och liberalerna kunna försvara att man flyttar beslutsfattarna ännu längre bort från människorna i det här landet?

Anf. 19 PER GAHRTON (mp) replik:

Herr talman! Den här debatten har varit mindre hetsig än en del tidigare Europadebatter. Icke desto mindre har den en del intressanta besked.

För det första är det uppenbart att kulmen på EG-hysterin är passerad, vilket märks framför allt i socialdemokratiska och centerpartistiska inlägg. Från flaggningar för medlemskap 1993 går nu utrikesministern ut och pläderar för att vi inte skall aktualisera den frågan. Från en del oklarheter på centerstämman har centern kommit tillbaka till sitt sunda, nyktra vaktslående kring svensk neutralitet och svenskt självbestämmande. Kulmen är passe-

rad. De bistra fakta om vad EG handlar om håller äntligen på att hinna i fatt debatten.

För det andra har ingen påstått att miljöpartiet består av isolationister, bakåtsträvare, sörgårdsmänniskor eller inskränkta flagghissare. Det är mycket intressant och bra. Äntligen står det klart att Europadebatten inte handlar om *huruvida* vi skall samarbeta med Europa – för det vill vi alla – utan om *hur* det skall gå till. Det är en stor framgång, inte bara för miljöpartiet utan för hela den svenska Europadebatten. Nu kan vi helt och hållet debattera det som saken gäller, nämligen vilka former det nödvändiga Europasamarbetet skall ha. Det var de positiva beskeden i denna debatt, och de är ganska värdefulla.

Tyvärr fanns det också negativa besked. Jag frågade framför allt om folkomröstning. Jag har fått två någorlunda klara och positiva besked. Det är kanske vid sidan av spelreglerna, men jag kan inte låta bli att rapportera att Pär Granstedt under hand har rapporterat att också centern är anhängare till folkomröstning. Det innebär att det återstår två partier som är de två stora partierna, de två makthavarpartierna, de två gråa partierna, de två ledande kärnkraftspartierna, de två ledande tillväxtpartierna. Det återstår alltså två partier som inte har givit några som helst besked. Jag tar gärna emot underhandsbesked och skall i sådana fall snarast se till att de blir offentliga. I avvaktan på klara underhandsbesked föreligger risken att dessa två partier – socialdemokraterna och moderaterna – som förfogar över en majoritet av den styrkan att de tillsammans kan kringgå grundlagens intentioner och trumfa igenom ett EG-medlemskap utan folkomröstning, också har den avsikten. Jag hoppas att det efter denna debatt mycket snart kommer klara besked om motsatsen. I annat fall vore detta ett nederlag för svensk demokrati.

Anf. 20 Utrikesminister STEN ANDERSSON (inpass):

Herr talman! Jag vill gärna få tillfälle att beklaga att jag inte har möjlighet att svara på en del av frågorna. Ge mig en minut och jag skall se till att Pär Granstedt inte behöver vingla omkring med alla sina frågetecken i huvudet. Det är beklagligt att man inte har någon möjlighet att svara på frågor som ställts i en slutomgång av en debatt.

Anf. 21 ANDRE VICE TALMANNEN:

Detta är en debatt inför vilken överenskommelse mellan partierna har träffats om debattregler och debattider.

Därmed är denna del av debatten om Europafrågan avslutad.

Handelspolitik m.m.

Anf. 22 Statsrådet ANITA GRADIN:

Herr talman! Europa står i fokus för debatten i Sverige. Det är naturligt med tanke på den snabba och på det hela taget positiva utveckling som vi fått uppleva de senaste åren.

Det samarbete inom Västeuropa som vi nu förhandlar om rör stora och

viktiga samhällsområden utöver det handelspolitiska. I grunden handlar det om sysselsättningen och den sociala välfärden. Också våra snabbt ökande kontakter med reformländerna i Central- och Östeuropa rör naturligtvis mycket mer än traditionella utrikes- och handelsfrågor.

Våra handelspolitiska ansträngningar är emellertid inte ensidigt inriktade på Europa. För regeringen är och förblir det ett fundamentalt mål att stärka det internationella frihandelssamarbetet, bl.a. via GATT. I Uruguayrundan, som skall avslutas i december, arbetar Sverige mycket aktivt för att bidra till ett positivt resultat.

Vi lägger stor vikt vid att utveckla våra bilaterala handelsförbindelser även med länder utanför Europa.

Under riksdagens sommaruppehåll har de formella förhandlingarna mellan EFTA-länderna och EG om ett EES-avtal inletts. Jag har lagt stor vikt vid att informera relevanta riksdagsorgan, liksom också kammaren i dess helhet, om de samtal och diskussioner som har förts i EFTA/EG-kretsen. Den ambitionen kommer jag att hålla fast vid. Därför skall jag ägna denna inledning inte åt polemik, utan åt att redogöra för vad som hänt i EES-förhandlingarna sedan i juni, då det förra riksmötet avslutades.

Förhandlingarna, som syftar till att upprätta ett brett upplagt europeiskt samarbetsområde, EES, har fått en god start. Under den svenska ordförandeskapsperioden i EFTA – det första halvåret i år – kom båda sidor överens om arbetets uppläggning och grundsyften. De formella förhandlingarna kunde också inledas planenligt, och under riksdagens sommaruppehåll har inte mindre än tre möten hållits på chefsförhandlarnivå.

Målet är att EFTA-länderna skall kunna delta på lika villkor i EGs inre marknad. Fri rörlighet för varor, tjänster, kapital och personer skall uppnås samtidigt inom hela den västeuropeiska marknaden den 1 januari 1993. Därutöver skall samarbetet stärkas påtagligt inom en rad viktiga samhällsområden såsom utbildning, forskning, miljövård, konsumentskydd och sociala aspekter.

Ett EES-avtal kommer att ha relevanta delar av EGs befintliga regelverk som grund – det som i Bryssel kallas "acquis communautaire". Redan i dag uppfyller Sverige och andra EFTA-länder i mycket hög grad de krav EG-reglerna ställer. Ändå är det ett massivt lagstiftningsarbete som vi står inför under de närmaste två åren.

Sverige och övriga EFTA-länder vill slå vakt om väsentliga intressen när det gäller skydd för hälsa, miljö och säkerhet. Detta gäller t.ex. våra livsmedelsnormer, hanteringen av vissa kemikalier och farliga ämnen, bilavgasreglerna, maskinsäkerheten samt skyddet mot farliga leksaker.

På flera av dessa punkter ser EG för närvarande över sitt eget regelverk och förbereder en rad skärpningar. Det kommer att underlätta tillkomsten av gemensamma regler på en hög skyddsnivå senare under 90-talet.

Under förhandlingarna har EG-kommissionen gjort klart att man inte kommer att kräva att EFTA-länderna sänker sina miljö- och säkerhetsnormer. Detta är ett glädjande genombrott. Vad förhandlingarna nu gäller är hur detta skall förenas med målet om en fri varumarknad utan tekniska handelshinder.

Ett annat problem av särskilt intresse för Sverige och EFTA-länderna är

etableringsreglerna och förvärvslagstiftningen. Vår lagstiftning är här mer restriktiv än den som gäller inom EG. I den näringspolitiska propositionen har regeringen förutskickat en liberalisering av förvärvslagstiftningen. Den närmare inriktningen får emellertid anstå tills EG/EFTA-förhandlingarna avslutats.

För svensk del är även skattekontrollen vid kapitalrörelser över gränserna ett område där någon form av särlösning kan visa sig nödvändig.

Övriga EFTA-länder har för egen del också andra problem. Det gäller t.ex. personers rörlighet, transportfrågorna och konkurrensreglerna.

Inte oväntat hävdar EG-kommissionen att EFTAs problemlista är lång och måste minskas betydligt. EGs medlemsländer har lyckats komma fram till gemensamma regler. De menar att det bör också EFTA-kretsen kunna göra. Jag har en viss förståelse för detta synsätt. Den inre marknaden är en helhet, där rättigheter och skyldigheter skall vara rättvist balanserade.

Anpassningen av EFTA-ländernas lagstiftning till EGs regelverk är en av de två huvudfrågorna i förhandlingarna. Den andra är att få till stånd gemensamma institutioner och samarbetsprocedurer.

På det institutionella området gäller det att förena två mål, å ena sidan EGs krav på att inte hämmas i sin beslutsautonomi, dvs. att kunna gå vidare i integrationsarbetet utan att tappa tempo, å andra sidan EFTAs krav på ett medinflytande som svarar mot avtalets omfattande bredd.

Jag tror att det med politisk vilja och uppfinningsrikedom skall gå att förena dessa båda mål. Det finns redan en rad förslag på bordet. Grundidén är att parterna redan från första början skall kunna delta aktivt i de nya beslutens framväxt. Ett sådant nära samråd mellan EGs och EFTAs beslutsprocesser bör i slutändan leda till att gemensamma EES-regler kan utvecklas.

Viktigt i sammanhanget är att båda sidor redan är överens om att också skapa ett gemensamt ministerorgan. EG- och EFTA-ländernas Europaansvariga ministrar skall mötas en eller två gånger om året för att ge EES-samarbetet politisk styrning.

När det gäller de legala frågorna går tankarna i riktning mot något slags gemensam EES-domstol. Formerna är under diskussion. För EFTA är det naturligtvis politiskt viktigt att det blir en domstol som tolkar avtalets tillämpning.

När det gäller övervakningen av att avtalets spelregler genomförs planenligt diskuteras nu som en hypotes att EFTA skall bygga upp en egen övervakningsordning för EFTA-länderna av ungefär samma typ som den som i dag sköts av EG-kommissionen för EG-länderna.

Justitiedepartementet har nyligen offentliggjort en departementspromemoria, som ingående redogör för de institutionella och legala frågorna. Promemorian har överlämnats speciellt till ledamöterna i konstitutionsutskottet, i utrikesutskottet och i riksdagens EFTA-delegation. Den har också sänts ut på remiss. Den preliminära slutsatsen är att EES-avtalet – i den form vi för närvarande kan skönja det – inte förutsätter någon grundlagsändring.

Inom EFTA träffas ministrarna den 22–23 oktober för att gå igenom förhandlingsläget. Vi skall då ge våra förhandlare de politiska impulser och instruktioner som behövs. Vi hoppas att EG-rådet – som sammanträder precis samtidigt – skall göra detsamma. Därefter följer nya förhandlingsrundor un-

der november med siktet inställt på ett politiskt genombrott i huvudfrågorna under december.

Sammanhållningen i EFTA är fortsatt god. På svensk sida lade vi ner stora ansträngningar på att hålla ihop gruppen under vårt ordförandeskap. Göteborgsmötet blev därmed en odelad framgång.

Schweiz, som den 1 juli efterträdde Sverige som ordförandeland i EFTA, har fortsatt på den vägen. Vi har i dag besök i Stockholm av handels- och ekonominister Delamurax, som är ordförande i EFTAs ministerråd. Vi kommer att diskutera förutsättningarna att driva vidare EFTAs förhandlingsmål. Det är inte fråga om någon urvattnad minsta gemensamma nämnare, utan om förhandlingspositioner med hög ambitionsnivå.

Förhandlingsbilden är emellertid inte helt utan orosmoln.

EG står för närvarande inför en rad svåra avgöranden, som i hög grad tar regeringarnas och kommissionens uppmärksamhet i anspråk. Det gäller de två författningskonferenserna, slutförhandlingarna i Uruguayrundan i GATT, samarbetet med öststaterna och det forna Östtysklands EG-integration. Därtill kommer Mellanösternkrisen.

Ett annat problem är att det på sina håll finns en oro för att EES-konstruktionen riskerar att bli alltför komplicerad. Andra vill avvakta författningskonferensens resultat och då satsa på en eventuell EG-utvidgning.

Trots sitt tidspressade schema har EG beslutat att ge EES-förhandlingarna fortsatt prioritet. Jag tror att kommissionens koncept – som det formulerades av vicepresidenten Andriessen i ett uppmärksammat tal i Harvard i våras – har vunnit allmän uppslutning. Där tog Andriessen fasta på de omfattande ekonomiska och sociala värden som står att vinna redan i det korta perspektivet. Ett EES-avtal gagnar också EG.

På kort och medellång sikt finns inga alternativ. Och skulle på längre sikt ett medlemskap aktualiseras, ja då föreligger stora fördelar genom att det gemensamma regelverket redan är klart.

Händelseutvecklingen i öst har också bidragit till att stärka möjligheterna till ett snabbt EES-avtal. Övertygelsen växer om att det kan underlätta en nyordning av det europeiska samarbetsmönstret, och främja en alleuropeisk integration.

Sammantaget innebär detta att vi har goda möjligheter att nå de mål riksdagen har ställt upp för Sveriges deltagande i Europaintegrationen.

Herr talman! Regeringen har klara perspektiv och visioner för det framtida Europasamarbetet. De har redovisats tidigare i dag. Vår kanske viktigaste uppgift är att bidra till en ny säkerhetsordning, som säkerställer freden och samarbetet i hela vår världsdel. Kan vi nå det målet är det av oerhörd betydelse för alla Europas folk. Samtidigt öppnar det nya möjligheter för vår egen del.

Men debatten kan inte reduceras till att slagordsmässigt vara "för" eller "emot" Europa, "för" eller "emot" ett utvecklat samarbete. På den nivån blir visionerna till luftballonger som svävar bort i det blå, utan kontakt med verkligheten.

Någon måste också ta tag i det konkreta vardagsarbetet – ta till vara de möjligheter som finns här och nu. Handelspolitiskt är vi mitt inne i en inten-

siv och händelserik höst. Det vore bra om debatten i dag kunde handla också om det som måste avgöras de närmaste månaderna.

Anf. 23 NIC GRÖNVALL (m):

Herr talman! Den debatt som har förts i dag omöjliggör egentligen för en talare att hålla sig till någon form av manuskript eller förberedda anföranden. Jag kommer därför att försöka täcka det handelspolitiska mönstret, men även passa på att kommentera rättsfrågorna från den föregående debattomgången.

Jag uppfattar med tacksamhet att statsrådet Anita Gradins informationsnivå är mycket hög när det gäller EES-arbetet. Det är vi glada för, och det tror jag att vi alla har nytta av i den demokratiska process som pågår i riksdagen.

Men jag vill gärna peka på ett antal omständigheter som har inträffat efter det att vi i de fyra stora partierna i två riksdagsbeslut har enats om en gemensam politik såvitt gäller den västeuropeiska integrationen.

Den första omständigheten av betydelse är naturligtvis den, att Jacques Delors den 17 januari 1989 utifrån sin utgångspunkt fann otillfredsställelse i den "fremgangsmote" som gällde i kontakterna till följd av Luxemburgdeklarationen och i sitt tal yttrade ord som skulle utgöra särskilda markeringar riktade mot EFTA-nationerna.

Därtill har kommit att hela den europeiska kartan har ritats om och, framför allt, att den världsbild som rådde då också har förändrats. Enligt min mening är detta, att Europas roll i världen fortlöpande förändras, en omständighet som det är väsentligt att peka på. Av världens krav på politisk och ekonomisk balans följer ett allt större behov av ett aktivt, sammanhållet och balanserat Europa. Det kravet har stegrats, och det har naturligtvis ökat betydelsen av att Europas politiska och ekonomiska integration genomförs med sådan kraft att den kommer att omfatta hela Europa.

Vi lägger inte på något sätt i Delors uttalande ett misstänkliggörande av EES-arbetet. Det är en utomordentligt värdefull skola. Vi lär oss att förstå EGs tankar, vi lär oss att inse de svårigheter som finns i EGs beslutsmekanism. Vi moderater står lojalt bakom vårt deltagande i 1988 och 1989 års riksdagsbeslut i denna fråga. Men vi ser, på de grunder jag nyss redovisade, ett starkt behov av att förändra vår svenska Europapolitik till ett mer engagerat deltagande i uppbyggandet av den världspolitiska kraft som världen så väl behöver – ett starkt, sammanhållet Europa, byggt på gemenskap.

Det förefaller mig som om socialdemokraterna i samklang med centerpartiet föreställer sig att det finns två sorters Europafrågor: en säkerhetspolitisk Europafråga och en ekonomisk integrationsfråga. Det är naturligtvis inte sant. Jag tillåter mig att erinra mina meddebattörer om att historien är en bra lärofader när det gäller politiska skeenden, politisk utveckling och politiska ståndpunktstaganden.

Jag vill peka på tre centrala politiska händelser som borde vara direkt avgörande för att såga av de farhågor som Pär Granstedt kanske är den främste talesmannen för. För att återknyta till min föreställning om den dubbla Europabilden vill jag emellertid gärna hänvisa till både regeringsförklaringen och utrikesministerns anförande här i dag. Det är en vacklan från den

ena Europasynen till den andra, när det egentligen är en gemensam syn. Historien ger oss alltså tre omständigheter, som jag här vill peka på.

Den första omständigheten är Pompejus uttalande en gång i tiden: Navigare necesse est, vivere non est necesse – eller, om man vill vara mera rytmisk: vivere non est. Vad Pompejus menade med det var inte någon Höga visan till seglingskonsten, utan mer just att inför Roms behov av livsmedelsförsörjning påpeka att handel, samvaro och gemenskap med andra folk t.o.m. är viktigare än faran för livet. Han talade i detta anförande till sjömän som inför stormens dån vacklade i sin övertygelse.

Det fanns en organisation som tog denna devis till sig långt senare, nämligen Hansan. På 1200-talet och 1300-talet växte det kring Östersjön fram en handelsgemenskap, som innebar en stor, utvecklande faktor, en trygghetsfaktor, en välfärdsutvecklande faktor, en ekonomisk tillväxtfaktor i vår del av världen. Hansan antog denna devis som sin och accepterade och insåg att det var i handel, i gemenskap och i ekonomisk integration som fredsarbetet låg. Det var på den vägen man kunde nå fram.

Sist i denna kedja av händelser som kan ge vägledning vill jag peka på en av de politiska överenskommelser som jag beundrar mest, nämligen Bretton Woods-avtalet 1943. Vad som skedde där var att de politiker som skulle förvalta den splittrade världen sade att det finns tre områden som man måste klara för att säkra fred och fortsatt god utveckling, nämligen det makroekonomiska behovet av stabila valutor, det mikroekonomiska behovet av tillväxt och industriell utveckling samt framför allt, och sannerligen inte minst, handelsgemenskapen – från början i ITO och senare i GATT.

Detta är också precis den väg som EG nu har tagit in på. Man vill bilda en politisk union, man vill bilda en monetär union, och man har förklarat sig skola avse bilda en inre marknad. Man går samma väg som alla dessa historiska erfarenheter visar oss, på väg mot en världsdel i fred.

Det finns alltså inte två europeiska utvecklingar, det finns en – en väg för integration och gemenskap. Gemenskap är nyckelordet, inte misstänksamhet, inte miljöpartiets isolationism, inte miljöpartiets splittrade Europabild, utan en sammanhållen, gemensam Europabild – det är vad vi moderater vill se. Vi säger därför redan nu ja till medlemskap i Europa.

Vi skall också se till att det blir en valfråga i nästa valrörelse. Om Per Gahrton hade varit här skulle han få veta att detta är vårt svar på frågan om folkomröstning. Om den representativa demokratin ger ett underlag för ett entydigt och klart EG-beslut efter nästa val, då behövs ingen folkomröstning. Då har vi moderater sett till att Sveriges folk i nästa valrörelse får ta ståndpunkt i Europafrågan, och då behövs ingen folkomröstning.

Jag vill gärna tillägga att moderat politik alltid har stött folkomröstningsinstitutets användning. Det är alltså inte på något sätt ett ståndpunktstagande emot användningen av folkomröstning såsom en politisk beslutsmekanism eller såsom ett rådgivande institut.

Jag vill till slut påpeka att konjunkturinstitutet i den konjunkturinstitutsrapport som vi fick i går uppvisar skrämmande siffror om utvecklingen av världshandeln 1991. Man konstaterar bl.a. – det kanske man kan påpeka i anslutning till de förklenande kommentarerna angående restaurangägarnas demonstrationsinsats häromdagen – att importen av turisttjänster, dvs. vårt

utflöde på handelsbalanssidan, för Sveriges del innebär en förödande försvagning 1991.

Vi ser alltså framför oss en konjunktur med försvagad tillväxt, en konjunktur med försvagad handelsbalans, och det är naturligtvis alldeles självklart att i den situationen satsa på en ekonomisk integration som ger oss styrkan av att delta i ett handelsblock, i en tullunion som syftar till att stärka medlemsländernas handel och ekonomiska tillväxt.

Sist men inte minst: Låt oss inte glömma bort att alla de åtaganden denna riksdag har gjort mot den svenska befolkningen om en stark miljöpolitik, om trygghet och välfärd samt om värdesäkra pensioner bygger på tillväxt i vår ekonomi. Det är naturligtvis nödvändigt att då driva en politik som så långt som möjligt säkerställer tillväxten. Jag menar att det egentligen inte finns någon bättre tillväxtstärkande politik än den som går ut på att nu förklara att vi skall delta i Europa, att vi skall ansluta vår marknad till de 330 miljoner som bor inom EGs marknadsgränser. Genom att delta i Europas integration kan vi säkra tillväxten i vår ekonomi, i motsats till det som det gröna partiet eftersträvar, nämligen nolltillväxt.

Anf. 24 GUDRUN NORBERG (fp):

Herr talman! Händelseutvecklingen i Europa de senaste månaderna är fantastisk. Det ena historiska ögonblicket avlöser det andra i en rasande fart. Man verkligen känner historiens vingslag. Men samtidigt som utvecklingen går raskt framåt, tycker man sig stundtals förflyttad 45 år tillbaka i tiden.

För 45 år sedan stod ett sönderbombat Europa i nöd, med brist på mat, kläder, bostäder och de flesta förnödenheter. Sargade människor led och bad om hjälp. Den s.k. Marshallplanen från USA sattes in, och Västeuropa kunde börja återuppbyggas ekonomiskt och materiellt.

I dag, när täckelset fallit av det kommunistiska monumentet i Östeuropa, blottas – inte sönderbombade städer – men ekonomiskt och miljömässigt sönderbombade länder och folk. I dag står dessa länder och ber om hjälp – ja, man ber bokstavligt talat om en ny Marshallplan.

Jag återkommer längre fram till det handelsutbyte som nu är så viktigt för Östeuropa.

Det marknadsekonomiska systemet är – det visar alla jämförelser – grunden för välståndsutvecklingen i västländerna, men också den ekonomiska integrationen i Västeuropa har spelat en viktig roll. Nöden i efterkrigstidens Europa har ersatts av ett välstånd som få ens vågade drömma om för 45 år sedan.

För Sverige är det nu viktigt att inte tappa fart i närmandet till EG. Från folkpartiets sida har vi helhjärtat ställt upp på de förhandlingar inom EFTAs ram som Sverige deltar i, för att genom ett EES-avtal få del av ett europeiskt ekonomiskt samarbete.

Men detta är inte nog! Det förtjänar att om och om igen framhålla vikten av att vi blir delaktiga i de fyra friheterna och att vi även på andra sätt får medverka i ett fördjupat samarbete med EG.

Vi i folkpartiet har inte bara stött regeringen i Europafrågan – vi har oavbrutet försökt driva på regeringen, som vi tycker förhåller sig alltför avvaktande beträffande medlemskap i EG. Det är inte länge sedan statsministern,

och andra statsråd, ansåg att medlemskap knappast var att tänka på och att om så var låg det mycket långt fram i tiden.

Glädjande nog tycks under det senaste året en omsvängning ha skett inom regeringen. Statsministerns uttalande på den socialdemokratiska kongressen, får väl tolkas så, att han nu t.o.m. tycker att ett medlemskap vore bra för Sverige. Men fortfarande hör man inget statsråd uttala sig för medlemskap i EG, utan att samtidigt lägga in några förbehåll.

Det är klart att också vi skall hävda våra intressen, såväl som EG-länderna gör i sina förhandlingar, men det vore av värde att i klarhet uttrycka en vilja – en vilja att vara med i gemenskapen, att säga ja till Europa. Det är de signaler som Sverige behöver ge.

Herr talman! Det finns de som framställer EG som ett hot mot vår välfärd. Vi har inte undgått att höra flagranta exempel på direkt skrämselpropaganda just från den här talarstolen för en stund sedan. EG-motståndarna brukar ta upp särskilt konsumentpolitiken och miljön. Därför tänker jag uppehålla mig en stund vid just konsumentpolitiken.

Vissa EG-länder har inte samma typ av konsumentlagstiftning som Sverige. Detta antas automatiskt leda till att den är sämre och att den svenska marknaden kommer att översvämmas av farliga och dåliga produkter ju närmare EG vi kommer.

Vi i folkpartiet tror att det är precis tvärtom. Ingen enskild åtgärd skulle gynna de svenska konsumenterna mer än ett svenskt medlemskap i Europeiska gemenskapen.

Hur kommer då den enskilda människan här hemma i Sverige att märka någon förbättring om vi blir med i EG? Det skulle märkas på många sätt, men några av de mest direkta och synbara tecknen för konsumenten är större mångfald, ökat utbud och pressade priser.

Livsmedelspriserna har exempelvis varit föremål för diskussion i vårt land under den gångna sommaren. Matpriserna har stigit betydligt snabbare än andra priser i Sverige. Under 80-talet blev maten 16 % dyrare än andra varor och tjänster här hemma. I EG-länderna var däremot prishöjningen under samma tid något mindre på mat än på andra varor.

Eftersom jag gör prisjämförelsen mot andra varor, går det inte att bortförklara den med att Sverige har högre moms. Och skillnaden mot EG går heller inte att hänföra till att ersättningen åt bönderna skulle varit mycket större i Sverige än i EG. Hela det redovisade förädlingsvärdet i jordbruket är omkring 15 miljarder kronor, medan prisskillnaden gentemot EG är nästan 25 miljarder kronor. Det skulle alltså inte räcka till en utjämning ens om de svenska jordbrukarna jobbade helt gratis.

Det finns naturligtvis ett antal faktorer som spelar in beträffande de nuvarande svenska livsmedelspriserna kontra EGs. Men konkurrens och frihandel har alltid visat sin stora positiva betydelse för i synnerhet små länder som Sverige.

Det är därför mycket oroande att det nu kärvar hårt i GATT-förhandlingarnas slutskede. Inte minst inom livsmedelspolitiken hade det varit önskvärt med mera långtgående avtal innebärande ökad frihandel. Jag är övertygad om att det svenska jordbruket klarar en konkurrens på lika villkor. En har-

monisering av produktions- och handelsvillkoren, kombinerat med öppnare gränser skulle välkomnas av både svenska bönder och konsumenter.

På teko-området har folkpartiet under många år krävt borttagande av tullar och importbegränsningar. Textil och konfektion är varor som bl.a. de östeuropeiska länderna kan sälja och är ett viktigt bidrag till deras ekonomiska utveckling och omdaning.

Vi gläder oss åt att socialdemokraterna nu är på samma linje, och vi hoppas naturligtvis att riksdagsbeslutet om borttagandet av kvoterna fullföljs.

Därmed är jag tillbaka till Östeuropa.

Utvecklingen i östländerna tror jag sker effektivast genom insatser på två sätt: dels genom ett utökat handelsutbyte, dels genom att svenska företag med större djärvhet ger sig in med etableringar, investeringar och produktion i Polen, Ungern, Tjeckoslovakien liksom i de baltiska staterna. Såväl varuproduktion som tjänsteproduktion är viktig – inte minst utbildning.

Vi tror att skapandet av handelskamrar och handelskontor i öststaterna är ett effektivt sätt att stimulera handel och etableringar. Vi behöver centraler där uppgiften består i att upprätta kanaler och knyta kontakter. Därför vill vi uppmana regeringen att verka för upprättandet av handelskamrar i dessa länder.

Däremot bör vi vara försiktiga med överbeskydd av svenska företag. Det vore fel att lyfta av risktagandet och ansvaret, liksom det givetvis vore fel att försöka styra och leda företagets avvägningar.

Det är folkpartiets förhoppning att omdaningen i öststaterna skall leda till förbättrad standard och högre livskvalitet för dessa prövade folk, samt därmed bidra till en stabilare säkerhetspolitisk situation i Europa.

Anf. 25 PER-OLA ERIKSSON (c):

Herr talman! Dagens handelspolitiska debatt förs i ljuset av förhandlingarna om ett EES-avtal och Uruguayrundan inom GATT. Två förhandlingar som har stor betydelse för Sverige.

Integrationsprocessen i Västeuropa och den nya öppenheten, ekonomiska nyorienteringen och demokratiseringen i Östeuropa gör 1990-talet till Europas årtionde. Och när Arja Saijonmaa sjunger "Jag vill leva i Europa!" uttrycker hon en stark vilja som säkert får instämmanden från många i vårt land.

Vi tillhör Europa. Europa är vår hemmaplan och vår främsta exportmarknad. Här känner vi samhörighet – ekonomiskt, kulturellt och socialt. Det är i det nya Europa som vi skall skapa vår gemensamma framtid. Därför säger centern ja till hela Europa.

Drygt 70 % av den svenska utrikeshandeln går till länderna inom EFTA och EG. Därför är det naturligt att samarbetet med dessa länder intensifieras. Genom ett EES-avtal blir vi delaktiga i EGs inre marknad. Vi får tillgång till samarbetsprojekt inom forskning, utbildning, miljö och småföretagsutveckling. Men, och det är viktigt att komma ihåg, samtidigt måste vi öppna dörrarna till Öst- och Centraleuropa.

Ett närmande till EG får inte låsa Sveriges handlingsfrihet eller begränsa antalet handelspartners. Vi måste även framgent kunna vidta olika åtgärder inom t.ex. miljöområdet utan att det kan ifrågasättas av EG. Vår ambition

måste vara att slå vakt om höga miljökrav. Vi skall inte tvingas pruta på våra egna miljöambitioner.

I förhandlingarna med EG har vi också mycket att ge. Det gäller den sociala dimensionen – det har också påtalats tidigare i den här debatten. Vår ambition måste vara att dra med oss EG-länderna i ökade satsningar t.ex. inom arbetslivet och på miljöområdet.

Hittills har debatten om våra relationer till EG mest handlat om industrins och näringslivets villkor. Det är för begränsat, tycker jag. Ett EES-avtal förvandlar inte heller Sverige till en randstat, som en del anser. Vi blir med i byggandet av det nya europeiska huset. Det är faktiskt dags att vidga synfältet.

Europadebatten måste också handla om kulturellt utbyte. Vi kan utveckla den europeiska kulturen, låta den lappländska samekulturen möta den grekiska Zorbadansen, låta den spanska flamencon blandas med Dalarnas folkdanslag, osv.

Vi måste skapa ett Europa där vi får likartade regler för examina, så att sjuksköterskan, läraren, ingenjören, verkstadsteknikern kan arbeta var helst hon eller han vill i det nya Europa. En gemensam arbetsmarknad måste skapas.

Våra ungdomar måste få möjlighet att studera var de vill i Europa. Småföretagen måste få utvecklingsmöjligheter och kunna nå nya marknader. Angelägna forsknings- och utvecklingsprogram kan vi också genomföra.

Det primära är nu att lotsa fram ett EES-avtal som träder i kraft samtidigt som EGs inre marknad står klar, dvs. vid årsskiftet 1992/1993. EES-avtalet kan då visa om vi nått tillräckligt långt.

En del ser ett EES-avtal som ett inre väntrum eller en förtida inträdesbiljett till medlemskap i EG. Men de bör komma ihåg att EG står inför stora förändringar. Som tidigare har påtalats i den här debatten är det två regeringskonferenser som kommer att bli avgörande för EGs vägval. I dag vet ingen vart dessa konferenser leder, inte ens EG-länderna själva.

Om de leder till en politisk union med gemensam försvars- och säkerhetspolitik och valutaunion med gemensam valuta och centralbank, innebär det ett långtgående ekonomisk-politiskt samarbete. I praktiken skulle det kraftigt begränsa ländernas möjligheter att föra en självständig ekonomisk politik. Därför finns det inte anledning att nu ta ställning till svenskt medlemskap i EG.

I söndags kunde vi höra att en av Anita Gradins närmaste rådgivare, Björn Rosengren, som är ledamot av regeringens EG-råd, trodde på en svensk medlemsansökan redan våren 1991. Jag vill fråga Anita Gradin: Vilken information har Björn Rosengren fått som vi i riksdagen och EFTA-delegationen saknar? Delar Anita Gradin sin rådgivare Rosengrens uppfattning om tidpunkten för en medlemskapsansökan?

Till skillnad från EFTA-länderna, som talar med *en* röst, hörs i dag en kör av röster från EG. Thatcher säger en sak, Kohl en annan, Delors en tredje. Vi måste snart ställa frågan: Vad vill egentligen EG?

Och vad menar våra närmaste grannar i söder? Paul Schlüter och Uffe Ellemann-Jensen har vid olika tillfällen talat om att Sverige bör bli medlem i EG. Vad är motivet? Är det av välvilja de uttalat sig så, eller känner sig de

herrarna så ensamma att de behöver hjälp från det större Sverige för att hävda sig i EG?

Om EG väljer att bredda sitt samarbete till att omfatta fler länder i stället för att enbart fördjupa det för de nuvarande tolv länderna, om avspänningen i Europa fortsätter och om en alleuropeisk säkerhetsordning skapas – då är förutsättningarna för ett medlemskap för det neutrala Sverige inom räckhåll. En svensk ansökan om medlemskap kan då bli aktuell redan under nästa mandatperiod. Men låt oss ta ett steg i sänder – först slutföra EES-förhandlingarna, låta avtalet träda i kraft och se vad EG själv vill.

Herr talman! Den svenska handelspolitiken bör i ökad utsträckning inriktas på att stärka Norden som hemmamarknad genom att avlägsna handelshinder mellan de nordiska länderna. Det skulle ge Norden en förstärkt position i arbetet med en öppnare handel i Europa.

Omvälvningarna i Europa måste också leda till att svensk handelspolitik mer inriktas på att främja handeln med de nya, fria staterna i öst. För de svenska företagen finns en i stort sett obegränsad marknad i öst. Därför bör de visa större intresse för handel och samarbete med denna del av Europa. Jag kan instämma i Pär Granstedts anförande tidigare, där han efterlyste större aktiviteter från regeringens sida för att stödja och främja handeln med öst.

Centern har i många sammanhang tidigare påtalat behovet av miljöinvesteringar och reningsanläggningar i flera av öststaterna. Inom svensk industri finns ett stort kunnande, som kommer väl till pass, på detta område.

Den s.k. Uruguay-rundan inom GATT går i höst in på sitt slutvarv. Ett misslyckande i GATT gör att det finns stor risk för att tre handelsblock uppstår i världshandeln: Japan, USA och EG. Sverige skulle i en sådan situation ha små förutsättningar att hävda sig gentemot dessa block. Andra som skulle förlora är u-länderna. En framgång i GATT-förhandlingarna är ett viktigt svenskt intresse.

I GATT-förhandlingarna måste Sverige också medverka för att införa miljömål och miljöklausuler. Produkter som tillverkas under förhållanden som från miljösynpunkt eller av sociala skäl inte är acceptabla skall inte komma ut på den internationella marknaden.

Sverige bör också som nation införa regler som stoppar import av varor som har tillverkats på ett i Sverige förbjudet sätt. Likväl bör vi naturligtvis inte medverka till export av produkter eller teknologier som är miljöstörande, t.ex. kärnkraftsteknologin.

I skuggan av de mer välbevakade förhandlingarna om jordbrukssubventioner inom GATT pågår ett mer obemärkt spel om de s.k. immaterialrättsliga frågorna, TRIPs.

USA har hävdat att avsaknaden av patenträtt inom ett visst område skall betraktas som ett handelshinder och därför regleras i GATT. Om USA får sin vilja igenom kommer i de nya GATT-reglerna alla inskränkningar i patentsystemet att förbjudas. Vi tvingas då att acceptera patent på mänskliga vävnader, djur, växter och mikroorganismer utan att vi över huvud taget har diskuterat det här hemma.

Häromdagen fick jag se en inbjudan från Industriförbundet och Centrum för immaterialrätt och medierätt till ett seminarium om TRIPs i GATT. Om

man betalade 2 800 kr. fick man "en unik chans för svenska företag och andra intresserade att informera sig om – och faktiskt påverka – slutförhandlingarna om TRIP, som nu går in i sista ronden".

Jag har inte vare sig tid eller lust att gå på Industriförbundets seminarium för att få veta den svenska inställningen i den här viktiga frågan. Jag vill höra det nu i dag av Anita Gradin: Vilken inställning har Sverige redovisat i GATT? Är avsaknaden av patent på liv ett handelshinder för Sverige?

Anf. 26 ROLF L NILSON (v):

Herr talman! Det är bra att vi i dag kan ha en debatt om handelspolitik på temat Sverige och Europa som verkligen har förutsättningar att göra rubriken rättvisa. Tidigare Europadebatter har aldrig blivit några riktiga Europadebatter. De har varit alltför fixerade vid EG-problematiken och därmed i praktiken bara kommit att omfatta 12 av Europas 34 stater, eller i bästa fall handlat bara om Västeuropa.

Jag vill för ordningens skull påminna om att vänsterpartiet under en följd av år med mycket liten framgång har försökt att bredda debatten till att omfatta hela Europa. Det har vi gjort genom att kräva att den svenska handeln skulle breddas och inriktas på alla Europas länder.

Det har då från övriga partier funnits mycket litet intresse för en sådan breddning. Tvärtom har man i praktiken aktivt motarbetat en sådan breddning genom att tillåta att Sverige medverkat i handelsbojkott av de östeuropeiska länderna. Jag tänker då i första hand på teknikembargot, som fortfarande tillämpas mot vissa östeuropeiska länder och mot u-länder och som ännu i dag är ett hinder för de östeuropeiska ländernas utveckling.

I dag är situationen lyckligtvis en helt annan. Genom de revolutionerande omvälvningarna i Östeuropa har det skapats helt nya förutsättningar för en handel som omfattar hela Europa, och därmed också för en bredare debatt här.

Nu är alla intresserade av att främja utbytet med Östeuropa. Mitt intryck är emellertid att man åtminstone från borgerligt håll främst är intresserad av Östeuropa som marknad och som marknadsekonomiskt fullskaleexperiment. Det är alldeles uppenbart att extrema marknadsekonomiska idéer har stark attraktionskraft i Central- och Östeuropa.

Oavsett detta är det viktigt att Sverige målmedvetet och energiskt engagerar sig för att utveckla handeln med f.d. statshandelsländerna i Öst- och Centraleuropa. Det är viktigt för vår egen del för att göra vår handel mindre beroende av de västliga industriländerna. Det är givetvis viktigt att Sverige också utvecklar en solidarisk handel med u-länder utanför Europa. Men det är också viktigt för utvecklingen i Öst- och Centraleuropa. Sverge har "varor" som är attraktiva på denna nya marknad. Behoven och förutsättningarna är givetvis olika i olika länder, men det finns tydliga gemensamma drag, som hänger samman med att de nu störtade regimerna var relativt lika och med att länderna var underordnade och starkt beroende av Sovjetunionen. De gemensamma dragen är att de gamla regimerna har lämnat efter sig ekonomier i olika grad av kristillstånd. Man har lämnat efter sig en nerkörd, omodern industri och en till stora delar förödd natur.

Man har också lämnat efter sig ett arv som är väl så tungt att bära och som

kommer att vara och är ett problem när det gäller att utveckla relationerna till dessa länder. I stort sett alla intressorganisationer av typ fackliga organisationer, konsumentorganisationer m.fl. är djupt kompromitterade genom sitt samröre med den gamla regimen. Det gäller också många av de existerande partierna. Är de inte kompromitterade är de svaga genom att alla former av kollektiva intresseyttringar är starkt misstänkliggjorda och upplevs som ett minne av det förgångna.

Det betyder sammanfattningsvis att man knappast under överskådlig framtid kan bygga ett handelsutbyte på en "fri" handel mellan jämbördiga parter. Handeln måste vara solidarisk och närmast jämställas med u-landshandel. Det måste vara en kombination av handel och bistånd.

Sverige har varor och kunskaper som är viktiga på den nya marknaden. Vi har varor på områden som är intressanta mot den bakgrund som jag har skisserat.

Svenskt kunnande och teknik på miljö- och energiområdet är en viktig resurs.

Svenska erfarenheter av omstrukturering och modernisering av branscher som skogsindustri, papper, stål- och gruvindustri kan vara av stort värde.

Det är på samma sätt med delar av svensk offentlig sektor, t.ex. televerket, arbetsmarknadsverket.

Jag är mycket väl medveten om att detta inte är något nytt och att det förekommer insatser på dessa områden, men jag vill ändå fråga Anita Gradin: Vilka ytterligare insatser planerar regeringen på dessa områden?

Många svenska storföretag är redan på plats i Öst- och Centraleuropa och förbereder affärer eller har redan genomfört affärer. De är i flera fall för sina affärer beroende av exportkreditgarantier. Jag vill ta upp två frågor i anslutning till detta:

I samband med att riksdagen i våras antog nya regler för exportkreditgarantier krävde vi i vänsterpartiet att sådana garantier inte skulle utgå om man på goda grunder kan misstänka att exporten sker med syfte att kringgå begränsande svensk lagstiftning. Det kan inte uteslutas att sådana fall kan uppstå vid export till något östeuropeiskt land. Det kan gälla bioteknik, läkemedelsproduktion, och det kan gälla export av nyckelfärdiga anläggningar som inte uppfyller högt ställda miljökrav eller rimliga krav på arbetsmiljö.

Och jag vill fråga Anita Gradin: Är Anita Gradin beredd att förhindra att statligt stöd till export utgår i sådana sammanhang?

Den andra frågan är: Det finns återkommande uppgifter om att premierna på svenska exportkreditgarantier ligger högt i förhållande till vissa konkurrentländers villkor. Är handelsminstern beredd att garantera att svenska företag inte hamnar i underläge gentemot konkurrenter på grund av omotiverat höga garantipremier?

Solidarisk handel med Öst- och Centraleuropa måste också innebära att Sverige öppnar sina gränser på ett generöst sätt för de produkter som de länderna har att erbjuda. Det innebär bl.a. ökat tillträde för tekoprodukter och för jordbruks- och livsmedelsprodukter. En generös inställning till sådan import får inte innebära att Sverige accepterar produkter som producerats på ett socialt oacceptabelt sätt eller att man avstår från miljökrav. Det är min

övertygelse att detta är möjligt och att en sådan import inte behöver bli något egentligt hot mot svensk produktion på de berörda områdena.

Det är också av särskilt svenskt intresse att utveckla Östersjöhandeln. Den domineras i dag eftertryckligt av handeln med Tyskland. Handel måste utvecklas med flera länder. Man har i diskussionen anknutit till Hansatraditionen. Det har Nic Grönvall gjort vältaligt i dag. Man kan också anknyta till talet om Östersjön som "Fredens hav". Verkliga förutsättningar för detta finns inom räckhåll. Utökad Östersjöhandel kan vara ett verksamt sätt att stärka de baltiska staterna i deras strävan efter självbestämmande. Svenska handelskontor i de baltiska huvudstäderna och i andra öst- och centraleuropeiska huvudstäder är därför mycket angelägna.

Utökad handel inom Östersjöområdet är dessutom ett verksamt sätt att främja lösningen av de gemensamma miljöproblem som vi har i området. Det kan dessutom vara ett sätt att balansera utvecklingen i södra Europa.

Jag måste understryka att ett utvecklat och fritt handelsutbyte är värdefullt, men att det inte är av något överordnat värde. Det är när handeln sker jämbördigt, när den underordnas övergripande mål, som den blir verkligt värdefull!

Sådana mål är hushållning med resurser, anpassning till vad naturen och miljön tål, sociala hänsynstaganden och jämn fördelning av välstånd. Handeln måste vara både fri och solidarisk!

Vänsterpartiets synpunkter när det gäller EG är väl kända. Vi har fler förbehåll än vad riksdagsmajoriteten har för sitt närmande till EG. Det är givetvis ett stort framsteg om förhandlingarna med EG har givit vid handen att EFTA-länderna inte behöver sänka sina gränser eller förändra sina regler när det gäller hälsa, miljö och säkerhet.

Det verkar som om de som sjunger EGs lov har glömt bort att EG också kännetecknas av massarbetslöshet och massfattigdom.

Anf. 27 INGER SCHÖRLING (mp):

Herr talman! Det känns nästan högtidligt att stå här i dag när vi nu har fått en heldagsdebatt rubricerad Sverige och Europa. Under de två år miljöpartiet har funnits i riksdagen har vi gjort upprepade försök att få just Europa och EG-frågan på dagordningen. Det är väl inte så ofta som vi har lyckats.

Debatten har varit bra och ibland klargörande. De flesta, har det visat sig, vill inte ha det EG som finns i dag, utan man vill ändra litet grand här och litet grand där. Det är egentligen det EG man själv drömmer om som man vill ha. Några har också blandat ihop Europa och EG. Vi i miljöpartiet säger ja till Europa, men det innebär inte att vi säger ja till EG.

Nic Grönvall har blandat ihop dessa två saker. Dessutom kunde han inte låta bli att komma med den vanliga terminologin om miljöpartiet i talarstolen. Nic Grönvall ser rött när han ser grönt. Nic Grönvall tror att vi är emot allt som han företräder. Det kanske är så. Jag förstår inte hur Nic Grönvall kan klara av att heta Grönvall. Han kanske borde döpa om sig till Blåvall.

Moderater och folkpartister vill att vi skall ha medlemskap i EG, och de har inte tyckt att det är så mycket att resonera om här i riksdagen, utan att tiden och industrilobbyisterna får göra sitt. Nu hörde vi att det skall bli en valfråga och det är väl bra så, men jag säger: Det är så dags då. Det är inte

så konstigt att frånvaron av debatt i riksdagen har tolkats som om regeringen och förhandlarna helst vill göra upp det här själva över folkets och de folkvaldas huvuden. T.o.m. EG-debattörer i vårt grannland reagerar och säger att avsaknaden av en bred svensk EG-debatt är farlig för hela Norden. EG är inte bara ett hot mot den nationella självständigheten, utan också mot full sysselsättning, aktiv miljöpolitik och generell välfärds- och jämlikhetspolitik. Detta säger Kristen Nygaard, som är ledare för "Nei till EF" i Norge, i DN i förra veckan.

Men självständighets- och demokratifrågorna har socialdemokraterna inte velat diskutera så mycket, utan man har i huvudsak koncentrerat sig på neutralitetspolitiken. Men neutralitetspolitiken har i och med regeringsförklaringen förra veckan faktiskt också blivit litet svävande tycker jag, även om Sten Andersson gjorde vissa förbättringar här i dag.

Man börjar undra var det politiska maktcentrumet i Sverige finns, och om regeringen alls tycker att det är här i riksdagen som debatten skall föras när vi skall ta viktiga beslut för framtiden. Nu görs politiken upp i andra kammare och i andra sammanträdesrum än i riksdagens och också vid "round tables" ute i Europa. Energipolitiken, skattepolitiken, TV-politiken och trafikpolitiken är bara några exempel på detta. Är det så EG-frågan också skall hanteras, Anita Gradin?

Vi kan ha olika uppfattningar om EG och om den inre marknadens fördelar och nackdelar. Men vi borde vara överens om att ett absolut minimikrav i en demokrati är att alla fakta skall läggas på bordet när den gemensamma framtiden står inför ett avgörande beslut, hur obekväma de än må vara. Den bistra sanningen är alltid att föredra framför den söta lögnen! Är det av ren och skär omtanke som svenska folket skall invaggas i tron att vi kan plocka russinen ur EG-kakan utan att vi själva behöver täppa igen hålen efter russinen med något annat? En sådan omtanke hör inte hemma i en demokrati med självständiga och tänkande människor.

Vi står nu inför den största samhällsomställningen någonsin i nutida historia, det har flera varit inne på. Ett systemskifte, folkhemsmodellen skall ersättas av något annat – och rasande fort skall det gå. Redan om två år och tre månader skall enligt planerna inrättningen i EG-ledet vara klar. Även om inte avtalet träder i kraft före den 1 januari 1993 är tidtabellen i EES-förhandlingarna ännu mer optimistisk. "Siktet är inställt på att slutföra förhandlingarna vid årsskiftet." Samma tidpunkt kom Anita Gradin och EG-kommissionens ansvarige för utrikesfrågor, vice president Frans Andriessen, fram till vid det årliga högnivåmötet den 10 september. Målsättningen är ett slutgiltigt avtal under första halvåret 1991. Det är om tre fyra månader det!

Vad är det egentligen som håller på att hända så snabbt utan folkets deltagande? Vi måste ställa frågor som:

Vad syftar integrationsprocessen egentligen till och vad syftar de fyra friheterna för pengar, tjänster, arbetskraft och varor till? Mitt svar blir: Att skapa ekonomisk tillväxt och en storskalig inre marknad och att producera varor där det är lönsamast, vilket innebär centralisering, sammanslagningar och storskalighet.

Vilket Europa är det som skall förverkligas? Mitt svar blir: En politisk union och en ekonomisk och militär stormakt.

Hur viktig är den nationella självständigheten? Mitt svar blir: Den är så viktig – och det visar också vår grundlag – att Sverige endast i begränsad omfattning kan överlämna beslutsrätten till en överstatlig organisation. Detta har vi haft problem med, och nu har det kommit en stor promemoria som DNs ledare i går kommenterade och där konstaterade man att frågan om behovet av grundlagsändring står obesvarad trots förhandlarnas expertskicklighet.

Hur mycket av miljöhänsyn, välfärd och jämlikhet är vi villiga att köpslå om? Mitt svar blir: Inget alls. Men den frågan vill jag också att Anita Gradin skall svara på.

Sverige slipper EG-regler. Det kunde vi läsa i en DN-rubrik den 21 september. Enligt denna artikel skulle Sverige liksom de andra EFTA-länderna slippa att anpassa sig "nedåt" till EGs regler för hälsa, säkerhet och miljö. Ja, det låter ju bra, men det är bara så att EGs principiella medgivande för enskilda länder att upprätthålla högre normer urholkas, såvitt jag kan förstå, av två inskränkningar. För det första så tillåts endast högre normer om de inte samtidigt utgör dolda handelshinder. Nyligen förbjöd EG-domstolen tyskarna att införa miljöavgifter för lastbilstrafik på motorvägarna. För det andra kan inte varor från EG-länderna stoppas, även om de är tillverkade efter lägre normer. Även om Sverige får tillstånd att behålla t.ex. asbestförbudet, måste vi tillåta import av asbestvaror från EG. Har verkligen EG gått med på något som inte redan gäller, Anita Gradin? Är inte detta bara en vad jag kallar "taktisk bluffnyhet"?

Sedan skulle jag vilja ta upp frågan om löften från förr. Den 26 januari 1989 lovade Anita Gradin här i riksdagen att regeringen "inte skulle acceptera någon social nedrustning, försämrad miljö, minskat konsumentskydd, urholkad arbetsrätt, eftergifter på arbetsområdet eller försämrade arbetsvillkor" som pris för EG-anpassningen. Gäller dessa löften fortfarande, Anita Gradin? Kan de upprepas ordagrant?

När det sedan gäller probleminventering EES, den lista med femtiotvå problempunkter som till slut bara blev åtta. Hur kunde det vara så att borta från undantagslistan var för Sveriges del: kemikalier, bekämpningsmedel, kärnkraftssäkerhet, kollektiva försäkringar, socialförsäkringar och mycket annat. Hur gick det till, Anita Gradin?

I ett informationsblad från UDs handelsavdelning sägs "att eventuella undantag från EGs regelverk måste begränsas till ett mycket litet antal fall där fundamentala intressen kan åberopas. Det underströks att undantag måste vara tidsbegränsade." Vad är det då som menas med fundamentala intressen? Och en tidsbegränsning, hur lång kan den bli?

Sammanfattningsvis är det två för Sverige viktiga frågor som jag faktiskt förväntar mig svar på. För det första: Finns det något undantag, någon regel, som är så viktig att vi inte släpper på den i förhandlingarna? Och för det andra: Om det visar sig att vi bara blir ett remissorgan utan inflytande, faller EES-avtalet då?

Anf. 28 LENNART PETTERSSON (s):

Herr talman! Den här handelspolitiska debatten blir av naturliga skäl mest en EG-debatt. Någon har sagt att EES-förhandlingarna syftar till ett ekono-

miskt men inte till ett politiskt medlemskap i EG. Det ligger mycket i detta eftersom förhandlingarna främst är inriktade på att se till att EFTA-länderna kommer med i EGs inre marknad. Därmed skulle det svenska näringslivet slippa att diskrimineras på den för Sverige helt avgörande västeuropeiska marknaden.

Västeuropa tar nu hela tre fjärdedelar av vår export. Om man samtidigt betänker att mer än hälften av Sveriges industriproduktion exporteras, inser de allra flesta varför EG-marknaden och Västeuropa är helt centrala för sysselsättningen och välståndet i vårt land.

Vi skall utveckla samarbetet med Österuropa. Det kommer dock att ta tid. Österuropa kommer därför under lång tid framöver inte att utgöra något alternativ till Västeuropa. Det är en fråga om både – och. Det finns anledning att slå fast det. Vi skall inte inbilla oss att vi kan genomföra snabba förändringar i vårt handelspolitiska mönster.

För att återgå till EG-frågorna är det uppenbart att vi även på andra områden måste samarbeta nära med EG. Det gäller miljöpolitiken, forskning, utveckling, utbildning och i strävandena att skapa ett "medborgarnas Europa", som kännetecknas av fri rörlighet, kulturutbyte och samhörighet.

För att sammanfatta den position som efterhand på många håll har mejslats fram när det gäller vår syn på EG och relationerna med EG, kan man säga att vi inte skyddar vårt välstånd och den fulla sysselsättningen genom att isolera oss. Det är tvärtom så att genom att våra företag har kunnat ha det ekonomiskt stora och starka Västeuropa snarare än Sverige som sin huvudmarknad, har vi kunnat bygga vårt välstånd till dess nuvarande höga nivå. Det är på den grunden som vi bygger våra resurser till vår sociala trygghet och mycket annat som vi tycker är viktigt.

Jag tror inte att den svenska modellen kommer att kunna värnas genom en isolationistisk politik. Vi har i själva verket redan gjort vårt vägval. Sverige har satsat på öppna gränser, internationell arbetsfördelning och fri handel som grundläggande medel att åstadkomma välståndsutveckling. Företagen och kapitalet rör sig numera fritt över nationsgränser, även över den svenska nationsgränsen. Valutaregleringen är avskaffad, liksom de flesta inskränkningar som rör handeln. Där är vi nu.

De frågor som numera allt oftare tränger sig på kan formuleras på litet olika sätt. Låt mig ge några exempel. Hur skall medborgarna och löntagarna kunna kontrollera de krafter som släpps loss genom den allt snabbare internationaliseringen? Hur upprätthåller vi en social kontroll över den internationella marknadsekonomin? Hur kontrolleras i medborgarnas och löntagarnas intresse de allt större och mäktigare multinationella företagen? Hur ser vi exempelvis till att kapitalägarna får bära sin del av skattebördan? Hur får man fram tvingande miljöregler som inte kan kringgås av skrupelfria företag genom etablering i ett annat västeuropeiskt land med lägre miljökrav? Alla dessa frågor är viktiga framtidsfrågor som för Sveriges del inte löses av de EES-förhandlingar som vi nu är inne på. Låt oss konstatera det.

Ett svar på dessa frågor är att man inte kommer särskilt långt om varje land agerar var för sig. Om var och en går sin egen väg kommer det alltid att finnas andra länder i Västeuropa som försöker profitera på att bjuda under. Det ser vi numera allt fler exempel på. Slutsatsen blir därför att allteftersom

internationalieringen fortskrider kommer nationalstaten som ett instrument för medborgarna att bli alltmer otillräcklig på allt fler områden. Nationalstaten kommer helt enkelt inte att räcka till för att fullt ut tillvarata medborgarnas intressen. Låt oss dra den slutsatsen. Den är helt uppenbar i dagens läge.

De konservativa och nyliberala krafterna i Europa vill också ha det så. Nationalstaten kan gärna försvagas, men något annat som garanterar en social kontroll över den internationella marknadsekonomin bör inte komma i dess ställe. Det är inte för inte som det finns en spänning mellan Storbritanniens Margaret Thatcher och EG-kommissionens socialdemokratiske ordförande Jacques Delors i dessa frågor. För Thatcher räcker det med att marknaden släpps fri.

Det är hennes och nyliberalernas Europavision. Delors och socialdemokratin inom EG ser däremot den inre marknaden bara som det första steget. Den måste enligt deras uppfattning kompletteras med en social dimension, med rättigheter för facket att kunna tillvarata medlemmarnas intressen effektivt och med samhällelig kontroll över kapitalet och de multinationella företagen.

Det är därför inte alls säkert att EG blir den nyliberala bastion som moderaterna i Sverige tror att den skall bli. Man kan i stället säga att EG är som pastor Janssons berömda påse. Vad den blir beror på vad man fyller den med.

Om man mäter styrkeförhållandena i det än så länge ganska maktlösa EG-parlamentet, finner man att socialdemokraterna är den överlägset största partigruppen där. Lägger man samman socialdemokraterna med övrig vänster och miljöpartister så är denna vänster faktiskt i majoritet. Möjligheter finns alltså för ett progressivt EG där sysselsättning, rättvis fördelning och en aktiv miljöpolitik blir allt viktigare.

Därmed har jag, herr talman, inte tagit ställning för ett svenskt medlemskap i EG. Det avgör neutraliteten, och där har ännu inte alla brickor fallit på plats vare sig när det gäller säkerheten och avspänningen i Europa eller EGs eventuella ambitioner på det försvarspolitiska området.

Jag har velat peka på att det finns ett antal långsiktiga frågor som nationalstaten inte kan lösa på egen hand, men som medborgarna kommer att kräva av oss att vi skall lösa i samverkan med andra nationer. Det viktigaste instrument som står till vårt förfogande i vår del av världen är faktiskt EG. Man hostar inte upp sådana här internationella samarbetsformer hur som helst, utan vi måste utgå ifrån existerande situation i Europa. Därför är EG intressant när det gäller att söka lösningen på dessa oundvikliga frågor. De blir således inte mindre allteftersom tiden går och internationaliseringen, som vi ser det, obönhörligen fortskrider.

Herr talman! Vi borde också alla ha ett gemensamt inresse av att EES-förhandlingarna genomförs och att de leder till ett positivt resultat. Jag upprepar vad som ofta har sagts förr: Ett eventuellt medlemskap för Sverige och övriga EFTA-länder skulle få praktisk betydelse först under andra hälften av 90-talet. EES-avtalet skulle få betydelse för företagen och medborgarna i vårt land mer eller mindre omedelbart. Jag vill därför sluta med att säga följande till medlemsaktivisterna. Sitt nu still i EES-båten till dess att den har rotts i land. Det tjänar ingens intressen att den båten går i kvav.

Anf. 29 Statsrådet ANITA GRADIN replik:

Herr talman! Visst skall vi lära av historien, Nic Grönvall. Jag tycker nog att det var mycket mera merkantilism än frihandel som präglades av den historien, åtminstone före Bretton Woods.

Det signifikanta för dagens debatt är att vi alla i denna kammare är på det klara med att det i dagens läge inte finns något alternativ till EES-förhandlingarna. Det är detta som det vanliga vardagsarbetet måste handla om. Det är viktigt att klara ut detta. När vi för samtal i Bryssel och EG-huvudstäderna får vi också beskedet att man inte är villig att diskutera nya medlemskapsförhandlingar. Man skjuter på det, eftersom man själv vill bestämma hur det nya EG skall se ut efter 1993.

Ett annat område som är viktigt och upptar vår tid i dag är Österuropasamarbetet, att ställa upp för reformstaterna i Öst- och Centraleuropa. Det gör vi på många sätt.

Vi gör det genom EFTA, därför att EFTA sedan tidigare har upprättat samarbetsdeklarationer med Jugoslavien. EFTA har också sedan Göteborgsmötet upprättat samarbetsdeklarationer med Ungern, Tjeckoslovakien och Polen. De direkta kontakterna har redan tagits för att man i slutänden skall kunna få fram ett frihandelsavtal på detta område.

Det andra är hela G24-samarbetet, som innebär att vi tillsammans med alla andra OECD-länder deltar i en rad aktiviteter, såsom en utvecklingsbank och liknande, för att konkret ekonomiskt ställa upp för dessa länder.

Det tredje är vårt eget bilaterala samarbete, som organiseras genom att vi hos mig i kanslihuset har även ett Österuropasekretariat. Och till detta är den Österuropadelegation knuten som tillsattes med en bred sammansättning utåt i samhället. Vi försöker alltså på olika områden hitta konkreta lösningar för samarbetet. Bl.a. har vi genom EKN, som det har talats om tidigare, sett till att få fram regler och vilka garantier som skall gälla.

I näringsutskottet gjordes det en ordentlig genomgång av huruvida de avgifter som Sverige har är större eller mindre än andra länders. Det visade sig att Sverige följer de regler som Sverige har ställt sig bakom i OECD-sammanhang.

Vi har också lagt ned mycket arbete inte minst för att Sovjetunionen skall komma in i detta perspektiv, och vi har bl.a. rundabordsdiskussioner. Detta arbete tar sig uttryck i utbyte av människor, studier, rådgivning och samarbete på olika sätt. Vi gör också en översyn av arbetet på våra ambassader och andra kontor för att vi bättre skall kunna se hur vi skall ha det när det gäller handelssidan. Det bör ju nu vara ett annat system än vad deklarationerna och de kommittéer som har arbetat tidigare har inneburit. Detta har mera passat statshandelsländer. Vi vill i stället hitta ett nytt system. Vi har då frågat oss om det skall vara handelskamrar och hur vi skall knyta dem till ambassaderna, osv. Vi ser i detta sammanhang fram emot att få en ordentlig genomgång mycket snart för att kunna ta ställning i budgetarbetet.

Jag håller med Per-Ola Eriksson om att vi har mycket att göra när det gäller socialpolitik, miljö och liknande i de diskussioner som förs om ett EES-avtal. Björn Rosengren är nu inte min rådgivare, utan han är mer en företrädare för tjänstemannarörelsen och den nordiska fackföreningsrörelsen, där jag tror att han spelar en roll. Och det var väl i den egenskapen han uttalade

sig. I övrigt får rådet för Europafrågor samma information som EFTA-delegationen.

Jag är också mycket intresserad av att det som rör GATT skall föras i hamn. I detta sammanhang och i OECD har jag tagit initiativ till att vi så att säga skall gifta ihop miljö och handel. Jag tror att kraven från konsumenterna blir viktigare och viktigare. Sverige har också försökt att få fram en socialklausul. Naturligtvis är det inte så att avsaknaden av patent på liv skulle vara ett handelshinder. Det kan jag inte ställa mig bakom.

När det gäller information vill jag säga att det med jämna mellanrum påstås att fakta inte kommer på bordet. Jag vill hävda att regeringen i denna fråga lägger ned ett enormt arbete för att riksdagen, EFTA-delegationen och utrikesnämnden skall vara informerade och för att vi skall ha kontakter ute i samhället. Jag vill även säga att det inte var kritik som konstitutionsutskottet gav mer än när det gällde diariefrågorna, utan konstitutionsutskottet menade att vi följde reglerna för tryckfriheten.

Anf. 30 NIC GRÖNVALL (m) replik:

Herr talman! Fru statsråd! Jag gläder mig åt att det finns två socialdemokratiska debattörer i den här debatten. Det ger nämligen det perspektiv på den socialdemokratiska politiken som man sällan riktigt tydligt ser när Anita Gradin uppträder alldeles ensam. Anita Gradin har vunnit vår uppskattning för sin villighet att informera och för sin syn på Europapolitiken. Men nu kommer Lennart Pettersson upp i debatten. Vi vet att Lennart Pettersson har en speciell syn, en storsvensk syn, på kapitalet och på kontrollbehovet av kapitalet. Han har i grunden en verkligt äkta socialdemokratisk hållning till dessa frågor. Han säger nu att vi måste ordna kontrollen. Han säger att vi skall ha kontrollen över människorna och över kapitalet och att vi kan ordna den om vi får en stark politisk makt. Och det har vi nu i EP, det europeiska parlamentet, som står under en vänsterkontroll. Här faller alltså litet av masken. Här ser vi nu igen socialdemokratin som tror sig kunna, åtminstone i Lennart Petterssons vision, få en bättre socialistisk kontroll över Europa om han får vara med i EG.

Detta ger mig anledning att övergå till statsrådets synpunkter på att det nu är fel tid och att vi först måste slutföra EES-förhandlingarna. Hon säger att Bryssel inte vill nu. Men vi talar inte om Bryssels politik här i Sveriges riksdag. Vi talar om vår politiska vilja i Sveriges riksdag. Jag vill göra alldeles klart att när vi från moderat håll explicit förklarar vår politiska vilja så gör vi det utan att ta hänsyn till vad Bryssel talar om. Vi talar om vad vi vill. Jag skall tala om för statsrådet att när man besöker Europeiska parlamentet möter man en helt annan hållning än den som det s.k. Bryssel företräder. I det europeiska parlamentet önskar varenda ledamot att EES-förhandlingarna avbryts och att alla länder söker medlemskap, eftersom det egentligen är den enda verkningsfulla anknytningen.

Till sist vill jag ägna en stund åt Inger Schörling. Det har här talats en del om demokrati och brister i svensk demokrati. Vi har också fått höra en Moskvaskolad kommunist stå och tala om sin glädje över att frigörelsen har kommit till Östeuropa. Det är väl ändå ett mycket högt betyg på svensk demokrati och möjligen ett lågt betyg på tilltron till hans budskap. Men det är ju

ingen som bryr sig om det. Men Inger Schörling talade om en grön vision. När man läser i miljöpartiets motioner vad denna vision bygger på visar det sig att den bygger på centralstyrning, planekonomi, kommandoekonomi och centralreglering. Det är alltså en mycket skör vision av Sörgården, Inger Schörling.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 31 GUDRUN NORBERG (fp) replik:

Herr talman! Vi har vid flera tillfällen hört främst statsministern framhålla det ekonomiska stöd som regeringen nu ger till de östeuropeiska länderna. Vi ifrågasätter om det är det bästa sättet att hjälpa. För det första är det fråga om biståndspengar som nu omdirigeras från u-länderna till östländerna. Det har vi i folkpartiet protesterat mot. Situationen är naturligtvis besvärlig, för att inte säga mycket besvärlig, men allting är relativt. Situationen i u-länderna får inte ett ögonblick glömmas bort bara för att vi har fått inblick i hur eländigt det är på nära håll. Många utvecklingsländer har en minst lika hopplös situation. Och dessa människor får inte nonchaleras eller sättas i andra hand på grund av människorna i Europa. Därför är det fel av regeringen att i all hast omfördela biståndet för att regeringen skall kunna visa handlingskraft på nära håll.

För det andra vill vi framhålla hur viktigt det är att stödet till Östeuropa verkligen sker på det mest effektiva sättet. Ett utbyte som skall bära frukt på lång sikt måste grundas på ömsesidigt intresse. Goda relationer som alstrar lönsam utveckling på båda sidor blir i regel också långvariga relationer. Öststaterna är en stor potential för svenskt näringsliv, och behoven där borta är enorma, men ekonomin måste byggas upp.

Det finns en uppenbar önskan från exempelvis Polen och Tjeckoslovakien att utveckla och öka handelsutbytet med oss. Det ligger verkligen i svenskt intresse att sträva åt samma håll. Därför är det viktigt att stimulera sådant handelsutbyte och att regeringen verkligen underlättar för svenska företag att vandra in på Östeuropas marknad, inte ekonomiskt utan mera rent praktiskt. Det är nog gott och väl med arbetsgrupper i departementet som är särskilt tillsatta för östländerna, men det är på platsen, ute i länderna, som vi behöver handelskontor och centraler där man knyter upp kontakter och får kanaler.

Vad gör regeringen egentligen? Vad har regeringen för plan för att stärka de svenska företagens möjligheter i öststaterna och stärka vår konkurrenskraft gentemot t.ex. Tyskland, som ju har väldigt stor aptit på östmarknaderna?

Anf. 32 PER-OLA ERIKSSON (c) replik:

Herr talman! Jag tackar Anita Gradin för svaren på mina frågor. Det var vänligt att hon i mängden av alla frågor tog upp mina frågor. En fråga svarade hon dock inte på nämligen om hon delar Björn Rosengrens uppfattning om tidpunkten för en ansökan om medlemskap i EG. Om hon inte gör det

tycker jag att hon bör tala om det för Björn Rosengren på första och bästa EG-rådsmöte hädanefter.

Jag tänkte ägna mig lite åt att kommentera Nic Grönvalls anförande. Nic Grönvall var mer än vanligt våldsam i dag. Det vill inte säga litet. Han sade att det inte finns två europeiska alternativ utan ett. Han anser ekonomisk samverkan som en överordnad drivkraft. Demokratin är underordnad i den värld som Nic Grönvall lever i. Kapitalet går före medborgarnas och folkens Europa. Jag tycker faktiskt att den analysen är litet för enkel och litet för begränsad.

Vi är överens, Nic Grönvall och jag, om två saker: Vi ser marknadsekonomin som drivkraft och anser den överlägsen planekonomin. Men vi kan inte heller bortse från att vi har anledning att ställa demokratiska mål och sätta upp demokratiska ramar för den utvecklingsprocess som vi ser framför oss i Europa. Jag tycker att det är ganska allvarligt om Nic Grönvall enbart försöker prioritera de ekonomiska målen i det Europa som växer fram. Vi måste lyfta fram demokratifrågorna, kulturfrågorna, de sociala frågorna och miljöfrågorna. Utan en god miljö i det framväxande nya Europa får vi inte heller en bra ekonomi. Det tycker jag Nic Grönvall bör lägga på minnet.

Socialdemokraterna deltar med en dubbel uppsättning i denna debatt. Vad det beror på skall jag lämna därhän. När Lennart Pettersson tar upp samarbetet i Östeuropa visar han på den sedvanliga socialdemokratiska passiviteten: vänta, vänta och åter vänta. Jag tror inte att vi på en enda gång kan vända utvecklingen i Östeuropa, men jag tror att svenskt näringsliv och svenska politiker i större utsträckning bör visa intresse för att främja utvecklingen i Östeuropa. En gång sade vi här i Sverige: Finlands sak är vår. Det var då Finland hade det svårt. Det finns många länder i Östeuropa som vi kunde säga likadant om, exempelvis är Polens sak vår. Det är ett intresse för svenskt näringsliv, för svensk ekonomi och svenska medborgare att man får en positiv utveckling i det landet. Därför har vi all anledning att främja samarbete och handel med Polen.

Anf. 33 ROLF L NILSON (v) replik:

Herr talman! Jag vill inleda med att säga att jag delar folkpartiets uppfattning när det gäller biståndet till Östeuropa. Det är viktigt att slå fast att svenskt bidrag till utvecklingen i Östeuropa inte får tas från u-länderna. Den insatsen får alltså inte göras på bekostnad av u-hjälpen. Det är i stort sett allt jag är överens om med Gudrun Norberg. När hon säger att marknadsekonomin och integrationen i Europa är grunden för välståndet, gör hon det väldigt enkelt för sig. Hon blundar för åtminstone två helt uppenbara ting, som jag nämnde i slutet av mitt förra anförande. Det EG som folkpartiet och moderaterna strävar efter – de vill snabbt ha medlemskap – är en gemenskap av nationer som kännetecknas av massarbetslöshet och en långt utbredd fattigdom. Detta är någonting som vi inte är vana vid i Sverige. Vi är bra på att förena full sysselsättning, eller åtminstone mycket låg arbetslöshet, med en stabil ekonomisk utveckling. Vi är duktiga på att utveckla offentlig sektor som är byggd på skatteintäkter. Vi är duktiga på att utveckla ett socialt säkerhetsnät, ett väl utbyggt skydd för miljön som också innefattar arbetsmiljön. Det här betraktar de flesta svenskar som ett naturligt tillstånd. Det står i

bjärt kontrast till tillståndet i EG. Det är inte självklart att skyddet för miljön kan upprätthållas vid ett alltför nära samband med EG, som har neutraliteten som enda förbehåll. Det är inte heller en självklarhet att den sociala välfärden och den låga arbetslösheten kan upprätthållas.

Lennart Pettersson tror att detta på sikt är den enda vägen att upprätthålla dessa goda ting som vi är överens om att vi skall värna. Jag sympatiserar personligen med Lennart Petterssons uppfattning. Det är möjligt att han på sikt har rätt, att det är den enda vägen att trygga välfärden i Sverige. Men vägen dit är lång; det finns mängder av frågetecken att räta ut innan vi är där.

Anf. 34 INGER SCHÖRLING (mp) replik:

Herr talman! Det var intressant att notera att Lennart Pettersson räknade in de gröna i EG-parlamentet i vänstermajoriteten. Det skulle vara roligt att veta om miljöpartiet de gröna i Sverige räknas in i regeringsunderlaget.

Lennart Pettersson nämnde socialdemokratin och Jacques Delors i samma andetag. Visst är det väl så att Jacques Delors vill göra EG till en socialdemokratisk centralistisk stormakt. Precis som Nic Grönvall sade vill man kontrollera kapitalet genom den centralistiska makten. Enligt Delors skall framgångarna med den inre marknaden mätas i termer av materiellt välstånd och sociala framsteg. När det gäller den sociala välfärden, fackligt inflytande och den s.k. sociala dimensionen famlar vi i mörker. I vitbokens 279 punkter finns inte den sociala dimensionen med över huvud taget. Det är uppenbart att den materiella välfärden och ekonomisk tillväxt ställs emot, och är överordnade, traditionellt fackliga värden som låg arbetslöshet, stark kollektiv solidaritet och balans mellan arbete och kapital.

I EG-länderna är det individen som förhandlar, individen som strejkar, och kollektivavtal är inte juridiskt bindande. Vi har kritiserat EG-debatten – eller avsaknaden av den – speciellt från det fackliga perspektivet för att den är en strutsdebatt. Nu säger också LOs chef för rättstjänsten, Erland Olausson, att det har varit en strutsdebatt, att fackliga ledare har stoppat huvudet i sanden.

Sedan, Anita Gradin, förväntar jag mig faktiskt svar på de två viktiga frågor som jag ställde. Den första frågan var: Finns det någon regel som är så viktig att vi inte släpper den i förhandlingarna?

Den andra frågan var: Om det visar sig att vi bara blir ett remissorgan utan inflytande, faller då EES-avtalet?

Och vidare: De löften som vi hörde här 1989 – och som jag citerade tidigare – håller de fortfarande, och kan de upprepas ordagrant?

Anf. 35 LENNART PETTERSSON (s) replik:

Herr talman! Jag vill först vända mig till den småsvenske moderaten Nic Grönvall. Det förvånar mig litet att Nic Grönvall, som ju ofta är en klok karl, är så naiv att han tror att EG skall kunna genomföra allt det som moderaterna drömmer om att kunna genomföra i Sverige men som man aldrig hittills har lyckats med.

Jag är övertygad om att det kommer att bli en effektiv beskattning av kapitalet också i ett europeiskt sammanhang. Och man måste, Inger Schörling,

ha en centraliserad kontroll för att klara det. Det finns inget så lättflyktigt som kapital. Har man inte samma spelregler inom det område som räknas ur kapitalets synpunkt, då försvinner det ur greppet, och då blir det en snedbalans mellan de skatter man tar ut av medborgarna och de skatter man tar ut på kapitalet.

Det är inte för inte som vi har fått en debatt, bl.a. med anledning av skattereformen, där moderaterna klagar över att kapitalet är alltför hårt beskattat i ett europeiskt perspektiv. Så är det nu, då man inte har en gemensam kapitalbeskattning. Så behöver det inte bli om man får en vänsterinriktning på EG och på EG-parlamentet.

Beträffande miljölagstiftningen och de multinationella företagen är det intressant att notera att moderaterna tar långa steg tillbaka. De säger att vi inte längre skall ha någon kontroll över dessa företeelser, att medborgarna inte skall ha insyn och inflytande, utan nu är det bara *fritt fram* som gäller. Detta är Thatchers politik. En stor del av EG-parlamentet – en kraftig majoritet – ställer inte upp på detta. Det förvånar mig att Nic Grönvall ställer upp på den helt igenom nyliberalistiska linje som hans uttalande från den här talarstolen alldeles nyss innebär i realiteten.

Herr talman! När det gäller besluten i Sveriges riksdag: Innebär inte närmare samarbete med EG att vi flyttar ut besluten, att vi inte blir herrar i vårt eget hus? Inger Schörling ställde den frågan. Problemet är ju bara att som världen har utvecklat sig – med internationalisering och annat – flyttar faktiskt besluten ut sig själva i vissa fall, utan att vi kan göra mycket för att återvinna dem. Det enda sättet att återvinna dem är att samverka med andra för att uppnå politiska beslut.

Tag exempelvis omsättningsskatten på aktier! Vi beslutade självständigt om den saken. Det var ett präktigt slag i luften, finner vi så här i efterhand. Denna skatt var fullständigt välmotiverad. Vi kan icke upprätthålla den, eftersom man har lägre skatter på aktier på andra håll. Vad vi nu behöver för att få en rimlig beskattning av aktiehandeln är internationella överrenskommelser, och EG är det enda organ som kan klara detta.

Anf. 36 Statsrådet ANITA GRADIN replik:

Herr talman! Jag tycker att vi de här timmarna har haft en mycket intensiv och intressant debatt om Europa. Om jag skall försöka sammanfatta, så tycker jag att det här ändå har visats att de fyra stora partierna helt står bakom de EES-förhandlingar som vi för. Jag tror att det är bra som ett budskap till Europa, att vi har en bred riksdagsmajoritet som stöder de ansträngningar vi gör för att få ett brett och omfattande samarbetsavtal mellan EFTA-länderna och EG.

Den debatt som förs om vad som skall hända bortom EES-avtalet bör inte få undanskymma denna enighet när det gäller den fråga som nu är viktigast i våra relationer till EG.

Nu koncentrerar sig medlemskapsdebatten kring vilket år en svensk ansökan bör lämnas. Moderaterna och folkpartiet anser sig redan känna till resultaten av EGs kommande regeringskonferenser om den monetära och politiska unionen. Men inte nog med det. När det gäller vårt framtida försvar stryker moderaterna – senast Carl Bildt i lördags – under osäkerheten och

säger att konflikter inte kan uteslutas. Men när debatten sedan gäller EG-medlemskap är moderaterna alldeles säkra på att konfliktrisken i Europa är borta.

Folkpartiet vet att en medlemskapsansökan blir möjlig under nästa valperiod. Men så slänger man in en reservation som skulle ha gjort biskop Brask avundsjuk: under förutsättning att inga bakslag inträffar.

Jag tycker att vi socialdemokrater har givit besked. Ett svenskt medlemskap kan bli aktuellt i framtiden. Avgörande är den säkerhetspolitiska utvecklingen i Europa och hur EG väljer att utforma sin politiska union, framför allt när det gäller eventuellt militärt samarbete.

Vänsterpartiet och miljöpartiet har mält sig ut ur samförståndet om EES-förhandlingarna. I dåvarande vpk:s reservationer till riksdagsbesluten 1988 och 1989 ser man dock tydligt hur ståndpunkterna förskjuts. 1989 avvisar man inte ett närmande till Västeuropa men anger vissa utgångspunkter, som faktiskt liknar dem som vi redan följer, nämligen höga ambitioner på miljöpolitikens, arbetsmarknads- och socialpolitikens områden. Det finns ju inskrivet i 1987 års proposition.

Jag tycker att det är viktigt, i ljuset av vad som har hänt i Östeuropa, att vi intensivt arbetar för EES-samarbete. Det ger oss alla i Västeuropa en plattform för att ställa upp för länderna i Central- och Östeuropa, och i en framtid också få dem med i det europeiska integrationsarbetet.

Ett annat led i arbetet är, som jag sade, de samarbetsavtal mellan EFTA och Ungern, Tjeckoslovakien och Polen som vi förhandlade fram under min period som EFTA-ordförande. Vi har i de avtalen skrivit in att vi är beredda att diskutera frihandelsavtal med dessa länder, precis som vi har sagt att vi är villiga att göra det med Jugoslavien.

Detta visar, tycker jag, att ett närmare samarbete i Västeuropa inte alls står i motsättning till det samarbete med Central- och Östeuropa som Sverige har på allt fler områden – tvärtom. Om vi samordnar oss med Västeuropa, underlättar vi omvandlingen i öst och skapar på sikt ett samarbete som omfattar hela Europa. Ingenting tyder på att Europaintegrationen heller skulle leda till ett inåtvänt Europa. Det samarbete och det arbete i övrigt som sker i GATT visar detta, tycker jag. Det bidrar till att stärka ett öppet världshandelssystem.

Sverige och Europa skall ta sin del av ansvaret för u-ländernas utveckling och det internationella samfundet.

Inger Schörling! Frågorna är många och ofta baserade på felaktiga premisser. Samma frågor har ställts av Per Gahrton i en interpellation, som jag kommer att besvara.

Anf. 37 NIC GRÖNVALL (m) replik:

Herr talman! För att få en värdig avslutning för min del på den här debatten vill jag börja med att be Per-Ola Eriksson om ursäkt. Jag måste ha väckt honom någon gång under debatten då han var plågad av mardrömmar. Jag har på intet vis gjort några uttalanden som berättigar påståendet att moderat politik skulle innebära att kapitalet får gå före demokratin. I stället har jag sagt att gemenskap, trygghet och välfärdsutveckling i demokratins namn är

vad vi behöver för att klara de politiska mål som vi alla omfattar här i Sverige.

Mot det sista som sades av statsrådet har jag egentligen inte särskilt mycket att invända. Moderata samlingspartiet har deltagit i besluten här i riksdagen beträffande EES-förhandlingarna och står bakom dem. Jag vill emellertid erinra statsrådet om att genom hela EES historia ribban ständigt sänkts från EFTA-nationernas sida. Allt ifrån Oslodeklarationen i april 1989, Kristiansandsmötet, inledningen till de explorativa samtalen, förhoppningarna om att man skulle åstadkomma en beslutsprocedur med verkligen påverkande innehåll och till förhandlingsmandatet i juni i år uppfattar jag enbart som en väg utför, mot ett allt svagare EES-avtal. Det måste i den situationen betraktas som synnerligen naturligt, och faktiskt i det närmaste påkallat, att börja studera situationen bortom den nuvarande. Det kan ju inte vara ett politiskt berättigat mål att acceptera ett dåligt avtal. Vad vi står inför, fru Gradin, är väl ett uppolerat Luxemburgavtal eller ett förstärkt frihandelsavtal, där en del övervakningsmekanismer och annat kan leda till en djupare integration.

Jag gör bedömningen att möjligheterna är mycket små att nå ett EES-avtal med det innehåll som vi hoppades på när detta spel började. Det är därför berättigat och motiverat – och kanske t.o.m. nödvändigt – att se på läget framöver och göra politiska markeringar för det, inte minst därför att nationerna inom EFTAs ram är oerhört olika. Med tanke på kraven på sammanhållning och öppenhet är det ganska naturligt att ge besked om hur man ser på saken när nu situationen är som den är.

När det sedan gäller det svenska näringslivets hållning och den redan påbörjade och, tyvärr, mycket tydliga vandringen ut ur vårt land är det viktigt att göra markeringar och säga: Om det här inte blir bra, är det vår avsikt att göra så eller så.

Till slut: Man kan förhåna den som nu talar om medlemskap och säga att han talar innan han fått vetskap om slutresultatet beträffande IGC. Men jag vill säga: Vi accepterar EGs dynamik som en positiv kraft, inte en negativ.

Anf. 38 GUDRUN NORBERG (fp) replik:

Herr talman! Först vänder jag mig till Rolf L Nilson, som inte hade samma uppfattning som jag om grunden för välstånd. Men det går inte en skiljelinje mellan Sveriges och EGs ekonomi, utan skiljelinjen går mellan den marknadsekonomiska utvecklingen i Västeuropa och den kommunistiska planekonomi som påtvingats Östeuropa.

Det var intressant att höra statsrådets kommentar till Björn Rosengrens uttalande. Men detta borde inte vara helt hämtat ur luften. Som ledamot av regeringens EG-råd borde Björn Rosengren vara mycket väl informerad om hur regeringen tänker och resonerar. Det är ju ganska olika budskap som ges. Det skulle nog vara intressant, inte bara för riksdagens ledamöter utan också för allmänheten, att verkligen få veta exakt var regeringen står.

Jag instämmer ännu en gång i den eniga inställningen till ett EES-avtal. Bakom EES-förhandlingarna och frågan om medlemskap i EG finns ju en medvetenhet om vår samhörighet med Västeuropa. Hälften av vår industriexport går ju till EG och tre fjärdedelar till EG och EFTA sammantagna.

Det är av största vikt för svenskt näringsliv och naturligtvis också för våra konsumenter att det inte byggs barriärer genom Öresund. Svenskt näringsliv är i dag mycket sårbart. Kostnadsläget i vårt land är alldeles för högt. Våra företag förlorar marknader, och bytesbalansunderskottet är skrämmande högt.

Vidare har Irakkrisen gjort att priset på oljan tar kraftiga kliv uppåt samtidigt som vi har ett ras på börsen. De sistnämnda effekterna blir förhoppningsvis kortvariga. En konjunkturvändning har vi i varje fall att vänta.

Flera orosmoln har ju medfört att svenska företag flyttar sin verksamhet till EG-länder, köper in sig i andra företag där eller bildar dotterbolag med säte i något EG-land. Investeringar och expansion sker utomlands, medan företagen här hemma går på sparlåga. Utländska företag väljer inte att flytta verksamhet till Sverige. Det är litet synd att de tydliga signaler som jag talat om inte kommer från regeringen själv. Sveriges hållning till EG-medlemskap upplevs som någonting som är alltför osäkert. Men, snälla statsrådet, försök att få med hela regeringen och visa litet entusiasm och engagemang beträffande EG! Det skulle vara betydelsefullt – inte minst för svenskt näringsliv, men också för attityden till Sverige nere i Europa.

Anf. 39 PER-OLA ERIKSSON (c) replik:

Herr talman! Lennart Pettersson efterlyste mer av vänsterinriktning beträffande EG-parlamentet i stället för högerinriktning. Men jag tror att det vore bra för Europa med en samling i mitten. Ytterligheter är inte särskilt bra i politiken.

Det är klart att man har ögonen på Nic Grönvall i dag då handelspolitiken diskuteras. Han agerar ju ibland som sökande till en i framtiden eventuellt ledig utrikeshandelsministertjänst. Därför får han alltså finna sig i en särskilt hård granskning. Vi väger således noga hans ord.

Jag tror det är viktigt att säga till Nic Grönvall och andra: Det verkar som om moderaterna och en del andra agerar som om de tycker att det skulle vara bra om EES-förhandlingarna misslyckades. Man lyfter inte fram det positiva och är inte pådrivande för att det skall gå att nå ett bra resultat i EES-förhandlingarna. Jag tycker att man ger fel signaler till omvärlden. Vi bör i stället göra klart, i samförstånd här i riksdagen mellan åtminstone de partier som står bakom förhandlingsplattformen för EFTA–EG-förhandlingarna, att vi vill se ett positivt resultat av EES-förhandlingarna. Det skulle vara bra för Sverige, för svenskt näringsliv, för svenska ungdomar och övriga medborgare osv.

Sedan vill jag i sista minuten i den här delen av debatten passa på att säga några ord till Gudrun Norberg. Hon talade om de höga livsmedelspriserna. Men det borde vara möjligt att få till stånd en uppgörelse om dessa. Och låt oss då EG-anpassa momsen. Jag tror att de svenska konsumenterna och även folkpartiet skulle må bra av det.

Det här är ju en handelspolitisk debatt. Kanske har den i alltför stor utsträckning handlat om EG och Europafrågorna. Men handelsfrågorna är faktiskt betydligt vidare än så. Många gånger handlar handelspolitiska debatter om de stora företagens möjligheter att exportera sina produkter. Jag tycker att handelspolitiken och handelsdiskussionerna måste breddas. De

måste omfatta större områden i en del av världen, och mera tid måste ägnas åt u-ländernas situation och skuldbörda. Vi måste också ägna mera tid åt att lyfta fram småföretagens exportmöjligheter. Det gäller att underlätta för småföretagen, så att de kan nå nya marknader.

I de pågående GATT-förhandlingarna och i EFTA–EG-diskussionerna måste vi medverka till att ge småföretagen bättre exportmöjligheter. Vi måste medverka till att det blir lättare för småföretagen att få del av exportkreditgarantier. Som det är i dag hamnar dessa i alltför stor utsträckning i fickorna på de stora företagen.

Anf. 40 ROLF L NILSON (v) replik:

Herr talman! Jag glömde i min första replik att tacka Anita Gradin för att jag fick svar på ett par av de frågor jag ställde. Jag framför det tacket nu i stället.

Trots vår genomgång av reglerna för exportkrediter i näringsutskottet i våras återkommer uppgifterna om att det finns orättvisor mellan de svenska reglerna och reglerna i viktiga konkurrentländer. Det är alltså uppgifter som återkommer och som borde undersökas noggrant.

Jag vill påpeka att jag välkomnade de framsteg som har skett i EES-förhandlingarna på åtminstone ett för oss väsentligt område, nämligen miljö och hälsa. Sammanfattningsvis vill jag säga när det gäller vänsterpartiets ståndpunkter i förhållande till EES-förhandlingarna och närmandet till EG att det ju bara är naturligt att det sker glidningar och att ståndpunkter förskjuts när nya situationer uppstår och när nya fakta tillkommer. Jag vill understryka att vi menar allvar när vi säger att vi eftersträvar ett nära samarbete med hela Europa. Det gäller då också givetvis med EG-länderna.

Gudrun Norberg! Vi har båda gjort en rätt så närgången liksyn av plankommandoekonomierna i Polen och Tjeckoslovakien. Det var skakande. Jag försökte i mitt inledningsanförande att redogöra för de långsiktiga konsekvenserna av de erfarenheter som den polska och den tjeckoslovakiska befolkningen har haft och som de delar med befolkningen i andra östeuropeiska länder. Det är en sak. Men jag vägrar att tro att alternativet till den typen av planekonomier eller kommandoekonomier är att släppa marknadskrafterna och kapitalet helt fritt. Jag tror fortfarande på möjligheterna att förnuftigt planera samhället och också styra ekonomin. Jag tycker att det vore klädsamt om Gudrun Norberg och Nic Grönvall erkände de fakta som jag har påtalat om EG, nämligen massarbetslösheten och den utbredda fattigdomen.

Slutligen vill jag säga att handelsdebatten har varit eurocentrisk. Det är naturligt, det är ju rubriken för debatten. Men vi måste lyfta blicken från Europa och titta ut över hela världen och i en sådan överblick uppmärksamma den svåra situationen och de svåra problemen i u-länderna, med vilka handeln för vår del minskar.

Anf. 41 INGER SCHÖRLING (mp) replik:

Herr talman! Det var ganska lättvindigt av utrikeshandelsministern att säga att jag skall få svar på mina frågor i samband med att en interpellation som Per Gahrton har ställt till statsministern, innan den här debatten var

bestämd, skall besvaras. I dag har vi en Europadebatt med utrikeshandelsministern, och jag hade faktiskt förväntat mig att få svar på några frågor. Men okej, jag kan vänta med de två frågor som också delvis finns med i interpellationsdebatten.

Det finns andra frågor att besvara. Bl.a. är det frågan om löftet som gavs här i kammaren både av Anita Gradin och av Ingvar Carlsson. De sade att man inte skulle acceptera några som helst försämringar som pris för EG-anpassningen. Jag borde väl ändå kunna få svar på om det löftet fortfarande gäller eller om det har ändrats på något sätt och vad som i så fall har ändrats. Jag skulle också vilja ha svar på det som handlade om nyheten, som kanske inte var någon nyhet, att det skulle finnas ett sätt att komma ifrån EGs regelverk, att EFTA-länderna och Sverige skulle få göra undantag bl.a. på miljösidan och att vi skulle få ha högre normer än EG. Men det var ju så att detta urholkades av två inskränkningar. Jag vill att Anita Gradin svarar på om det är så. Eller är det verkligen något nytt som har tillkommit och som vi inte känner till?

Jag har ett papper här från ett nyhetsblad som refererar från "a high level meeting", en förhandlingsgrupp som träffades den 20 och 21 september. Där säger man på nytt att man bara kan acceptera temporära förändringar, "never accept permanent exceptions". Man säger vidare att varor som är tillverkade efter EG-standard måste kunna säljas i EFTA-länderna. Jag kan inte se att det är något nytt i nyhetsrubriken som vi såg i DN om att Sverige slipper EG-regler. Är det något nytt som har hänt eller är det bara det gamla vanliga?

Sedan vänder jag mig till Lennart Pettersson. Det är väl så att kontroll av kapital fordrar en mycket större makt än vad EG kan stå för. Vi skulle kunna tänka oss globala regler för kapital, speciellt vad beträffar miljökonsekvenser. När det gäller miljökonsekvenser kan vi se vad EG innebär. Läs DN i dag och se vad det står om bensen och vad naturvårdsverket säger! Man säger att Sverige har små möjligheter att fatta ett ensidigt beslut om att sänka bensenhalten. EG skulle uppfatta det som ett handelshinder och kräva omfattande dokumentering från Sverige.

Anf. 42 TREDJE VICE TALMANNEN:
Den angivna debattiden är utgången.

Anf. 43 LENNART PETTERSSON (s) replik:

Herr talman! Inger Schörling och Rolf L Nilsson har tagit upp en mycket viktig fråga i den här EG-debatten. Det är frågan om vi kan upprätthålla den svenska modellen i ett nära samarbete med EG eller i ett medlemskap, om det skulle bli aktuellt. Den svenska modellen är full sysselsättning, social trygghet, god miljö och en rättvis fördelningspolitik. Om man ser på vad som är grunden för den svenska modellen och hur den eventuellt skulle kunna hotas kan man först konstatera att grunden är en fortsatt tillväxt i den svenska ekonomin: nya jobb, mer välbetalda jobb, bättre arbetsplatser osv. Det garanteras bäst genom ett fortsatt deltagande i internationell arbetsfördelning. Det är så som också en kvalitativt bra tillväxt kan drivas framåt.

Nästa fråga är: Har vi utrymme för den här modellen med de spelregler

som kommer att gälla gemensamt i Västeuropa? Hittills har analyserna givit vid handen att vi i allt väsentligt har det utrymmet. I den mån det blir fråga om korrigeringar är det mer fråga om att byta medel än att uppge mål. Den analysen har ganska klart, för att inte säga mycket klart, framkommit i de undersökningar som har gjorts.

EG-parlamentet har diskuterat någonting som heter subsidialitetsprincipen – det låter väldigt tillkrånglat och teoretiskt och det är det väl på sätt och vis – när man diskuterat EGs framtid. Innebörden av den regeln är helt enkelt den att bara det som inte på ett tillfredsställande sätt kan lösas på den nationella fronten skall flyttas upp till EG-nivån. Om den regeln följs, då vet vi att frågor för vilka det absolut behövs gemensamma spelregler kommer att flyttas upp på EG-nivån. Jag har gett en del exempel på det i tidigare debattinlägg.

Det största hotet för den svenska modellen är faktiskt inte en nära anknytning till EG, utan det är en okontrollerad internationalisering i den meningen att vi inte kan få gemensamma spelregler på vissa väsentliga områden som berör miljön, de multinationella företagen och kontrollen över det allt flyktigare kapitalet.

Det är de centrala frågorna, herr talman. Slutsatsen är helt klar: Vi kan upprätthålla den svenska modellen.

Miljöfrågor m.m.

Anf. 44 GRETHE LUNDBLAD (s):

Herr talman! Nu skall vi övergå till att diskutera hur vi politiker kan medverka till att värna Europas natur, kultur och de europeiska folkens välfärd mätt i sociala termer. Jag hoppas att vi i den debatten varken skall ägna oss åt skönmålning eller svartmålning utan kunna få en mer nyanserad och färgrik bild av det nya Europa som växer fram.

Många har en tendens att inte acceptera EG som ett progressivt samarbetsorgan mellan europeiska stater, därför att EG inte har de främsta lösningarna på alla medlemsstaternas problem. Ett sådant problem är samarbetet i miljöfrågor. Orsaken till att EG inte nämns så ofta i miljösammanhang är bl.a. att EGs medlemsstater är engagerade i gränsöverskridande samarbete i andra sammanslutningar och fora.

I FNs samarbetsorgan UNEP och ECE är alla Europas stater med. Speciell betydelse har ECE haft genom sin konvention om bekämpning av luftföroreningar, och nu arbetar man efter ett ESK-beslut på att utforma en vattenvårdskonvention för alla Europas stater plus USA och Canada. ECE har också utformat de avgasbestämmelser och bullernormer för bilar som EG försöker få medlemsstaterna att anta, men Danmark har med EGs tillåtelse fått gå snabbare fram med nordiska avgaskrav mot luftföroreningar.

Det finns i Europa också många konventioner, överenskommelser och återkommande konferenser om olika slag av miljövårdsinsatser där flera EG-länder deltar. Här kan t.ex. nämnas Oslo- och Pariskonventionen, London- och Helsingforskonventionen samt Nordsjökonferensen om enbart vatten- och havsföroreningar.

Det är speciellt de norra EG-staterna som är aktiva i dessa miljööverläggningar tillsammans med de nordiska länderna.

När det gäller de klimatpåverkande luftföroreningarna förekommer det också ett samarbete som omspänner EG-stater men också flera andra stater, och det är mycket positivt. Här behövs verkligen globala beslut och riktlinjer.

Naturligtvis har EGs allmänna ekonomiska policy stor betydelse för att miljöhänsynen skall väga tungt när handelsvillkor fastställs.

Det är positivt, tycker jag, när enhetsakten i EG tillåter nationella avsteg från EG-regler av bl.a. hälso- och miljöskäl, observera dock – endast när de inte utgör handelshinder. Det har tidigare funnits en tendens att överbetona begreppet handelshinder i EG, men nu tycks "vinden ha vänt" vad gäller dessa miljöförbättrande inslag. Sådana avsteg från reglerna har nu fastställts genom domar i Europadomstolen i Luxemburg, och därmed tycks vägen ha öppnats för större miljöhänsyn.

Av ovärderlig betydelse för såväl europeiskt som globalt miljövårdsarbete har också Brundtlandkommissionens krav på en hållbar utveckling ur miljösynpunkt, parad med en god ekonomisk tillväxt, varit. Liksom stora delar av den svenska industrin kommer också övriga Europas industriledare snart att finna att investeringar för miljöförbättringar ofta är lönsamma processinvesteringar som satsar på återbruk och resurssnålhet.

Nu har EG under 1980-talet gett ut flera miljöprogram för luft- och vattenrening och även för bullerminskande insatser, där de kanske t.o.m. ligger före Sverige.

Med tanke på alla dessa konventioner och överenskommelser kan man naturligtvis ställa frågan: Behöver vi inte få en institution eller ett centrum för all miljöpolitik i Europa, inte minst för att klara finansierings- och kostnadsfrågorna? Det vore intressant att få andras syn på detta. Det skulle helst vara en institution där både regeringar, parlament och experter kunde finna utrymme för olika initiativ, utredningar, politiska beslut och praktiska riktlinjer i miljöarbetet.

Herr talman! Miljövårdsarbetet griper i dag in i alla europeiska staters politiska arbete. Efter det att Berlinmuren revs har också miljösträvandena gått som en motvind från nordväst in mot de förorenade luftströmmarna från öst.

Låt mig till sist slå fast tre utvecklingslinjer i EG-samarbetet av betydelse för en effektiv kamp mot miljöförstörelse i Europa.

1. EG är mycket mera än ett samarbete kring ekonomi och handel. Många av direktiven syftar till att skapa säkerhet och kvalitet i olika varor och tjänster samt skapa en ministandard för yttre och inre miljö.

2. Den inre maktbalansen mellan olika EG-organ är under debatt. Den ökade tyngd för den parlamentariska delen av EGs beslutsfunktion som håller på att växa fram kan ge en skjuts framåt för miljöhänsynen.

3. EGs regler och rättsakter är inget färdigt och fastlåst system. Mycket är under uppbyggnad och mycket kan ändras. Vi kan nu se hur nya miljöprogram växer fram liksom hur ett nytt ekologiskt/ekonomiskt tänkande växer fram.

Jag tror därför, herr talman, att 1990-talet blir de ökande miljöinsatsernas

årtionde i Europa till glädje för såväl EG-staternas folk som för de nordiska folken.

Anf. 45 IVAR VIRGIN (m):

Herr talman! För en vecka sedan enades Tyskland. Vi kände stor glädje inför detta historiska ögonblick och inför att människors drömmar om frihet då definitivt gick i uppfyllelse.

Vi har också anledning att känna glädje av andra skäl. Det gamla DDR blev för en vecka sedan, utan ansökan med utdragen behandling, medlem av den europeiska gemenskapen EG.

Detta öppnar nya möjligheter för att snabbt ersätta en planekonomi, som kört land och miljö i botten, med en livaktig och miljöansvarig marknadsekonomi med starkt folkligt inflytande, som ger välstånd och ekonomisk utveckling.

Tack vare den starka ekonomi som byggts upp i förbundsrepubliken finns det starka skäl att tro att denna process kommer att gå fort.

Sverige kommer att starkt gynnas av detta på miljöområdet. Om Östtysklands svavelutsläpp halveras, motsvarar det lika mycket i fråga om nedfall av svavel som om vi själva lyckades få ned våra utsläpp till noll.

På samma sätt är det vad gäller kvicksilver. De östtyska utsläppen ligger på 500 ton – en otroligt hög siffra. De svenska utsläppen uppgår till ca 3 ton och kan pressas ned ytterligare.

Hur många svenska sjöar som är svartlistade på grund av östtyska utsläpp kan vi bara gissa. Även här kommer miljöinsatserna att ge radikala förbättringar. Och vi har anledning att vara tacksamma att de östtyska kärnkraftsreaktorerna i Greifswald nu är avstängda.

Även på kvävesidan bör starka förbättringar kunna åstadkommas. Det relativt nybyggda kraftverket Jünschwalde på gränsen till Polen släpper ut lika mycket kväveoxider som all svensk trafik.

De här miljöförbättringarna bör i alla högsta grad gynna miljön i Sverige. Det är också betydelsefulla steg för att minska belastningen på Östersjön av närsalter. Öststaterna står ju för mer än 50 % av den belastningen.

Herr talman! För miljöpolitiken i Sverige skulle ett svenskt medlemskap i EG innebära en kraftfull stimulans. Det är ju inget tvivel om att det i praktiken är EG som utformar Europas miljöpolitik. Sverige skulle som medlem förstärka den grupp stater som på olika sätt drivit miljöfrågorna framåt – Västtyskland, Holland och Danmark.

En miljöframgång inom gemenskapen får ett genomslag över ett stort område och kan ofta betyda långt mer även för oss än en åtgärd som gäller enbart Sverige. Det är dessutom ingenting som hindrar enskilda medlemmar inom gemenskapen att gå före på miljöområdet. Detta är fastlagt i enhetsakten som trädde i kraft 1987. Jag tycker att det i den tidigare debatten har vädrats en del pessimism på den punkten.

Enskilda länder har – för att skydda miljön, hälsan och konsumenterna – rätt att tillämpa strängare regler än EG föreskriver. Redan Romfördraget innehåller en artikel, nr 36, som ger en stat rätt att sätta frihandelsprincipen ur spel när det gäller frågor om moral, säkerhet eller skydd för människors, djurs och växters liv och hälsa.

Vill vi vara med och bestämma, är ett medlemskap oundvikligt. EES-samarbetet är bra men bör endast ses som ett steg på vägen.

Herr talman! Det har ibland hävdats i debatten att den inre marknadens förverkligande 1992 skulle innebära ett hot mot miljön. Den debatten fick bränsle i november förra året då Carlo Ripa di Meana, ansvarig för miljöfrågor i EG-kommissionen, presenterade en rapport gjord av oberoende experter om miljön och den inre marknaden. Rapporten pekade på ökningar av utsläppen från bl.a. trafiken. Men redan när rapporten presenterades klargjorde Ripa di Meana att åtgärder för att skydda miljön måste vidtas genom bl.a. användande av ekonomiska styrmedel.

Nu ett år senare har en miljöplan presenterats som skall behandlas av EG-parlamentet och EGs ministerråd i december i år. Miljöplanen innehåller bl.a. förslag om en avgift på koldioxidutsläpp.

Man kan konstatera att EGs handlande i miljöfrågor är snabbt, jämfört med den svenska regeringens långrotande på samma område. Borgerliga förslag om ekonomiska styrmedel röstades år efter år ner av riksdagens socialistiska majoritet. Enda undantaget var när vänsterpartiet stödde den borgerliga linjen om skattestimulans till avgasrenade bilar våren 1985, mot socialdemokraternas röster. Nu har dess bättre en omsvängning ägt rum.

Herr talman! Enligt min uppfattning kommer de utomordentligt stora miljöinsatser som skall rädda Östeuropas människor och natur att göras framför allt genom EG. Sverige, som har starkt intresse av dessa miljöinsatser, bör redan nu samarbeta med EG om detta. Jag vill fråga Birgitta Dahl vilka åtgärder som har vidtagits på det området.

Endast genom samordnade planer får miljöhjälpen den effekt som är nödvändig. Självfallet skulle även här ett medlemskap kraftigt underlätta samarbetet.

Anf. 46 GRETHE LUNDBLAD (s) replik:

Herr talman! Jag kan vara överens med herr Virgin om mycket av det han sade, men jag vill gärna betona att när han anser att ett snabbt medlemskap i EG skulle innebära en kraftig stimulans i miljöhänseende, tycker jag att han går väl långt.

Som jag sade i mitt huvudanförande, är det mycket som är under uppbyggnad i EG. Många av miljööverenskommelserna ligger dessutom utanför EG, så jag är inte så säker på att ett snabbt medlemskap i EG skulle få så oerhört stor betydelse i miljöhänseende. Tvärtom tror jag att de närmaste åren kan innebära att EG på en del håll hinner i fatt den nordiska utvecklingen på miljöområdet. Så även ur den synpunkten kan 1992 eller 1993 vara en mycket lämpligare tidpunkt.

Anf. 47 IVAR VIRGIN (m) replik:

Herr talman! Enligt min uppfattning är dynamiken i EGs miljöarbete betydligt snabbare än i det svenska miljöarbetet. Det tycker jag talar mycket starkt för ett EG-medlemskap, så att vi så att säga får del av den dynamiken. Ett medlemskap är dessutom inte aktuellt förrän ansökan har behandlats, och då befinner vi oss sannolikt en bra bit in på 90-talet.

Anf. 48 HÅKAN HOLMBERG (fp):

Herr talman! Det finns en uppenbar utgångspunkt – eller det borde finnas – för diskussionen om miljöfrågorna och Sveriges samarbete med resten av Europa, och det är att vi i dag befinner oss i en situation där vi måste börja tala om miljöproblem av den andra generationen, som det ibland uttrycks.

När miljödebatten började i Sverige, var det mycket fråga om att man debatterade relativt sett begränsade störningar av ganska lätt identifierade och ofta mycket påtagliga utsläpp. I dag har man, i alla fall i vårt land och på många andra håll, kunnat komma åt mycket av detta. Däremot har vi någonting som är farligare långsiktigt, nämligen mycket stora och kanske globala störningar av många små, ofta mera diffusa utsläpp.

Denna nya situation, som många skribenter och forskare har pekat på, är någonting som vi måste ha som bakgrund här. Det innebär att miljöpolitiken i dag endast kan bedrivas i internationella former, för att vi skall komma åt de verkligt avgörande och allvarliga sakerna.

Grethe Lundblad ställde en fråga i sitt inledningsanförande, om inte vi andra hade synpunkter på frågan om det behövs en samlad institution eller en samlad institutionell ram för att hantera miljöfrågorna i Europa. Jag är övertygad om att det är just det som behövs och att EG-samarbetet är just det instrument som kan erbjuda detta.

Många observatörer har pekat på att när man förhandlar som man traditionellt gör mellan länder om utsläppsbegränsningar och annat, uppstår ofta något som litet grand liknar ett kortspel, där alla försöker undvika att bli sittande med Svarte Petter. Det är ett slags kompensationsspel, där ingen vill förbinda sig till någonting mer än vad någon annan också åtar sig.

Resultatet blir ofta att man inte kommer någonstans eller att det avtal som träffas inte förpliktigar till så mycket. Därför behövs sannolikt en internationell samordning, en tredje part så att säga, som kan gå in när de nationella regeringarna kör fast.

Ivar Virgin och Grethe Lundblad hade ett meningsutbyte om huruvida samarbete med EG skulle bli en stimulans för svensk miljöpolitik. Om man ser på grundprinciperna för den svenska miljölagstiftningen och de principer som är vanliga i andra länder, finner man något mycket intressant. Miljöjuristen Staffan Westerlund har i en uppsats häromåret pekat på åtminstone fyra avgörande punkter, där man i omvärlden ofta är mer avancerad i sin miljöpolitik än vi är i Sverige.

Det gäller då först utgångspunkten, att miljöpolitik skall bedrivas utifrån kvalitetsnormer som är väl definierade, medan vi i Sverige ofta utformar vår politik efter något slags skälighetsbedömningar – vad som är ekonomiskt möjligt, osv. Miljökvalitetsnormer är ofta ledstjärnan i andra länder. Dessutom är det vanligare med generella krav på miljökonsekvensanalyser i andra länder när man t.ex. skall bygga en ny stor hamn, en stor industrianläggning, ett stort flygfält eller något annat. Det här har vi inte på samma sätt i Sverige.

Det finns för det tredje ofta bättre möjligheter i andra länder än i vårt land att gå till domstol om man anser sig beröras av en miljöstörning. Tills helt nyligen har det också varit så att vi har legat långt efter andra länder när det

gäller ekonomiska styrmedel. Nu har vi börjat med att introducera ett system med miljöavgifter. Det är helt uppenbart att vi ligger en bra bit efter.

Jag tror att om vi får ett nära samarbete med EG kan man därifrån mycket väl hävda att vi, för att inte ägna oss åt politik som innebär otillåtna handelshinder, måste anpassa oss uppåt i vissa avseenden till normer som är mer avancerade och utvecklade i andra länder.

Jag vill också säga några ord om den fråga som kanske är den allra största, nämligen miljösamarbetet med Östeuropa. Östtysklands integration i den nya tyska förbundsrepubliken är säkerligen det viktigaste enskilda bidraget på mycket länge till en progressiv miljöpolitik i Europa.

Planekonomi innebär – överallt där den har tillämpats – stagnation, ekonomiskt och framför allt tekniskt. Trabantbilen är det klassiska exemplet på vad det här innebär. Planekonomi förutsätter politiskt förtryck som innebär censur. Det går inte att få fram fakta eller ordentliga analyser och att föra en ordentlig debatt om miljöfrågor, och det innebär framför allt organisationsförbud.

Militärkuppen mot Solidaritet i Polen 1981 innebar bl.a. att man i dess linda kvävde den första fria polska miljörörelsen, som just då hade uppstått och börjat organiseras i de fullständigt mardrömslika industrilandskapen i det polska Schlesien.

Man kan utveckla det här temat hur länge som helst, men det avgörande är att den kommunistiska ideologin har betraktat naturen som en fiende på samma sätt som man har betraktat den borgerliga samhällsklassen. Nu möjliggörs en modernisering. Fakta kan komma i dagen. Industrin kan få en stimulans att börja utveckla ny teknik och ta sig ur den stagnation som man har befunnit sig i. EG har en avgörande roll när det gäller att bidra till detta.

Jag vill i likhet med Ivar Virgin fråga Birgitta Dahl på vilket sätt Sverige bidrar till att den här processen kommer i gång. Vår miljö, herr talman, är en del av hela Europas miljö, och därför måste vår miljöpolitik vara en del av en europeisk miljöpolitik.

Anf. 49 GRETHE LUNDBLAD (s) replik:

Herr talman! Sverige och Norden ligger geografiskt mitt emellan England och Sovjetunionen. Jag tror att det skulle vara en farlig tanke, eller rent av katastrofal, om man i dag skulle lita till EG-institutioner för att lösa Europas miljöproblem.

Jag har nyss fått svar på en fråga från Nordiska ministerrådet om vilka miljöföroreningar från Kolahalvön som kommer in över Norden. Från detta lilla område kommer bl.a. 400 000 ton svaveldioxid per år.

Det skulle vara katastrofalt om vi fick ett samlat miljöorgan som inte inneslöt öststaterna. Därför tror jag att vi måste tänka oss mycket noga för när det gäller att finna rätta institutionella system för att alla länder i Europa – öst som väst – skall kunna lösa miljöproblemen.

Anf. 50 HÅKAN HOLMBERG (fp) replik:

Herr talman! Det är uppenbarligen så att länder som inte är med i EG och som under mycket lång tid kanske inte kommer att vara med, t.ex. Sovjetunionen, givetvis inte kan delta i den här typen av institutionellt samarbete

som jag berörde. Däremot är det ett faktum att det många gånger bland länder som är medlemmar kan visa sig vara långt effektivare att träffa övergripande avtal eller att ha övergripande institutionella regler och domstolsmekanismer och annat liknande som finns inom EG. Då kan man mycket lätt lösa de problem som uppstår när länder kör fast. Grethe Lundblad vet ju hur lätt det är att köra fast i förhandlingar mellan länder om anpassning av miljöpolitiken.

Jag tror att det finns ett visst illusionsmakeri både i vårt land och i andra länder om hur långt man når på den här vägen. Ibland behövs andra grepp, och här kan EG faktiskt vara mycket nyttigt.

Anf. 51 GRETHE LUNDBLAD (s) replik:

Herr talman! Det är oerhört viktigt att man på något sätt kan väcka de något tveksamma staterna inom EG, de som ännu inte riktigt satt i gång med miljöpolitiken. Kanske en hel del av utmaningen från Östeuropa i dag när det gäller miljöföroreningarna kan verka som ett Pearl Habor i miljökriget och få även dessa länder att skärpa sina insatser. Just av den anledningen tror jag att det är viktigt att man tar ett bredare grepp på miljöåtgärderna i Europa än enbart inom EG. Men jag tror att EG kommer att vara en tung och viktig del av miljösamarbetet i Europa.

Anf. 52 HÅKAN HOLMBERG (fp) replik:

Herr talman! Jag vill inte överdriva skillnaden i Grethe Lundblads uppfattning och min på den här punkten. Däremot vill jag konstatera att bakom den bedömning som jag och många andra gör i denna fråga ligger just den omständigheten att miljölagstiftningen i många andra länder utformas enligt andra principer än vad som under 20 års tid varit gängse i Sverige. Det är principer som sannolikt skulle få till resultat att vi blev tvungna att skärpa vår egen miljöpolitik. Vi sätter oss i bland på våra höga hästar. Just på detta område är det väldigt oförsiktigt att göra det – man kan trilla ner.

Anf. 53 KARIN STARRIN (c):

Herr talman! Jag instämmer naturligtvis med alla som här uttryckt sin glädje över att vi har fått ett enat Tyskland, en vecka gammalt Tyskland. Vi ser naturligtvis nu stora möjligheter i och med att planekonomin är på fall i många östeuropeiska stater. Men jag vill samtidigt, herr talman, reagera mot Grethe Lundblads inställning. Hon gör det väldigt lätt för sig och överlåter nu helt enkelt våra miljödiskussioner till EG, där det hela skulle komma att lösa sig. Hon menar att vi redan har så många konventioner att vi inte längre behöver fundera på våra olika miljöproblem.

"Länge nog har jorden plundrats och förgiftats. Länge nog har det pratats om hur den kan räddas." Detta är Greenpeaces ord när man beskriver vad som har hänt. "Vi gör ord till handling", säger Greenpeace i sin senaste broschyr. Man tycker att det nu är hög tid att politiker fattar de riktiga miljöpolitiska besluten.

I regeringsförklaringen heter det: "1990-talets uppgift är att ställa om till en ekologiskt uthållig livsform. I Sverige finns goda förutsättningar att visa att god miljö kan förenas med välstånd och full sysselsättning."

Det här låter verkligen hoppfullt. Osökt går tankarna till socialdemokraterna och den socialdemokratiska kongressen. Så här uttalade sig Stefan Edman, en engagerad socialdemokratisk miljökämpe, i Dagens Nyheter efter kongressen: "På varje miljöfråga har partiet snubblat. När ekonomin kommer i konflikt med miljön, offras miljön."

En tydlig skillnad mellan socialdemokraterna på 1970- och 1980-talen och på 1990-talet är att man nu talar om rätt saker. Jag vill gärna tro att man också är beredd att fatta de rätta besluten. Men kongressen, som nyligen avslutades, gav inte det uttrycket. Jag kan bara nämna Öresundsbron, förpackningar och ett svajigt energibeslut. Energiministern måste erkänna att hon led svidande förluster på kongressen.

Trafikfrågorna är och kommer att vara högaktuella i EG-diskussionerna och inför det kommande EES-avtalet. Vi måste ha modet att göra varierade saker inom trafikområdet, t.ex. utveckla etanol som alternativt drivmedel och kräva införande av katalysatorrening på alla bilar och lastbilar, men även på tunga och lätta personbilar. Införandet av Kalifornienkraven måste bli en målsättning för alla länder i hela Europa.

Vi måste naturligtvis ändra trafikvolymen genom att bygga ut kollektivtrafiken. Satsning på miljövänliga bussar och spårtrafik måste intensifieras. Detta är inte förenligt med de besked som har kommit från SJ, att man tänker dra ned på mängden trafik. Även olika länstrafikbolag aviserar nu indragningar. Man måste i stället, Birgitta Dahl, stimulera människor att åka kollektivt genom att införa fler turer, göra trafiken mer tillgänglig och naturligtvis också göra biljettpriserna mer attraktiva.

Miljöhänsyn skall finnas med från början i all planering och i alla beslut på alla samhällsområden. Detta är ett uttalande av miljöministern. Men när man nu ser utvecklingen på trafikområdet undrar man vilka miljöhänsyn som har vägts in.

Det återstår många frågor att lösa på avfallsområdet inom hela Europa. Sverige borde kunna ta en ledande roll i diskussionen omkring avfall. Men än en gång handlar det bara om ord, inte handling. Visserligen säger Birgitta Dahl att engångsförpackningar skall bort, och då tänker man på den oaptitliga PET-flaskan som nu skall tas fram i returform. Men vad händer sedan med plasten?

Vi måste nu tillsammans med hela Europa ta krafttag och utveckla återanvändningssystem. Vi behöver större marknader för att kunna få avsättning för returmaterial. "Recycling America" i USA, t.ex., har verkligen fått ett positivt gensvar. Människor är beredda att separera sopor, om de vet att soporna blir nya råvaror. Här borde vi naturligtvis ta ett initiativ för att föra fram hela Europa till en framskjuten position.

Principen som gäller inom EG är att det som är lagligt i ett land måste gälla för alla EG-länder. Vad händer då med vårt beslut om förbud mot bestrålning av livsmedel? Eftersom denna metod är tillåten i flera EG-länder, frågar man sig om den också kommer att bli tillåten i Sverige. Kommer man att tillåta patent på liv? Kommer avsaknaden av rätten att ta patent på liv att uppfattas som ett handelshinder? Vilka principer kommer att gälla?

Anf. 54 VIOLA CLAESSON (v):

Herr talman! Jag vill börja med en hymn till EG:

Du gamla du fria
Mandom, mod och morske män
Sjung om studentens lyckliga dar
då ärat ditt namn flög över jorden
Inga sorger än
i våra sinnen bo
Hoppet är vår vän
och vi dess löfte tro
När vi knyta förbund i den lund
där de härliga lagarna gro

Anderssons tro dimmornas bro
över vallgravens djupa vatten
Kallokain dollargrin
Gyllenfeldt vid ratten
just-in-time

"Vår stund på jorden, kamrater.."
– Vem minns den gröna Dahl?
– I SAP, i Sverige?
– Utanför EG?
Så avståndshandikappat!

Drick ur ditt glas
hej lustigt kalas
Nyss införlivat
och momsbefriat
Jag vill leva i Europa
just-in-time

Ett spöke går runt Europa
Tredje vägen räcker inte till allihopa

Den i mitt tycke infantilt manipulativa EG-propaganda som man möter överallt är nog värre i Sverige än någon annanstans i Europa. I kombination med hemlighetsmakeriet är den faktiskt förödande. Det talades nyss om att den censur som har rått i de östeuropeiska länderna och i DDR var förkastlig. Men i ett land som skryter med demokrati är censur sannerligen inte någonting att vara stolt över. Jag har själv kämpat för att få fram hemligstämplat material, men jag lär nog få vänta i ytterligare 35 år eller så.

Grethe Lundblad har redovisat Sveriges internationella miljökontakter. Jag är övertygad om att miljöministern har gjort mycket ambitiösa insatser. Men samtidigt agerar hennes partibröder i finans- och kommunikationsdepartementen med en helt annan sorts ambition, nämligen att till varje pris tillfredsställa den västeuropeiska industrilobbyn och ScanLink-konsortiet – ofta t.o.m. för att hinna före EGs medlemsländer med tillväxtfixerad och bilorienterad politik. Ett tecken på detta är motorvägsutbyggnaden i Bohus-

län – som möttes av starka protester – och den del av ScanLink som denna utbyggnad utgjorde.

I en interpellationsdebatt i våras sade Birgitta Dahl: "Det står alldeles klart att utan avgörande strukturförändringar på trafikens område och teknikförändringar kommer vi inte att kunna klara våra miljöpolitiska mål. – – – Vi måste ha en övergång till järnvägstrafik från trafik med flyg och på landsväg." Det lät då som om regeringen äntligen ville anpassa sig till vänsterpartiets miljö- och trafikkrav. Men i praktiken pågår ju anpassningen till EG och bilindustrins prognoser. Det är vad som händer resp. inte händer i praktiken som bör diskuteras här. Jag anser att Sverige har råd att gå i spetsen för en mycket bättre trafikstruktur än den vi nu har – ja, en totalt omvandlad trafikstruktur. En sådan tycks också Birgitta Dahl vilja ha. Men ingenting händer.

Enligt alla expertutlåtanden när det gäller detta område som jag har studerat innebär EGs inre marknad en explosionsartad tillväxt av vägtrafiken. Industrins just-in-time-system, där varulager flyttas ut på vägarna, är ett exempel på en strukturell förändring i systemet som redan inneburit att företags lastbilstransporter ökat mer än tio gånger. Volvokoncernen har hittills tjänat tio miljarder med sådana metoder. Men vem får betala kalaset? Jo, samhället betalar miljardvinsterna genom att ta hand om olycksdrabbade trafikanter och miljöproblem. Detta, Birgitta Dahl, är typiskt för den modell som regeringen och riksdagsmajoriteten anser att Sverige skall ingå i. Riksdagen har redan fattat ett beslut om att Sverige skall ingå i ett allomfattande västeuropeiskt trafiknät.

Öresundsdelegationen har räknat ut att om 6 500 fordon per dygn färdas på bron ger detta utsläpp av kväveoxid på 1 700 ton per år. Jag vet ingen som utan att rodna kan säga att detta är en tillförlitlig prognos. Om man blygsamt räknar med 30 000 fordon om dygnet blir det ytterligare många ton utsläpp.

Jag vill återkomma till frågan om Öresundsbron senare, eftersom beslutet på SAPs kongress angående Öresundsbron gjorde många människor i det här landet – också utanför SAPs led – mycket olyckliga.

Anf. 55 HÅKAN HOLMBERG (fp) replik:

Herr talman! För att jämföra censur och likriktning i Östtyskland med svårigheten att komma över hemligstämplat material i Sverige – ett problem som fritt kan diskuteras här i kammaren – måste man säkerligen tillhöra Viola Claessons parti.

Anf. 56 VIOLA CLAESSON (v) replik:

Herr talman! Det kanske vore dags att höra efter om vänsterpartiet kan få stöd för det krav som vi framför här i riksdagen då och då tillsammans med miljöpartiet, att hemligstämplade rapporter i dessa frågor borde läggas på den lagstiftande församlingens bord. Kan jag få stöd för det i fortsättningen? Jag anser att det låg många riktiga bedömningar i de uttalanden som gjordes om det gamla DDR. Det har jag också sagt.

Anf. 57 ROY OTTOSSON (mp):

Herr talman! Miljöproblemen följer helt andra gränser än nationerna. Utsläppen av koldioxid, radioaktiva ämnen, freoner och DDT har spritts runt

hela vårt klot och begränsas enbart av själva berggrunden och den yttre rymden. Annan miljöpåverkan kan begränsas till ett visst avvattningsområde, t.ex. utsläpp av kväve- och tungmetaller i Östersjöbäckenet. Det är därför naturligt att den moderna miljödebatten har sin utgångspunkt i det internationella perspektivet. Det är också självklart att såväl den ideella miljörörelsen som de gröna partierna i hög grad är internationella till sin karaktär och i sitt arbetssätt.

Samtidigt inser vi i den gröna rörelsen att inga resultat kan uppnås i miljöpolitiken eller på många andra områden om man inte vidtar mått och steg lokalt, regionalt och nationellt. Tänk globalt och handla lokalt är ett grundläggande mått för oss i miljöpartiet. En ökad grad av självtillit är en direkt förutsättning, som vi ser det, för att man på allvar skall kunna förändra samhället så att miljön inte utarmas.

Det första och helt nödvändiga steget för en framgångsrik politik för en bättre miljö i Europa är att förändra politiken till det bättre här hemma. Alltför ofta har vi sett att möjliga och behövliga åtgärder för en bättre miljö inte har vidtagits eller har skjutits upp i åratal med hänvisning till att andra länder inte har kommit så långt. Samma argument möter man i land efter land. Man väntar helt enkelt på varandra och ingen vill ta första steget. Så var det när det gällde att införa effektiv avgasrening på bilar och för att få bort tungmetallerna ur batterierna, för att ta några exempel. Så är det fortfarande på punkt efter punkt, inte minst när det gäller att skärpa avgasbestämmelserna och beträffande kravet på helt tungmetallfria batterier.

I dag heter det ofta i Sverige att man väntar på EG. Ett konkret exempel på det gav Inger Schörling i förra debatten. Det gällde bensen i bensin, någonting som självklart borde förbjudas i Sverige. Där skall vi inte vänta på EG. Med andra ord: en rad möjliga och angelägna åtgärder för en bättre miljö i Sverige har lagts på hyllan i väntan på EG. Svensk EG-politik är något av en död hand över miljöpolitiken.

Kortsiktigt är GATT egentligen ett större hinder än EG vid bedrivandet av en aktiv miljöpolitik. Det beror på att så mycket betraktas som handelshinder. Förbjuder vi vissa ämnen som är miljöfarliga, måste naturligtvis även importen av dessa ämnen förbjudas. Det kan ses som ett handelshinder. Sätter vi gränsvärden kan samma sak hända. Ställer vi vissa miljökrav på inhemskt producerade ämnen, betraktas det som handelshinder av GATT och EG om vi ställer samma krav på importerade ämnen. Detta kan leda till sådana absurda situationer som att vi tvingas tillåta import från EG-länderna av den i Sverige förbjudna asbesten, om vi skall integreras med EG. T.o.m. miljöavgifterna kan gå i samma handelspolitiska baklås. EG-domstolen har t.ex. förbjudit Västtyskland att införa miljöavgifter på sina motorvägar.

Att de internationella sammanhangen ofta har varit hinder för ett framgångsrikt miljöarbete beror ytterst på att miljöfrågorna betraktas som marginella frågor, störande avvikelser, som skall städas bort av tekniker och som saknar djupare politiska dimensioner. En viss svängning till det bättre kan ändå sägas vara på gång, men det gäller också att driva på. Några konkreta krav i den riktning som vi från miljöpartiet ställt under det senaste året i riksdagen är att man skall inrätta en internationell miljödomstol, att man skall ha automatisk lagfästning av påskrivna internationella överenskommelser

här i Sverige, att vi skall ha utökad rätt till fri information vad gäller uppgifter som rör miljön internationellt, att man skall inrätta ett Östersjösekretariat, att man skall införa totalt internationellt förbud mot export av miljöfarligt avfall till u-länderna, att man skall inrätta en europeisk miljöfond, dvs. helt enkelt sätta i gång en Marshallplan för miljön i öst. Uppåt 100 miljarder skulle behövas satsas enbart på den delen. Där borde Sverige kunna bidra med 1 miljard första året åtminstone. Vi kräver vidare att man skall införa internationella miljökvalitetsnormer och att man skall införa internationella miljöavgifter. Det finns inte någon brist på uppslag.

Trafikpolitiken i EG är i hög grad de transnationella företagens politik för större vinster i eget intresse. De vill i huvudsak bygga ut omfattande motorvägssystem, som t.ex. ScanLink, Öresundsbron och allt vad det heter. De vill förtäta biltrafiken med sofistikerade metoder, öka hastigheterna och förkorta transporttiderna på väg.

Om man analyserar det scenario som dessa industrialister har gjort till EGs politik – det är faktiskt på det sättet – visar det sig att utsläppen kommer att öka mycket kraftigt från bilismen i Europa, kanske med 50 % fram till mitten av 90-talet. Det gäller utsläpp av koldioxid, kolmonoxid, kolväten, kväveoxider och partiklar från alla dessa fordon, inte minst från lastbilarna. En sådan utveckling leder ofrånkomligen till ökande försurning, skogsdöd, minskade skördar i jordbruket, fiskdöd, syrebrist i haven, miljörelaterade sjukdomar och hälsoproblem i storstäderna samt en rad annat elände.

Märkligt är att samma organ samtidigt fattar beslut om att minska utsläppen. Man sätter upp normer och säger att man nu minsann skall ta krafttag för miljön. Samtidigt har man en allmän utveckling som fördärvar miljön i dess grund. Det är därför vi i miljöpartiet säger nej till EG. Den allmänna utveckling som EG vill ha kommer att fördärva miljön värre än någonsin.

Anf. 58 GRETHE LUNDBLAD (s) replik:

Herr talman! Jag tycker att det ofta är trist när man hör representanter från miljöpartiet ständigt utmåla och beskriva en mängd hotbilder. De talar förfärligt litet om vad som görs åt dessa hot.

När det gäller internationella miljöproblem, som vi främst skall diskutera i dag, har Sverige spelat en mycket pådrivande roll vid många internationella förhandlingar, tillsammans med de nordiska länderna ibland, ensamt ibland. Statsministern har kallat till konferens, miljöministern har deltagit och ordnat konferens, t.ex. Nordsjökonferensen. Jag tycker inte att man kan påstå att vi från svensk sida inte har medverkat tillräckligt till att vi skall få en bättre miljö i Europa. Vi har tvärtom varit mycket pådrivande. Det har också lett till att man inom EG på punkt efter punkt har gett med sig och mer och mer försökt följa upp även miljöfrågorna.

Jag tycker att vi måste sluta upp med svartmålningen av den svenska insatsen i det internationella miljöarbetet och i stället försöka att konstruktivt komma fram till på vilket sätt vi skall kunna angripa de stora miljöproblemen. Dessa problem syns nu ännu större efter att vi har sett vad som har hänt i öster. Jag tycker att det skulle vara mer tilltalande för svenska parlamentariker att samsas om sådana gemensamma insatser.

Anf. 59 ROY OTTOSSON (mp) replik:

Herr talman! Jag kritiserade inte de svenska insatserna, Grethe Lundblad. Jag kritiserade EGs allmänna inriktning och hävdade att den inriktningen leder till ökad försurning, ökad havsdöd, ökad skogsförstöring m.m. Jag angav också en lista över vad man borde göra, hur vi borde driva på från svensk sida. Jag vet att det görs mycket från svensk sida.

De goda exempel som Grethe Lundblad tog upp, både i sitt första anförande och nu senast, nämligen det som händer inom FNs organisation inom Europa för att få en bättre miljö, alltså ECE, "30 %-klubben" beträffande NOX-utsläppen, svaveldioxidutsläppen osv., är bra. Det har vi i miljöpartiet tagit fasta på. Vi tycker att man bör utveckla just den typen av miljösamarbete i Europa. Vi har bl.a. pläderat för ett Europas FN, som skulle kunna ha som ett huvudmål att miljösanera och miljöinrikta hela Europa. Det vore väl en utmaning. Jag tror att vi är ganska överens i det avseendet.

Det vi kanske inte är överens om är vad EG egentligen står för. Tittar man på EGs analys av den egna trafikpolitiken, som jag utgick från när jag kom med svartmålningen, som Grethe Lundblad kallade den, visar den att man kommit fram till att utsläppen av kväveoxider kommer att öka med ca 30 %, kanske 50 %, beroende på att vägtrafiken kommer att öka. Får man så kraftiga ökningar av dessa utsläpp, så kommer det att ha effekter på miljön. Det kan man inte heller bestrida, eftersom det är väl dokumenterat. Det är bara att gå ut och se sig omkring om man inte har sett det förut. Detta är vad man måste ta fasta på.

I Sverige är en stor del av sjöarna försurade. Jag kommer själv från ett län där 60 % av sjöarna i dag är försurade, och detta beror inte på de lokala utsläppen, utan det beror på importen från hela Europa. Jag betackar mig därför för att dessa utsläpp skall ökas ytterligare. Det betyder nämligen att de sista sjöarna kommer att slås ut, och det kommer att bli helt hopplöst att klara av miljöarbetet i Sverige och naturligtvis även nere i Europa.

Långsiktigt innebär detta också att en av de viktigaste råvarorna i Sverige – skogen – hotas i sin grund, eftersom själva marken förändras kemiskt genom det sura nedfallet. Näringsämnena tvättas ur, giftiga tungmetaller löses ur och förgiftar träden. Vad skall vi då klara oss på?

Detta undergräver den grundläggande möjligheten att skapa ett välstånd i framtiden. Och det är också det som är det förskräckliga med hela Europadebatten – EG-fanatikerna blundar kategoriskt och vill inte se den här problematiken. Grethe Lundblad kanske inte blundar, men EG-fanatikerna gör det. De vill inte se att om man ökar vägtrafiken så kraftigt, får man problem. Och de problemen skall vi inte ha. Vi måste då ha en annan trafikpolitik, något som jag gärna går in på i nästa replik.

Anf. 60 GRETHE LUNDBLAD (s) replik:

Herr talman! Jag kan hålla med om att det finns områden där det kanske inte har gått så snabbt i EG, men jag vill gärna också redovisa att jag på internationella miljökonferenser har upplevt parlamentariker och andra representanter från EG som har varit relativt pådrivande i arbetet med att försöka få till stånd gemensamma miljökrav i Europa. Detta har t.ex. gällt vattenföroreningar och liknande, och det har gällt kemikaliehanteringen. Det

är ju inte heller så att EG på något sätt lägger ett tryck på alla stater inom EG.

Jag har här i min hand ett papper som handlar om att Förbundsrepubliken Tyskland nu skall få en ny kemikalielag som, såvitt jag kan förstå, ligger väldigt nära den svenska kemikalielagen. Landet har alltså, trots att det tillhör EG, fått lov att utforma dessa bestämmelser. Man får hoppas att detta är något som smittar av sig på de andra EG-länderna.

Vi måste emellertid komma ihåg att EG för inte så många år sedan som nya medlemmar fick några stater som nästan aldrig hade sysslat med miljöpolitik. Det är naturligtvis ett problem i dag för EG att standarden i de olika länderna inom EG är mycket olika. Därför kan gemensamma bestämmelser föra med sig vissa svårigheter.

Jag tror att det är mycket viktigare att vi arbetar på ett positivt och konstruktivt sätt än att vi bara svartmålar den utveckling som sker.

Anf. 61 ROY OTTOSSON (mp) replik:

Herr talman! Jag vill hävda att vi från miljöpartiet inte bara svartmålar. Jag läste i mitt huvudanförande upp några konkreta förslag, och de var direkt tagna ur den partimotion som vi lade fram här i riksdagen i januari månad och där vi konkret har gått in på en rad konstruktiva förslag. Vi ägnar oss alltså inte åt den svartmålning som vi ofta anklagas för när det gäller Europapolitiken i stort och möjligheterna att utveckla miljöpolitiken samt inte minst att förbättra trafikpolitiken i miljövänlig riktning.

Det är också riktigt att det, som Grethe Lundblad påpekar, finns enskilda EG-parlamentariker – inte minst de gröna i EG-parlamentet – som är pådrivande för en bättre miljöpolitik. Vi i miljöpartiet medverkar också i det internationella gröna arbetet för att driva på så att EG trots allt får igenom ett och annat miljöförbättrande krav. Det är naturligtvis bra ju mer detta kan smitta av sig, och vi arbetar också konkret med detta dagligdags.

Men detta hjälper inte om den överordnade, långsiktiga politiken som dominerar EG faktiskt går ut på att ensidigt öka den industriella produktionen och att öka vägtrafiken på bekostnad av egentligen allting annat. Då får man miljöproblem som är så stora att de blir ohanterliga, och det börjar kosta så mycket att åtgärda dessa problem att det bara inte går att komma i kapp.

Även om man ensidigt blåser upp den industriella produktionen för att kunna tävla ännu bättre med USA och Japan – det är ju det som ändå är det centrala målet för EG – så är det ju inte alls säkert att den ekonomiska tillväxt som blir följden kommer att räcka till för att reparera de enorma skador som uppkommer. Det kan vara fråga om skador som är irreparabla. Det sura nedfallet fördärvar marken så att den inte kan producera skog, utan det kan dröja 50–100 år innan det går att reparera eller innan det repareras av de naturliga processerna. Det är sådana skador som vi måste förhindra.

Av EGs egna analyser på detta område framgår att man löper risken att hamna i den situationen, och faktum är att den situationen redan råder lokalt på vissa ställen nere i Centraleuropa och även i någon mån i södra och sydvästra Sverige. Dessa uppgifter gör att man faktiskt måste börja reagera och ta detta på allvar, i stället för att bara skjuta det under mattan och säga att

vi skall vara positiva och inte prata om de där hemska problemen. På det sättet löser man inga prolem.

Vi i miljöpartiet menar att EG, som har uppkommit ur Kol- och stålunionen, i stor utsträckning företräder industriintressena, ja t.o.m. storindustrins intressen. Och det är inte det tåget som vi skall hoppa på, utan vi skall utveckla ett FNs Europa utifrån ECE, UNEP, FNs arbete kring dessa frågor, vilket Grethe Lundblad är väl förtrogen med. Detta är ju också mycket mer konstruktivt, och det har bättre bärighet åtminstone när det gäller miljösidan.

Tredje vice talmannen anmälde att Grethe Lundblad anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 62 Miljöminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Den förändringens vind som blåser över Europa öppnar oerhörda möjligheter också på miljöns område. Visst finns här risker, men möjligheterna överväger, och dynamiken i processen är sådan att vi måste inrikta oss på att ta till vara alla möjligheter till förbättringar.

Låt mig påminna om att nedrustningen i Europa i sig själv är en oerhörd, kanske den största, miljövinsten. Detta är fallet både därför att rustningen och hotet om krig utgör det största miljöhotet och därför att man därigenom frigör resurser som kan användas för fredligt utvecklingsarbete och för miljöinsatser. Avspänningen har också gjort det möjligt att arbeta med miljöfrågorna på ett helt annat sätt än vad som var möjligt så länge som Europa var gastkramat av det kalla kriget. I den process som nu pågår är Sverige mycket aktivt och pådrivande i förhållande till både Österuropa och Västeuropa och våra gemensamma insatser.

Låt mig först, herr talman, konstatera att den nya öppenheten, som är en följd av omvälvningarna i Österuropa, har avslöjat det vi länge misstänkte, nämligen den oerhörda ekologiska katastrof som pågår där och som är en följd av det politiska system som människorna har lidit av under årtionden. Det är naturligtvis folken i Öst- och Centraleuropa som lider mest, men även vi får en stor del av effekterna av den ekologiska katastrof som är en realitet.

Det är därför att gemensamt intresse och också en fråga om internationell solidaritet att stödja utvecklingen av miljöarbetet i Österuropa. Förutsättningen för att det skall vara meningsfullt är att man nu äntligen har fått regeringar som är beredda att göra någonting åt eländet. I den stunden har Sverige också på bred front intensifierat det samarbete vi sedan länge har haft med dessa länder.

En del av detta samarbete utgjordes av den satsning på 1 miljard kronor som regeringen beslutade om när tiden var mogen, dvs. när det fanns regeringar som man på ett meningsfullt sätt kunde samarbeta med.

Nästa steg – och det var mycket betydelsefullt – togs vid Ronnebykonferensen för en månad sedan. Den var betydelsefull på flera sätt. För det första kunde då stats- och regeringscheferna enas om ett konkret dokument om renandet av Östersjön. Utgångspunkten var de åtgärder som är nödvändiga för att återställa den ekologiska balansen, att skapa förutsättningar för liv i Östersjön och för oss som bor runt Östersjön.

Arbetet på att förverkliga Ronnebykonferensens beslut pågår nu mycket aktivt under svensk ledning, och det är inriktat på att nationella planer skall vara färdiga i januari nästa år och att ett gemensamt aktionsprogram skall vara färdigt före utgången av 1991.

Ett annat mycket viktigt resultat av Ronnebykonferensen var att vi i processen kunde föra in olika finansieringsinstitut som Världsbanken, Nordiska investeringsbanken, Europeiska investeringsbanken och Europeiska återuppbyggnads- och utvecklingsbanken vilka kunde göra en kraftsamling för att skapa de ekonomiska resurser, och om man så vill den Marshallhjälp, som behövs för att rusta upp Östeuropa i detta avseende. I det arbetet deltar Sverige också mycket aktivt.

Jag vill särskilt framhålla att EG som organisation och dessutom en del enskilda länder inom EG som tillhör Östersjöstaterna deltog i Ronnebykonferensen och nu deltar i uppföljningen.

Vi har också under senaste åren kunnat se en mycket intressant utveckling av samarbetet på officiell nivå mellan Europas alla stater. Det är inte bara inom de etablerade organen såsom ESK, ECE, Helsingforskommissionen, Nordsjökonferensen och UNEP som samarbete sker.

Jag vill peka på ett annat mycket intressant exempel. I juni i år träffades EGs och Östeuropas miljöministrar och jag själv som representant för EFTA för att diskutera gemensamma insatser för att förbättra framför allt Östeuropas miljö. Vi kommer om en månad att ha ett miljöministermöte mellan EGs och EFTAs miljöministrar. Det är tillkommit på svenskt initiativ, och likaså på svenskt initiativ skall man särskilt diskutera transportfrågorna, vad vi gemensamt kan göra på transportområdet för att förbättra Europas miljö.

Herr talman! I detta sammanhang är det naturligtvis mycket viktigt att vi också utnyttjar alla möjligheter till ett fördjupat samarbete inom den västeuropeiska gemenskapen, mellan EFTA och EG, samtidigt som vi utvidgar det alleuropeiska samarbetet. Jag har under de senaste åren upplevt att det finns en väldig dynamik i detta samarbete. Den kan främst användas för att driva på utvecklingen, och det är möjligt utan att vi för den skull behöver vara medlemmar i Europeiska gemenskapen.

Sverige utnyttjar alla de möjligheter som finns att påverka de gemensamma insatserna i positiv riktning. Det är inte så enkelt att vi i alla avseenden är vare sig bättre eller sämre än EG. Vi har gjort en noggrann genomgång av hur det förhåller sig, och förhållandena är om inte identiska så i många stycken ganska jämbördiga. På några områden ligger EG före. Det gäller framför allt bestämmelser om buller. Jag betraktar detta som en möjlighet för oss svenskar att lyfta fram oss själva.

På andra områden – när det gäller bilavgaser, kemikalier och ekonomiska styrmedel – ligger vi före EG. Vi var först med att införa koldioxidavgift. Det är bara när det gäller subventioner till företagen som EG ligger före. Men på andra områden ligger Sverige före utvecklingen inom EG.

Vi befinner oss här i en förhandlingssituation där vår utgångspunkt är att vi inte skall släppa våra miljökrav utan anstränga oss att med hjälp av likasinnade inom EG lyfta EG till den nivå vi anser vara riktig från miljöns utgångspunkt. Ett sådant viktigt område där Sverige anstränger sig mycket i dag är bilavgaser och trafiken. Vi tror nu att EG kommer att ansluta sig till de nor-

mer vi har i dag i Sverige. Men jag anser att vi måste gå vidare redan under 90-talet för att genomföra Kalifornienkraven, och då behöver vi ha EG med oss.

Det är diskussion och en dynamisk process som nu pågår. Jag har stora förhoppningar att vi genom intensivt arbete skall lyckas med att lyfta den gemensamma standarden. Detta är mycket viktigt också i perspektivet att Östeuropa som ett led i den omdaningsprocess som nu pågår antingen riskerar att binda fast sig vid ett mycket dåligt trafiksystem som blir ett hot mot resten av Europa eller kan följa med i den utveckling som vi förhoppningsvis skall kunna etablera inom EFTA och EG.

Herr talman! Jag hör till dem som med utomordentlig tillförsikt ser på framtiden, och jag känner mycket stor glädje inför den utveckling som vi nu ser i hela Europa. Jag uppfattar som ansvarig för miljöfrågorna naturligtvis riskerna, men framför allt möjligheterna. Jag anser att den självklara utgångspunkten för Sveriges förhandlande och samarbete i alla sammanhang skall vara att vi skall utnyttja denna historiska situation för att förbättra Europas miljö till gagn för alla Europas folk samtidigt som Europa kan bli en förebild för resten av världen.

Anf. 63 IVAR VIRGIN (m) replik:

Herr talman! Mycket av det Birgitta Dahl sade var utomordentligt glädjande och visar på en positiv inställning till EG som gick betydligt utöver vad jag hade förväntat mig. Egentligen var det början på en god plädering för ett svenskt medlemskap, och det registrerar jag med glädje.

Jag ställde en fråga om våra samarbetsmöjligheter med EG på miljöområdet, och jag fick ett svar när det gällde Östersjön. Att vi kommit så långt att samarbetet med EG på det området tydligen är framgångsrikt är i sig någonting att hälsa med glädje.

Jag tror att den här framgången bör följas upp på en rad andra områden när det gäller Östeuropa. Samarbetskanalen med EG är egentligen den enda tänkbara om de enorma resurser som Östeuropa behöver skall komma Östeuropa till del. Problemen är av den storleksordningen att det är nödvändigt.

För att få litet perspektiv när det gäller problemen kan jag nämna att Jänschwalde, ett enda kraftverk vid gränsen till Polen, släpper ut lika mycket kväveoxider som all svensk trafik och lika mycket svavel som vid alla svavelutsläpp i Sverige. Insatser från Västtyskland till Östtyskland kommer att ha den största betydelse för miljön. Detta kanske ger litet perspektiv till den rapport som kom fram i EG-sammanhang förra året om att trafiken i samband med ett förverkligande av den inre marknaden skulle öka utsläppen. Genom att vidta sådana här åtgärder kan man alltså kompensera detta. Dessutom är, som Birgitta Dahl sade, EGs miljöpolitik en dynamisk process, och jag har den bestämda uppfattningen att man är villig att göra utomordentligt starka insatser för att komma till rätta med de miljöproblem som eventuellt kan uppstå.

Denna uppfattning stöds också av fristående debattörer i Sverige. Staffan Westerlund har nämnts här tidigare, och det finns flera som har framfört att EG på många områden har en miljöpolitik som ligger före Sverige. Jag tycker att det var klädsamt att Birgitta Dahl ändå erkände att de europeiska

gemenskaperna på vissa områden låg före Sverige. Det registrerar jag med tillfredsställelse.

Anf. 64 VIOLA CLAESSON (v) replik:

Herr talman! Det finns alltid en märklig brist på logik i inläggen från de talare som är så där uppenbart *för* EG: Man vill så gärna nämna att det finns exempel – många, säger Ivar Virgin – från EG på att miljökraven är hårdare och att EG är bättre. Birgitta Dahl anförde till något eller några enstaka exempel. Jag vill då höra: Vad är det som under alla de här årens riksdagsarbete med miljöfrågor och miljöpolitik har hindrat en majoritet av den här församlingen att, utan att diskutera vare sig anpassning i konkreta former eller ett EG-medlemskap, fatta beslut om bättre gränsvärden t.ex. när det gäller bullernivån? Vad är det som har hindrat?

Skulle vi föreslå ett NATO-medlemskap eller någon annan formell förbindelse med USA för att diskutera kaliforniska bilkrav? Ingen har kommit på den tanken. Det vore ju hårresande. Men det är en exakt parallell, eller hur?

Jag hoppas att Birgitta Dahl inser det. Jag har inte uppfattat hennes diskussion här som en plädering för EG-medlemskap, men den var ändå så vag när det gällde inställningen till EG och uppfattningen om möjligheterna med EG att de mest EG-frälsta här blev väldigt glada. Jag skulle därför vilja att Birgitta Dahl svarade på frågan: Behöver vi komma ännu närmare EG eller bli EG-medlemmar för att införa ännu bättre miljökrav här i Sverige? Varför då, i så fall?

Det är väldigt viktigt att diskutera Östeuropa, och det har alla som har varit uppe i talarstolen gjort. Den internationella solidariteten är lika viktig i miljösammanhang som i andra sammanhang. Men när man diskuterar pengar till Östeuropa vill jag veta av Birgitta Dahl: Är det riktig solidaritet om man tar av biståndspengar som var avsedda för andra ändamål för att kunna lämna över pengar till miljöförbättringar? Är det riktigt och solidariskt, Birgitta Dahl, att man tillåter att kommersiella intressen blir inblandade, och finns det sådana kommersiella intressen i det arbete som just nu förbereds?

Till sist vill jag återvända till trafikpolitiken – Birgitta Dahl berörde den i väldigt liten utsträckning. Att jag tar upp den frågan beror på att det kanske inte finns något annat område där man så snabbt och så rejält skulle kunna vidta åtgärder för att åstadkomma riktigt bra miljöresultat – jag hoppas att Birgitta Dahl håller med om det. Jag vill därför ha litet mer konkreta besked om trafiken.

Anf. 65 KARIN STARRIN (c) replik:

Herr talman! Vi fick höra ganska många superlativer, både från energiministern och från Ivar Virgin, om att det är utomordentligt intressant att vi nu har fått i gång den här debatten. Jag vill då fråga om de superlativerna är beroende av att vi nu har ett öppet och fritt Europa och att Östeuropa börjat diskutera miljöfrågorna mer öppet, eller om det är just förhandlingarna med EG som motiverar dem.

Jag vill fortsätta mitt frågande – jag hoppas att jag nu får svar av Birgitta Dahl – om vilken insyn regeringen uppfattar att vi har i de pågående EG-

förhandlingarna, speciellt när det gäller miljöfrågorna. Jag tycker inte att vi som arbetar här i riksdagen har en tillräcklig insyn i vad som pågår just i miljödiskussionerna. Vi får rapporter, men det är rapporter som lämnas när diskussionerna är klara; vi får aldrig några underhandsrapporter där problemen belyses mer ingående. Det får naturligtvis inte heller de pådrivande miljöorganisationerna. Jag är övertygad om att vi behöver pådrivare i form av miljöintresserade och miljöengagerade människor för att få till stånd riktiga beslut. Min fråga är: Hur skall vi kunna förstärka miljötänkandet i EG-förhandlingarna?

Jag ställde också en annan fråga i mitt inledningsanförande. Jag påtalade den princip som gäller inom EG, att det som är tillåtet, det som är bestämt i lag, i ett land gäller också i de andra medlemsländerna. Vad händer då med våra olika beslut på miljöområdet? Ta t.ex. frågan om bestrålning av livsmedel. Vad händer med vårt förbud mot att importera bestrålade livsmedel? Kommer det beslutet att gälla även i fortsättningen?

Det gäller för alla de olika diskussioner som förs under förhandlingarna att miljöpolitiska krav ställs mot kommersiella krav. Vilka krav är det då i slutändan som segrar?

Ronnebykonferensen var mycket efterlängtad. Den visade på ett kreativt och bra sätt vilka problem vi har att hitta lösningar på. Men innebär kraftsamlingen också, Birgitta Dahl, att vi från Sveriges sida är beredda att satsa ytterligare resurser, att verkligen visa vad vi menar med att utöka de anslag till miljöförbättrande åtgärder som behövs för Östersjön?

Anf. 66 ROY OTTOSSON (mp) replik:

Herr talman! Miljöminister Dahl sade att vi skall försöka lyfta EG till en bättre nivå. Det skall man naturligtvis försöka göra om man inte har något annat alternativ. Vi menar från miljöpartiet att det finns alternativ till EG. Man behöver inte hamna i "tvångstankar" och tro att EG är den enda väg som finns i Europa. Europa är mycket, mycket större än EG.

Den historiska situation som vi har i Europa och som flera anspelat på från kammarens talarstol i dag beror inte på EG utan på vad som händer i Östeuropa, nämligen att en frigörelse från de förtryckarsystem som man tidigare haft och faktiskt i hög grad fortfarande har där har påbörjats. Det är självklart att vi från Sveriges sida skall engagera oss i den frigörelseprocessen och försöka få till stånd en utveckling där i miljövänlig riktning, så att de östeuropeiska länderna inte gör samma misstag som vi har gjort, som Frankrike har gjort och gör, som England gör och som Västtyskland gör, dvs. som vi gör här i Västeuropa. Då borde man så att säga jobba för ett alternativ till EG. Det är det vi försöker göra från de gröna partiernas sida. Vi menar att ett Europas FN här skulle kunna vara en möjlighet.

Jag vet inte om jag förstod Birgitta Dahl rätt, men det lät som om hon var beredd att ställa upp för en europeisk Marshallplan för miljön i Östeuropa. Bl.a. skulle man se till att få till stånd en miljöfond av sådan storlek att man verkligen kan ställa upp. Visst är det så att det i Östeuropa finns enorma miljöförbrytelser som måste rättas till. De härstammar nästan uteslutande från föråldrad storindustri, och de härrör från ett tänkande där man satt just den industriella tillväxten i främsta rummet. Det är en karikatyr på den väst-

europeiska industripolitiken. Som karikatyr har den stelnat och demonstrerar därmed hur det i den värsta förlängningen blir i det systemet. Det är det vi skall ha fram ett alternativ till – ett grönt, miljövänligt alternativ.

Jag tycker att det är stötande när Ivar Virgin här säger att utsläppsminskningarna i Östeuropa så att säga skall betala för högre utsläpp från trafiken i Västeuropa. Så skall man inte bedriva en bra miljöpolitik. Tvärtom måste vi i många fall minska utsläppen av de luftföroreningar som här är aktuella med kanske 90 %.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 67 FÖRSTE VICE TALMANNEN:
Repliken skall gälla statsrådet Dahls anförande.

Anf. 68 ROY OTTOSSON (mp) replik:
Fru talman! Då kan vi ta upp en fråga till som vi inte har hunnit med än. Det är en fråga som jag tog upp nyss här och som berör just vikten av att engagera oss i Östeuropa. Frågan har anknytning till kraven på en Marshallplan för hjälp där. Men nu är dessutom tiden ute.

Anf. 69 HÅKAN HOLMBERG (fp) replik:
Fru talman! Jag tycker att det var en bra genomgång som Birgitta Dahl gjorde av regeringens strävan att samarbeta med andra länder i Europa och i synnerhet med EG för att hjälpa länderna i öst att äntligen få till stånd en anständig miljöpolitik. Jag utgår ifrån att vi kommer att få en kontinuerlig redovisning av ytterligare faser i arbetet. Jag tror att många i kammaren har intresse av det.

Även jag delar den oro som har uttryckts av många i tidigare omgångar av debatten för att det svenska biståndet till öst tas delvis från pengar som skulle ha gått till u-länder. Det måste vara möjligt att öka den samlade ramen, så att inte u-länderna får betala för den miljöhjälp och annat som är nödvändigt för Östeuropa.

Många talare har på olika sätt berört formerna för miljösamarbetet. Det är oerhört viktigt att ha klart för sig de problem som alltid uppstår när man i mer traditionella former försöker träffa internationella avtal. I en bok som kom för ungefär ett år sedan analyserar professor Karl-Göran Mäler vid Handelshögskolan resultatet av något som han kallar för försurningsspelet mellan olika aktörer, dvs. länder. Han finner att det nästan är omöjligt att nå fram till avtal där det verkligen ligger i varje lands intresse att fullgöra de åtaganden som man har skrivit på att man skall försöka uppfylla. Det enkla skälet är att det inte finns någon utomstående så att säga tredje part som kan kontrollera att dessa avtal uppfylls och efterlevs och att det är oerhört svårt att förhandla fram en kostnadsfördelning för internationell miljöpolitik som godtas av de parter som är inblandade. Polluter-pays-principle är tillämplig i varje enskilt land, men den är oerhört svår att få att fungera i traditionella förhandlingar mellan självständiga länder när det gäller miljöpolitik.

För att bryta denna blockering, komma ur Svarte Petter-spelet, är det nöd-

vändigt, skriver Mäler och andra kolleger till honom i samma bok, att skapa en situation där det finns gemensamma institutioner som kan binda de stater som är med i samarbetet. Dessutom skall dessa stater – Sverige, Storbritannien, Polen, Tyskland eller vilka det nu kan vara – bindas samman genom en ekonomisk integration just av det slag som EG erbjuder. Jag har svårt att se att det finns realistiska alternativ till det samarbetet, och det är svårt att se att vi skulle kunna delta på ett meningsfullt sätt i det här framväxande institutionella miljösamarbetet utan att vara medlemmar.

Anf. 70 Miljöminister BIRGITTA DAHL:

Fru talman! Jag är gammal nog att ha minnen av Europa från andra världskriget, genom det kalla kriget och fram till i dag. För mig är det som nu händer något alldeles enastående. Det nya är inte bara det i och för sig fantastiska att kommunismen faller i Östeuropa. Vi har också under den tid jag kan minnas befriat oss från fascism och nazism. Vi slipper det kalla kriget.

På 60-talet hörde jag till dem som ivrigt bekämpade medlemskap i EG av skäl som jag fortfarande tycker är giltiga. I dag talar jag inte för medlemskap. Den frågan är för tidigt väckt. Men jag talar för att alla européer skall söka varje tillfälle att samarbeta. Jag tror att institutionerna kommer att förändras. Det är för tidigt att säga var vi kommer att befinna oss om ett år, ännu mindre om fem eller tio år. Låt oss tillsammans ta oss steg för steg framåt. Det är inte bara idyll. Det är också många gräl och många svåra förhandlingar. Vi har grälat med EG. Vi har grälat inom EFTA. Vi grälar t.o.m. ibland inom Norden. Vi talade ganska bestämt till Sovjetunionen om Kolahalvön på Ronnebymötet, innan vi kom fram till den uppgörelse som nu ser ut att leda till att det blir en förbättring. Den processen skall vi delta i, och det är möjligt att göra det utan att vara medlem i EG.

Det är klart att det finns skeden i förhandlingarna där regeringen företräder Sverige och hela svenska folket och då man inte kan tala öppet om allting. Det måste finnas saker som är sekretessbelagda. Men vi kommer självfallet att redovisa resultatet för riksdagen. Vi anstränger oss, som Anita Gradin redovisade för i sitt inlägg, för att göra det i utrikesnämnden och på andra sätt. Jag skall gärna, Håkan Holmberg, återkomma med redovisningar för riksdagen om det speciella miljösamarbetet. Det finns så mycket att redovisa steg för steg.

När det gäller de ekonomiska insatserna är det riktigt att Ronneby representerade ett genombrott för ett nytt sätt att så att säga mobilisera resurser. Där finns det additionella resurser även från Sverige som medverkar med pengar till både Nordiska investeringsbanken och det speciella riskkapitalbolag som där har bildats för att hjälpa till i Östeuropa. Vi medverkar i Världsbanken, och vi medverkar i Europeiska återuppbyggnadsbanken med resurser. Vi har tillfört additionella resurser.

Det finns ett annat inslag i dessa diskussioner, speciellt nu med EG. Man skall försöka se till att de pengar som dessa bankinstitut har i så stor utsträckning som möjligt styrs till miljöinvesteringar när det gäller medverkan i Östeuropa. Dels av omsorg om miljön, dels därför att vi är övertygade om att det är strategiskt viktiga också för att åstadkomma de nödvändiga ekono-

miska reformerna. Det är samma dåliga ineffektiva teknik som förstör miljön och ekonomin. Vi tror att det är strategiskt viktigt och rätt att göra så.

Man skall vara beredd i det här arbetet att på en gång gå före och verka för en sådan harmonisering som är till fördel för miljön. Det är lättare att bedriva ett bra miljöarbete om man kan förmå många länder att ställa samma krav på t.ex. bilindustrin.

Fru talman! Låt mig allra sist svara på några frågor som har ställts flera gånger i dag.

Enligt min bestämda uppfattning är det fel att ställa insatser i Sverige, i Östeuropa eller i u-länderna mot varandra. Jag tycker mycket illa om dem som föreslår att vi i stället för att ställa hårda krav på vår egen verksamhet skall satsa pengarna i Östeuropa. Båda insatserna behövs. Vad rika industriländer som Sverige måste göra under 90-talet och början av 2000-talet är att se till att vi gör rätt för oss på hemmaplan. Det är vi som fortfarande smutsar ner mest per capita sett i ett globalt perspektiv. Det är vi som måste gå före med att städa och utveckla god teknik. Samtidigt med detta skall vi överföra kunskap, teknologi och resurser till såväl Östeuropa som utvecklingsländerna för att de skall ha möjlighet att lyfta sina folk ur fattigdom och nöd utan den våldsamma miljöförstörelse som skulle bli följden om de tillämpade den dåliga teknik som de ensamma har råd att betala.

Anf. 71 ROY OTTOSSON (mp) replik:

Fru talman! Det sades i en tidigare replik att vi kan göra mycket på transportområdet för miljön i Europa. Jag skulle i min replik vilja framhålla möjligheterna att bygga ut just den miljövänliga järnvägen genom Europa. Därigenom skulle vi kunna få betydligt energieffektivare och miljövänligare transporter av såväl gods som personer.

Av tradition och hävd har varje land sitt eget nationella järnvägssystem som ofta har karaktären av en planekonomisk ö. Så var det också i Sverige tills för några år sedan. Det är naturligtvis både otidsenligt och orationellt och gör att det blir mycket svårt att komma framåt i järnvägspolitiken sett ur Europaperspektiv. Häri ligger också en mycket stor utmaning som det finns all anledning att peka på, både som möjlighet och som svårighet.

Men det är inte hela förklaringen till att det går trögt på järnvägssidan. De transnationella företag som i huvudsak dominerar EG-arbetet är nära förknippade med väg och bilintressena. Fler av de aktuella storföretag som har format mycket av EGs transportpolitik är ju faktiskt bil- och trafikföretag.

I dessa kretsar är järnvägslösningar tyvärr ofta ett främmande begrepp, och inte sällan frodas fördomar mot möjligheterna att utveckla järnvägar. Det ser vi dagligen exempel på även i Sverige, tyvärr. Det bör vara en huvuduppgift, tycker jag, för miljöintressena att lyfta fram möjligheter och peka på den vägtrafikmodell vi har genomfört i Sverige som en möjlighet att komma loss från de låsningar som finns.

Man skall också ha klart för sig att det gäller att få företagen att upptäcka järnvägens möjligheter, Vi har fått en ganska livlig diskussion i Sverige på senare tid, där man faktiskt börjar återupptäcka järnvägens möjligheter. Det visar sig då att det kan vara väl så intressant att bygga ut järnvägar som mo-

torvägar. Då sparar man både på energi och naturresurser, samtidigt som man faktiskt kan förbättra trafiken på många håll. Detta borde vara någonting att satsa på!

Slutligen vill jag säga att en ökad integration av Europa och ett ökat samarbete naturligtvis borde kunna leda till ett bättre och mer framgångsrikt miljöarbete. Då måste man emellertid ifrågasätta den grundläggande inriktningen av Europapolitiken. Vi menar att man måste söka en mer miljövänlig inriktning totalt sett än vad man har i dag.

Anf. 72 VIOLA CLAESSON (v) replik:

Fru talman! Jag ställde frågor tidigare till Birgitta Dahl. Hon har kanske inte hunnit svara på dem ännu, men jag hoppas att hon gör det.

På tal om solidaritet, Birgitta Dahl, är det särskilt solidariskt att förbinda hjälpen med att släppa in kommersiella intressen i bilden? Är det solidariskt att ta pengar från tredje världen, biståndspengar, för att man skall kunna hjälpa Östeuropa, om man nu som Birgitta Dahl anser att Sverige har råd?

"Vara beredd att gå före", precis så sade Birgitta Dahl. Det låter otroligt glädjande, tycker jag.

Man skall vara beredd att på en gång gå före. Vi skall göra rätt för oss både på hemmaplan, i Östeuropa och i tredje världen. Bra! Men så tänker jag så här: Varje gång man har en debatt med Birgitta Dahl kommer hennes entusiasm fram. Den är fin och känns äkta. Men vad händer sedan?

Jag har suttit och studerat protokoll från våra interpellations- och frågedebatter. Där finns garantier, försäkringar och en mängd sådana löften som vi har hört i debatten i dag. Det hjälper ju inte när ingenting händer!

Jag måste återkomma till trafikpolitiken. Ser Birgitta Dahl inte minsta svårigheter, problem och sorgesamma tecken i det som nu händer i Östeuropa? Vi är alla överens om att den frihet de har funnit är bra. Det ligger en enorm makt och rikedom hos bil- och elektronikföretagen, samlad bl.a. hos runda-bords-lobbyisterna i Västeuropa.

När dessa slår klorna i denna enorma marknad för att tillfredställa alla konsumistiska behov – vad händer då? Hur blir det då med den trafikpolitik som Birgitta Dahl påstår att hon vill föra? Birgitta Dahl hjälper ju inte ens till att klara av bilindustriintressena här i Sverige, utan vi får en Öresundsbro, ett motorvägsbygge i Bohuslän, Uddevalla-paket, Kockums-paket osv. Man lovar att bygga bilfabriker som sedan slås igen och ställer arbetare arbetslösa.

Handlar inte miljöfrågorna alls om makt längre, Birgitta Dahl? Är Birgitta Dahl inte alls rädd för de löften och allianser som fanns när Kjell-Olof Feldt reste till OECD-ministrarnas möte redan 1984 och propagerade för ScanLink och ett sammanbundet europeiskt vägnät? Det är detta vi ser verkställas i dag.

Anf. 73 KARIN STARRIN (c) replik:

Fru talman! Jag har inte varit med i politiken så länge, men tillräckligt för att jag skall kunna hålla med Birgitta Dahl om att den utveckling som nu sker i Östeuropa verkligen är enastående.

Jag kan beskriva de enorma känslor jag upplevde när jag var med på en

stor miljökonferens i Washington, där representanterna från både Sovjetunionen och Polen underströk behovet av hjälp från länder som har kommit längre i den tekniska utvecklingen. Polens representanter vädjade verkligen till alla övriga stater och beskrev hur stort behovet var i fråga om miljöförbättrande åtgärder och teknik. Vi är helt överens om att vi har massor att göra, och nu har vi naturligtvis större möjligheter när vi har ett öppet Östeuropa.

Jag har berört trafikpolitiken en del. Birgitta Dahl har ju utnämnt trafiken till miljöpolitikens värsting. Hon har sagt att utvecklingen går åt fel håll. Vi har väldigt svårt att få en folklig opinion omkring trafikfrågorna och det är viktigt att vi väljer rätt kommunikationssätt. Och tacka för det när vi inte stimulerar människor till att välja rätt kommunikationssätt! Det är ju det frågan gäller.

Jag blir glad när jag nu hör att miljöministern är beredd att driva kraven på en bättre avgasrening i EG-diskussioner och förhandlingar om EES-avtal. Californienkraven har ju också nämnts, och det är helt klart en styrka om länder kan samverka. Men någon måste naturligtvis ta det främsta initiativet.

Jag tycker inte att jag fick något direkt svar på min fråga huruvida Sverige uppfattar sig kunna följa förhandlingarna på ett ordentligt sätt om miljöfrågorna i EG-diskussionerna. Jag vill påminna Birgitta Dahl om miljöfrågorna i EG-diskussionerna. Jag vill påminna Birgitta Dahl om att vi naturligtvis respekterar att vissa förhandlingslägen kräver sekretess. Men det är väl ändå viktigt för att man skall kunna skapa en bredare opinion och ett starkare förtroende att vi har en öppen dialog och debatt. Det är viktigt att vi verkligen känner att vi har folkopinionen med oss. Känner Birgitta Dahl verkligen att vi hanterar miljödiskussionerna på det sättet?

Anf. 74 HÅKAN HOLMBERG (fp) replik:

Fru talman! Frågan om medlemskap är för tidigt väckt, säger Birgitta Dahl som inledning till ett i övrigt nästan invändningsfritt anförande om vikten av europeiskt samarbete, i synnerhet på miljöområdet som vi nu diskuterar.

Jag tycker ändock att även socialdemokratin borde kunna samla ihop sig internt vid det här laget. Tonläget är litet olika bland statsråden. Man borde kunna samla ihop sig internt till en tydlig linje och ta de konsekvenser som ligger i förlängningen av bl.a. den analys som Birgitta Dahl själv gjorde av villkoren för miljösamarbetet.

För att anspela på opinionen som Karin Starrin nämnde, kan man säga att den annars kommer att hinna rusa i väg ytterligare några kilometer framför socialdemokratins nuvarande officiella ståndpunkt. Svenska folket börjar få allt klarare för sig att både miljöpolitik och annat som vi måste satsa på i framtiden förutsätter att vi gör det i ett större europeiskt och internationellt sammanhang. Det vore skönt om även socialdemokratin kunde komma till den insikten.

Anf. 75 IVAR VIRGIN (m) replik:

Fru talman! Jag skulle vilja börja med att påminna litet om den dynamik som ändå finns i EGs miljöpolitik. Den började egentligen 1987 och har re-

dan hunnit mycket långt. Bl.a. utsläpp av koldioxid diskuteras i EG på ett sätt som påminner om den svenska debatten 1988. Det innebär således att man är tätt inpå oss.

Det verkar som om många pläderar för kraftiga sänkningar av koldioxidutsläppen. Det är endast möjligt om man vidtar åtgärder på en rad olika områden. Det är en mycket glädjande utveckling, och det finns all anledning att försöka hänga med.

Den svenska vacklan på koldioxidområdet måste förvåna länderna i EG. Vi har fattat beslutet att bibehålla koldioxidutsläppen på en oförändrad nivå, och vi skall självfallet leva upp till det kravet.

Personligen är jag övertygad om att medlemskap i EG skulle vara till stor fördel för Sverige och svensk miljöpolitik. När vi väl är medlem tror jag att en tävlan internt mellan de stater som är i frontlinjen när det gäller miljöfrågorna skulle vara utomordentligt stimulerande. Västtyskland är en av de stater som verkligen driver miljöpolitiken mycket hårt. Det är intressant att vårt progressiva beslut när det gäller CFC-utsläppen nu tas upp i Västtyskland och att man där har fattat samma beslut som i Sverige. Förändringen har gått oerhört snabbt, och den tycker jag i sig är mycket glädjande.

Jag tycker också att Sveriges röst måste få höras i Europa, inte minst på miljödebattens område. Jag erinrar mig en debatt i EG-parlamentet för ett år sedan där en miljöpartist pläderade för utskottets majoritetslinje i strid mot kommissionen. Miljöpartisten förde en miljövänlig linje till torgs mot kommissionen. Parlamentet fattade det beslut som den gröne pläderade för. Det tycker jag visar på möjligheterna i Europa för en progressiv miljöpolitik.

Anf. 76 Miljöminister BIRGITTA DAHL:

Fru talman! Flera av inläggen har av goda skäl uppehållit sig vid transportfrågorna. De är strategiskt viktiga. En av de första dusterna vi tog med EG var när vi genomförde avgaskravet. Vi fick ta en ordentlig strid med EG för att kunna genomföra det.

Nu för vi en diskussion där vi önskar, som jag tidigare var inne på, att EG liksom Sverige är berett att under 90-talet höja kravet ytterligare. Det är en diskussion som pågår. För att driva på den har vi föreslagit att EGs och EFTAs miljöministrar när vi träffas i Genève den 5 november, dagen före klimatkonferensen, noggrant skall gå igenom transportfrågorna och vad vi gemensamt kan göra för att skärpa kraven och förbättra transportsystemen.

Vi ser tre krav som vi behöver enas om, och som naturligtvis även behöver genomföras i Östeuropa. Det första är skärpta krav på fordon och bränsle. Dessa länder, utvidgat till OECD-kretsen, bestämmer villkoren, eftersom de stora producenterna och de stora användarna lika väl som de teknologiska och ekonomiska resurser som krävs för att förbättra fordonens egenskaper finns där.

Jag ser inget mer angeläget samarbetsprojekt ur miljösynpunkt när det gäller forskning, utveckling och industriell utveckling inom Europa än projekt på just fordons- och trafikområdet. Här har Sverige också spetsteknologi, liksom flera andra länder i Europa, och skulle kunna uträtta något mycket viktigt.

För det andra behöver vi enas om insatser för att rena Europas storstäder

och tättbefolkade områden. Det handlar om allt ifrån människors hälsa till det europeiska kulturarvet. Det är mycket bråttom. På måndag skall jag inviga en utställning i London om luftangrepp. Jag har tidigare invigt den i Tallinn och i Bergen i samband med Bergenkonferensen i våras. Den går för närvarande runt i Europa som en väckarklocka för vad vi behöver göra gemensamt.

För det tredje behöver vi enas om ett storskaligt järnvägssystem, ett modernt järnvägsnät för hela Europa och inte bara för Västeuropa. Detta järnvägsnät skall ta över så mycket som möjligt av transporterna från flyg och landsväg.

Vi behöver också enas om gemensamma regler för sjöfarten. Östersjön är ett akut exempel. Baksidan av det mycket positiva ökade utbytet är risken för skador från färjetrafiken, om vi inte ser till att den sker på ett ur miljösynpunkt acceptabelt sätt. Vi kommer att arbeta mycket intensivt på detta område.

Vi kommer också att arbeta mycket intensivt när det gäller koldioxidfrågan. Det är ett av de områden där vi ligger långt före. Vi har minskat våra koldioxidutsläpp med 36 % och ligger långt under genomsnittsnivån per capita i resten av Europa.

Nu börjar ett antal andra europeiska länder att diskutera att sätta upp målsättningar liknande våra. Vi får anledning att återkomma till det. Regeringen arbetar med den klimatstrategi som riksdagen har begärt.

Till Karin Starrin vill jag säga att vi inte bara följer förhandlingarna utan även deltar inifrån i det här arbetet. Vi har ständiga kontakter, och förutom att vi själva reser har vi även här haft besök på hög nivå. Carlo Ripa de Meana kommer till Sverige i november på ett officiellt besök där vi skall gå igenom viktiga frågor. Vi känner dock varandra väl.

Det hör till bilden att det finns ett speciellt samarbetsklimat mellan miljöministrarna i Europa och EGs miljödirektorat. Det beror på att vi träffas så ofta, inte bara för att diskutera europeiska problem utan även globala problem, flera gånger varje månad. Det har utvecklats en "klubb" av likasinnade som upplever sig kämpa för samma mål, även om vi ibland förhandlar om exakt vilka regler som skall fastställas vid de aktuella mötena. Jag har upplevt många förhandlingar nu inför FNs globala miljökonferens 1992, där vi har gjort gemensam sak för att förmå t.ex. USA att ställa sig bakom det som de rika länderna måste åta sig för att det skall vara möjligt att få till stånd avtal som verkligen blir globala därför att u-länderna kan delta. Detta förutsätter att rika industriländer ställer upp och tar särskilt ansvar för att överföra resurser från nord till syd.

Fru talman! Detta samarbete som vi nu bedriver på europeiskt plan är ovanligt väl fungerande och väl förankrat just på miljöområdet, därför att vi försöker hjälpa varandra att lösa problem som är av mycket stor betydelse för varje enskilt land och för oss européer gemensamt.

Anf. 77 GÖREL BOHLIN (m):

Fru talman! Sverige är ett extremt exportberoende land och ett extremt transportberoende land. Transportkostnaderna utgör också en betydande

andel av företagens kostnader. Köparna av våra produkter finns framför allt i Centraleuropa, t.ex. i Tyskland.

För att de norra och inre delarna av vårt land skall kunna leva, kämpar vi med olika regionalpolitiska åtgärder. Inte minst är kommunikationerna betydelsefulla. Inrikesflyget med Arlanda som nav är kanske den effektivaste. Goda vägar och bra järnvägar är också oundgängligen nödvändiga. Exempelvis vår skogsnäring är beroende därav, och därmed Sverige.

Inom EG arbetar man för att liberalisera och för att skapa enhetliga regler för handel och transporter, att riva hinder. Från svensk sida gör vi vad vi kan för att våra regler skall harmoniseras och anpassas. Eftersom vi står utanför EG men har EG-länderna som våra viktigaste handelspartner är det en livsnödvändighet att få bort hinder för transporter inom och utom landet. Bärighetspaketet med upprustning av broar och vägar hör dit.

Luftfarten i Europa är nu på väg att avregleras, och vi i Sverige och Skandinavien startar också så smått. Detta kommer i det första steget att innebära att Linjeflyg och kanske ytterligare bolag parallellt med SAS kommer att trafikera de vinstgivande linjerna inom landet. Sannolikt får vi också specialiseringar inom denna sektor, t.ex. utveckling av system för frakttransporter av olika slag – på marken, i luften och till sjöss.

Ett område inom luftfarten där vi enligt min uppfattning absolut måste vara med och påverka är ett europeiskt flygkontrollsystem, Eurocontrol. Luftfartens expansion i Europa har inneburit att det blivit trångt i luften. Detta medför förseningar och ofta onödigt cirklande över flygplatser i samband med landning med onödiga luftföroreningar som följd.

När nu Österuropa öppnas mot väst, vilket är mycket positivt, uppstår möjligheter att föra en hel del av flygtrafiken över Österuropa i stället för över Centraleuropa. Detta kan medföra kortare flygvägar, mindre trängsel i luften och att t.ex. Arlanda ur luftfartssynpunkt hamnar mera centralt. Dessutom ges de österuropeiska länderna en inkomstmöjlighet som de sannerligen behöver. För både vår egen skull och för Europa bör vi vara med i de centrala diskussionerna om luftfartens liberalisering och utformningen av flygvägar och flygledning.

I övriga Europa har man kommit mycket längre med snabbtågsutbyggnaden än i Sverige. Men vi har ett unikt och tekniskt framstående projekt som borde intressera många andra länder, nämligen den lutande vagnboggie, som konstruerats av ABB och som nu börjat användas av SJ på snabbtågsförbindelsen Stockholm–Göteborg. Fördelen med den konstruktionen är att den kan användas på befintlig bana och även för godstransporter. För att åstadkomma miljövänliga och snabba transporter genom Europa borde vi vara med i diskussionen för vår egen skull och för att få till stånd ett snabbtågsnät i Europa och därigenom dämpa vägtransportutvecklingen. Jag välkomnar miljöministerns besked om konferensen den 5 november på detta område.

Det trafikområde som orsakar mest bekymmer både ur ekonomisk synpunkt och ur miljösynpunkt är lastbilstrafiken. Lastbilstransporterna är också mest efterfrågade. EG diskuterar nu att tillåta s.k. cabotage, dvs. att en transportör får ta upp last även i ett genomgångsland. Detta skulle kunna gynna svenska distributörer, men problemet är Sveriges kostnadsläge i för-

hållande till EG-ländernas. För en svensk åkare är kostnadsläget enbart på skattesidan ca 10 % högre jämfört med t.ex. Danmark. Därtill kommer lönekostnadsläget och avgifter av olika slag. Trots att svenska speditörer är mycket effektiva kommer de således, tror jag, att tvingas flytta ut verksamheter ur Sverige och operera från grannlandet Danmark eller från något land längre bort och att färdas först norrut för att sedan med last återvända till mottagaren av transporten. Vi i Sverige konkurrerar då ut oss själva genom att skatter och avgifter ligger så högt i förhållande till vad som är fallet i Europa i övrigt. Resandet kan också bli onödigt omfattande och därmed mer miljöförstörande.

Det bästa enligt min uppfattning för Sverige, svenskt näringsliv och för den svenska välfärden är därför ett svenskt EG-medlemskap. Man skall inte underskatta den samlade kraft som de nordiska länderna skulle kunna utgöra inom EG och som verkligen bevisats i FNs arbete. Det har också nämnts här tidigare i dag. För att komma till rätta med flera av de kommunikationsproblem som på olika sätt finns inom Europa behövs vi. EG-företrädare har också vid flera tillfällen uttryckt förhoppningen att inom EG med Sverige som medlemsstat få hjälp med miljöarbetet. Jag hoppas att Sverige inom en inte alltför lång tid skall bli medlem i EG.

Flyktingpolitik m. m.

Anf. 78 GULLAN LINDBLAD (m):

Fru talman! Det är intressant och framåtsyftande att den flyktingpolitiska debatten har placerats under Europadebatten. Från moderat sida har vi nämligen sedan länge påtalat behovet av en harmoniserad flyktinglagstiftning i Europa. Sverige kan ju inte leva som en isolerad ö här uppe i norr med en flykting- och invandringspolitik som skiljer sig avsevärt från flykting- och invandringspolitiken i övriga Europa. Sverige är ju en del av Europa, en del av en värld som av alla tecken att döma kommer att ge upphov till flykting- och migrationsströmmar av mycket stor omfattning under de närmaste åren. Sverige kan inte ensamt klara detta. Vi i Sverige måste samarbeta med andra länder.

Världen omkring oss är fylld av kriser, svält, våld och förtryck. Och även om vi i vår nära omgivning har kunnat glädja oss åt att murar har rivits, att folk har kastat av sig det kommunistiska oket och sökt friheten, så har vi, bl.a. genom Kuwaitkrisen, blivit påminda om att freden i världen är bräcklig. Vi lider alla med dem som har tvingats fly till tältläger och leva under de vidrigaste omständigheter. Vi har haft detta inpå oss i våra vardagsrum. Ändå vet vi att människor har tvingats leva i flyktingläger runt om i vår värld i åratal, främst i fattiga delar av världen.

Fru talman! Det finns ca 15 miljoner människor som har flytt från sina länder och nästan lika många som lever som flyktingar i sina egna länder. Som ledamot i flyktingpolitiska rådet har jag med mycket stort intresse konstaterat att regeringen har lämnat direktiv till en utredning om förutsättningarna för och inriktningen av en sammanhållen flykting- och immigrationspolitik. Den bakgrund som har tecknats och den diskussion som förs där är in-

tressant och pekar på ett delvis nytt sätt att gripa sig an frågor om flyktingoch invandringspolitik.

Den internationella utvecklingen på senare år har varit dramatisk och på många sätt hoppingivande. Men vi skall inte blunda för att vår del av världen kommer att utsättas för att nytt tryck, ett troligt immigrationstryck från öst där människor flyr från den fattigdom och miljöförstöring som en kommunistisk kommandoekonomi har förorsakat. Samtidigt kommer flyktingströmmar från en fattig och sjukdomshärjad befolkning i syd att söka sig till Europa och vår del av världen.

Tiden medger naturligtvis inte att jag här ger mig in i någon mer inträngande diskussion kring det påbörjade utredningsarbetet.

Låt mig endast ta upp ett par frågor som jag anser vara särskilt viktiga i detta sammanhang, nämligen flyktingbegreppet och den europeiska samordningen. Det är nödvändigt att vi har ett så klart definierat flyktingbegrepp som möjligt. Det bör vara förankrat i en konvention, en ömsesidig överenskommelse mellan FN-länderna, om den nya flyktingkonventionen går mot en förändring.

För övrigt anser jag liksom tidigare att många av de flyktingfrågor som vi möter i vårt land borde lösas i eller i närheten av flyktingarnas hemländer, i deras egen kultur, genom FNs flyktingkommissariats försorg. Jag beklagar naturligtvis att UNHCR i dag lever under så svåra ekonomiska omständigheter. Jag hoppas att frågan om flyktingkommissariatets ekonomiska resurser verkligen förs upp på dagordningen i världssamfundet. Tyvärr är inte invandrarministern här, för jag skulle gärna vilja veta om denna fråga har förts upp som en angelägenhet, t.ex. i FN. Kanske utskottets företrädare kan ge besked.

Så ett par aktuella frågor rörande vår egen flyktingpolitik. Jag vill särskilt ta upp en fråga som vi moderater länge drivit, nämligen möjligheten till temporärt arbetstillstånd. Vi har nu kunnat konstatera att AMS har kommit med ett förslag om tillfälliga arbeten, t.ex. vägarbeten, vaktmästeri eller andra uppgifter. Jag delar inte helt AMS synpunkter därvidlag, men det är ändå ett nytt sätt att tänka. Tyvärr har jag också kunnat konstatera att såväl invandrarministern som arbetsmarknadsministern i en artikel i Aftonbladet nyligen sade nej till möjligheten till arbete för våra asylsökande. "Jobba nej, städa ja", lydde rubriken i artikeln.

Jag tycker att den nuvarande inställningen är alltför rigid. Jag noterar faktiskt att den interdepartementala skiss som har gjorts inför utredningen är betydligt mer framåtsyftande. Där tycker man faktiskt att det skulle kunna gå att ta ett steg i ny riktning. Detsamma gäller en annan viktig fråga som vi har framfört, att vi skulle kunna göra det litet lättare att söka sig hit som invandrare. Där är politiken i dag alldeles för rigid. Det är bara några utländska forskare och speciella tekniker, inalles ett par hundra personer om året, som får söka sig hit som invandrare.

Tyvärr tvingas många att ställa sig i kön för asylsökande i stället, vilket inte skulle behöva vara nödvändigt om vi litet grand lättade på möjligheten att söka sig hit som immigrant. Jag skulle vilja höra utskottets företrädares syn på denna fråga, som uppebarligen har ett visst stöd i departementet.

Anf. 79 MARIA LEISSNER (fp):

Fru talman! När Genèvekonventionen skapades efter krigets slut i Europa hoppades man att flyktingproblemet skulle vara övergående. Men i dag, när andra världskriget äntligen faktiskt har tagit slut, överfylls Europa ändå av flyktingvågor. Såvitt vi kan se kommer de inte att upphöra.

Flyktingfrågan är mer brännande aktuell än någonsin i Europa, men i dag diskuteras inte några konventionsförslag om att garantera de flyende några rättigheter. I stället överlägger de europeiska länderna under en intensiv konferens- och mötesverksamhet om hur man på bästa sätt skulle kunna hålla ett maximalt antal flyktingar utanför Europa. Schengenavtalet tidigare i år var en bekräftelse på denna utveckling. Dublinkonventionen, som reglerar vilket land som skall ta emot asylansökan, är ytterligare ett exempel. I december förväntas en konvention om gränskontroll undertecknas.

Det finns en stor risk för en nedåtgående spiral i utvecklingen. När ett land tvingas att behandla en asylansökan innebär det samtidigt att de andra länderna förbjuds att behandla samma asylansökan. Så länge som vi har olika regler i de olika europeiska länderna, blir det nästan en rysk rulett för den flykting som råkar välja fel land att lägga in sin asylansökan i. Många frivilligorganisationer är starkt oroade över denna utveckling.

De nämnda överenskommelserna utgör en naturlig förlängning av den hittills ständigt hårdnande attityden gentemot flyktingar. Kraven på att flygbolagen skall avvisa människor som saknar visum, de trängre definitionerna på vem som är flykting, den hårdare lagstiftningen och den ökade gränskontrollen är exempel på saker som har genomförts i Europa och som syftar till just att hindra flyktingar från att ens söka asyl.

Den europeiska samordningen kan vara på både gott och ont. Vilken roll skall Sverige spela i den samordningen? Vi har grovt sett två val. Det ena är att ägna oss åt en samordning av politiken i Europa i syfte att bli av med åtminstone en del av de många flyktingar som kommer till Sverige. Det andra är att verka för en mer human och rättssäker politik. Regeringen har hittills valt att huvudsakligen haka på och förstärka de negativa tendenserna i Europa. Några exempel från vår interna lagstiftning är naturligtvis sanktionerna mot flygbolagen, införandet av en rad viseringstvång, återsändandet av asylsökande till länder som inte har skrivit under Genèvekonventionen, frysning av paragraferna om de facto-flyktingar, asylsökande av humanitära skäl och krigsvägrare, och andra mycket oroande tendenser.

Ett ytterligare exempel är det anförande som statssekreteraren Bengt Söderberg höll vid UNHCRs årsmöte i Genève häromsistens. Som en huvudorsak till flyktingproblemet nämnde han underutveckling och sociala orättvisor. Ytterligare ett exempel på oroande tendenser finns i riktlinjerna för den nya utredningen om immigrationspolitiken. Där nämns som en huvudorsak till de stora flyktingrörelserna i världen att dessa sker av ekonomiskt nödtvång, t.ex. på grund av felslagna skördar. Ett annat exempel är den troliga strategi som regeringen har att inte någonsin återinföra den flyktinglag som det beslutades om i maj 1989 men som hann fungera bara ett halvår. I riktlinjerna för den sittande expertutredningen sätter man nu ett frågetecken för om vi ens skall ha ett skydd för de facto-flyktingar.

Dessa två saker är särskilt bekymrande. Det ena är talet om ekonomiska

folkvandringar från nord till syd. Jag skulle vilja fråga regeringens representant vilket underlag regeringen har för talet om fattigdom som en av de viktigaste grunderna för flyktingströmmarna till Sverige.

Det andra problemet är regeringens syn på de facto-flyktingar och deras skyddsbehov. Där är Sveriges position mycket oklar. Nu finns inget lagligt skydd, eftersom regeringen fryste den paragrafen i december i fjol. Kan regeringen utlova att man inte umgås med några funderingar på att i den nya lagstiftningen avskaffa skyddet för de flyktingar som flyr undan krig och konflikter?

Tråkigt nog drar Sverige åt fel håll i Europa. Regeringen bidrar aktivt på detta sätt till att Europas nya Berlinmur kan komma att gå mellan å ena sidan de välmående demokratiernas invånare och å andra sidan offer för diktaturer och konflikter strax utanför Europas gränser.

Det finns andra krafter att samarbeta med i Europa, såsom de frivilligorganisationer som jag talade om tidigare. Också i Europaparlamentet finns det krafter som verkar i motsatt riktning. 1987 antog Europaparlamentet en mycket långtgående resolution, där man slog fast bl.a. att de facto-flyktingar måste få skydd. Man talade om den afrikanska flyktingdefinitionen, och man talade om att Europas länder inte skulle tillåtas använda sig av visumreglering för att stänga ute asylsökande.

Det finns en diskrepans mellan olika åsikter i Europa. Det gäller för oss att ställa oss på rätt sida. De asylsökande behöver förvisso en samordning av asylpolitiken i Europa, men en samordning av helt annat slag.

Jag undrar till sist: Vad är den socialdemokratiska visionen av den europeiska flyktingpolitiken? Är det ett stängt Europa eller ett öppet Europa? Är det fler murar eller färre murar?

Anf. 80 RUNE BACKLUND (c):

Fru talman! Under det senaste året har vi kunnat se hur murar har rivits, hur stängsel och vakttorn har monterats ned och gränser öppnats för människor, vilket gett dem möjlighet att resa fritt över gränserna. Detta har varit en mycket positiv utveckling för områden i vår omedelbara närhet.

Men den demokratiseringsprocess som pågått i Östeuropa har också öppnat våra ögon för hur stora skillnaderna är mellan Östeuropa och Västeuropa, inte minst när det gäller de ekonomiska förhållandena.

Levnadsförhållandena i öst är betydligt sämre än i väst. När människorna i sin nyfikenhet på förhållandena i väst har kommit att resa och besöka väst i större omfattning, har man naturligtvis insett att det kommer att ta lång tid innan man når i fatt den standard som råder i Västeuropa. Detta har skapat ett ökat migrationstryck. Människor söker en bättre framtid än den man kan vänta i sitt eget land – i varje fall under de närmaste åren.

Det finns också i de här länderna kuvade minoriteter, minoriteter som har levt under betydligt sämre förhållanden än majoritetsbefolkningen. Även dessa grupper har ett intresse av att söka sig bättre förhållanden.

Det paradoxala är nu att bara något halvår efter det att murarna rivits, skapas det nya murar i Europa. Vi hörde för en tid sedan hur det nu enade Tyskland som en av sina första åtgärder faktiskt inför hårda viseringsregler gentemot Polen. Österrike skärper gränskontrollen, ökar bevakningen, för

att förhindra illegal invandring. En stor del av det österrikiska valet kom att handla om hur man skall hantera immigranterna som kommer från Östeuropa.

Inte heller i Sverige har vi särskilt mycket att yvas över i det här sammanhanget, eftersom vi har mycket hårda viseringsregler mot Östeuropas folk. Vi tillåter ju knappt släktbesök, och när det gäller turistvisum är vi mycket restriktiva mot ett antal länder.

Vi känner också av migrationstrycket. Vi har fått en spirande debatt här och var i landet om illegal arbetskraftsinvandring från Polen. Och vi har de polska "affärsmännen" som agerar i Sydsverige. Men hur vi än ser på dessa två företeelser, är de kanske dags att vi funderar över hur våra visumregler skall fungera mot Östeuropa. Hur står de egentligen i överensstämmelse med allt annat som vi har sagt om ökade kontakter, ökat utbyte och ökat samarbete med Östeuropas folk? Jag tror att vi på allvar måste börja fundera på hur vi skall ha den här viseringspolitiken organiserad, om vi menar något med allt tal om ökat samarbete. Det är en fråga som vi från centerns sida gärna vill lyfta fram i det arbete som nu pågår för att öka kontakten med Östeuropas länder.

Migrationstrycket är alltså en av 90-talets stora frågor i Europa. Vi kan då konstatera att ännu har inte det största landet i Europa, Sovjetunionen, öppnat sina gränser. Frågan är bara i sin linda, och det kommer att bli ännu större svårigheter att hantera frågan under resten av 90-talet. Samtidigt kan man konstatera att det enda som hindrar migrationstrycket är en utjämning av de ekonomiska förhållanden mellan väst och öst.

I Västeuropa förs nu en diskussion om avveckling av gränser. Det får effekter för viseringspolitiken, asylpolitiken och gränskontrollen. Det har i den svenska debatten till och från riktats kritik mot att Sverige med observatörsstatus har deltagit i dessa förhandlingar. Jag har för min del mycket svårt att förstå denna kritik. Om vi skall vara med i utvecklingen av Europa, så måste vi ju med vårt synsätt när det gäller flykting- och invandrarfrågor söka påverka det övriga Europas sätt att fatta beslut och välja regelsystem. Är vi inte närvarande i de fora där man diskuterar detta, kommer vi inte heller att kunna påverka utvecklingen.

Vi inom centern tycker att man från svensk sida i det här Europaarbetet borde ta både nya och fler initiativ för att lyfta fram dessa frågor, så att de kommer högst på den politiska dagordningen. Det gäller hur vi hanterar migrationsfrågor i Europa, hur vi hanterar en solidarisk fördelning i fråga om världens flyktingproblem. Det gäller dem som söker sig till Europa, och det gäller hur vi solidariskt fördelar kostnaderna för att hjälpa övriga regioner i världen som har stora flyktingproblem. Skall vi kunna påverka detta, så måste vi som sagt vara med i de olika sammanhang där frågorna kommer upp till diskussion. Annars kan vi inte påverka utvecklingen och föra vårt synsätt vidare.

Fru talman! Risken är uppenbar, när man nu håller på att skapa nya system i Europa, att man är på väg att skapa isolerade öar. Man bygger nya murar kring områden, och det i ett Europa som helt nyligen har rivit sina synliga murar. Det är mycket olyckligt om vi får den utvecklingen. Vi måste från svensk sida göra allt vad vi kan för att förhindra en sådan utveckling.

Anf. 81 JAN-OLOF RAGNARSSON (v):

Fru talman! I största tysthet – ja, rent av i hemlighet – genomför EG-staterna i samverkan med bl.a. Sverige en harmonisering av flykting- och invandringspolitiken. I juni i år undertecknade elva EG-stater en konvention i Dublin, som reglerar vilket land som skall vara skyldigt att behandla en asylansökning. Huvudprincipen är att det land som utfärdat visum blir skyldigt att göra asylprövningen. Genom att den principen kombineras med sanktioner mot transportföretag som medför passagerare utan nödvändiga inresehandlingar kan man på ett effektivt sätt hindra skyddsbehövande människor att fly. I december i år skall mellan EG-staterna ingås ytterligare en överenskommelse som i högsta grad berör flyktingarna. Det kommer att gälla förstärkt kontroll vid EGs yttergränser, gemensam viseringspolitik och gemensamma regler om sanktioner mot transportföretag. "Vi hoppas att Sverige kan vara med" säger Anders Wenström, arbetsmarknadsdepartementet, i senaste numret av LO-tidningen – nr 40, den 5 oktober 1990.

Hela harmoniseringen av flykting- och invandringspolitiken inom EG har rent formellt förlagts till organ utanför EG-maskineriet. Ett syfte med detta är att förhindra insyn i vad som pågår. EG-parlamentet gick i våras i en resolution till hård attack mot denna mörkläggning, och man uppmanade EG-kommissionen att upphöra att delta i samarbete med regeringar på ett sätt som strider mot EG-fördraget när det gäller ämnesområden som är gemenskapens ansvar, och inte underminera EG-organens ställning. Kommissionen borde besinna sin roll som väktare av EG-fördraget, slutar EG-parlamentet sin kritik mot EG-kommissionen.

En av de hemligaste institutioner som bl.a. sysslar med harmonisering av EGs flykting- och invandringspolitik är TREVI – Terrorisme, Radicalisme, Extremisme, Violence International. TREVI är inget formellt EG-organ, och därför har EG-parlamentet ingen insyn. TREVIs främsta arbetsfält är att bekämpa terrorism, bekämpa störande av den offentliga ordningen, bekämpa internationell kriminalitet samt ägna sig åt asylfrågor. Sverige och några andra stater som inte är medlemmar av EG deltar som observatörer i TREVI-samarbetet.

Jag vill fråga regeringens representant: När skall den svenska riksdagen, de folkvalda, få information om Sveriges roll i detta arbete? Vad anser regeringen om EG-parlamentets kritik mot mörkläggningen av harmoniseringen av EGs flyktingpolitik och kringgåendet av EG-fördraget som detta agerande innebär?

Vad anser regeringen om SIS, Schengen Information System, som består av en centraldator som kan samköra befintliga dataregister EG-länderna emellan, detta för att kontrollera personer som anses hota säkerheten, och kontrollera oönskade flyktingar?

Slutligen, fru talman! Enligt uppgift skall Sverige och andra EFTA-länder sammanträda nu på måndag den 15 oktober i Köpenhamn med ordföranden i den s.k. koordinationsgruppen för flykting- och invandrarfrågor. Syftet lär vara att man skall gå igenom vilka konventioner på immigrationsområdet som EFTA-länderna kan ansluta sig till.

Min sista fråga blir: När kommer riksdagen att informeras om detta?

Anf. 82 MARIANNE SAMUELSSON (mp):
Fru talman! Jag skall börja med att återge en dikt av Paulus Utsi:

Så länge vi har vatten där fisken lever,
så länge vi har land där renen betar och vandrar,
så länge vi har marker där det vilda gömmer sig
har vi tröst på denna jord.

När våra hem ej mera finns
och vår mark är förödd – var ska vi då bo?

Man räknar med att det i dag finns ca 15 miljoner människor som av olika anledningar är på flykt i världen. Lika många sådana människor finns det inom de egna länderna. En viktig orsak är krigen i världen. Men det blir allt vanligare att människor flyr därför att miljön på en plats är så förstörd att det inte går att leva kvar där.

Från regeringshåll framhålls det ofta att Sverige har en generös flyktingpolitik jämfört med de övriga västeuropeiska länderna. Det uppfattas naturligtvis generöst om man inte känner till den situation som råder i Europa och i världen i dag. De länder som har den mest generösa flyktingpolitiken i dag är de allra fattigaste länderna. Afrika har via OAU-konventionen förbundit sig att ta emot dem som av olika anledningar flyr. Det innebär naturligtvis en enorm belastning för redan skuldtyngda och fattiga länder.

Det nya Europa öppnar nya möjligheter, säger vi ofta i våra debatter – men hur är det med handlandet? I förmiddagens debatt kunde vi höra de olika partiernas företrädare tala sig varma när det gäller hur positivt det är med det nya öppna Österuropa, hur fint det är att det äntligen finns en frihet för människorna. Men hur är det alltså med handlandet? Sverige vägrar ta bort visumtvånget för öststaterna. Vi fick inga partier med oss på vår begäran i våras. Regeringen fortsätter att införa nya visumtvång när Sverige får för många flyktingar – senast gentemot Bulgarien. Österrike tar t.o.m. sin armé till hjälp för att hindra människor från Österuropa att använda sig av sin nya och av Västeuropa applåderade frihet.

Men vad tänker regeringen göra för att upprätthålla en generös flyktingpolitik och ett fortsatt värnande av de mänskliga rättigheterna här hemma och i samarbetet med EG?

Europa står inför ett vägval när det gäller de mänskliga rättigheterna. Skall regeringen driva frågan om en generös flyktingpolitik, eller skall de krafter som vill ha en hårdare flyktingpolitik få ta över?

Schengendokumentet talar sitt tydliga språk: hårdare gränskontroll med harmonisering beträffande viseringspolitiken. De stränga visumkraven kombineras med straff för de flygbolag som för med sig passagerare utan visum. Även övriga transportmöjligheter straffas naturligtvis.

Dessutom vill man införa "one chance only"-regeln, som innebär att en person som sökt asyl i ett land och som fått avslag inte kan söka asyl i ett annat EG-land.

Detta i kombination med hårdare regler för att en person skall anses vara flykting gör att allt mera talar för att vägvalet med det nya öppna Europa, som vi alla gläds åt, kan bli något helt annat. Jag vill därför fråga:

Tänker regeringen gå med på dessa harmoniseringar?

Vilka möjligheter anser regeringen sig ha att påverka, så att vi får ett öppet Europa?

Är det rimligt att visumreglerna kvarstår mot öst och att nya krav beträffande visum införs när vi samtidigt talar om människors rättigheter i fråga om att få röra sig och resa fritt?

Jag kunde i somras bevittna hur en nära kvinnlig släkting, som hade inbjudit en polsk familj, fick intyga både att hon var svensk medborgare och att hon tänkte stå för alla kostnader vid eventuell sjukdom när det gällde gästerna. Vad är det för frihet Sveriges regering talar om? Är det bara friheten för oss att åka till öststaterna när vi vill som är viktig?

Tidigare kunde man bjuda hit släktingar från öst, om man garanterade att det inte skulle kosta öststaterna något. Nu är det vi som sätter upp hindren!

Kommer regeringen att fortsätta att driva en politik i humanitetens tecken enligt vår svenska folkrörelsetradition, eller kommer regeringen att överge sin ambition på det humanitära området för att få delta i "Festung Europa"?

Det nya Europa öppnar inte dörrar till en större gemenskap, om inte vi politiker kämpar för det positiva i de nya möjligheternas Europa. Risken finns att nya murar byggs. Sverige har en generös flyktingpolitik statistiskt sett i jämförelse med Europa, därför att EG har en alltför snål flyktingpolitik.

Vi måste arbeta för ett öppet Europa, där alla Europas stater finns med och där vi har råd att betala tillbaka en del av vår skuld till de fattiga folken.

Genom vårt sätt att leva har vi sugit ut de fattiga folken och bidragit till miljöförstörelse och krig. Nu måste vi tillsammans skapa ett positivt Europa, där vi bryr oss om varandra.

Anf. 83 MAUD BJÖRNEMALM (s):

Fru talman! I regeringsförklaringen framhöll statsministern:

"Genom en generös och samordnad migrations- och flyktingpolitik måste Europa agera för ett gemensamt förhållningssätt inför framtida befolkningsrörelser."

Hur kommer då de framtida migrations- och flyktingströmmarna att se ut?

Vi har under 80-talet sett hur migrationen totalt sett ökat från syd till nord. Det finns ingen anledning att tro att migrationstrycket gentemot Europa kommer att minska om inte klyftan mellan nord och syd, mellan rika och fattiga, minskar på ett påtagligt sätt.

En del av migrationen sker av flyktingskäl. Men en stor del av den sker av ekonomiska och sociala skäl. Migrations- och flyktingströmmarna kommer åtminstone under de närmaste åren med största sannolikhet att vara av ekonomisk art – det handlar om flykten från fattigdom och om drömmen om en bättre framtid.

De flesta länder i Europa för en politik som inte tillåter någon som helst invandring eller bara en mycket begränsad sådan. Därför är det verkligen förståeligt att många av dem som söker sig till Europa utnyttjar rätten och möjligheten att söka asyl. Det finns ingen annan chans att komma in i ett land.

Även utvecklingen i Östeuropa har lett till befolkningsrörelser som man inte kunde förutse för ett år sedan och som i viss utsträckning berör Sverige.

Det förekommer ibland i diskussionerna påståenden, som vi hört här i dag, om att EG-länderna håller på att bygga murar för att hindra människor från andra delar av världen att komma in. "Fästning Europa" har ju blivit ett talesätt myntat av frivilligorganisationerna, ett begrepp som används innan vi vet om det över huvud taget blir några likartade visumregler och hur de i så fall skall se ut eller om det blir en likartad behandling av asylansökningarna.

Det är viktigt att komma ihåg i diskussionen att det hittills inte finns någon enhetlig flyktingpolitik inom EG. Varje land ansvarar för sin egen politik på det här området, och inom EG-kommissionen finns inget mandat att driva en gemensam flyktingpolitik. Det är möjligt att ett steg mot ett mer utvecklat samarbete kan vara det avtal som undertecknades i Dublin av 11 EG-länder.

Det finns naturligtvis ett stort intresse från Sveriges sida att delta i diskussionerna om migrations- och flyktingpolitiken. Frågan om ett mer strukturerat samarbete har väckts och diskuterats mellan EFTA och EG.

För Sveriges del gäller liksom tidigare att grundläggande migrations- och flyktingpolitiska frågor skall hanteras genom ett aktivt internationellt samarbete.

Sverige, som har en strävan att föra en solidarisk och generös flyktingpolitik, arbetar för att få fram ett konstruktivt samarbete på europeisk nivå kring behandlingen av asylsökande och mottagande av flyktingar. Intresset för samarbete i flyktingfrågor har hittills inte varit särskilt stort från övriga europeiska länder. Men det borde i Europa finnas ett gemensamt förhållningssätt inför framtida befolkningsrörelser. En ökad öppenhet i Europa är nödvändig av bl.a. solidaritetsskäl. Av 15 miljoner flyktingar i världen finns endast några få procent i Europa. Det är varken solidariskt eller rimligt att tro att de fattiga länderna i tredje världen skulle kunna ta emot och klara stora flyktingströmmar om Europas förhållandevis rika länder skulle stänga sina gränser.

Samverkan mellan europeiska länder har huvudsakligen rört sig om insatser mot symptomen, men lösningar av bakomliggande problem har man inga gemensama handlingslinjer för. Den samordning som hittills funnits för att möta situationen inom Europa har lett till ganska blygsamma framsteg främst då i de pågående konsultationerna mellan UNHCR och ett femtontal västländer.

Mellan de nordiska länderna har däremot ett ökat samarbete och en samordning kunnat ske, vilket egentligen borde kunna bilda mönster för ett bättre internationellt samarbete.

De kraftigt ökade migrationsströmmarna till Västeuropa kommer inte att kunna mötas inom ramen för en flyktingpolitik. Det behövs en ny samordnad migrations- och flyktingpolitik i Europa, grundad på en helhetssyn där man inte bara har flyktingssituationer för ögonen utan också ser invandringen som en positiv faktor för ländernas utveckling. Där skall Sverige också agera.

Anf. 84 MARIA LEISSNER (fp) replik:

Fru talman! Maud Björnemalm talar om de ekonomiska flyktingarna som ett stort inslag dagens flyktingsströmmar i Europa. Men kan man verkligen finna någon bakgrund till detta? Vad ser vi om vi tittar i statistiken? Är det så att turkbulgarerna förra året kom hit på grund av felslagna skördar? Kom de irakiska kurderna på grund av omfattande arbetslöshet? Kom Kosovoalbanerna kanske på grund av en och annan liten miljökatastrof? Det är naturligtvis inte så, utan varje större flyktinggrupp som kommer, framför allt till Sverige, har sin bakgrund i en politisk händelse där mänskliga rättigheter har förtryckts. Det är att förvända synen på människor, att förvrida flyktingdebatten att hävda att det ekonomiska orsakerna skulle vara ett starkt skäl till att människor söker sig till Sverige.

Även i Europa är detta kraftigt överdrivet. Om man ser på ökningen förra året av de asylsökande till Europa, finner man att ungefär hälften av den kraftiga uppgången består av rumäner. Kan det verkligen vara så att människor flyr från Rumänien av några andra skäl än politiska, med tanke på de mycket stora svårigheter som Rumänien tampas med? Finns det någon trovärdighet i att människor inte skulle ha politiska skäl att fly från Rumänien nu eller förra året? Återigen hör vi från regeringshåll att de människor som kommer hit egentligen inte har så starka skäl. Man säger att de egentligen inte borde komma hit och att det bara är irriterande att de kommer hit och belastar vår samhällsapparat. Det vore välgörande med en annan och mer konstruktiv attityd med större förståelse för de svåra omständigheter som gör att människor av politiska skäl tvingas fly. Dess värre får vi väl vänta länge på detta från regeringen.

Det är tyvärr så, säger Maud Björnemalm, att resten av Europa inte har velat lyssna på de konstruktiva förslagen när det gäller att skapa en vettig flyktingpolitik i samordning med de övriga europeiska länderna. Några förslag från folkpartiet kan i så fall vara att Sverige går spetsen för att låta bli att använda viseringsinstrumentet för att hindra människor med rejäla flyktingskäl att komma hit, att Sverige låter bli att ansluta sig till det tåg som utnyttjar flygbolagen för hindra flyktingar från att komma hit. Kanske skulle vi också kunna få en diskussion om en eventuell gemensam europeisk konvention som slår fast att de facto-flyktingar också ska ha ett rättsskydd i Europa. Jag skulle vilka höra Maud Björnemalms inställning till just detta. Är regeringen beredd att verka för en sådan konvention?

Anf. 85 JAN-OLOF RAGNARSSON (v) replik:

Fru talman! Maud Björnemalm säger att vissa påstår att nya murar byggs upp i Europa. Men konventionen och de diskussioner som förts i Dublin av de elva EG-staterna har ju rört just nya asylregler och att en europeisk fästning skall byggas. LO-tidningens artikel börjar med: Inom en snar framtid kan Sverige ha anslutit sig till EG-ländernas nya regler om asylrätt. Sverige finns också med i diskussionerna om ett avtal för yttre gränskontroll. Det är ingenting som jag eller någon annan har påstått. Det är faktum att det byggs nya murar i Europa.

Inom Amnesty International svenska sektionen är man också orolig och har skrivit ett öppet brev till utrikesdepartementet där man uttrycker sin oro

över de nya asylreglerna och över att ingen offentlig debatt har förts om detta i folkvalda församlingar eller i massmedia. Som jag inledningsvis sade sker förändringar inte bara i svensk utan även i europeisk flyktingpolitik i största tysthet, ja rent av i hemlighet.

Amnesty säger också i sitt brev att man djupt beklagar den tystnad som alltjämt råder i Sverige om utarbetandet av två så viktiga mellanstatliga fördrag, vilka senare mycket väl kan komma att antas också i Sverige, dvs. att man nu smygvägen förändrar flykting- och migrationspolitiken, så att vi till slut, utan att ens få diskutera i den här församlingen, står inför fullbordat faktum.

Det är inget påstående, Maud Björnemalm, utan det är faktiskt ett faktum att nya asylregler kommer att genomföras i Europa. Jag tycker att vi skall få information och få i gång en debatt, så att vi inte smygvägen ansluter oss till de här asylreglerna.

Anf. 86 MARIANNE SAMUELSSON (mp) replik:

Fru talman! Allt det som Maud Björnmalm tog upp i sitt anförande andades ett skydd för oss själva. Det var inte mycket av solidaritet och mänskliga rättigheter som kom fram i det talet. Nej, det var ett tal om att den nya flyktingströmmen bestod av människor som tyckte att det var bättre i det här landet än i deras eget och därför ville komma hit. Det kan i och för sig tyckas som en självklarhet. Det var därför som så många svenskar flyttade till USA en gång i tiden. Det fanns möjligheter för dem att skapa sig en bättre tillvaro i USA.

Maud Björnmalm gav inga besked om sådant som många av oss oroar oss för, saker som också Röda korsets generalsekreterare Olof Hellander tog upp i en debattartikel i DN häromsistens. Han varnade där kraftigt för det nya Europas politik med flyktingfientlighet och höga murar. Jag vill veta om regeringen tänker bidra till att det skapas nya murar i Europa, att det byggs upp kraftiga skydd mot att flyktingar kommer in i länderna. Det är flyktingar som enligt alla konventioner bör få komma till oss av humanitära skäl. Dessa konventioner har vi hittills följt. Det vore intressant att få veta om regeringen har ändrat policy.

Sverige har, trots att det är ett litet land, varit ganska drivande i dessa frågor på det internationella planet. Vi har ofta framställts som starka och tuffa. Därför är det viktigt att vi inte utan debatt förändrar vår politik. Det är viktigt att få reda på vad regeringen anser i dessa frågor. Vilka krav ställer Sverige på den kommande och eventuellt gemensamma flyktingpolitiken? Ställer vi upp på de krav som ställs inom EG? Eller kommer vi att ställa krav på att EG förändrar sin nuvarande syn på flyktingpolitiken?

Anf. 87 GULLAN LINDBLAD (m) replik:

Fru talman! Maud Björnemalm, utskottsmajoritetens talesman, har naturligtvis många frågor att besvara. Jag kan inte begära att få svar på alla mina frågor, och än mindre kan jag begära att vi alla får svar på samtliga frågor. Men låt mig ändå upprepa min fråga, om socialdemokraterna nu är beredda att lätta något på den rigorösa inställningen till begreppet invandring. I arbetsgruppens idérapport sägs följande: Den nuvarande tillämp-

ningen av gällande reglerna – en arbetskraftinvandring av ca 200–300 personer – är uppenbarligen alltför rigid för att tillfredsställa de behov som i vart fall i framtiden kan uppstå. – Jag upprepar min fråga: Är ni beredda att tänka om något? Det sägs nämligen också i rapporten, att under begreppet asylsökande, dvs. människor som skall till förläggningar och uppta hela apparaten, som vi ibland tycker har urartat till att bli alltför byråkratisk, döljer sig uppenbarligen ganska många som i stället skulle kunna komma in genom arbetskraftsinvandring. Det tycker jag skulle ge ett mycket positivt tillskott till vårt land.

Mina värderade meddebattörer är alltför pessimistiska i sin syn på frågan om en harmonisering av flyktingpolitiken i Europa. Det är naturligtvis mycket viktigt att vi deltar i den här diskussionen, och just därför är det också angeläget att vi säger ja till Europa. Då får vi på ort och ställe vara med och påverka.

De regler som vi ställer upp måste ge klara anvisningar om vilka som är flyktingar. Flyktingen, dvs. en människa som i sitt hemland har blivit förföljd på grund av ras, religion och av andra orsaker, skall givetvis få en fristad i Sverige; det ställer vi alla upp på. Men vi skall naturligtvis delta i diskussionerna i EG kring dessa frågor och kunna säga ifrån. Jag är optimist och tror att vi kommer att lyckas väl.

Det har diskuterats huruvida fattigdom skall kunna ligga till grund för flyktingskap. Självklart skall den kunna göra det. Frivilligorganisationerna är inte eniga om att så inte skulle vara fallet. Vissa organisationer ser negativt på fattigdom som grund för flyktingskap, medan andra organisationer, som har kunskaper om människors fattigdom och behovet av bistånd, säger att det är på tiden att vi för in just begreppet fattigdom som en viktig orsak till flyktingskap.

Anf. 88 MAUD BJÖRNEMALM (s) replik:

Fru talman! Det har ställts många frågor till mig. I likhet med Gullan Lindblad tycker jag att somliga här är alltför pessimistiska. Maria Leissner exempelvis ser enligt min mening bara svårigheterna och inte möjligheterna.

Alla människor som söker sig till Sverige och Europa är faktiskt inte flyktingar. De är det inte enligt FNs flyktingkommission. Därför har jag, Maria Leissner, förespråkat en ny immigrations- och flyktingpolitik inom ramen för vilken en viss invandring tillåts. Det vill jag också ha sagt till Marianne Samuelsson, som tyckte att jag talade till skydd för oss själva. Jag förespråkar alltså att en viss invandring skall tillåtas. Det framgår också av de direktiv som regeringen har lämnat när det gäller att se över den svenska invandrar- och flyktingpolitiken. En viss arbetskraftsinvandring skall också tillåtas, Gullan Lindblad.

Anf. 89 MARIA LEISSNER (fp) replik:

Fru talman! Vi förespråkar en ny immigrations- och invandringspolitik, säger Maud Björnemalm. Det låter naturligtvis som en utomordentligt intressant signal att man funderar på att tillåta en viss invandring av, som jag tolkar det, arbetsmarknadsskäl. Men på det europeiska planet för man såvitt jag kan se inte den här politiken. Eller står man verkligen för den typen av

förslag på det europeiska planet? Om det vet vi ingenting. Precis som Jan-Olof Ragnarsson sade har den svenska riksdagens ledamöter liksom de offentliga debattörerna en utomordentligt dålig insyn i vad som egentligen diskuteras när regeringen sätter sig ned med sina kolleger i andra regeringar i Europa för att dra upp riktlinjerna för den gemensamma asyl- och immigrationspolitiken. Det är en mycket stor brist, och frågetecknen kommer att kvarstå ända till dess att vi får exakt information om vad regeringen har för sig vid dessa samtal.

Jag är för Europa och mycket positivt inställd till ett svenskt uppgående i EG så småningom, förutsatt att den nuvarande utvecklingen fortsätter i Östeuropa. Men i Europa finns det olika krafter att arbeta tillsammans med. Vi kan verka tillsammans med de människor som är rädda för invandrare och flyktingar. Vi kan också verka tillsammans med dem som med viss kraft uttrycker sina åsikter, som verkligen vill föra en generös flyktingpolitik och som kritiserar överenskommelser som tvingar flygbolag att avvisa asylsökande, vare sig deras skäl för att få asyl är starka eller inte. Det är människor som framför kritik mot användande av viseringsregler som ett medel att avvisa flyktingar som vill komma in i ett visst land. Dessa krafter vill folkpartiet samarbeta med i Europa. Vi är övertygade om att Sverige skulle kunna få till stånd en bättre europeisk och gemensam flyktingpolitik än den som förs för närvarande. Det är en av de viktiga uppgifter som vi har framför oss när vi nu obönhörligen kommer att fungera i ett allt större alleuropeiskt sammanhang.

Jag skulle då vilja återigen fråga Maud Björnemalm: Hur är det med regeringens vilja att skydda de facto-flyktingarna? Är man beredd att verka för en europeisk konvention eller någon annan rättslig historia som skulle kunna slå fast just de facto-flyktingarnas rätt till skydd?

Och hur är det i Sverige? Hur kommer det att bli med den svenska lagstiftningen? Kommer denna grupp av flyktingar, som faktiskt har utomordentligt starkt behov av skydd, även i fortsättningen att utestängas, eller kommer dessa flyktingar att få stanna i Sverige?

Anf. 90 JAN-OLOF RAGNARSSON (v) replik:

Fru talman! Maud Björnemalm säger att vi som ifrågasätter och är kritiska mot den flyktingpolitik som håller på att lagfästas i EG-länderna har en pessimistisk syn. Jag vill säga tvärtom, att vi har en optimistisk syn på att människor från länder i och utanför vår världsdel fritt skall kunna resa i Europa, att det inte skall byggas nya europeiska fästningar.

Det vore intressant att höra om Maud Björnemalm i den sista repliken tar avstånd från vad Anders Wenström på arbetsmarknadsdepartementet säger i LO-tidningen, nämligen att han hoppas att Sverige skall ansluta sig till EG-ländernas nya regler vad gäller asylrätt. Det kommer ju att leda till en oerhört destruktiv syn på människor, på Europa och på Sveriges möjligheter i ett framtida Europa.

Det är intressant att höra här från talarstolen: Tar Maud Björnemalm avstånd från de här uttalandena från arbetsmarknadsdepartementet? Annars är det ju risk för, som jag sade i min förra replik, att Sverige smygvägen, utan att det diskuteras vare sig här i riksdagen eller i massmedia, ansluter sig till

EGs asylregler. Det är oerhört viktigt att få ett klarläggande, och Maud Björnemalm har nu möjlighet att ta avstånd från vad som har sagts från arbetsmarknadsdepartementet.

Anf. 91 MARIANNE SAMUELSSON (mp) replik:

Fru talman! Ja, Maud Björnemalm sade att vi var så negativa i vår syn på Europa och flyktingpolitiken. Menar Maud Björnemalm med detta att hon själv och regeringen ser positivt på EGs flyktingpolitik, eftersom ni inte vill framföra någon kritik alls? Jag fick inget svar på frågan om det finns några signaler från regeringen, om den ser negativt eller positivt på EGs flyktingpolitik.

Maud Björnemalm sade att det finns ingen gemensam flyktingpolitik i Europa och att det behövs en sådan. Men samtidigt måste hon lika väl som jag vara medveten om att EG med sina nya gränser och gemensamma tullmurar, passkontroll osv. självklart kommer att ha en gemensam flyktingpolitik. Det kommer ju inte att fungera i ett nytt gemensamt område, om man inte också har en gemensam flyktingpolitik.

De signaler vi hittills har fått från EG-håll är väl inte speciellt positiva för flyktingarna. Jag undrar litet grand hur regeringen tänker driva politiken i förhållande till detta och vilka krav man ställer. Sverige är väl inte precis värdelöst, utan vi har mycket som är positivt både för oss själva och för många andra. Jag tycker att man skall framhålla ganska starkt i sina förhandlingar med andra länder att vi också har möjligheter att ställa krav och inte bara automatiskt rätta oss efter vad andra tycker och vill i de här frågorna.

Anf. 92 MAUD BJÖRNEMALM (s) replik:

Fru talman! Jag sitter ju inte i regeringen, så jag vet faktiskt inte vad regeringen diskuterar. Men jag vet att Sverige är aktivt i europeiska sammanhang och att det är Sverige som har tagit iniativet till de s.k. konsultationer som hålls mellan UNHCR och de femton västländerna.

Maria Leissner vet mycket väl vilka regler som för närvarande gäller i fråga om de asylsökande och flyktingarna, dvs. de som får asyl i Sverige är de som är flyktingar enligt FN-konventionen och de som har ett starkt skyddsbehov.

Sedan till Jan-Olof Ragnarsson. LO-tidningen i all ära, men jag gör inga uttalanden eller tar någon ställning till sådant som grundar sig på en tidningsintervju.

Marianne Samuelsson frågade om jag är positiv eller negativ till EGs flyktingpolitik och Sveriges ställning där. Jag är positiv därför att jag är övertygad om att Sverige har möjligheter att påverka den europeiska flyktingpolitiken.

Förste vice talmannen anmälde att Maria Leissner, Jan-Olof Ragnarsson och Marianne Samuelsson anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 93 CHARLOTTE CEDERSCHIÖLD (m):

Fru talman! När sociala frågor eller kvinnorna och Europa diskuteras, skymtar ibland en viss mytbildning. Det finns anledning att peka på en del fakta, så att inte gamla ingrodda föreställningar ligger till grund för en debatt som är så avgörande för välfärden som vårt förhållande till Europa.

Kvinnors välfärd påverkas ofta av om det finns faktisk möjlighet att fritt välja i det svåra dilemmat barn/yrkesliv och om det över huvud taget är möjligt att enligt egna önskemål förena ett aktivt ansvarstagande föräldraskap med önskad yrkesverksamhet. Viktigt är naturligtvis också om det i realiteten föreligger lika möjligheter till lika lön.

De debattörer som skildrar Europa i svart och Sverige i vitt befinner sig långt borta från dagens verklighet. Snarare är det så att vissa välfärdssystem är överlägsna i ett land och andra i ett annat.

Den familjepolitik som ger föräldrar möjlighet att ge sina barn den vård, omsorg och tid de känner att barnen behöver är väl utvecklad i länder som Frankrike, Belgien och i viss mån Tyskland, en familjepolitik som i allmänhet löper upp till dess att barnen studerat färdigt och flugit ur boet. Sverige däremot har en mer utvecklad föräldraförsäkring för små barn och ett system som stimulerar eller tvingar till förvärvsarbete i större utsträckning än i många andra europeiska länder. Men även i t.ex. Tyskland och Österrike finns ett års föräldraledighet.

Det svenska pensionssystemet har europeiska konkurrenter som har fördelar framför det svenska systemet. Tryggheten vid arbetslöshet och sjukdom ser litet olika ut i Europa men finns i olika former. Vilket system som är att föredra beror ofta på individens situation.

Generellt kan nog sägas att Sverige vad gäller transfereringssystemen befinner sig i mitten, sannolikt på den övre halvan. Vi har bra försäkringssystem, men de ligger inte i egen divison. Karakteristiskt för dem är att de är storskaliga, byråkratiska och monopoliserade. EGs försäkringslösningar ger ofta bättre utrymme för enskilda behov, något som Sverige är i skriande behov av. Vi moderater har insett att Sverige här har inspiration att hämta.

Den kvinnliga förvärvsfrekvensen är högre i Sverige än i Europa. Statistiken må dock tas med en nypa salt, eftersom Sverige till skillnad från jämförelseländerna räknar in alla föräldrar som är föräldralediga. Dessa är så pass många att statistiken förändras påtagligt, om vi skulle räkna som i Europa. Rensar vi statistiken, blir skillnaderna inte så stora, och Sverige och t.ex. Kanada ligger då relativt lika. Två tredjedelar av OECD-länderna har en kvinnlig förvärvsfrekvens på över 50 %.

Gemensamt för de västeuropeiska länderna är att den kvinnliga förvärvsfrekvensen ökar. Överallt förvärvsarbetar kvinnor alltmer, men utvecklingen sker i litet olika takt, bl.a. beroende på från vilken utgångspunkt man startat och vilka stimulans- resp. tvångseffekter som finns i socialförsäkringssystemen. Inte alla länder har haft det tvivelaktiga nöjet att ha en så inflytelserik person som Alva Myrdal, som så påtagligt prioriterade yrkeslivet framför barnen. Den sociala ingenjörskonsten har inte tillåtits göra sådana ingrepp i familjelivet som i vårt land; givetvis med undantag för Östeuropa.

De svenska kvinnorna har extremt långa totala arbetstider. Franska och västtyska kvinnor avlastas visst dubbelarbete genom de bidrag resp.avdrag för barntillsyn som ofta används för tillsyn i hemmet. Här inkluderas vanligen visst hemarbete.

Svenska kvinnor finns i en förvånande konform arbetskår med ett fåtal yrken, i liknande lönelägen och med få toppositioner. De svenska kvinnorna utgör en bred bas och har relativt låga löner, ofta på monopoliserade marknader med små möjligheter att höja lönerna genom att byta arbetsgivare. En enda svensk kvinna är VD i ett börsföretag. I Frankrike är de många fler.

Europa har redan fått en positiv inverkan på möjligheterna till högre löner för svenska kvinnor genom den Europaanpassning som nu planeras vad gäller jämställdhetslagen. EG har, liksom vi, en mängd program för att öka jämställdheten på arbetsmarknaden. Men när det kommer till styck är det oftast klorna i lagstiftningen som är avgörande. Där ligger EG än så länge före oss. Men en ändring är under utarbetande, även om den inte når ända fram till EG-kvinnans rätt att själv kunna gå till allmän domstol och kräva samma lön som en likvärdig man på samma arbetsplats. Det är ändå mycket glädjande att Sverige är på väg att ta ett steg i rätt riktning, mot den tuffare jämställdhetslagstiftning som finns inom EG.

Statsvetare har visat att de som får kunskap om EG blir EG-positiva. Särskilt kvinnorna värderar om. De inser att många områden inom EG ligger mer i linje med kvinnornas intressen, matpriserna t. ex. Rättshjälpens utformning är ett annat mycket tydligt exempel på att Europas kvinnor har större ekonomisk trygghet än de svenska.

Viss domvärjo kommer under alla omständigheter att ligga inom EG. Varför skall då inte svenska män och kvinnor ha rösträtt där? Inte minst för välfärdens skull måste vi ansöka om medlemskap. Det har 83 % av landets kommunstyrelseordförande insett. Jag är övertygad om att denna kammare, bl.a. med kvinnornas hjälp, kommer att bli lika klok.

Anf. 94 INGRID RONNE-BJÖRKQVIST (fp):

Fru talman! Mycket talar för att det skulle vara en fördel för Sverige att bli medlem i EG. Det skulle bl.a. ge oss möjligheter att verka internationellt för en gynnsam ekonomisk utveckling och en utbyggd social välfärd. Det finns också områden inom den sociala sfären där EG-länderna ligger bättre till än Sverige. Där skulle vi kunna stimuleras till förbättringar via EG.

Ett medlemskap innebär ju att vi blir bundna till beslut som fattas inom gemenskapen. På ett område skulle det kunna bli en förödande effekt på folkhälsan, om vi inte kan bevara vår handlingsfrihet: det alkoholpolitiska området. I mitt inlägg skall jag ta upp tre hörnstenar i vår svenska alkoholpolitik: alkoholbeskattningen, gränskontrollen och monopolet.

Höga alkoholpriser är det effektivaste medlet på kort sikt för att pressa ned alkoholkonsumtionen. På den punkten tvekar inte alkoholforskarna. Det är därför livsviktigt att vi vid en eventuell anslutning till EG får behålla friheten när det gäller alkoholpriserna.

År 1987 kom som bekant EG-kommissionen med ett förslag som för Sveriges del skulle motsvara en dryg halvering av nuvarande priser. Reaktionen från några medlemsländer blev lyckligtvis så kraftig att kommissionen måste

komma med ett nytt förslag. I stället för harmonisering föreslår man en miniminivå för dryckesskatten. Det är naturligtvis en klar förbättring.

Men dessutom föreslår man att det skall fastslås ett mål för beskattning ungefär i nivå med 1987 års förslag. Det förslaget är synnerligen oroande. Om medlemsstaterna vill ändra skatterna får de inte avlägsna sig från det målet. För oss, som av hälsopolitiska skäl har en hög skatt, skulle den enda tillåtna förändringen vara att sänka den skatten.

Det mål som EG-kommissionen föreslår ligger ungefär på dagens prisnivå i Tyskland. Där har man ungefär dubbelt så hög alkoholkonsumtion per invånare som vi har i Sverige. I Sverige är konsumtionen 5,4 liter och i Tyskland 10,6 liter.

Jag vill fråga representanten för regeringspartiet om EG-kommissionens förslag verkar acceptabelt eller om man inom det socialdemokratiska partiet är beredd att med kraft hävda ståndpunkten att beskattningsrätten för alkohol måste finnas kvar av hälsopolitiska skäl.

En fungerande gränskontroll är ett måste om differentierade skatter skall få någon effekt. Danmark, som har den högsta alkoholskatten bland EG-länderna, har fått dispens från kravet på fri införsel hittills. Men kommissionen har hårt drivit linjen att dispensen skall väck. EGs "skatteminister", madame Scrivener, betonade vid ett möte med Europaparlamentets ekonomiska utskott att det bara var Danmark bland de tolv medlemsländerna som ville ha kvar gränskontrollen för införsel av alkohol. Hennes budskap var att Danmark kommer att få ge med sig.

Vad tycker socialdemokraterna om detta? Vilken strategi har man för att bevara gränskontrollen? För man håller väl med om att höga alkoholpriser inte får den avsedda effekten att minska konsumtionen om man fritt kan skyffla sprit över gränserna. Det har visats tydligt i t.ex. USA och vid gränsen mellan Danmark och Västtyskland. En fjärdedel av det vin som konsumeras i Danmark kommer från Tyskland.

Det svenska alkoholmonopolet kom till av och motiveras enbart med hälsopolitiska skäl. Enligt Romfördragets 36 § kan importrestriktioner godtas bl.a. om motivet är skydd för människors hälsa och liv. Det borde kunna åberopas för ett bevarat alkoholmonopol.

Sverige tjänar stora pengar på monopolföretaget Vin & Sprits utlandsförsäljning av Absolut Vodka till bl.a. EG-länderna. Jag såg i dag att man på två år har tiodubblat exporten till Grekland, med marknadsföringsmetoder och reklammetoder som är förbjudna i Sverige. Jag har mycket svårt att tro att EG-förhandlarna skall lyckas övertyga om att det svenska monopolet enbart är till för att främja hälsan, så länge vi inte har samma etiska regler vid försäljning utomlands som inom Sverige. Hur har regeringen tänkt sig att vi skall kunna tacka nej till vinöverskottet i Sydeuropa så länge vi använder vårt statsmonopol till en marknadsföring i EG-länderna som är så oetisk att den har förbjudits i Sverige?

Tycker regeringspartiet att det är viktigt att monopolet bevaras och vilken strategi har man i så fall tänkt sig för att göra det kravet trovärdigt?

Hittills har regeringen haft en mycket låg profil när det gällt att lyfta fram de alkoholpolitiska frågorna i integrationsarbetet. Av 23 arbetsgrupper till-

sattes t.ex. sist av alla och sent omsider en arbetsgrupp för hälso- och socialpolitiska frågor.

Jag vill till sist fråga: Är socialdemokraterna beredda att föra in alkoholfrågan som en viktig del i diskussionerna kring ett närmande till EG?

Anf. 95 GUNILLA ANDRÉ (c):

Fru talman! Hur kommer ett närmande till EG att påverka svenska kvinnors situation? Jag har under senare år ställt den frågan till olika sakkunniga. Svaren har varierat. Exempelvis har man svarat att EG huvudsakligen handlar om handelspolitik och inte är något som berör kvinnor eller att EG är bra för alla och därför också är bra för kvinnor.

Av svaren och ansiktsuttrycken att döma har min frågeställning överraskat. EG-frågan har hittills mestadels diskuterats abstrakt i tekniska och ekonomiska termer. Hur kvinnors livsvillkor kommer att förändras har inte varit intressant. Därför har vi centerkvinnor drivit kravet att en av alla arbetsgrupper som regeringen har tillsatt i EG-frågan skulle analysera vad EG kommer att innebära för kvinnorna i Sverige. Jag beklagar att vi inte har nått resultat. Skulle det komma fram alltför brännbart stoff, månne?

Jag tycker att det är dags att tala klarspråk i EG-frågan. Kvinnorna måste få reda på vad som väntar dem. Vilket öde går vi till mötes? Var finns de socialdemokratiska kvinnorna i EG-frågan? Den socialdemokratiska kongressen hade ingen debatt. Varför? Beror det på ointresse, på att LO bestämmer eller på att alla socialdemokrater redan vet allt om EG?

EG är tillskapat av män för män. Det är män som på grund av starkt inflytande från den romersk-katolska kyrkan uppvisar en helt annan kvinnosyn. Mannen är skapelsens krona, och kvinnans uppgift är att se upp till och putsa denna dyrgrip.

Det mansvälde som finns i EG-länderna avspeglar sig bl.a. i parlamentens kvinnorepresentation. Enligt IPUs senaste statistik har exempelvis Frankrike och Storbritannien ca 6 %, Portugal 7 och Belgien 8 % kvinnor. Högst ligger Danmark med 30 %. Detta kan jämföras med Sverige, som har 38 %.

Även inom EG-organisationen är mansdominansen förkrossande. I EG-kommissionen – ett slags regering – sitter 15 män och 2 kvinnor. Institutionen som har minst makt, parlamentet, har flest kvinnor, 18 %.

Givetvis säger inte kvinnorepresentationen allt. Men om kvinnors värderingar och krav skall få genomslag, måste det finnas kvinnor som för fram och driver dessa.

EGs inre marknad blir världens mest köpstarka. Näringslivet kan och måste satsa på stordrift som aldrig förr. De fyra friheterna är det viktigaste medlet för att skapa ekonomisk tillväxt. Centralisering, stora enheter, snabba omställningar, stor rörlighet, hög teknologi och högt tempo blir alltmer framträdande. Den som är starkast favoriseras. Det är inte kvinnorna.

Investeringarna kommer att göras där kostnadsnivån och miljökraven är lägst. En studie gjord av EG-kommissionen 1988 visar att näringslivet använder följande medel för att öka lönsamheten:

* automatisering
* flyttning till lågkostnadsland

* ökat säsongsarbete, deltid, obekväm arbetstid
* underleverantörer, hemarbete.

Med denna inriktning är det lätt att förutse kvinnornas lott. De kan förvänta sig hög arbetslöshet, obekväma arbetstider, ohälsosamma arbetsmiljöer och dåliga löner. I EG-landet Danmark har de låga lönerna, dvs. kvinnolönerna, redan sänkts.

Om Sverige skall leva upp till de fyra friheterna måste bl.a. vissa skatter och avgifter sänkas. Det betyder minskade statsinkomster. Vilka kommer att drabbas? De starka eller de svaga? Kvinnor eller män? För Danmarks del rör det sig om 40 miljarder.

Det finns, exempelvis inom skatte- och socialförsäkringssystemen, betydelsefulla skillnader mellan vårt land och EG-länderna när det gäller kvinnor. Kommer vi att tvingas backa femtio år?

Frågetecknen hopar sig.

Anf. 96 CHARLOTTE CEDERSCHIÖLD (m) replik:

Fru talman! Det fanns mycket i Gunilla Andrés anförande som jag skulle kunna stämma in i, dock inte allt. Jag har en betydligt mer EG-positiv syn än vad Gunilla André har.

När det gäller representationen håller jag naturligtvis med Gunilla André. Det är självklart att vi i Sverige skall hjälpa våra systrar ute i Europa och driva på och se till att kvinnorna får en betydligt bättre och högre representation i de olika EG-organen. Det är självklart, och jag tror också att vi kommer att kunna göra det. Detta handlar om en utveckling i fråga om synen på familjen som har gått fortare i vårt land än vad den har gjort där ute. Jag tror att vi kan hjälpa till på det området, och denna utveckling är också på gång i andra länder.

Gunilla André glömde en sak, nämligen att kvinnolönerna i Sverige inte kommer att bli särskilt höga om vi inte klarar vår tillväxt. Utan tillväxt kommer alla dessa kvinnor som jobbar i den offentliga sektorn inte alls att få se sina löner öka, utan de kommer att få se sina löner sjunka. Vi är tvungna att se till att vi klarar tillväxten i vårt land, och det gör vi inte utan medlemskap i EG.

Anf. 97 GUNILLA ANDRÉ (c) replik:

Fru talman! Charlotte Cederschiöld säger att vi skall hjälpa våra systrar i EG-länderna på kontinenten. Jag har hört det där förut. Det är klart att vi skall försöka hjälpas åt, men jag ser framför mig en bild av hur de svenska kvinnorna först måste arbeta mycket hårt för att flytta fram positionerna här i vårt land och sedan också måste ner och hjälpa till med att flytta fram positionerna i EG-länderna. Det blir jobbigt!

I sitt huvudanförande hänvisade Charlotte Cederschiöld till att 84 % av kommunstyrelseordförandena var positiva till EG. Min fråga blir då: Hur många av dem är kvinnor?

Om jag fattade det hela rätt skulle vi behöva ha ett medlemskap i EG för att kvinnolönerna skulle stiga. Jag ser det inte riktigt på det sättet. Man kan också se det så, att företagen, för att kunna leva upp till de krav som EG-

länderna ställer, måste ge sig söderöver för att bringa ned kostnaderna. Och då finns det kanske inte så många jobb kvar här i Sverige i alla fall. Jag tycker därför inte att det argument som Charlotte Cederschiöld här kommer med är bra.

Anf. 98 CHARLOTTE CEDERSCHIÖLD (m) replik:

Fru talman! Det framgick inte av den statistik som i går visades på TV hur många av kommunstyrelseordförandena som var kvinnor. Det skulle varit intressant att veta det, men det framgick inte. Vi vet ju att de flesta med all sannolikhet är män. Vi vet också att det trots allt har blivit fler och fler kvinnor i kommunledningarna, bl.a. har en hel del kvinnor kommit in bland kommunalråden.

Man kan inte ta hela resan i ett enda steg, men vi flyttar ju fram positionerna. Om det nu är så illa inom EG som Gunilla André vill framställa det – jag håller med om att siffrorna är dåliga – blir det faktiskt inte bättre om vi inte gör någonting. Jag tror att vi kan flytta fram positionerna.

Man har i två statsvetenskapliga undersökningar konstaterat att kvinnor blir mer positivt inställda när de får mer information om förhållandena i EG. Det faktum att det är fler män som är kommunstyrelseordförande tror jag inte gör att de är mer positiva till EG. Det är snarare så att de är mer medvetna om den ekonomiska situationen i kommunen och förstår hur viktigt det är med tillväxten, och det gör att de är positiva till EG.

Anf. 99 GUNILLA ANDRÉ (c) replik:

Fru talman! Charlotte Cederschiöld säger att om bara människorna får information så blir de positiva. Jag undrar vilken information det är som gör dem så oerhört positiva. Jag har i varje fall inte fått klart för mig vilka konsekvenser ett närmande till eller medlemskap i EG skulle få de svenska kvinnorna, och jag tror att det är väldigt många kvinnor som liksom jag inte har den informationen. Det är därför som vi centerkvinnor har drivit kravet att en av alla dessa arbetsgrupper i regeringskansliet skulle se över de här frågorna och se till kvinnoperspektivet i EG-frågan. Jag beklagar mycket att vi inte har fått till stånd den gruppen.

Förste vice talmannen anmälde att Charlotte Cederschiöld anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 100 GUDRUN SCHYMAN (v):

Fru talman! Jag tycker att detta var ett mycket intressant replikskifte som sade en hel del om vilka olika utgångspunkter vi har som kvinnor när vi ser på EG-frågan.

Det var mycket uppfriskande och befriande att höra Gunilla Andrés inlägg, och jag inser att centerkvinnorna och vänsterpartiet har en betydande enighet i dessa frågor. Jag skulle önska att hela centerpartiet var lika entydigt som Gunilla André har varit här och också ställt sig bakom vänsterpartiets motionskrav att det skulle tillsättas en arbetsgrupp som skulle se på konsekvenserna för kvinnor. Men det är möjligt att den motionen inte är behand-

lad ännu. Vi kanske kan göra gemensam sak här i kammaren under hösten och hoppas på resultat.

Jag tror, precis som Gunilla André, att den här frågan är oerhört viktig för oss kvinnor – inte minst för oss kvinnor som arbetar inom offentlig sektor. Vi kvinnor är beroende av en fungerande offentlig sektor för att vi arbetar där, för att vi behöver utnyttja den, för att vi är beroende av en fungerande barnomsorg, för att vi är beroende av en fungerande äldreomsorg, för att vi vill känna oss trygga och veta att våra barn får mat i skolan – ordentlig mat som de inte skall behöva betala för – och för att vi skall veta att våra barn har ett bra fritis att gå till efter skolan osv.

Det sociala välfärdssystem som finns i Sverige med en generell sociallagstiftning som grund bygger på att socialpolitiken finansieras med skattemedel. Det är en modell som skiljer sig väsentligt från hur det ser ut i EG-länderna.

Den beskrivning som Charlotte Cederschiöld gav av detta glansens EG och hur bra det skall bli för kvinnorna haltar betänkligt, det måste jag säga. Jag tror att det är just bristen på saklig information som gör att så många kvinnor säger sig vara positiva till EG.

Charlotte Cederschiöld tog upp frågan om livsmedelspriserna. Vilken information om livsmedlen har man fått? Jo, det står i tidningarna att om vi blir medlemmar i EG får vi bättre livsmedel. På EFTA-delegationens s.k. hemliga möten fick vi i förra veckan besked om att livsmedlen i två fall var av bättre kvalitet, bättre varudeklarerade i EG-länderna än i Sverige. Det handlade om choklad och mineralvatten. I övrigt var det inte mycket beställt med garantier beträffande lägre priser och bättre kvalitet på livsmedel. Det handlar inte om detta utan det är fråga om hela andra saker när det gäller priserna på livsmedel.

Charlotte Cederschiöld tar på samma sätt upp att förvärvsfrekvensen är hög i Sverige. Men, säger hon, vi kvinnor har dåliga löner och långa arbetstider och arbetar inom vårdyrken osv. Javisst. Men om detta är någonting som oroar moderaterna förstår inte jag varför ni inte är positiva till t.ex. sex timmars arbetsdag. Varför är ni inte positiva till stopp för löneökningar till höglönegrupper och påslag för låglönegrupper? Varför är ni inte positiva till att lagstifta om en utbyggd barnomsorg? Allt detta är saker som skulle göra att livet blev lättare för oss kvinnor, framför allt för oss ensamstående kvinnor.

Detta är, enligt vad jag kan förstå, inte någonting som ingår i moderaternas världsbild. Det ingår inte heller i den debatt som förs om hur dessa frågor skall hanteras inom EG, av det enkla skälet att man säger att detta inte ingår i harmoniseringen och EG-anpassningen. Det är tyvärr också det svar som man får när man försöker att få ansvarigt statsråd att svara på dessa frågor. Det ingår inte i förhandlingarna – och med detta skall man bli lugnad. Jag menar att det är precis tvärtom. Man blir ytterligt oroad, eftersom man vet att socialpolitiken och familjepolitiken bygger på hur vi har det med vår skatte- och finanspolitik.

Vi vet att det redan i dag har skett en harmonisering av den svenska skattepolitiken. Man går ifrån en progressiv inkomstbeskattning till en större utjämning, man har punktskatter och indirekta skatter. Vi vet i dag att när vi har harmoniserat våra skatter med nivån inom EG kommer vi att befinna

oss i en situation där det fattas mellan 30 och 40 miljarder kronor i statskassan. Vi kommer att vara tvungna att harmonisera vare sig vi fattar beslut om det eller inte eftersom marknadskrafterna kommer att fungera i den riktningen. Det går inte att här i Sverige ha högre priser på saker om man kan köpa billigare på andra sidan gränsen. Skatterna kommer med självklarhet att harmoniseras utan att vi behöver fatta beslut om det. Också jag har ställt mig frågan: Vad gör vi då? Vad tänker regeringen göra då? Vilka frågor och vilka områden får då stryka på foten?

I Danmark har man redan sett att det är inom den sociala sektorn som nedskärningarna sker. Där är man oroad när man ser att det blir försämringar när det gäller barnomsorgen, äldreomsorgen, utbetalningar av socialbidrag osv. Allt detta som i Sverige och i de andra nordiska länderna bygger på skattefinansiering, som är en generell välfärdspolitik, är mycket illa ute i den EG-anpassning som redan nu pågår. När vi blir medlemmar, som moderaterna och folkpartiet vill, har vi fullt ut frånhänt oss vår möjlighet att bedriva en nationell välfärdspolitik.

Vi frånhänder oss på samma sätt – vilket Ingrid Ronne-Björkqvist tog upp – möjligheten att bedriva en nationell alkoholpolitik. Hon har alldeles rätt i detta. I socialutskottet är vi alla djupt oroade. Men det är bara två partier som sagt: Detta går vi inte med på. Ni som accepterar dessa konsekvenser, både när det gäller alkoholpolitiken och socialpolitiken, är beredda att betala ett pris, och det vore bra om detta deklarerades ibland.

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 101 CHARLOTTE CEDERSCHIÖLD (m) replik:

Herr talman! Gudrun Schyman är litet slarvig i beskrivningen av vad jag sade. Jag hänvisade till att Sverige inte är världsbäst. Jag sade att det finns olika system och att vi i Sverige på vissa områden är bättre och på andra områden sämre. Men Sverige är inte världsbäst på allting och EG sämst på allting.

Gudrun Schyman tycks tro att det bara är i Sverige som man kan tänka de allra största tankarna, och det utan undantag, och att inte någon någonstans i ett annat land skulle kunna tänka någon bra tanke. Vi moderater tror faktiskt att man kan det och att det kan vara värt att sätta sig in i vad man tycker och gör även i andra länder.

Jag talade heller inte om kvaliteten på maten – den diskussionen har jag aldrig tagit upp. Jag talade om EG-priserna, eftersom jag trodde att de flesta här i kammaren kände till att restaurangerna häromdagen serverade mat till EG-priser, vilket naturligtvis gav gemene man en uppfattning om kostnaderna för maten inom EG.

Jag vill åter kort bara konstatera att information i alla andra sammanhang brukar, i varje fall ofta, leda till en mer nyanserad och många gånger även till en mer positiv syn. Vid en statsvetenskaplig institution, jag tror det var i Uppsala, har det konstaterats att information – all möjlig information – om förhållandena i EG har lett till att kvinnor blivit mer positiva i sin syn på EG. Det är ett faktum, resultatet av en utredning.

Anf. 102 INGRID RONNE-BJÖRKQVIST (fp) replik:

Herr talman! Ja, Gudrun Schyman, det finns en stor skillnad mellan v och fp i synen på EG generellt. Jag började mitt anförande med att betona att vi tror att det finns väldigt många fördelar. Jag tog upp ett problem som finns – det är vi oroade över i båda partierna – men vi tror att problem går att lösa bara man lyfter fram dem. Det som jag framför allt är oroad över är att regeringspartiet ännu inte har tagit i med kraft när det gäller det problemet. Det tror jag att det går att få socialdemokraterna att göra, om vi tillräckligt intensivt ligger efter dem med blåslampan. Problemet med monopolet går säkert alldeles utmärkt att lösa om man kan ta itu med vodkaexporten. Så är det också med de andra punkter som jag tog upp: Tar vi itu med problemen går det också att finna lösningar.

Anf. 103 GUDRUN SCHYMAN (v) replik:

Herr talman! Charlotte Cederschiöld talade om att det var EG-priser på restaurangerna. Visst – jag är medveten om det jippo som ägde rum häromdagen. Jag stötte på en kommentar som jag tyckte var ganska träffande. Det var några som då hade varit ute på någon restaurang – eller kanske på flera, eftersom det var så billigt – och som efteråt sade: Ja ja, jag tror inte att det blir så billigt, för jag både åt och drack dubbelt så mycket som jag brukar göra. – Det är kanske den effekt det skulle få helt enkelt.

Vi är inte världsbäst, säger Charlotte Cederschiöld. Jag tycker inte heller att Sverige är världsbäst på allting, men jag har i min hand en skrift, som är framtagen av Svenska metallindustriarbetareförbundet, om Sverige, EG och den sociala tryggheten – en alldeles utmärkt skapelse, som faktiskt innehåller fakta och inte är en partsinlaga. Man gör där en genomgång av de flesta sociala förmåner. Man går land för land igenom sjukpenningen och arbetskadeförsäkringen, och man tittar på föräldrapenningen, barnbidragen, ålderspensionen och arbetslöshetsersättningen. Skriften är mycket pedagogisk och bra upplagd.

Sammantaget visar det sig att Sverige ligger i särklass i topp. När det gäller sjukpenningen är Sverige etta, när det gäller arbetskadeförsäkringen är Sverige tvåa, när det gäller föräldrapenningen är Sverige etta, när det gäller barnbidrag ligger Sverige på fjärde plats, när det gäller pensionsförsäkringar är Sverige etta och när det gäller arbetslöshetsförsäkringar är Sverige tvåa – vi ligger kort sagt i täten.

Här har man också vägt in det faktum att de här förmånerna tillkommer alla, vilket en stor del av de förmåner som finns i EG-länderna inte gör; de är kopplade till en anställning, dessutom till en heltidsanställning. Står man utanför arbetsmarknaden – det är ju arbetskraftens fria rörlighet som EG handlar om och inte om människor i största allmänhet – står man också utanför en mängd av de sociala trygheter som för oss är en självklarhet.

För oss kvinnor betyder det väldigt mycket, eftersom det ofta är vi som står utanför arbetsmarknaden, eftersom det är vi som har deltidsarbetena, eftersom det är vi som är beroende av att just det sociala trygghetssystemet finns, för att vi skall kunna få leva det hela liv som för de flesta i dag är en självklarhet och kunna kombinera föräldraskap med yrkesliv och gärna också vara aktiva i den samhällspolitiska debatten.

Anf. 104 CHARLOTTE CEDERSCHIÖLD (m) replik:

Herr talman! Jag instämmer helt med Gudrun Schyman i att vi både skall vara yrkesaktiva och delta i den samhällspolitiska debatten. Jag vill tillägga att vi också skall ha möjlighet att ta hand om våra barn och ge dem den tid som vi tycker att de behöver.

Det var ju roligt att de personer som Gudrun Schyman nämnde och som var på restaurang fick äta dubbelt så mycket *en* gång i alla fall. Det är faktiskt känt att svenskarna äter betydligt sämre än invånarna i EG.

Tyvärr kan vi inte i ett sådant här replikskifte gå igenom hela försäkringssystemet – tiden tillåter inte det. Men om man bara tittar på stödet till barnfamiljerna i procent av disponibel inkomst finner man att det i Belgien är 22,9 % och i Holland 18,9 %, medan Sverige landar på 13,9 %. Det är alltså relativt dåligt på det området. Det är barnbidraget som trasslar till det.

Jag vill ändå anföra ett citat om synen på socialförsäkringssystemen i Sverige. Det är av den socialdemokratiske kämpen Rolf Edberg, som i Metallarbetaren skriver: Sverige är bra på välfärd men inte enastående. Våra pensioner, sjukpenningar och barnbidrag ligger under genomsnittet i EG.

Anf. 105 GUDRUN SCHYMAN (v) replik:

Herr talman! Vi kan naturligtvis inte hålla på och slå varandra i huvudet med siffrorna i olika broschyrer, Charlotte Cederschiöld. Jag överlämnar gärna den skrift jag talade om. Den är mycket tänkvärd, eftersom man där väger in också andra aspekter på bidrag och försäkringar, nämligen hur många som kan få förmånerna, hur länge de varar och hur man skall kvalificera sig för att få dem. Väger man in allt detta i stället för att bara strikt jämföra siffrorna rakt av blir resultatet det som jag talat om.

Jag håller med om att det kanske var roligt för de personer som fick äta dubbelt så mycket. Värre är det då med dem som kommer att dricka dubbelt så mycket. Jag kommer att tänka på ett annat citat – jag minns nu inte vem som gjort det uttalandet – som lyder: Vi får ju spriten till halva priset, vi får skrumplevern gratis, men vi får själva betala sjukvården för den. Det är också en verklighet som kanske ligger bakom hörnet i EG-anpassningens tider.

Vad tror Charlotte Cederschiöld kommer att hända när vi får den press inom sjukvården som vi vet kommer att uppstå? Det är vetenskapligt bevisat att en 50-procentig sänkning av alkoholpriserna ger en 50-procentig ökning av konsumtionen. Det finns siffror på vad det innebär i akuta alkoholskador och i kroniska alkoholskador, och det finns siffror på vad det betyder för belastningen på sjukvården, en sjukvård som redan i dag är i kris; man börjar tala om prioriteringar: Är det verkligen så att den som dricker skall få sin sjukvård på samma sätt som den som inte dricker? – Sådana diskussioner kommer vi att komma in i.

Detta är en mycket stor och omfattande fråga, men jag tror att de diskussionerna kommer att följa på det faktum att vi får 40 miljarder i minskade skatteintäkter. Jag kommer att med fladdrande öron lyssna när regeringspartiets representant skall tala om vad som kommer att hända i Sverige när de skattemiljarderna försvinner.

Talmannen anmälde att Charlotte Cederschiöld anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 106 ANITA STENBERG (mp):

Herr talman! I Sverige är den sociala välfärden beroende av om man bor i Sverige. I andra länder är den sociala välfärden beroende av om man är anställd. Där är det anställningsförhållandet som utgör försäkringsgrund.

Möjligheterna att få ett arbete över huvud taget, lönen och de sociala förmånerna är naturligtvis förknippade med varandra. Men för den som ställs utanför arbetsmarknaden blir det stor skillnad mellan att vara med i EG och att stå utanför. Att vara med i EG är positivt eller kanske likartat med nuvarande sociala förmåner för två tredjedelar av invånarna i EG, men det innebär en klar försämring för en tredjedel. Det gäller just den tredjedel som redan utgör den svaga gruppen i samhället. Därför vill miljöpartiet inte att Sverige går med i EG.

Sverige är det enda land där arbetsgivaren betalar samtliga sociala avgifter. I andra länder delas kostnaden mellan arbetsgivaren och den anställde. Den anställde får komplettera med privata försäkringar för att få sitt försäkringsskydd ordnat. Företagen kan konkurrera om arbetskraften med bättre försäkrings- och pensionsförmåner, men då blir det naturligtvis frivilligt och en förhandlingssituation.

Danska LO har tittat på löneomkostnaderna. Man har utgått från 1987 års siffror och satt löneomkostnaderna i Västtyskland till 100 och sedan jämfört med några länder världen över. Här är några siffror: Schweiz i topp med 100,1. Portugal i botten med 16,3. Sverige ligger på 84,5. Det finns många siffror, men jag hinner inte ta några fler.

EGs idé är ju fri rörlighet inom EGs tolv medlemsländer och helst också inom de sex EFTA-länderna för varor, tjänster, personer och kapital.

Innebär detta nu att t.ex. en fransk entreprenör kan bygga den för oss i miljöpartiet så förhatliga Öresundsbron med portugisisk arbetskraft? Räcker det om han håller sig till minimibestämmelserna vad gäller den sociala dimensionen? Löneomkostnaderna ligger ju som sagt på 16,3 % för portugisisk arbetskraft gentemot den danska som ligger på 83,3 % eller den svenska på 84,5 %.

Danska LO har sagt att Danmark måste ha rätt att kräva att utländsk verksamhet i Danmark skall hålla danska överenskommelser. Men den franske ordföranden i EG, Jacques Delors, har i ett förslag till kompromiss om den sociala dimensionen sagt att danska LO inte kommer få sin vilja igenom. Om detta kommer det att bli strid på kniven under 90-talet inom EG.

Detta är ett resonemang som hotar den svenska välfärden. Inte vill vi väl att företagen ute i Europa skall komma hit och med hjälp av billig arbetskraft konkurrera ut den svenska arbetskraften på vår egen hemmaplan? Vill socialdemokraterna det? Detta resonemang är en av anledningarna till att miljöpartiet inte vill att Sverige går med i EG.

En annan anledning är att när skatterna sjunker och tullhindren försvinner kommer priserna på tobak och alkohol att sjunka. Eftersom tobak och alkohol förorsakar mycket stora utgifter inom både den sociala sektorn och sjukvårdssektorn – det rör sig om miljarder – måste vi för att hålla nere sjuk-

vårdskostnaderna minska det drogmissbruket. I den tvingande situationen är tullar och skatter ett instrument att få efterfrågan på drogerna att sjunka. Dessutom behöver vi tullkontroll för att i möjligaste mån hindra narkotikasmuggling. Vi får annars en ökande ström av billigare alkohol och tobak in i landet. Här har vi ingen hjälp att vänta från EG-anhängarna. Vinsten från försäljningen är tydligen viktigare än människors hälsa och sociala välbefinnande. Det tycker jag är skrämmande.

I en expertrapport till EG-kommmissionen, The Environmental Dimension, vilken som namnet anger handlar om miljöfrågorna, sägs det att lastbilstrafiken över gränserna förväntas öka med mellan 30 och 50 % på grund av den inre marknaden. Det kommer att innebära att fler bilar, mer avgaser och fler sjuka är det pris vi får betala för att få en allt snabbare tillväxt i samhället. Då kan vi alla genom utökade transporter skaffa oss fler prylar och mer sopor, som det sedan krävs fler transporter för att bli av med, ibland t.o.m. till andra länder. Så går t.ex. kvicksilverhaltigt avfall till Spanien.

Vinsten med att tillhöra EG är en vinst för de stora kapitalägarna i Europa, för de multinationella jättarna och för storföretagen. Förlusten kommer att drabba de svaga i samhället och försämra deras ställning, dvs. de som redan i dag har svårt att komma ut på arbetsmarknaden, t.ex. de handikappade.

Därför skall Sverige inte gå med i EG. Därför skall Sverige verka för ett enat Europa, och det gäller hela Europa, inte bara den utvalda rika delen av vår världsdel. Därför skall Sverige sluta medverka till utsugning av u-länderna, sluta medverka till att dumpa vårt avfall i andra länder och sluta medverka till att tära på de av jordens resurser som inte kan ersättas.

Sverige skulle kunna vara ett föregångsland. Det har vi råd med.

Vill socialdemokraterna medverka till att den sociala dimensionen blir med god insyn och utan hemlighetsmakeri diskuterad här i riksdagen?

Anf. 107 KRISTINA SVENSSON (s):

Herr talman! Vad kommer ett EG-medlemskap att innebära för Gittan som har kronisk ryggvärk och går på omskolning? Den frågan ställdes nyligen i tidningen Morgonbris med utgångspunkt i en forskarrapport om kvinnor och EG. Den frågan skulle jag också vilja ställa till dem som här i kammaren förespråkar en snabb EG-anslutning.

Det finns mycket skrivet om den europeiska gemenskapen. Men precis som Gunilla André påpekade tidigare saknas det ett kvinnoperspektiv i debatten.

Vad innebär gemenskapen för kvinnor i Europa? Ja, bland de 18 miljoner arbetslösa är majoriteten kvinnor och ungdomar.

Vad kommer den ökade rörligheten, som ofta beskrivs som den stora EG-vinsten, att innebära för kvinnorna? Ja, förmodligen att männen tvingas flytta dit där jobben finns och att kvinnorna följer med eller blir kvar hemma. Vi känner igen situationen från 1950- och 1960-talens Sverige.

Fritt flytande kapital – är det något som berör kvinnor? Knappast, eftersom kvinnor sällan har kapital.

Vad betyder EGs lockande och förföriska toner om sänkta skatter för

kvinnorna i Europa? Naturligtvis hot mot den offentliga service som byggs upp av skatterna – barnomsorg, utbildning och vård.

Claude Cheysson, som har suttit många år i EG-kommissionen, ser EGs inre marknad som en katastrof för socialt svaga, de som inte gynnas av den ekonomiska tillväxten. Hon säger att det troliga är att fattigdomens feminisering kommer att öka. Det betyder att bland de fattiga kommer en allt större andel att utgöras av kvinnor – samtidigt som hela gruppen fattiga blir större. I dag lever 44 miljoner människor, 14 % av EGs befolkning, under EGs fattigdomsgräns, och över hälften av dem, 22 miljoner, är äldre kvinnor och ensamma mödrar.

Man måste fråga sig om kvinnor och män har samma möjligheter att utnyttja medlemskapets fördelar. Man måste fråga sig hur det går för svaga grupper som arbetslösa, hemarbetande, gamla och sjuka i gemenskapens Europa.

De här frågorna har ett antal norska forskare ställt, och de pekar framför allt på att merparten av det arbete som kvinnorna i EG utför ryms inom begreppet atypiskt arbete. Det som utmärker den sortens arbete är att arbetstagarna saknar anställningsskydd och rättigheter i samband med graviditet, förlossning eller sjukdom. De här arbetena bygger på arbetskontrakt som är begränsade till tid – en form av projektanställning. I de jobben är kvinnorna naturligtvis efterfrågade som arbetskraft – det är en synnerligen billig lösning för arbetsgivaren.

Men allra svårast är det för de kvinnor som tar legoarbete i hemmet. Det är kvinnor med småbarn, och det är invandrarkvinnor. I England faller den formen av arbeten under begreppet fri företagsamhet och befriar arbetsgivaren från både socialt och ekonomiskt ansvar.

I England har de som arbetar mindre än 12 timmar i veckan inget anställningsskydd. Det kan ta upp till fem år innan deltidsanställda uppnår anställningsskydd. System som "hire and fire" och leasinganställningar förekommer ganska ymnigt. Men det är ju allmänt känt att Storbritanniens sociala skyddsnät inte är särskilt omfattande. Hur är då förhållandena i Tyskland – jag refererar nu till det som varit Västtyskland? Förvärvsfrekvensen ligger på ca 50 %.

Det betyder att varannan kvinna har ett arbete. Det är en låg siffra, och det beror på brister i familjepolitik och jämställdhet men också på en "Beschäftigungsförderungsgesetz", som den kallas, en lag som är ett hån mot ungdomar och kvinnor. Det är en lag som är avsedd att skaffa fram nya arbeten. Men det är arbeten – arbetsgivaren har en generell rätt att träffa avtal om sådana – som bara gäller 18 månader och utan något som helst socialt skydd. Man kan sedan avskedas utan saklig grund. Det är klart att regering och arbetsgivare menar att den här lagen skapar nya jobb, men om man synar detta närmare finner man att det är heltidsarbeten som har blivit deltidsarbeten. Det är många normala arbetsavtal som har blivit socialt oskyddad flexibilitet. Då frågar man sig hur kvinnor kan ställa upp på det här. Men i ett land med en arbetslöshet som ligger mellan 8 och 10 % finns det inte många alternativ.

Ja, vad kan ett närmande mellan EFTA-länderna och EG få för konsekvenser för kvinnorna? Målet och ambitionen måste självfallet vara att för-

bättra arbetsmarknads-, social- och familjepolitiken – inte att avreglera à la Thatcher. Och målet måste vara att EFTA-länderna inte accepterar kompromisser i dessa avseenden.

I detta sammanhang vill jag gärna framhålla att EG-byråkratin har arbetat hårt med jämställdhetsfrågorna. Man har antagit en jämställdhetslag som går längre än den svenska. Men verkligheten ser annorlunda ut än i de papper som producerats i Bryssel. Jag efterlyser större trovärdighet när det gäller efterlevandet av lagen.

Min tid är ute. Jag vill bara avsluta med att poängtera vad som har sagts av flera talare här, nämligen att information och kunskap är viktig för kvinnor och att kvinnor verkligen måste sätta sig in i EG-debatten och EG-frågorna. Det berör oss alla vare sig det blir medlemskap eller icke.

Anf. 108 GUNILLA ANDRÉ (c) replik:

Herr talman! Jag tyckte att Kristina Svensson höll ett mycket bra anförande. Jag konstaterar att vi har ett stort mått av samsyn när det gäller kvinnorna och EG. Ur kvinnoperspektiv finns det många negativa effekter som vi kan se framför oss. Jag håller med om att vi verkligen behöver få fram dessa synpunkter och föra en diskussion. Då är det, som jag framförde i mitt anförande, förvånande att de socialdemokratiska kvinnorna var så tysta på kongressen. Fanns det ingenting som man kunde lyfta fram där? Vad vi behöver är ju en motdebatt mot förhärligandet av EG ur alla aspekter.

Jag hade tre teorier om varför det var så tyst på den socialdemokratiska kongressen. Det beror på ointresse, på att LO bestämmer eller på att alla socialdemokratiska kvinnor vet allt om EG. Av Kristina Svenssons inlägg har jag förstått att det inte är ointresse, och måhända är det inte heller så att alla socialdemokratiska kvinnor vet allt om EG. Då återstår den tredje teorin, att det är LO som bestämmer, och min fråga till Kristina Svensson är då: Är det på det sättet att LO också i den här frågan skall bestämma över de socialdemokratiska kvinnorna?

Anf. 109 CHARLOTTE CEDERSCHIÖLD (m) replik:

Herr talman! Jag tycker att Kristina Svensson hade ett bra engagemang, men hon glömde det som är så viktigt, nämligen tillväxten. Vi måste kunna betala för ett socialförsäkringssystem för att de skall bli bra för Gittan. Vi kan inte betala det med arbetslöshet. Vi måste betala det med inkomster som kommer ur arbete och med skatter. De skatter – och försäkringssystem också för all del – som Kristina Svensson är så mån om förutsätter att vi får inkomster och tillväxt. Då vill jag svara med en motfråga: Vilka har drabbats när socialdemokraterna inte har haft råd att uppfylla sina löften, mål och målsättningar när det gäller föräldraförsäkring, daghem och sextimmarsdag? Vilka är det som har drabbats av detta? Är det i första hand män eller kvinnor?

Anf. 110 GUDRUN SCHYMAN (v) replik:

Herr talman! Jag lyssnade med mycket stort intresse på Kristina Svenssons inlägg. Som jag sade skulle jag lyssna mycket noga för att höra hur ni skulle få ihop det. Och när jag lyssnade tänkte jag: Just det, precis så här är det.

Det vet ju jag också. Så där eländigt är det faktiskt. Kvinnans ställning i EG-länderna är betydligt svagare än i Sverige och i de nordiska länderna på alla upptänkliga områden, precis som Kristina Svensson räknade upp.

Jag satt här i bänken och funderade på hur hon skulle få till det på slutet för att försvara regeringens politik, som redan i dag går ut på en kraftig harmonisering till EG och EGs skatteregler, en regeringspolitik som dessutom utlovar ett möjligt medlemskap så småningom. Haken i regeringens undran i dag över medlemskap eller inte ligger ju inte på det skattepolitiska planet, det kvinnopolitiska eller det socialpolitiska planet, utan det handlar om neutralitetspolitiken och säkerhetspolitiken. Inte ett ord om vad skattepolitiken kommer att innebära för kvinnorna. Inte ett ord om alla de frågor som Kristina Svensson här tog upp och den kritik som jag, precis som Gunilla André, förmodar finns inom den socialdemokratiska kvinnoorganisationen. Eller är kanske Kristina Svensson helt ensam i den här uppfattningen? Jag hoppas att det inte är så.

Vi kanske helt enkelt skall göra en gemensam kvinnofront i EG-frågan och gå ut och kräva ordentlig saklig information. Vi kanske skall ställa ansvariga ministrar till svars och fråga varifrån vi skall ta de pengar som i dag går till finansiering av vår generella välfärdspolitik och vår familjepolitik, det som vi kvinnor behöver som stöd för att kunna leva ett bra liv. Var har ni tänkt ta dessa pengar? Jag ställer den frågan igen, eftersom jag antar att Kristina Svensson sitter här som representant för regeringspartiet. Om det inte är så eller om det är så att Kristina Svensson inte är överens med partiet, så säg det.

Till Charlotte Cederschiöld skulle jag vilja säga: Vad skall vi göra när vi inte får in dessa skattepengar? Vad skall vi göra om vi, som moderaterna vill, går med, finansierar skattepolitiken och sänker skattetrycket? Det är klart att vi inte har några pengar då. Jag antar att det är någon form av privata lösningar som Charlotte Cederschiöld tänker sig, checkar eller vad det nu kan vara för någonting, eller också är det den husmoriserade välfärden som man talar om i EG, hem till spisen, ha en man som tjänar så mycket pengar att han kan försörja en eller vara en mamma som är hemma. Det är ju det som är jämlikhetens EG. Ojämlikhet brukar vi kalla det för.

Anf. 111 ANITA STENBERG (mp) replik:

Herr talman! Det är så mycket som inte ingår i harmoniseringen med EG, speciellt inom den sociala dimensionen. Jag frågar igen – jag tror att Kristina Svensson vill svara, men jag vet inte om hon kan det – om socialdemokraterna vill medverka till att den sociala dimensionen blir med god insyn och utan hemlighetsmakeri diskuterad här i riksdagen.

Det kommer att talas mycket om den sociala dimensionen i EG-debatten framöver. Det spår den danska medlemmen i EG-parlamentet Jens Peder Bonde i sin bok Det nya Europa. Danmark har tillhört EG i 18 år. Än så länge har vi inte hört så mycket om den sociala dimensionen i Sverige. Den västeuropeiska fackföreningsrörelsen och de socialdemokratiska partierna i EG har dock hotat att blockera alla kommande direktiv till den inre marknaden om EG inte får en social dimension.

EG-kommissionen stöder också ett förslag till dokument som skall tillför-

säkra löntagarna likartade rättigheter i alla EG-länder. Alla länder utom Storbritannien har varit villiga att acceptera detta. Fru Thatcher och hennes regering önskar inte skriva under. Det skulle ge de brittiska löntagarna större rättigheter än de har för närvarande, och det anser fru Thatcher tydligen inte att de skall ha.

Att den brittiska regeringen har den inställningen kan man gott förstå, när man ser hur stor del av bruttonationalprodukten de olika EG-länderna lägger ned på de offentliga utgifterna. Det gjorde de i alla fall 1988. De totala offentliga utgifterna består av ett lands transfereringar, bidragen, och den offentliga konsumtionen. Storbritannien använde 38,9 % av BNP, Danmark 59,8 % och Sverige 62 %. Jag tycker att dessa siffror säger mycket om den sociala dimensionen.

Anf. 112 KRISTINA SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Först vill jag svara på Anita Stenbergs fråga. Det är inte så svårt att svara på den. Det är väl självklart att vi hävdar den sociala dimensionen i de förhandlingar som just nu pågår kring EES-avtalet.

Jag tycker att ni skall sluta att tala om hemlighetsmakeri, eftersom det inte förekommer något sådant i dessa frågor. Poängen i mitt anförande var att vi från svensk sida inte kan kompromissa när det gäller socialpolitik och familjepolitik. Jag är inte den första som säger detta. Det har sagts i denna kammare av bl.a. Anita Gradin.

Nej, Charlotte Cederschiöld, jag glömmer inte tillväxten. Hur skulle jag kunna glömma den? Den är basen för vår välfärd. Det är med hjälp av den vi bygger vår välfärd. För mig och de socialdemokratiska kvinnorna utgörs välfärden av det som vi bygger upp tillsammans med våra skatter, den generella välfärdspolitiken, vår utbildning, hälsovård, barnomsorg osv.

Självfallet måste vi ha ett så nära förhållande som möjligt till Europa. Vi kan inte leva isolerade här uppe. Så många har sagt det tidigare, att jag egentligen inte behöver påpeka det. Vi närmar oss Europa för att nå en tillväxt som vi är i starkt behov av. Därigenom kan vi få förutsättningar för vår fortsatta välfärd. Jag tycker att jag har en realistisk syn på detta.

Gudrun Schyman frågade varför kvinnornas ställning är svagare i Europa. Det är lätt att svara även på den frågan. Kvinnans ställning är svag i Europa på grund av att man har en svagare sociallagstiftning och familjelagstiftning. Det är faktiskt på dessa två områden som vi kvinnor här i Sverige har fått förutsättningar att kombinera förvärvsarbete med familjeliv och ett samhällsengagemang. Det menar jag är de två viktigaste orsakerna till att vi i Sverige har så hög förvärvsfrekvens för kvinnor.

Anf. 113 GUNILLA ANDRÉ (c) replik:

Herr talman! Kristina Svensson tog i sitt förra inlägg upp frågan om EGs jämställdhetslag. Den skiljer sig på två punkter från den svenska, men det sker nu en överarbetning av den svenska. Jag hoppas att man från regeringens sida ändrar dessa båda punkter så att lagarna blir lika. I övrigt är det samma bestämmelser.

Det är trots allt verkligheten, som Kristina Svensson sade, som gäller. Det håller jag med om. När det gäller möjligheterna att förändra samhället och

kvinnans situation utifrån lagstiftning tror jag att verkligheten ser något bättre ut i Sverige än i EG-länderna.

Sedan är det fråga om hur vi skall kunna finanseria det sociala trygghetssystem som vi är överens om. Vi vet att vi kommer att få ett inkomstbortfall i och med en EG-anslutning. Statliga pengar försvinner. Som jag nämnde i mitt inledningsanförande har 40 miljarder försvunnit i Danmark på detta sätt. Frågan är hur vi skall kunna få in pengar. Är det de svaga eller de starka som skall betala?

Slutligen har jag, liksom tydligen även vänsterpartiet, motionerat om en arbetsgrupp. Vi har drivit den här frågan ganska länge från centerkvinnornas sida. Det vore bra om Kristina Svensson kom med någon synpunkt på om det är lämpligt att bilda en sådan arbetsgrupp där vi verkligen skulle kunna studera vad en harmonisering eller anslutning till EG skulle betyda för de svenska kvinnorna. Jag tror att många efterlyser detta i dag. Okunnigheten om vad det kommer att innebära är stor.

Anf. 114 GUDRUN SCHYMAN (v) replik:

Herr talman! Jag är medveten om Kristina Svenssons, socialdemokraternas och framför allt de socialdemokratiska kvinnornas ambition att målsättningen måste vara att vi inte skall få någon försämring. Jag förstår det. Realiteten är dock att det medför försämringar. Realiteten är att vi får minskade skatteintäkter på 30–40 miljarder kronor. Realiteten är att vi måste finansiera den generella välfärdspolitiken, den familjepolitik och den socialpolitik som vi har i dag, som är ett stöd för oss kvinnor, på något annat sätt. Jag ställer mig frågan hur detta skall gå till.

Den frågan är relevant att ställa redan i dag mot bakgrund av den harmonisering som Sverige har gjort till EG, bl.a. vad gäller skattepolitiken. Vi vet att även om vi inte beslutar om medlemskap kommer vi inte att kunna ha en högre momssats än vad EG-länderna har när gränsen går vid Danmark och samtidigt ha fri rörlighet av varor och tjänster, som vi kommer att skaffa oss i och med ett EES-avtal om det går så som regeringspartiet och andra partier vill. Som en följd av verkningarna av marknadskrafterna kommer vi att tvingas harmonisera våra punktskatter. Häri ligger minskningen på 40 miljarder.

Det måste vara relevant att fråga vad vi skall göra åt detta, eftersom vi frånhänder oss möjligheten att finansiera via skattepolitiken på det sätt som vi gjort hittills. Vid ett medlemskap frånhänder vi oss den möjligheten totalt. Redan i dag med den harmonisering som vi är inne i och som kanske kommer att fullbordas med EES-avtalet befinner vi oss i den situationen. Vad har man för beredskap i regeringskansliet eller inom det regerande partiet för att möta detta faktum?

Jag skulle önska, liksom Gunilla André, att kvinnorna i de olika partierna kunde göra gemensam sak – i alla fall vi som har vad jag skulle vilja kalla en realistisk syn på hur förhållandena är inom EG för kvinnorna och vad konsekvenserna kan bli. Jag skulle vilja föreslå att vi inte bara gör det här i kammaren när de aktuella motionerna kommer upp, utan att vi också gör det utanför det här huset. Det är än viktigare att vi kvinnor går ut i en informations- och upplysningskampanj om EGs konsekvenser för oss kvinnor.

Det börjar så smått komma nu. En del fackföreningar som har många kvinnor i den offentliga sektorn tar upp det. Men det är en fråga som har lyst med sin frånvaro i debatten mycket, mycket länge. Jag tycker att det vore utmärkt om t.ex. vi kvinnor här i riksdagen, som representerar olika politiska partier, förde ut den typ av saklig information som vi har gett uttryck för i dag.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 115 ANITA STENBERG (mp) replik:

Herr talman! Jo, Kristina Svensson, det förekommer ett hemlighetsmakeri. Det gäller bl.a. EES och probleminventeringen från den 8 maj 1990. Detta material är hemligstämplat. Det har Per Gahrton talat om många gånger här i riksdagen, senast i dag. Många frågor i detta sammanhang gäller just den sociala dimensionen, t.ex. socialförsäkringar, leksaker, m.m. Det gäller bl.a. kvinnor, t.ex. deras pensioner, och vi vet att det kommer att bli försämringar. Men vi vet inte riktigt, eftersom man inte får tala om det.

Jag tog upp detta vid socialutskottets EG-utfrågning i går, men jag fick inga ordentliga svar där heller. Vad kan man kalla detta annat än hemlighetsmakeri?

Anf. 116 CHARLOTTE CEDERSCHIÖLD (m) replik:

Herr talman! Jag kan konstatera att Kristina Svensson inte hade något svar på min fråga, nämligen vem som drabbas värst av socialdemokraternas svikna politiska löften. Svaret är att kvinnor i vårt land redan i dag drabbas av Sveriges dåliga ekonomi. Det är viktigt att inse att ekonomisk politik och socialförsäkringspolitik hänger ihop. Det är sorgligt att konstatera att socialdemokraterna inte har insett det förr. Det är därför som vi nu kan åse dessa socialdemokratiska misslyckanden och den för Sverige så sorgliga ekonomiska utvecklingen.

Anf. 117 KRISTINA SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Det gläder mig att Charlotte Cederschiöld ställer sig bakom en förlängning av föräldraförsäkringen och en fullt utbyggd barnomsorg. Jag hoppas att vi kan återkomma till det.

Gunilla André tog upp det faktum att verkligheten när det gäller jämställdheten ser bättre ut i Sverige än i övriga Europa. Det är alldeles uppenbart att det är på det sättet. Vad jag påpekade var att den jämställdhetslag som finns inom EG går längre än vår egen. Jag sade även att det är ett papper producerat i Bryssel som tyvärr ännu inte efterlevs av EG-länderna. Men vi bör ställa förhoppningar inför framtiden.

Gunilla André och Gudrun Schyman frågade hur de pengar som försvinner kompenseras. Själva poängen med allt detta är faktiskt att vi skall få en ökad tillväxt. Det betyder en ökad BNP och en förbättrad ekonomi. Naturligtvis skall det även fortsättningsvis satsas på en stark och gemensam sektor, dvs. utbildning, vård och omsorg.

Det finns en sak som vi har gemensam i denna debatt, vilket jag tycker

är roligt, nämligen att vi alla har påtalat att det har saknats och saknas ett kvinnoperspektiv när vi diskuterar Europafrågan. Det är verkligen hög tid att anlägga ett sådant. Jag har försökt att få fram material till denna debatt. Jag gick då till riksdagsbiblioteket, och via deras databaser letade man. Man fick fram fem artiklar om kvinnor och EG. Jag måste i ärlighetens namn säga att det var tunna artiklar. Det saknas alltså information och debatt i denna fråga.

Jag vill gärna tala om att ett mycket intressant seminarium som heter Kvinna i Europa kommer att äga rum i Rosenbad den 25 oktober. Det är Anita Gradin och Margot Wallström som inbjuder till ett seminarium om den västeuropeiska integrationen. Det är mycket på gång. De fackliga organisationerna tar äntligen upp frågan. Och vi gör det även från de politiska kvinnoförbunden. Jag tycker att det är mycket viktigt att vi tillsammans ser till att denna fråga genomlyses från alla sidor och ur alla vinklar.

Näringslivsfrågor m.m.

Anf. 118 LARS TOBISSON (m):

Herr talman! Arbetet inom EG med att till 1992 skapa en inre marknad syftar till full rörelsefrihet över gränserna för varor, tjänster, kapital och personer. På varuhandelns område innebär detta i princip inget nytt – även Sverige har ju här ett frihandelsavtal. Vad tjänsterna beträffar uppstår kanske vissa öppningar, inte minst på den finansiella sidan, men i många fall blir marknaden ändå lokalt avgränsad.

Mer spännande ter sig då perspektiven för kapital och personer. Utvecklingen mot fria kapitalrörelser är i sig inte knuten till EG. Inom OECD arbetar man sedan länge för att undanröja hinder på detta område. Stora företag kan dessutom kringgå sådana hinder med hjälp av handelskrediter m.m. När andra europeiska länder genomförde framgångsrika avregleringar under 1980-talet, var det naturligt för Sverige att följa efter, alldeles oavsett vårt förhållande till EG.

Av de fyra företeelser som den fria marknaden skall omfatta är kapitalet mest lättrörligt över gränserna. Det har Sverige fått erfara, när under senare år dels direktinvesteringar i företag utomlands har skjutit i höjden, dels portföljinvesteringar i aktier och fast egendom har vuxit till oanade proportioner. Även om det delvis kan röra sig om en temporär stockanpassning, är säkert huvudorsaken att kapitalet söker sig till gynnsammare villkor i andra länder. Den tolkningen får stöd av att inflödet av främmande kapital till Sverige inte alls har samma omfattning.

Grundläggande för lokaliseringen av sparande och företagande är den skattemässiga behandlingen. Ett belysande exempel är aktieomsen och valpskatten, som snabbt drev i väg en stor del av handeln med svenska värdepapper till utländska börser.

Tidigare var tanken inom EG att man genom politiska beslut skulle harmonisera skatteuttaget på åtminstone de områden där rörligheten över gränserna är stor. Det förekom avancerade planer på en definitiv källskatt på kapitalinkomster. Men detta förslag har fått skrinläggas för gott. På samma sätt

går det förmodligen med idén om vissa ramar för uttag av mervärdeskatt. I stället förefaller den brittiska ståndpunkten få råda, enligt vilken ett land skall ha frihet att debitera lägre moms och därmed kanske kunna dra till sig mer affärer.

På detta sätt kan harmoniseringen komma att drivas fram av marknadskrafterna. Det blir en anpassning nedåt. Uppläggningen av den skatteomläggning som socialdemokraterna och folkpartiet nu står bakom framstår då som sällsynt olycklig. Höjda skatter på sparande och företagande med uppemot 40 miljarder måste ytterligare driva på utströmningen av placeringskapital. Redan en definitiv källskatt på kapitalinkomster på 30 % blir ett problem, när det inom EG inte gått att enas om ens 15 %. Än mer avvikande är t.ex. 30 % i evig reavinstskatt på nominella kapitalvinster.

Men, invänder då någon, höjda kapital- och företagsskatter är ju till för att finansiera sänkta skatter på arbetsinkomster, och därmed blir det väl ändå lättare för det mänskliga kapitalet att stanna i Sverige? Ja, sänkta marginalskatter kommer säkert att stimulera arbetsutbudet. Men om det lönar sig bättre att arbeta, blir det å andra sidan mycket dyrare att leva, när andra skatter höjs lika mycket som inkomstskatten sänks. Jag har tidigare förutspått ett nytt livsmönster, där man bor enkelt, cyklar till jobbet med ett smörgåspaket i fickan och sedan tillbringar den generöst utmätta fritiden på varmare och framför allt billigare breddgrader, dit man förlägger större inköp och kanske också så småningom sitt sparande.

Den ofrånkomliga slutsatsen blir att i ett alltmer gränslöst Europa måste Sverige, i likhet med andra högskatteländer, sänka skatten inte bara på arbete utan också totalt sett. Annars kommer först kapitalet och företagandet att flytta dit där de finner sig mer uppskattade, dvs. mindre beskattade. Och om sparandet och företagsamheten här hemma minskar, blir det ju heller inte så mycket att göra för arbetskraften. Då är risken stor att särskilt de med kvalificerad utbildning följer kapitalet ut i vida världen.

Herr talman! De krafter jag här beskrivit kommer att verka alldeles oavsett vårt lands förhållande till EG. Vi kan helt enkelt inte isolera oss från vår nära omvärld. Ju förr vi anpassar villkoren för arbete, sparande och företagande – ja, helt enkelt våra levnadsvillkor i stort – efter detta, desto bättre är det. Det vore väl något att sträva efter att Sverige blir ett land, där inte bara våra egna medborgare vill leva, bo och verka, utan där också andra européer är intresserade av att satsa för framtiden!

Anf. 119 CARL FRICK (mp):

Herr talman! Vad är viktigast, rörligheten för människor eller kapital, miljö eller kortsiktiga kapitalökningar, industriutbyggnad eller spekulation, demokrati eller kapitalägarmakt?

Frågorna kan låta bisarra i frigörelsens tid, men sedan ett antal år tillbaka frigörs kapitalet. Det får nu vandra fritt dit där det snabbast kan förmeras.

De fria kapitalmarknaderna fordrar likformighet i skatter och bestämmelser mellan de olika länder som är inblandade. Saknas den flyttar kapitalet till uppkomna skatteparadis. Det blir en tävlan mellan länderna att ge kapitalet så goda förökningsmöjligheter som möjligt, precis som Lars Tobisson sade.

Samtidigt som murarna för kapitalets rörlighet rivs ser vi nu hur det byggs murar mot människor i Östeuropa. Beteckningen "Festung Europa" på EG verkar nu överträffa de värsta farhågorna.

Det är underligt att den ende som i partiledardebatten helhjärtat ställde upp på Åsa Domeijs krav på fri rörlighet för människor i hela Europa var Lars Werner. Alla andra tvekade eller svarade inte i denna viktiga fråga.

Kapitalägare är ofta osolidariska. De tar normalt bara hänsyn till sig själva och de vinster som kapitalets placeringar skall ge upphov till. De fria kapitalrörelserna leder till högre räntor och omfattande kortsiktiga spekulationer. Det var den lärdom som finansutskottets ledamöter fick vid utskottets besök i Australien sistlidna höst. Där hade man flera års erfarenheter. De bekräftas av de svenska erfarenheterna. Mycket kapital har vandrat till de spekulativa fastighetsmarknaderna inom EG.

Kapital är det samlade resultatet av många människors slit. Det kan starkt ifrågasättas om det är rimligt att arbetsresultat skall vara spekulationsobjekt. De fria kapitalrörelserna gör kapitalet än mer osolidariskt. Vi frånhänds möjligheterna att använda arbetsresultaten för att göra miljörimliga och långsiktiga investeringar. Höga räntor "sabbar" miljöinvesteringar. Långsiktigt investerande kommer på undantag när man fokuserar på själva kapitalspekulationen.

Varför anses det vara så viktigt med fria kapitalrörelser? Den bakomliggande faktorn är övertygelsen att fria kapitalrörelser gynnar ekonomisk och materiell tillväxt. Inom EG beräknar man tillväxten till mellan 4 och 7 % per år, dvs. fördubblingstider på ner mot tio år. Man räknar på allvar med att den materiella förbrukningen skall fördubblas på något mer än tio år. En sådan utveckling ger omfattande miljöförstöring enligt en länge hemligstämplad rapport, Task Force Report on the Environment. Vägtrafikökningen blir mycket kraftig, och man har redan allvarliga problem med framkomlighet och utsläpp inom delar av EG.

Det är något grundläggande fel med tanken på de helt fria kapitalrörelserna. De föranleder rader av problem i de länder som tillåter rörligheten. De inskränker den ekonomiska handelsfriheten hos de deltagande länderna. Om valutorna låses inom EMS finns ingen praktisk politisk möjlighet för regeringar att klara konjunkturförändringar på annat sätt än genom att spela med arbetslösheten. Det är en absurd politik enligt svenskt synsätt.

Regeringarna och medborgarna blir de stora kapitalägarnas gisslan. De normala demokratiska processerna sätts ur spel när valda regeringar och parlament inte har några ekonomiska instrument och frihetsgrader att arbeta med. Det finns all anledning att se upp med de fria kapitalrörelserna och deras påverkan på demokratin, livsvillkoren och miljön.

Den svenska avregleringen har varit ogenomtänkt, och den måste omprövas. Kapitalhanteringen i EG måste förr eller senare göras om av demokratiska skäl, miljö- och solidaritetsskäl, och därmed faller en av hörnstenarna i EG-politiken.

Människor, deras livsvillkor och miljö är långt viktigare än snabba kapitalökningar. Värnet om de demokratiska beslutsprocesserna är viktigare än kapitalägarnas intressen och makt. Det är långsiktigt osunt med fria osolidariska kapitalrörelser samtidigt som man bromsar människors rörelsefrihet.

Hur ställer sig nu egentligen de övriga partierna till människors fria rörlighet i hela Europa? Vad prioriterar ni: människor och deras livsvillkor, folkstyret, miljön? Eller sätter ni kapitalförmerandet främst? Så svårt behöver svaret knappast vara. Glöm inte det demokratiska underskottet inom EG! Borde inte resultatet av våra gemensamma ansträngningar kunna användas positivt för hela Europa och inte bli till spekulation i delar av Europa?

Anf. 120 BERTIL PERSSON (m):

Herr talman! Jag vill ta upp en specialfråga som inte är oväsentlig oavsett EG-anslutning eller ej. 1900-talet var regionernas århundrade i Europa. Med de fyra friheterna blir rörligheten en helt annan i stora delar av Europa. Redan ser vi ekonomiskt och kulturellt starka regioner utan nationsgränser växa fram. Oxford, Cambridge, London, Paris är den starkaste. Barcelona, Rivieran, Milano, Bayern, Schweiz och likaså Benelux är andra starka regioner.

Det är tre faktorer som skapar sådana regioner:

1) Bra universitet för forskning och utbildning.
2) Bra kommunikationer, speciellt flyg.
3) Bra levnadsbetingelser, bra skolor, bra bostäder, bra kulturliv och bra fritidsmöjligheter.

De skapar tillsammans förutsättningar för lokalisering av högteknologi, av produktkonkurrerande verksamheter, verksamheter som har framtiden sig – datorer, bioteknik och kommunikationsteknologi. Stockholm–Arlanda–Uppsala är den enda starka regionen i norra Europa. Vi behöver fler för att återfå en tillfredsställande tillväxt i landet. Med Öresundsbron kan Skåne och Sjælland balansera svensk ekonomi. Här finns potential för Europas femte k-region med 4,5 miljoner invånare, tre universitet och en ännu viktigare flygplats.

Östersjön blir troligen på sikt inte bara formellt utan också reellt ett internationellt hav. Nordtyskland med universitet i Hamburg, Kiel, Lübeck, Rostock, Straalsund och Greifswald och med Hamburgs hamn har en mycket stor potential. Hamburg återfår genom återföreningen sitt uppland. Hansaregionen kan därför åter bli stark på sikt. Polen och förhoppningsvis de baltiska staterna kan accentuera detta.

Det är viktigt för oss att skapa möjligheter för Sydsverige att få del i denna utveckling. Än är Nordtyskland intresserat av ett närmare utbyte. För att detta skall bli möjligt fordras inte bara en Öresundsbro utan även en bro över Femer Bælt och väsentligt bättre färjeförbindelser med de norra delarna av Tyskland och Polen. Sydsverige behöver tillstånd till en sådan utveckling. Då kan man anknyta till den kontinentala utvecklingen, som ser väldigt hoppingivande ut.

En sådan här utveckling skulle stärka hela landets ekonomi och skapa en ekonomisk balans i Sverige. Vi skulle i Skåne få en motvikt till utvecklingen i Mälardalen. Vad vi som politiker kan göra för att underlätta detta är att skapa transportmöjligheter med hög regularitet och turtäthet och att skapa bättre förutsättningar för universiteten i regionen att profilera sig hårdare och internationaliseras.

Vi kan också skapa större frihet för den sydsvenska regionen. Ett gemensamt Skånelän och Skånelandsting skulle exempelvis skapa helt andra förutsättningar att bättre utnyttja de stora men spridda möjligheter som finns i Skåne.

Världen förändras snabbt. Det kräver en förändringsberedskap om vi skall kunna utnyttja de nya möjligheter som vår förändrade närmiljö erbjuder.

Anf. 121 CARL FRICK (mp) replik:

Herr talman! Bertil Persson talade om en hoppfull utveckling, bl.a. om förträffligheten med en Öresundsbro. Det "hopp" man ger människorna är att de skall dränkas i ökade mängder av avgaser. Den här bron har till speciellt syfte att öka trafikmängderna i södra Skåne, som redan är utomordentligt drabbat av avgaser och försurning. Jordarna har mycket låga pH-värden. Frågan är bara hur många år det kommer att dröja innan produktionsförmågan börjar sjunka.

Vi vet också vilka enorma störningar som bron kommer att förorsaka i vattnet i inloppen och utloppen till Östersjön, som faktiskt också är en del av den region som Bertil Persson talade så varmt för.

Det känns utomordentligt hopplöst när Bertil Persson säger att detta är inledningen till en hoppfull utveckling.

Om man talar om utveckling, måste man försöka analysera konsekvenserna av de förslag man lägger fram och göra det i andra termer än tillväxt och ökning av den materiella välfärden. Man måste se till den fysiska situationen för de människor som bor i området. Om man vill slå sönder de goda livsbetingelserna i det här området, kan det naturligtvis vara riktigt att använda ordet "hoppfullt".

Anf. 122 BERTIL PERSSON (m) replik:

Herr talman! Carl Frick säger att vi under senare tid fått en försämring av livsbetingelserna i Skåne. Den ekonomiska utvecklingen har stagnerat på ett oroväckande sätt. Min uppfattning är alldeles bestämt att man skall bygga broar mellan folk. Jag tror att vi kan konstatera att den minskade genomströmning som bron leder till rör sig om 0,5 %, vilket mycket enkelt kan kompenseras med muddring. Utsläppen på bron kommer dessutom att bli mindre än utsläppen från den nuvarande färjetrafiken. Utsläppen på bron blir med katalytiskt avgasrenade bilar hälften av vad färjorna i dag släpper ut.

Även om bron medför en väsentlig miljöförbättring i vår region kommer den i huvudsak inte till för att förbättra miljön, utan den kommer till för att man skall skapa möjligheter att utnyttja förutsättningarna för den tillväxt som är så väsentlig. Vi måste ha tillväxt dels för att öka välfärden och göra bättre miljösatsningar, dels för att få fram den kreativitet i regionen som uppstår när människor möts.

Anf. 123 CARL FRICK (mp) replik:

Herr talman! Man kan bygga broar mellan människor på ett betydligt bättre sätt än genom att bygga en bro mellan Danmark och Sverige, mellan Malmö och Köpenhamn.

Bertil Persson säger att utsläppen på bron skulle bli mindre än utsläppen från färjorna. Men det intressanta är ju inte vad som sker på själva bron, utan det är vad som händer i de områden där människor bor och verkar och där vår mat odlas. Många rapporter visar att utsläppen blir väsentligt större än vad de är i dag på grund av den kraftiga trafikutveckling som bron kommer att leda till.

Att kreativiteten hos människor skulle öka på grund av att de blir sjuka av utsläppen drar jag i starkt tvivelsmål. Jag tror att den här typen av utveckling är starkt negativ för regionen. Det finns säkerligen väsentligt bättre sätt att göra Skåne till ett bra område även i framtiden än att bygga en smutsande bro över Öresund.

Anf. 124 BERTIL PERSSON (m) replik:

Herr talman! Låt mig konstatera att en undersökning som gjorts bland olika partiers väljare visar att majoriteten av de väljare som stöder miljöpartiet vill ha bron. Det var bara kommunisterna som bland sina väljare hade en majoritet som var emot bron. Detta är ganska intressant.

Jag bor i den här regionen, och jag känner den väl. Jag vill alldeles bestämt hävda att skall vi här kunna få en utveckling, så är det inget tvivel om att brolösningen – en bred förbindelse som skapar möjligheter att tillämpa morgondagens trafiksystem – och inte en liten tunnel i form av ett smalt rör är det som kan skapa beredskap för framtiden.

Det finns runt Öresund potentialer som vi faktiskt inte har anledning att avhända oss när tillväxten ligger på noll och vi har stora svårigheter att klara alla våra socialpolitiska åtaganden.

Andre vice talmannen anmälde att Carl Frick anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 125 KRISTER SKÅNBERG (mp):

Herr talman! Låt mig börja med att säga att jag hoppas att brolösningen blir att vi blir brolösa även i fortsättningen.

Miljöpartiet vill att vi i Sverige skall öka samarbetet och umgänget med Europa och hela världen. Per Gahrton har tidigare i dag i sex punkter sammanfattat hur vi vill att detta skall ske.

Den anpassning till den västeuropeiska gemenskapen och dess blivande inre marknad som nu febrilt pågår och som tycks ha kommit längre här i Sverige än i EG-länderna själva strider mot alla de sex punkter som Per Gahrton tog upp.

I miljöpartiet frågar vi oss varför regeringen har så bråttom att de som berörs av förändringarna inte hinner få reda på vad som väntar dem och ta ställning till om de vill ha dessa förändringar eller inte. Är det brådskan som gör att regeringen dessutom aktivt försöker hemlighålla de fakta om förändringarna som redan finns? Eller är det rädslan för att sådana fakta skulle öka tveksamheten eller rent av motståndet mot den pågående EG-anpassningen?

En av de frågor som vi i miljöpartiet ställer oss är vilka grupper som kommer att vinna och vilka som kommer att förlora om Sverige anpassar sig till

EGs regler. Jag vill bidra till den debatten genom att belysa småföretagens situation. Jag skall då koncentrera mig på två grupper småföretag – underleverantörer och sådana företag som levererar till kommuner, landsting och staten, dvs. till de köpare som svarar för vad man kallar offentlig upphandling.

De företag som köper från underleverantörer håller sedan några år tillbaka på att ändra sina köpvanor och regler. Kort uttryckt kan man säga att de köper mer från färre underleverantörer och begär mer av dessa underleverantörer, som man brukar kalla för primärleverantörer. Man ökar sin andel utländska leverantörer, dvs. man köper mer och mer från utländska primärleverantörer, trots att man minskar det totala antalet underleverantörer. Det betyder att man minskar sin andel köp på den svenska marknaden, sin andel köp från svenska primärleverantörer.

Primärleverantörer köper i sin tur från andra underleverantörer. Det byggs alltså upp en underleverantörskedja. Primärleverantörerna köper normalt från underleverantörer som verkar i deras egen region eller i deras eget land. När svenska företag väljer att köpa alltmer från utländska underleverantörer betyder det att hela underleverantörskedjan drabbas. Hela den kedja som går genom en primärleverantör hamnar då i ett annat land.

Liknande effekter uppstår när svenska köparföretag flyttar sin tillverkning utomlands. Särskilt kännbart är detta för underleverantörer till personbilsindustrin. Som personbilstillverkare är Volvo och Saab internationellt sett små företag. Genom att tillverka flotta, lyxiga bilar för köpare med goda ekonomiska möjligheter har Volvo och Saab länge klarat sig bra på en ökande marknad, trots att det har funnits en stor överkapacitet hos biltillverkarna i världen.

Nu viker bilförsäljningen – inte bara i Sverige – samtidigt som den japanska biltillverkningen ökar i såväl Japan som Europa och USA. Svenska underleverantörer kommer att drabbas mycket hårt av denna utveckling. Situationen förvärras av att EG-anpassningen ökar både utflyttningen av svenska företag och konkurrensen för svenska företag på den svenska marknaden, alltså de svenska företagens hemmamarknad.

Jag går nu över till att beröra de företag som levererar vid den offentliga upphandlingen. EGs regler för offentlig upphandling kommer vid en svensk anpassning också att gälla i Sverige. Mycket enkelt uttryckt betyder detta att större upphandlingar måste vara öppna för alla säljare inom EG. Detta leder till att även de svenska småföretagen, som i dag är lokala leverantörer vid offentlig upphandling, blir drabbade av ökad storskalig konkurrens utifrån.

Jag vill fråga både regeringen och mina riksdagskolleger: Hur bedömer ni utvecklingen för de grupper som jag här har tagit upp, för svenska underleverantörer och för leverantörer vid offentlig upphandling, i synnerhet utvecklingen för de företag som har svårt att bli slagkraftiga när det gäller export? Det finns naturligtvis företag som kan kompensera sig för de ökade svårigheterna på den svenska marknaden genom att expandera utomlands, men enligt vad man hittills känner till utgör dessa företag ett litet antal. Det stora flertalet kommer att drabbas hårt.

Regering och riksdag har tidigare oroat sig för underleverantörerna. Hur är det nu med den oron? Jag vill föreslå ett recept. Vi i riksdagen bör besluta

att landsvägstransporter och flygtransporter får bära sina totala kostnader, inkl. miljökostnader och kostnader för olyckor. Detta kommer att gynna de leverantörer som finns på nära håll.

Miljöpartiet vill att man i största möjliga utsträckning skall förlägga tillverkning i närheten av marknaden. Vi har dock inte något emot att tillverkning förläggs utomlands i de fall då marknaden i huvudsak är belägen utomlands. Men svenska företag borde i dag värna mycket mer om sin hemmamarknad. Om vi får rätt transportkostnader åtminstone är detta en gynnsam faktor.

Anf. 126 BERTIL PERSSON (m) replik:

Herr talman! Jag vill bara konstatera att Krister Skånberg nu skildrade den situation som råder i Sverige i dag med de bekymmer som uppstår när vi inte är fullvärdiga medlemmar i EG. Därför är det väsentligt att Sverige får vara med och vara underleverantörer ute i hela Europa. Att man inte köper från Sverige beror i stor utsträckning just på att vi inte är medlemmar i EG.

Inom EG kommer också konkurrensen på all fri offentlig upphandling att bli fri inom hela området. Då får ju de svenska underleverantörerna chans att bli riktigt stora.

Anf. 127 KRISTER SKÅNBERG (mp) replik:

Herr talman! Jag tycker inte att Bertil Perssons analys är riktig. Svenska småföretag kommer inte att kunna öka sin export som en följd av att Sverige blir medlem i EG eller av att vi anpassar oss till EG. Hela denna anpassning och tendensen i det EG som för närvarande byggs upp innebär ökad storskalighet. Ju snabbare denna anpassning sker, ju mer vi i Sverige går in för att anpassa oss till denna storskalighet och strukturomvandling, desto mer kommer Sverige att bli en randstat. Den svenska industrin kommer att bli ännu mer utarmad och en ännu större "avlärning" kommer att äga rum.

Hela industrigrenar kommer i stor utsträckning att flytta utomlands – vissa kan dock komma att koncentreras till Sverige. En uppenbar risk är att vissa typer av avfallshantering, t.ex. hantering av radioaktivt avfall, kan bli koncentrerade just till Sverige, eftersom berggrunden är "så pass säker" och Sverige är så glest befolkat.

Det är alltså en industrigren – en fruktansvärd hantering – som vi kan få mer av i Sverige, men mycket av det som i dag tillverkas i Sverige kommer att i storskalighetens tecken flyttas till ställen där de komparativa fördelarna blir större – skogsindustrin borde rimligtvis få en större chans i Sverige.

Vi inom miljöpartiet menar att en mera aktiv regionalpolitik skulle främja sådant företagande som stannar kvar i Sverige och som levererar huvudsakligen till den svenska marknaden. Självfallet skall den tillverkning som i huvudsak är avsedd för utländska köpare kunna flytta utomlands under förutsättning att ägandeskapet blir delat. Alla länder skall ha möjlighet att bygga upp en självförsörjning och en självtillit.

Anf. 128 BERTIL PERSSON (m) replik:

Herr talman! Jag vill först konstatera att även inom EG är det frivilligt för länderna att ta hand om radioaktivt avfall.

Sedan vill jag också konstatera att bekymret för Sverige är just att Sverige är en randstat vid det viktiga årtalet 1992, när beslutet om de fyra friheterna blir verklighet. Då öppnas plötsligt hela marknaden inom EG för de länder som är medlemmar, och det skapar en ny balans mellan de olika företagen. När Sverige eventuellt kommer med framöver är detta tumult och denna omställning redan ett passerat stadium, och vi kommer att gå in i en stabiliserad marknad, vilket skapar mycket mindre möjligheter för de svenska företagen att etablera sig än om de hade haft chansen att vara med från början.

Anf. 129 KRISTER SKÅNBERG (mp) replik:

Herr talman! De företag som framför allt har möjlighet att vara med från början är de svenska storföretagen, och de har redan sett om sitt hus. Dessa företag har sedan många år tillbaka etablerat sig och sedan ökat sin etablering inom EG. De har också i stor utsträckning sett till att de numera har tillverkning förlagd inom EG för att kunna uppfylla EGs mycket hårda krav på att 80 % av en vara skall vara tillverkad inom EG för att varan skall anses utgöra en EG-vara. Där är reglerna hårda och öppenheten gentemot omvärlden ytterst begränsad.

Herr talman! Vi i miljöpartiet har försökt visa på ett alternativ. Genom att i stället inrikta sig på mer regionala och lokala marknader kan man sträva efter att en stor del av tillverkningen sker för att tillgodose en mer lokal marknad, vilket skulle spara in på resursslösande och miljöförstörande transporter. Med en sådan lokal marknad avser vi bl.a. Norden, men också länderna kring Östersjön.

Bertil Persson och jag tycks vara överens om att Östersjön i fortsättningen skall kunna bli ett transporternas hav. Men vi i miljöpartiet menar att Östersjön dessutom måste skonas från ekologisk katastrof. Det var därför som Carl Frick betonade att denna bro medverkar till att Östersjön blir ännu mer förstörd, miljömässigt sett.

Andre vice talmannen anmälde att Bertil Persson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Övriga Europafrågor

Anf. 130 GUNNAR HÖKMARK (m):

Herr talman! Det finns förmodligen inget som så är så viktigt för den framtida fredliga utvecklingen i Europa som de kommande årens utveckling i Europas nya demokratier. I det perspektivet kommer det som sker med och inom EG att vara av avgörande betydelse för hela Europas framtid.

Det ligger i allra högsta grad i vårt intresse – som européer, svenskar och medmänniskor – att ge utvecklingen mot demokrati och marknadsekonomi i Östeuropa vårt stöd. Vi kan göra det dels genom ansträngningar som medlemmar i EG, dels genom att sätta den europeiska utvecklingen i den svenska utrikespolitikens centrum. Det kräver en utrikespolitisk kompetens och en professionell förmåga att förstå vad som sker i vår omedelbara omvärld. Det är i sin tur en förutsättning för att Sverige skall kunna spela någon

roll för stödet till de nya demokratierna och därmed arbetet på en europeisk fred och säkerhet.

Herr talman! I februari detta år meddelade det svenska utrikesdepartementets kabinettssekreterare i en tidningsartikel följande: "Det är faktiskt inte den svenska socialdemokratin som medelst en framgångsrik propagandaoffensiv lurat de öst- och centraleuropeiska reformisterna att ägna sitt intresse åt svenska samhällslösningar, de har kommit fram till detta av egen fri vilja, baserad på en politisk analys."

Och litet senare meddelade statsministern följande i den egna partitidningen: "Det är intressant att notera att när länder runt om i Europa ser sig om efter ett exempel så är det socialdemokratin som är modellen, och då ofta den svenska."

Sedan dess revolterade verkligheten mot svensk socialdemokrati. De östtyska socialdemokraterna förlorade stort. I Ungern och Tjeckoslovakien kom de inte ens in i parlamenten.

Min avsikt med att citera Ingvar Carlsson och Pierre Schori är inte att retas eller förarga. Citaten är betecknande för en oförmåga att förstå vår europeiska samtid – en oförmåga och, faktiskt, utrikespolitisk inkompetens som beror på ideologiska skygglappar.

Denna oförmåga förklarar varför den bredare Europafrågan fortfarande är så lågt prioriterad i regeringens faktiska utrikespolitiska gärningar. Riksdagens beslutade stöd till Östeuropa – motiverat inte bara av miljöpolitiska skäl utan också av det mer övergripande kravet på att stödja utvecklingen mot marknadsekonomi och demokrati – har till betydande delar fastnat i den svenska regeringens byråkrati.

I stället för att stödja kunskapsutbyte om marknadsekonomi använder regeringen biståndspengar för att stödja närstående socialdemokratiska organisationers verksamhet i Östeuropa. LO får pengar för att anordna seminarium om arbetsmiljö i Polen. Arbetarrörelsens internationella center får pengar för att utbilda i valteknik och lokal demokrati. LOs och TCOs biståndsnämnd får pengar för att ge fackliga kurser för journalister. Socialdemokratiska kvinnoförbundet får pengar för att starta ett kvinnocenter vid ett stålverk. För att ge en liten smak av den svenska modellen ordnar statens institut för personalutveckling kurser i förvaltning, och ovanpå allt annat ordnar riksskatteverket en kurs i skatteadministration för sovjetiska beslutsfattare.

Det närmaste regeringen kommit att stödja marknadsekonomisk utveckling är att BITS nyligen beslutat att stödja utvecklingen av konsumentkooperationen i Polen genom KFs Project Center. När de gamla socialistiska ekonomierna har ett skriande behov av att utveckla den enskilda äganderätten kommer svenska socialdemokrater dragandes med KF!

Herr talman! Detta är en utrikespolitisk skandal. Sverige försummar den i dag viktigaste utmaningen, nämligen att medverka till den demokratiska och marknadsekonomiska utvecklingen i det forna Östeuropas diktaturer.

Trots att utbytet av mänskliga kontakter och kunskaper kanske är det viktigaste vi kan bidra med, har Sverige kvar viseringsbestämmelser gentemot balterna som gör det svårare för balter att komma in Sverige än att resa ut ur sina hemländer. Löftet om att erbjuda unga balter arbetspraktik, som var

ett av de bärande löftena i ett av vårens många krispaket, fastnade i byråkratins kvarnar. Trots att de östeuropeiska länderna behöver kunna exportera allt de kan producera, kommer vi att under ytterligare några år ha kvar importrestriktioner på textilier och skor.

Herr talman! Vägen till det framtida Europa går genom Europeiska gemenskapen. Det är inte minst uppenbart för länderna i Central- och Östeuropa. Men det är också en väg som består av demokrati och marknadsekonomi, som våra nya europeiska demokratier behöver stöd för att beträda.

I båda dessa frågor försummar Sverige sitt europeiska ansvar. Den socialdemokratiska dogmatik som präglar regeringen gör den dåligt skickad, herr talman, att leda Sverige i dagens Europa.

Anf. 131 ELISABET FRANZÉN (mp):

Herr talman! Hur påverkar en svensk anpassning till EG den svenska demokratin? Den frågan har ställts många gånger av miljöpartiet och av andra till EG-förespråkarna, men den har inte fått något riktigt svar.

Oavsett om anpassningen sker genom ett EES-avtal eller i form av medlemskap i EG, kan jag inte se hur det skall kunna genomföras utan att det svenska folkets grundlagsfästa rätt till ett demokratiskt styrelseskick skall tas ifrån oss.

I regeringsformens första kapitel, som fastställer statsskickets grunder står:

"All offentlig makt i Sverige utgår från folket. Den svenska folkstyrelsen bygger på fri åsiktsbildning och på allmän och lika rösträtt. – – – Den offentliga makten utövas under lagarna. – – – Riksdagen är folkets främsta företrädare. Riksdagen stiftar lag, beslutar om skatt till staten och bestämmer hur statens medel skall användas."

Detta är grunden för hur vi, som är folkets valda ombud, skall förvalta det ansvar som våra väljare har anförtrott oss. Jag utgår därför från att alla riksdagens ledamöter är beredda att följa de här grundprinciperna.

Det är därför jag räknar med att få ett ärligt svar på frågan om hur ni, som är EG-anhängare, har tänkt att det i framtiden skall gå till rent praktiskt när riksdagen skall uppfylla de grundlagsfästa kraven

- att all offentlig makt skall utgå från det svenska folket,
- att den offentliga makten skall utövas under svenska lagar,
- att riksdagen även i framtiden skall kunna vara det svenska folkets främsta företrädare och stifta lag och besluta om statsskatt, och kunna göra detta som en del i ett folkstyre som bygger på fri åsiktsbildning.

Situationen är som alla vet den, att den europeiska gemenskapen inte är berett att underkasta sig beslutsorgan som är gemensamma med EFTA. EG vill inte underkasta sig något annat överstatligt organ. Därför blir EFTA-staterna genom ett EES-avtal lydstater till EG.

Det som EG-staterna bestämmer kommer att bli bindande även för länderna i EFTA, och de har ingen annan möjlighet att påverka besluten än genom samtal och övertalning. Genom EES-avtalet blir dessa länders folk och deras parlament, såvitt jag begriper, klavbundna av EGs lagbeslut och

förlorar möjlighet och rätt att på parlamentarisk väg hävda de egna intressena gentemot EG i de fall de kolliderar.

Tidigare i debatten har bl.a. Per Gahrton och Inger Schörling givit flera exempel på sådana beslut, t.ex. de 14 000 sidorna EG-lagar som Sverige *måste* ta in som svensk lag vid ett avtal. Jag behöver inte ta upp debattiden i kväll med att lämna fler exempel.

Regeringen får enligt 10 kap. regeringsformen i viss utsträckning ingå bindande internationella överenskommelser om riksdagen har godkänt detta. Meningen med den bestämmelsen är knappast att riksdagen får godkänna en överenskommelse som sätter själva grunderna för det svenska statsskicket ur spel – alltså vad som sägs om att den offentliga makten skall utgå från folket och att detta skall bygga på en fri åsiktsbildning. Just den fria åsiktsbildningen är ett särskilt kapitel.

Vi känner alla till Per Gahrtons envisa kamp för att olika faktauppgifter i samband med EG–EFTA-förhandlingarna skall bli offentliga. Det är en grundläggande förutsättning för den offentliga och sakliga debatt som utgör en nödvändig del av den fria åsiktsbildning som vårt statsskick garanterar oss. Vi vet också att regeringen är frikostig i fråga om användningen av hemligstämpeln när det gäller uppgifter och fakta. Sanningen och en fri debatt om denna skulle nämligen störa förhandlingarna.

Till sist, herr talman, vill jag upprepa min allvarligt menade fråga som jag ställt till de politiker som arbetar för en EG-anslutning i någon form:

Hur skall ni praktiskt gå till väga för att säkra folkets och riksdagens grundlagsfästa beslutanderätt när Sveriges lagar samtidigt i allt skall anpassas till de beslut som EGs organ har suverän rätt att fatta? Har ni kommit på något sätt som innebär att riksdagen får möjlighet att behandla frågorna, öppet och offentligt, och att fatta sakligt grundade beslut på uppdrag av det svenska folket, innan EG-kommisionen avgör den saken för vår räkning? I samband med ett utskottförhör i våras fick en regeringstjänsteman just den frågan. Han svarade då: Det har vi inte talat om ännu.

Anf. 132 BIRGER HAGÅRD (m):

Herr talman! Vi var många som i slutet av 50-talet entusiasmerades av Europatanken. Man kan säga att Europatanken har levt hos de europeiska folken alltsedan medeltiden. Många olika försök har ju, men förgäves, gjorts för att återigen ena Europa.

Romfördraget framstod i slutet av 50-talet som en ledstjärna för oss. Ett Europas förenta stater var det mål som hägrade. Att Sverige skulle bli fullvärdig medlem var givetvis ett faktum.

I 1962 år valrörelse slogs vi. Redan då stod det ju på våra affischer: Ja till Europa. Nu kan vi se hur det målet sakta håller på att förverkligas. Jag kan försäkra att socialdemokraterna 1991 kommer att möta oss moderater i en valrörelse som handlar om Europa och där vi med hänförelse och entusiasm kommer att slåss för det som i decennier har varit ett våra främsta ideal.

Elisabeth Franzén skall inte hysa någon som helst misstro beträffande framtiden. Naturligtvis skall svenska folket, liksom andra europeiska folk, fritt kunna välja Europaparlament och de organ som i demokratisk ordning skall avgöra våra öden i ett framtida Europa.

Egentligen har det fallit på min lott att tala om utbildningens roll i de här sammanhangen. Jag kan då säga att en internationell samarbetsorganisation aldrig någonsin har satsat så hårt på utbildning, forskning och möjligheter till studier och forskning i andra medlemsländer som EG har gjort. Forskning, utveckling och utbildning har fått nyckelroller i det integrationsarbete som pågår. Här finns det naturligtvis två syften:

Först gäller det att ekonomiskt och industripolitiskt hävda Europa i tävlan med USA och Sydostasien, enkannerligen Japan. Det gäller också att ha högsta kvalitet på utbildning och forskning, att se till att informationsflödet går smidigt mellan företag och forskning samt att utnyttja den tekniska utvecklingen.

Sedan gäller det att förstärka den europeiska identiteten, i synnerhet hos unga människor. Ett mångkulturellt Europa är det som eftersträvas framför allt annat.

Och märk väl: Det är inte fråga om någon harmonisering av utbildningen, en enhetlig utbildningsstruktur, utan vad man eftersträvar är att framhålla det specifika hos vart och ett av de olika länderna.

Bättre kvalitet, mångfald och förnyelse är alltså de främsta ledstjärnorna. När det gäller erkännandet av examina är man redan på god väg. Det någonting som redan har antagits och det här kommer också att gälla för vårt land i framtiden.

Beträffande integrationen på utbildnings- och forskningsområdet sägs det att Sverige i det avseendet har hunnit längre i sin strävan att förena sig med EG än som är fallet på många andra områden. Men det är sanning med modifikation.

När det gäller forskning och utveckling finns det ett ramprogram som EG har antagit på åtta olika målområden och som huvudsakligen är av naturvetenskaplig och teknisk karaktär. Men det humanistiska finns också med.

Vidare är Sverige fullvärdig medlem i Science – det första av EGs forskningsprogram där Sverige lyckats bli medlem. I övrigt deltar vi på projektnivå – alltså inte på programnivå.

Beträffande utbildnings- och ungdomsutbytet finns det en rad olika program som EG har satt i sjön. Comett, Erasmus, Lingua och Youth for Europe är bara några program i det sammanhanget.

Sverige och EFTA-länderna deltar i Comett. Det handlar framför allt om ett samarbete mellan universitet och företag. Tanken är att vi skall skicka 150–300 teknologer varje år till något EG-land för t.ex. praktik. Men samtidigt skall vi vara medvetna om att Sverige, trots att vi bidrar på samma sätt som andra länder inom EG till Comett, ändå inte får vara med i programkommittén. I stället har det ordnats sex specialkommitteér för de olika EFTA-länderna med representantskap direkt från EG-kommissionen, alltså inte från Comett-kommissionen, detta för att demonstrera att EFTA-länderna trots allt bara är länder av andra rang i de här sammanhangen.

När det gäller de andra programmen har vi ännu inte kommit med. Förhandlingar är på gång. Men vi vet inte vad dessa kommer att resultera i.

Erasmus är ett strålande projekt. Man räknar med att 44 000 studenter från de olika EG-länderna under 1990/91 skall studera utanför sitt hemland.

Linguaprogrammet – det handlar då om att sprida spåkkunskaper – håller

man på att sätta i sjön. Vi får inte vara med där, men skulle behöva få vara med.

Tempus är ytterligare ett program som är till för att just intensifiera utbytet med Östeuropa.

Youth for Europe är ett program som startades den 1 juli 1989 och som pågår fram till den 31 december 1991. Programmet omfattar 80 000 ungdomar.

Young Workers Exchange programme är också ett program.

Till sist, herr talman, vill jag bara framhålla att ett sådant här utbyte framför allt bygger på stipendier. Det har talats om beskattning av stipendier i det här landet. En beskattning skulle dock medföra oerhört stora svårigheter för vår forskning. Dessutom skulle vi naturligtvis ha få möjligheter att göra verklighet av våra intentioner när det gäller internationaliseringen och vår anknytning till EG.

Anf. 133 ELISABET FRANZÉN (mp) replik:

Herr talman! Birger Hagård sade att jag inte skulle hysa oro beträffande framtiden. Sverige kommer att få plats i Europaparlamentet och alltså vara med och besluta där.

Men jag förmodar att det är under förutsättning att vi blir medlem av EG. Svaret gjorde mig verkligen bekymrad. Birger Hagård vet tydligen inte att det inte är Europarlamentet som fattar besluten inom EG utan att det är Europakommissionen.

Jag kan också nämna att man inom EG-parlamentet är ganska frustrerad just därför att man inte alls får bestämma. Bestämmanderätten ligger hos kommissionen i alla väsentliga frågor. Jag fick inte heller svar av Birger Hagård på min fråga om hur vi praktiskt löser detta i Sverige.

Anf. 134 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Herr talman! Elisabet Franzén liksom alla andra miljöpartister har ingen känsla för historiens vingslag när det susar och susar högst påtagligt. Hon tror att allt skall bli vid den stela form som vi för närvarande har. Så kommer det nu inte att bli. Jag är fullt medveten om Europaparlamentets befogenheter, men jag vet också att ett direktvalt parlament som Europaparlamentet successivt har försökt öka sina befogenheter. I ett framtida förenade Europa kommer naturligtvis detta parlament att framstå som det stora europeiska parlamentet. Till dess får vi acceptera alla de mellanled som nu finns för att kunna skapa denna storartade enhet för framtiden. Inte skall formalistiska, små praktiska detaljer – jag höll på att säga krämardetaljer – få vara de som förstör svenska folkets engagemang och deltagande i det stora europeiska enhetsverket.

Anf. 135 ELISABET FRANZÉN (mp) replik:

Herr talman! Historiens vingslag slår tydligen även framåt i tiden för moderater som Birger Hagård.

Jag är mycket medveten om att man i EG-parlamentet, där man känner detta obehag och denna frustration över att inte få bestämma, strävar efter att få ett större inflytande. Hur det går med den saken vet vi inget om, och

detta bör inte den svenska riksdagen och regeringen dra några växlar på i dag. Vi får rätta oss efter de beslut som fattas och de förhållanden som råder i EG, i Sverige och i det övriga Europa.

Anf. 136 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Herr talman! Jag förstår inte att Elisabet Franzén kan hysa en sådan rädsla för framtiden. Här gäller det i stället att vara med om att skapa framtiden. Det handlar om att hoppas och tro på den. Vi har inget exempel på det ännu, men ett parlament som Europaparlamentet, vilket är direktvalt av folket, kommer så småningom att få de väsentliga och avgörande befogenheterna. Vi är inte där ännu, men vi kommer dit. Det är vår skyldighet som svenskar att hjälpa till i denna sameuropeiska utveckling för framtiden.

Andre vice talmannen anmälde att Elisabet Franzén anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 137 GÖRAN ÅSTRAND (m):

Herr talman! Just i de dagar då en ideologi och ett politiskt system försvinner i skuggorna av sitt eget misslyckande för vi i vårt land debatten hur vi, som hör hemma i den västerländska kulturtraditionens värdegemenskap, skall kunna öppna gränser, vidga utbyte, knyta ekonomiska och kulturella kontakter. När socialismens politiska teknik, dvs. planhushållningen, på ett för dess trovärdighet förödande sätt misslyckas, bildar detta misslyckande naturligtvis en viktig bakgrund till de konstruktiva åtgärder som demokratierna i Västeuropa vidtar för att på den västerländska kulturkretsens värdegemenskap bygga en samverkan.

Herr talman! Jag väljer att i denna Europadebatt tala om kultur.

Som jag ser det är frågan om den andliga friheten särskilt viktig. Vi har i vårt lilla Sverige oerhört mycket att lära av kontinentens europeiska länder. Från samma grund i arvet från Aten, Jerusalem och Rom har vi utvecklats olika. Kulturländerna nere i Europa lever närmare med och i kulturen än vi tillåtits göra. 60 år av en politik som prioriterat materialism har inte varit en god grogrund för kulturen. Övertron på samhällsinitiativ, samhällsinflytande och skattepengar har fjärmat många svenskar från den personliga kulturupplevelsen. I vårt land tror vi lätt att det är pengar och personal kulturen behöver, när det i första hand handlar om att ge individen, familjen och skolan den kulturmiljö som stimulerar till t.ex. läsning och musicerande. I länder där man slagit vakt om sitt kulturarv har vi, herr talman, mycket att lära.

Den politiska styrningen är en av kulturens gissel. En prästman som jag mötte i Tallinn i Estland förra året undrade om det skulle bli skäran eller korset som skulle vinna. För honom stod den ena symbolen för förtryck och styrning, den andra för hopp och andlig frihet.

Nu går vårt land in i de förhandlingar som skall öppna Europa för oss och öppna oss för Europa. Vi kommer in sent, vilket inte minst från kulturella utgångspunkter är att beklaga. I flera år har EG-länderna gjort strukturellt mycket intressanta satsningar, som varit både till inriktning och omfång eftersträvansvärda. Åren kring 1990 har listan omfattat ting som restaurering av religiösa monument, åtgärder för omgivningen till historiska byggnader,

byggnader som rör industri, jordbruk, hantverk och åtgärder för öppna anläggningar i historiska områden.

I EG-kommissionens arbete ingår nu att göra ett ramprogram för att säkra den fria rörligheten för kulturella varor och tjänster. Här handlar det om att förbättra konstnärers arbetsvillkor och genom olika insatser öka arbetsmöjligheterna inom den kulturella sektorn.

När jag, herr talman, läser om dessa försök och åtgärder blir jag glad. Det här skulle Sverige behöva, tänker jag, och det här och det här – kvalitet t.ex. och mångfald.

Amerikaniseringen av vårt kulturliv är, som jag ser det, ett problem och en konsekvens av en otydlig och passiv svensk kulturpolitik. En av de glädjande effekterna av vårt medlemskap i EG och vårt närmande till Europa blir att vi går tillbaka till våra europeiska kulturella rötter. Tysklands, Frankrikes och Italiens rika kultur och språkskatt kommer att nå oss lättare och förhoppningsvis få effekter på vårt lands kulturklimat och kulturprofil.

Kulturländernas breda kulturella aktiviteter för oss också närmare områden och objekt inom smala kultursektorer. Förhoppningsvis utan pekfingrar och styrning kan vi därmed få ta del av, engagera oss i och njuta av detta rika kulturflöde.

Våra egna bidrag till det enade Europas kulturliv är viktiga nog, men då gäller det också att vi förmår lyfta blicken och se perspektiven. När svenska kulturmyndigheter börjar sin historieskrivning vid industrialiseringens och arbetarrörelsens genombrottsår, då är perspektivet alldeles för kort. När man tror att Sverige bara har en nutid och en framtid, men ingen historia, då tappar man just det kulturella perspektiv som ger kvaliteter i kontinentens kulturländer.

Bredast av all kulturverksamhet i Europa i dag är den kulturverksamhet som pågår inom kyrkor och samfund. Den når flest människor och sysselsätter i särklass flest konstnärer. Se bara på kyrkomusiken och kyrkosången!

Dessa kulturaktiviteter räknas inte in i den nuvarande nomenklaturen i socialdemokraternas Sverige. De finns inte!

På denna och mängder av andra områden kommer EG-inträdet att öppna dörren ocn vidga perspektivet. Men för att vi skall kunna vara aktivt med i denna breda kulturella gemenskap i Europa måste vi också se om vårt eget hus, ändra kulturklimatet, lyfta fram konst, litteratur, musik, uppmuntra kulturella aktiviteter i hemmen, öka kvaliteten och volymen på kulturens basfärdigheter i skolan, stimulera fritt konstnärskap på skilda områden och bevara de kulturskatter vi har.

Herr talman! Det handlar om att lyfta fram och försvara humanismen och humaniora. Det gör vi uppenbarligen lättare i en öppen samverkan med Europas kulturländer än som kulturpolitiskt isolerad nation.

Anf. 138 LARS NORBERG (mp):

Herr talman! Jag har valt att tala om Europa och demokratin. Det tror jag behövs. I all synnerhet tror jag det efter att ha lyssnat till Birger Hagård som med en svepande handrörelse förpassar vår svenska grundlag till papperskorgen. Vi bör nog något mer tänka på vart den utveckling som vi är inblandade i och som vi riksdagsledamöter har ett ansvar för kommer att leda.

Europa är utan tvivel demokratins vagga. De grekiska stadsstaterna har ofta kallats de första demokratierna, även om deras demokratier knappast skulle ha godkänts i dag gå de varken gav kvinnor eller slavar några rättigheter.

Demokrati i vår mening med lika rösträtt för alla och ett parlamentariskt system är en ganska ny företeelse. Dess värre är det också ett sårbart system, som ständigt måste försvaras och aktualiseras. Jag upplever att det systemet i västvärlden är ett hotat system. Det hotas av loggyism och av kapitalismens styrning av massmedia. Så vi har all anledning att diskutera hur vi skall försvara demokratin.

Som alla pionjärrörelser har den gröna rörelsen tvingats att bryta sin väg utan ekonomiska resurser eller massmediabistånd. Därför är demokratin inte blott en del av vår människosyn den är också vårt enda medel att försvara världen mot dem som är ansvariga för miljöhot och ekologiska katastrofer.

Vi menar att demokratin måste byggas från botten. Viktigast är en lokaldemokrati, där människor i kommunen och kommundelarna får maximala möjligheter att fatta de beslut som rör deras sociala liv och deras samarbete. Endast då besluten rör frågor där de lokala resurserna inte räcker till bör man föra upp frågorna till regional eller nationell nivå.

Ett fåtal frågor, som huvudsakligen rör freden, behöver beslutas på övernationell nivå, på världsdelsnivå eller global nivå. Det är, som jag brukar uttrycka saken, sådana frågor som rör den trefaldiga freden, nämligen fred mellan människor, fred med naturen och fred med framtiden.

Vi menar att samtidigt som Österuropas stater närmar sig demokrati utgör EG en fara för demokratin. Det gäller inte bara det s.k. demokratiska underskottet inom EG som är ett erkänt och välkänt faktum, den omständigheten att de tunga besluten fattas av kommissionen, rådet och domstolen utan parlamentarisk förankring. Nej, det gäller framför allt att man vänder upp och ner på beslutsordningen. Allt fler beslut fattas på hög EG-nivå, och de lokala och nationella demokratierna blir allt mer inskränkta.

Det finns ett tänkespråk som jag vill påminna om i det här sammanhanget: Nej, min vän, där hade du fel, två halva sanningar gör inte en hel!

Den första halvsanningen är att påstå att det är samma sak att säga ja till EG som att säga ja till Europa. Den halvsanningen har upprepats många gånger i denna kammare i dag. EG är bara halva Europa och när man räknar antalet stater knappt det. Ändå sätter SAF och moderaterna likhetstecken mellan EG och Europa, vilket är en nonchalant oförskämdhet mot den halva av Europa som just nu håller på att frigöra sig från de totalitära systemen och söka sig en demokratisk framtid.

Den andra halvsanningen är att EG är en väg till frihet. De fyra friheterna innebär i praktiken huvudsakligen frihet för det internationella kapitalet och de transnationella företagen, en frihet som förvandlar folken till enbart producenter och konsumenter, styrda av en ytlig reklamdominerad massmediakultur i de ekonomiska intressenas tjänst.

EG syftar till en union, en superstat; det framgår redan av Romtraktaten. Birger Hagård hälsar detta enbart med glädje. Vad världen hittills har sett av superstater visar med all önskvärd tydlighet att det är svårt att upprätthålla

demokratin i en superstat. Besluten kommer för långt bort från den enskilde, demokratin blir manipulerad och människor tappar intresset, som de gör i USA. När de skilda nationaliteterna, som i Sovjet, får chansen att utveckla sitt eget självstyre, då ger man superstaten på båten.

Det finns alltså två skäl för att se med stor skepsis på projektet EG. För det första: Skulle projektet lyckas, är det risk för att det utvecklar sig till de transnationella företagens och bankernas diktatur. För det andra är det i högsta grad osäkert om projektet kommer att lyckas, om de europeiska nationerna i öster vill uppge sin självbestämmanderätt och gå in i EG och om nationerna i väster verkligen vill leva i denna superstat.

Herr talman! Jag tror att vi behöver tänka över frågan om demokratin och dess försvar i EG-sammanhang både en och två gånger.

Anf. 139 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Herr talman! Lars Norberg, hys ingen fruktan, inte ens när det gäller det formella överlämnandet av den svenska suveräniteten på olika områden! Allt är noga förberett. Vi har i vår grundlag bestämmelser för exakt hur detta skall gå till.

Och, Lars Norberg, det är faktiskt på det viset att länderna i Östeuropa – Tjeckoslovakien, Ungern, Polen – knackar på EGs dörr och vill komma in, men det är av olika skäl svårt för dem att göra det nu. Vi skall bara hoppas att vi i Sverige hinner före.

Jag hyser ingen fruktan för en stor europeisk union en gång i framtiden. Jag är stolt och glad över att vara europé, och jag känner mycket starkt för våra broderfolk ute i Europa, för dem som vi har besläktad kultur med, dem som vi har så mycket gemensamt med, dem som vi kan forma en framtid tillsammans med.

Mot detta ställer jag då Lars Norbergs stora dröm: den lilla röda stugan nere vid sjön, med fåren som betar, mor som kardar och far som ror efter fisken. Ja, det är en liten semesterdröm. Vi trivs alla med den på sommaren. Men bevare mig väl, om det vore det som skulle styra hela vår tillvaro! Det räcker det inte till.

Anf. 140 LARS NORBERG (mp) replik:

Herr talman! Birger Hagård gör det väldigt enkelt för sig, när han säger att grundlagen ger förutsättningar för att ansluta Sverige till EG. Det är ju fråga om grundlagens bokstav och grundlagens anda. När man överlåter huvuddelen av de beslutsmöjligheter och beslutsfullmakter som har stått den svenska riksdagen till buds till andra organ, då är frågan om man inte har eliminerat grunden för grundlagen.

Polen, Ungern och Tjeckoslovakien knackar förvisso på EGs dörr, därför att de vill ha ett samarbete med Europa, men de anses ju inte dugliga ur EG-synpunkt. De är inte tillräckligt ekonomiskt utvecklade. EG är som bekant en rikemansklubb.

Slutligen, Birger Hagård, vidhåller jag att superstater – och det är uppenbarligen superstaten som är Birger Hagårds ideal – är en fara för demokratin. Superstater försämrar demokratin, det visar all erfarenhet.

Anf. 141 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Herr talman! Läs förarbetena till vår grundlag, om inte annat! Det är inget originellt att vi har bestämmelser för hur man skall överlåta suveräniteten. Varenda modern författning efter andra världskriget har likartade bestämmelser. Inte minst var det den danska författningsändringen som inspirerade oss. Så det behöver inte vara något problem i det här sammanhanget.

Rikemansklubb, säger Lars Norberg om EG. Jag tror inte att man skall säga rikemansklubb. Det var inte fallet när Spanien, Portugal och Grekland trädde in, men tack vare EG har de länderna en tillväxt som gör att de utvecklas snabbare än många andra länder i världen. Tjeckoslovakien, Polen och Ungern har också sina förutsättningar. De har problem i dag. Låt oss hoppas att de blir lösta inom den femårsperiod när det kan bli aktuellt med EG-inträde.

Superstat, säger Lars Norberg vidare. Vad är det för snack? Är Lars Norberg beredd att underkänna Förenta staternas demokrati? Det vore märkligt i så fall, och då är han en av de få som gör det.

Alltsammans beror naturligtvis på hur det utformas. Det har inte sagts att det skall vara något slags centralistiskt styrd superstat i Europa. Det finns någonting som heter konfederationer, och det finns en rad olika möjligheter att lösa problemen så att alla demokratiska rättigheter och möjligheter tillvaratas.

Anf. 142 LARS NORBERG (mp) replik:

Herr talman! Den möjlighet som regeringsformen ger att överlåta beslut till överstatliga myndigheter finns därför att man har föreställt sig att besluten på enstaka områden skall överlåtas, men icke hela det svenska rättsväsendet eller den dominerande och avgörande delen av den svenska lagstiftningen. Det kan icke ha varit grundlagsfädernas avsikt. Birger Hagård, som jag trodde tillhörde ett parti som hade en viss respekt för historien och som tidigare har kallat sig konservativt, borde ha en viss förståelse för att man inte utan vidare kastar en grundlag i sjön, vilket man i praktiken gör om man överlåter större delen av beslutsmakten till andra enheter.

Jag menar att USA ur demokratisk synpunkt är en ganska torftig demokrati som man i många avseenden måste ifrågasätta. När en president röstas fram av 30 % av de röstberättigade i landet och det kanske är det viktigaste val man företar är demokratin faktiskt hotad.

Andre vice talmannen anmälde att Birger Hagård anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 143 GÖRAN MAGNUSSON (s):

Herr talman! Jag skall i mitt anförande försöka bryta ned den ofta högtravande och teoretiska debatten om Sverige och EG samt det nyvaknande övriga Europa. Då är människors vardagliga situation i Västmanland den för mig självklara utgångspunkten. Det är också naturligt att börja med en kort historisk anknytning.

Röda jorden i Riddarhyttan är landets äldsta plats för järnframställning. I

Norbergs bergslag var gruvdriften i gång redan på 1200-talet. Europas äldsta masugn – Lapphyttan – eldades första gången i slutet av 1100-talet.

Järnexport från Bergslagen kom i gång tidigt. För västmanlänningen är därför livliga handelskontakter med Europa naturliga. När svenskt näringsliv inte längre bara exporterade järn utan självt började tillverka bl.a. stålprodukter, inleddes den omfattande industrialiseringen. Den har gett arbete i Västmanland i många år. Ingen annan region i landet har så hög andel av sin sysselsättning inom industrin.

Genom exporten – Europaberoendet – har vi också fått känna av olika strukturkrisers härjningar i exempelvis Fagersta, Norberg och Surahammar. I Hallstahammar sker nu uppsägningar och permitteringar. Det gör att ett speciellt stöd behövs till Hallstahammar.

Sjunkande befolkningssiffror och ekonomiska svårigheter är för de här kommunerna välkända problem. Men det finns en annan, en personlig sida också. De i förtid pensionerade människorna, de som har erfarenhet och kunnande, bär en stor mänsklig börda. Därför är det inget konstigt i att deras barn och barnbarn, när de ser på Europa, också ser 8–10 % arbetslöshet. För Europatilltron måste de sociala ambitionerna vara höga. Det goda arbetet åt alla är ett avgörande krav.

En grundläggande förutsättning för järnexporten var att frakterna kunde ordnas ekonomiskt och rationellt. Järnet gick från Bergslagen över hamnarna i Köping och Västerås. De hamnarna är lika viktiga i dag för den miljövänliga och transportekonomiska sjöfarten på Mälaren.

Kapaciteten i Södertälje kanal är mycket viktig. Med den måttliga insatsen av 30 milj.kr. skulle fartygsstorlekarna i kanalen kunna ökas med närmare 50 %. Det betyder bättre konkurrensförmåga hos sjöfarten.

Mot sjöfarten på Mälaren finns emellertid just nu ett stort akut hot: Vad skall hända med den rasade motorvägsbron i Södertälje? Den låga brohöjden begränsar kraftigt framkomligheten. Det borde vara självklart att de seglationsförhållanden som gällde före raset snabbt återställs. Men ännu ett halvår efter raset saknas besked. Det skapar osäkerhet om framtiden.

Det är dessutom en besynnerlig form av EG-strategi att försämra framkomligheten i kanalen. Det framstår som än egendomligare i ljuset av att vägverket nu satsar miljoner kronor på att EG-anpassa broar, bl.a. tre stycken alldeles utanför Köping. För Europatilltron i Västmanland är det nödvändigt att i stället för att försämra framkomligheten bygga ut Södertälje kanal.

Herr talman! Många av jobben i Västmanland finns hos genuint svenska företag, men de har under de senaste åren genomgått en kraftig internationalisering. Huvudkontoren har flyttat från Västmanland och även från Sverige.

- ASEA har via Brown Boveri förvandlats till ABB.
- Metallverken har tagits över av det finländska Outokompo Copper.
- Volvo ägs delvis av franska Renault.

Detta multinatioenlla ägande innebär att för västmanlänningarna viktiga beslut kan komma att fattas utan lokala hänsyn. Det är givetvis bra att före-

tagen hänger med i utvecklingen, men hänger sysselsättningen med i Västmanland?

Kan handel med EG och övriga Europa lösa alla problem? Västmanlands höga andel av industrijobb medför en ensidig arbetsmarknad. Arbetslösheten bland kvinnor är relativt sett hög. Blir det verkligen lättare för kvinnor att kunna välja mer varierade arbeten? I bruksorterna, särskilt i norra delen av länet, är kvinnorna i alltför hög grad hänvisade till vården för att få jobb.

Skall alla kunna få jobb fordras en aktiv näringslivspolitik, men också en generös regionalpolitik. Det är många västmanlänningar som frågar sig om det finns utrymme för en effektiv regionalpolitik efter en EG-anpassning. Till detta är bara att konstatera att det också i EG-länderna finns behov av kraftfulla regionalpolitiska insatser. Det måste vara ett krav i EES-förhandlingarna att vi får utrymme att bedriva en effektiv regionalpolitik i Sverige.

I Västmanland har en studie av näringslivsutvecklingen i länet gjorts, bl.a. med sikte på EG och 2000-talet. Den visar att:

- Tjänstesektorn är jämförelsevis svagt utvecklad i länet.
- Det saknas avancerad teknisk utbildning och forskning.
- Även om hälften av industrisysselsättningen finns inom sektorer som spås bra framtidsutsikter, finns många av jobben i helt andra sektorer.
- Lönsamheten i flera företag är svag.

Herr talman! Utöver stöd till flera olika projekt behöver Västmanland två rejäla statliga insatser inför EG-anpassningen.

1. Byggandet av Mälarbanan måste snarast starta, med klart uttalat mål att hela projektet skall fullföljas. Då breddas arbetsmarknaden. Sett med Västmanlandsögon blir det lätt att nå både Stockholm och Örebro. De snabba resorna ökar dynamiken i regionen.

2. Skall företagsamheten i Västmanland – både den nuvarande och den kommande – ha möjligheter i Europa och i världen, måste det finnas arbetskraft med bra utbildning. Det behövs satsningar på avancerad teknisk utbildning och forskning.

För övrigt anser jag att Skinnskattebergs kommun drabbats nog av arbetslöshet. I medborgarnas Europa finns plats för välutbildad skoglig personal. Därför måste skogsmästarskolan i Skinnskatteberg få leva vidare.

Anf. 144 ANNA HORN AF RANTZIEN (mp):

Herr talman! Hur vill vi att framtidens landsbygd i Sverige, Europa och världen skall se ut? Det är en viktig fråga för oss alla i EG-debatten, eftersom en levande landsbygd med alla sina värden måste bevaras – som bas för livsmedelsförsörjningen, som kulturskatt, som livsrum för djur och växter, som mål för friluftsliv och avkoppling, som socialt andningshål.

Kan landsbygden hållas levande när EGs regler och lagar blir bestämmande? Allt fler människor oroas av att så inte är fallet, och därför bör förhållandet EG och landsbygdens utveckling diskuteras betydligt grundligare än fallet är i dag.

Jag tänker bygga dagens anförande på resultaten från två möten av helt olika karaktär. Det ena är ett symposium, som ordnades av Världskyrkorå-

det i april detta år och där jag deltog. Det andra är Nordisk Folkeriksdag, som samlades i Vega i Norge i juli 1990.

Världskyrkorådet inbjöd två personer från varje västeuropeiskt land till ett symposium i Spanien; detta för att analysera riskerna för de små jordbruken i Europa och möjliga motåtgärder, som kunde sättas in för att hindra att dessa små enheter skulle gå förlorade när tillväxtekonomi och centralisering accelererar med EG-planernas förverkligande. De flesta deltagarna var själva småjordbrukare, några hade arbetat politiskt eller ideellt med glesbygdsfrågor, men alla delade vi Världskyrkorådets fruktan för att de små värdefulla enheterna skulle sopas bort av EGs väldiga stormvåg.

Först kunde vi lätt komma överens om att oönskade och skrämmande effekter redan hade börjat uppträda. De små jordbruken har ju sedan länge utsatts för bortrationalisering och sammanslagning till större enheter, betydligt sårbarare i sitt beroende av stora ekonomiska investeringar, importenergi och kemikalier, betydligt riskablare för miljö och framtid. Framför allt har människorna, gräsrötterna, helt ignorerats för tillväxtekonomins skull.

Frågorna tornade upp sig. Hur skulle den traditionella kunskapsbanken kunna räddas? Vilken roll skulle familjen, ungdomen, media och kooperationen kunna spela? Vilken roll skulle kyrkan och facket kunna ta på sig? Vad ligger bakom regeringars motvilja mot att investera i landsbygdsprojekt – eller bankernas och försäkringsbolagens ovilja? Brist på prestige? Eller vill man bibehålla status quo? Makt?

Vi kom fram till att landsbygdens befolkning borde organiseras och koordineras, få hjälp med kurser t.ex. i att tala offentligt, och i ledarskapsträning. Självtillit nämndes ofta som ett mål att arbeta för, ett led i förhindrandet av manipulation. Landsbygd inkl. glesbygd borde på alla sätt ges högre status. Miljövårdande åtgärder borde betalas bättre, småindustrier borde få lättare att etablera sig. Kvinnornas ovärderliga och oftast obetalda insatser borde värderas rättvist och även ekonomiskt. En bättre kontakt mellan stads- och landsbygdsbor kunde ge som resultat hjälp i småbruket, fadderverksamhet, sociala insatser, lägerskoleverksamhet, m.m. Jag nämnde naturligtvis många av de idéer som vuxit fram under landsbygdskampanjen, som t.ex. telestugor, som lär ut datakunskap – en idé som nu också förverkligas i Finland.

Världskyrkans roll, slutklämmen i symposiet, visar på situationens allvar inför EGs förverligande. Världskyrkan skall kunna ekonomiskt och psykologiskt stödja landsbygd och glesbygd med många av de insatser som nämnts; den bör ta ställning för de fattiga och för dem som riskerar att slås ut – mot dem som slår ut naturligt uthålliga samhällen och fördjupar klyftan mellan fattiga och rika. Kyrkan bör betona vikten av moraliska och kulturella fördelar inför 1992, inte bara ekonomiska. Kyrkan bör se på landsbygdens Europa med större allvar.

Självfallet konstaterade vi att begreppen landsbygd och glesbygd har olika betydelse i olika länder. Detta innebär naturligtvis också att våra för oss allvarliga glesbygdsproblem inte är några problem i EGs ögon i jämförelse med den i Sydeuropa eller Irland och att EGs insatser för att rädda landsbygden inte kan räknas gälla Norden.

För Österuropa blir landsbygdens omvandling ännu mer drastisk och obeaknelig. Vad den beträffar kan man bara ställa frågan: Måste också Öst-

europas jordbruk bli ett ekologiskt fattigt och människofattigt, utsugande och sårbart industrijordbruk, eller har de någon som helst möjlighet att lära av och undvika våra misstag?

Denna vilja att ta framtiden i sina egna händer, som så klart manifesterades under Världskyrkorådets symposium, återspeglas ju i den vidsträckta folkrörelse som slåss emot politiskt och nationellt förtryck och för ett uthålligt liv.

På den nordiska folkriksdagen i Vega i Norge försökte man arbeta vidare med idén om att skapa ett alternativ till EG, byggt på globalt ansvar och samarbete i stället för på konkurrens. Detta skulle innebära att vi nu står vid slutstationen för den typ av ekonomi som formulerades för 200 år sedan av Adam Smith och därmed inför en av historiens största utmaningar. I den ekonomin är ju grundprincipen den att det är den fria konkurrensen och det ekonomiska egenintresset som skall styra utvecklingen mot det gemensamma bästa.

EGs förespråkare vill övertyga om att de miljö- och överlevnadsfaror som har växt fram ur Adam Smiths modell kan lösas inom denna med hjälp av avgifter på miljöskadlig produktion, med lagstiftning och genom att uppmuntra miljöteknologi, energi- och resurssparande. Visst spar vi därmed tid, så att vi får något mer av tid utöver de tio år som WorldWatch menar att vi har på oss för radikala förändringar.

Anf. 145 EVERT SVENSSON (s):

Herr talman! Ibland händer det mest otänkbara, och när det har hänt tar vi det som nästan självklart att det har hänt. Men det var faktiskt otänkbart 1988 att freden skulle bryta ut i Europa 1989, efter nära 50 år av diktatur. En efter en har de diktaturerna fallit, nästan utan ett enda dödande skott.

Det var, herr talman, inte vapen som gjorde folken fria. Det har skett med icke-våld. Man vann över en av världens starkaste militärmakter. Europa har varit delat av järnridån, och på båda sidor har man haft nog med vapen för att helt kunna förgöra både sig själv och fienden. Det var människornas frihetslängtan som drev fram revolutionen mot militären, rustad till tänderna.

Vi diskuterar nu vilket Europa vi vill ha – det Europa som geografiskt sett är större än Kina och som har 700 miljoner invånare, ett Europa från Ural till Atlanten, från Kaspiska havet till Gibraltar och upp till Hammerfest och Nordkap.

Detta hör framför allt ihop med Europas säkerhetspolitik. Kan vi få ett gemensamt säkerhetssystem, så faller många andra samarbetsfrågor på plats, och det blir lättare att lösa dem. Detta, herr talman, är visionen av ett nytt och fredligt Europa – en gemensam säkerhet, inte murar försvarade av vapen på båda sidor.

Vi har nu det politiska instrumentet för en sådan ordning, nämligen ESK, den europeiska säkerhets- och samarbetsorganisationen. Det är egentligen, herr talman, bara att fortsätta med förhandlingar inom ramen för den akt som upprepades i Helsingfors 1975 och som sedan har fortsatt i olika former.

Fram till 1989 fanns inte de politiska möjligheterna. Nu ligger, herr talman, fältet öppet för stora och avgörande steg i fråga om gemensam säkerhet i Europa. När detta har fått fastare former, blir Warszawapakten – som näs-

tan är ute ur räkningen nu – och NATO överflödiga. Vår neutralitetspolitik, liksom Österrikes, Finlands och Schweiz neutralitetsförklaringar blir överflödiga, eftersom det inte i Europa finns några allianser att vara alliansfria från. Det skulle med andra ord inte finnas några fiender.

Herr talman! Vi är inte där än, och det kan ta lång tid. Det kan också gå fort. Därom vet vi ingenting om i dag. Vi bara ser ljusningen vid horisonten. Men möjligheterna har plötsligt kommit till oss, och Sverige bör agera i den riktningen.

Med detta vill jag också, herr talman, ha sagt att det är för tidigt för vår del att överge neutraliteten. Den lades fast långt före första och andra världskriget och innan det att Warszawapakten och NATO skapades som bastioner mot varandra, på var sin sida om järnridån. Endast en gemensam säkerhet i Europa kan få oss att uppge vår alliansfrihet.

Jag vill ha detta sagt särskilt tydligt, eftersom många nu tycks vara beredda att ge upp svensk neutralitet för att Sverige skall få tillträde som fullvärdig medlem i EG. Vår neutralitet kan inte säljas ut. NATO finns fortfarande där, och det finns, herr talman, starka krafter för att göra EG till en försvarsallians. Vi har därför att först se utvecklingen innan vi söker fullt medlemskap i EG och säger att neutraliteten inte är aktuell i dag.

Jag har, herr talman, talat om det stora Europa, det gemensamma och demokratiska hemmet i Europa. Men ESK innefattar också bestämmelser om ekonomiskt och tekniskt samarbete och frågor om mänskliga rättigheter. Detta är frågor som nu diskuteras särskilt i Europarådet.

Europarådet har två krav för medlemskap: ett pluralistiskt valsystem och att landet följer konventionen om de mänskliga rättigheterna. När de Central- och Östeuropeiska länderna kan svara upp mot dessa krav kan de också bli medlemmar av Europarådet. Man kan då tänka sig att Europarådet blir betydligt starkare och får en viktigare uppgift i Europa och att Europarådet också blir en bas för ESK-processen, som är så viktig ur säkerhetspolitisk synpunkt i det stora gemensamma demokratiska hemmet Europa.

Den allmänpolitiska debatten om Europafrågor var härmed avslutad.
(Beträffande fortsättningen av den allmänpolitiska debatten, se prot. 7!)

7 § Hänvisning av ärenden till utskott

Föredrogs och hänvisades
Propositionerna
1990/91:22 till lagutskottet
1990/91:29 till finansutskottet

Skrivelse
1990/91:21 till justitieutskottet

8 § Bordläggning

Anmäldes och bordlades
Propositionerna
1990/91:10 Förslag till begravningslag
1990/91:11 Några delgivningsfrågor
1990/91:17 Tillfällig försäljning
1990/91:23 Fortsatt giltighet av 1952 års tvångsmedelslag
1990/91:28 Förlängd tid för registrering av licensområden för älgjakt
1990/91:30 Vissa befogenheter för ett nytt statligt förvaltningsbolag
1990/91:31 Två nya nationalparker: Björnlandet och Djurö
1990/91:32 Fastighetsdomstolar, m.m.
1990/91:36 Åtgärder mot miljöfarliga blybatterier
1990/91:38 Statsbidrag till personalkooperativ barnomsorg

9 § Anmälan om interpellationer

Anmäldes att följande interpellationer framställts

den 9 oktober

1990/91:39 av *Berith Eriksson* (v) till justitieministern om kommunarrest:

År 1984 beslöt regeringen att terroriststämpla och utvisa nio kurder, samtliga flyktingar från Turkiet. Bakgrunden var en säpoutredning med anledning av mordet på en kurd i Uppsala. Utvisningen, som inte verkställdes, omvandlades till rörelseinskränkningar och anmälningsplikt, s.k. kommunarrest.

Åklagare fann inte några bevis mot de nio som kunde ligga till grund för en rättslig prövning och avskrev åtal mot dem.

Alla väsentliga delar av polisutredningen är numera offentliga, och där kan man se vad dessa kurder är misstänkta för och varför de kommunarresterades. Säpoakterna har granskats av en del journalister och jurister, och den bedömning som dessa gjort är att det är en pinsamt dålig utredning med mycket svaga bevis.

I säpos akt kan man inte se den förföljelse och det lidande som drabbat, och fortfarande drabbar, de utsatta kurderna och deras familjer. Pinsamt är det även att Sverige till följd av kommunarresten finns med på Amnestys internationella lista, tillsammans med länder som Sydafrika, Iran och Colombia, för brott mot mänskliga rättigheter.

Men frågan handlar inte enbart om dessa kurder skall få upprättelse eller inte. Det handlar även om rättsäkerheten i en rättsstat och om tron på den svenska demokratin både inom och utom Sveriges gränser.

Den 19 oktober 1989 frigavs Gerhard Conlon, Carole och Patrick Richardson efter att oskyldigt dömda ha suttit 15 år inspärrade i brittiskt fängelse. Om denna rättsskandal sade Storbritanniens inrikesminister Douglas Hurd: "Detta är en mycket allvarlig affär för alla som bryr sig om rättvisa".

Det är nu snart 6 år sedan de nio kurderna belades med kommunarrest, och jag vill fråga justitieministern:

1. Anser justitieministern att kommunarresten står i överensstämmelse med den svenska regeringsformens 2 kap, 9 §?
2. Anser justitieministern att kommunarresten inte bryter mot Europeiska konventionen om mänskliga rättigheter?
3. Kommer de kommun- och länsarresterade kurderna att få en öppen rättegång?

den 10 oktober

1990/91:40 av *Ulla Tillander* (c) till statsrådet Bengt Lindqvist om statsbidrag till barnomsorg i svenska kyrkans regi:

Arbetet bland barn – inte minst bland barn i förskoleåldern – har sedan gammalt en stark förankring i kyrkosamfunden. Svenska kyrkan har varit ute tidigt på det här området. Det visar söndagsskolans mer än hundraåriga tradition.

Genom den ökade fritiden och förändringen i fritidsvanor har söndagsskolans roll efter hand minskat, och då är det naturligt att kyrkorna inriktar sin verksamhet på vardagsarbete bland barn i förskoleåldern. Kyrkans barntimmar är exempel på sådant arbete.

Eftersom intresset för och efterfrågan på alternativ inom barnomsorgen kraftigt ökar överallt i landet, inställer sig frågan såväl för enskilda som för församlingar: Av vilket skäl är svenska kyrkan förhindrad att arbeta på samma villkor som andra?

I dag utgår statsbidrag till daghem och fritidshem som drivs av en sammanslutning av föräldrar, som gemensamt tar ansvaret för omsorgen om sina egna eller varandras barn, eller en sammanslutning som erbjuder en speciell form av pedagogik som har anknytning till en ideell organisation eller som har andra liknande grunder. Det innebär bl.a. att frikyrkliga trossamfund kan bedriva daghems- och fritidsverksamhet med statligt stöd, och det är bra. Nu aviseras också att personaldrivna daghem skall få statsbidrag.

Det finns inte något hinder för enskilda medlemmar inom en församling tillhörande svenska kyrkan att bilda en föräldraförening eller annan ideell förening med uppgift att driva daghem eller fritidshem med en speciell inriktning. Statsbidrag kan då lämnas på samma villkor som i övrigt gäller för kommuner och frikyrkliga trossamfund.

Det är bra och ett steg i rätt riktning att förskolor och barnomsorg i kooperativ form eller stiftelseform kan få statsbidrag, också de med kristen inriktning, men det måste vara lika självklart att kyrkans församlingar jämställs med andra trossamfunds församlingar när det gäller möjligheten att få statsbidrag till barnomsorgsverksamhet.

Med hänvisning till ovanstående vill jag till biträdande socialministern ställa följande fråga:

Är regeringen beredd att medge statsbidrag till barnomsorg i svenska kyrkans regi?

Anmäldes att följande frågor framställts

den 9 oktober

1990/91:69 av *Gullan Lindblad* (m) till statsrådet Maj-Lis Lööw om invandrarverkets praxis i utvisningsärenden:

Av pressen i mitt hemlän – Värmland – har framgått att en 40-årig iranier, som förföljts och torterats i sitt hemland hotas av utvisning enligt ett beslut av invandrarverket.

Amnesty International har agerat i ärendet, och enligt en representant för denna organisation vore ett återsändande till Iran en säker död för mannen i fråga. Ärendet skall nu bli föremål för ny bedömning.

Med anledning av detta ärende vill jag därför ställa följande principiella frågor till invandrarministern.

Vilka rutiner för utvisning har SIV när en person som torterats i Iran löper risk att bli utvisad dit? Är invandrarministern beredd att låta företa en översyn av praxis för utvisning/avvisning i liknande fall?

1990/91:70 av *Sten Andersson* i Malmö (m) till försvarsministern om JAS-projektet:

I Sydsvenska Dagbladet den 6 oktober 1990 uttalade Roland Brännström (s), ledamot av försvarskommittén och vice ordförande i försvarsutskottet, följande: "Inte säkert att JAS kan flyga." För Roland Brännström är inte ens JAS-anskaffningen självklar. Industrin har åtagit sig en uppgift och än är vi inte säkra på att JAS kan flyga och uppfylla alla de krav vi har, säger han.

Med tanke på de enorma skattepengar JAS-projektet hitintills kostat och kommer att kosta framöver är uttalandet av en ledande försvarspolitiker beklagligt och förvånansvärt. Medborgarna får intrycket att deras skattepengar används mycket lättvindigt och att JAS-satsningen är ett vågstycke där ingen vet utgången.

Är statsrådet beredd att uttala sitt stöd för JAS-projektet?

1990/91:71 av *Stig Bertilsson* (m) till statsrådet Erik Åsbrink om följder på grund av ändrat räkenskapsår:

Fr.o.m. den 1 juli 1990 avskaffas rätten till brutet räkenskapsår för enskilda näringsidkare, jordbrukare, dödsbon och handelsbolag. I vissa fall har omläggningen till kalenderår visat sig medföra oönskade och allvarliga konsekvenser, vilket torde ha förbisetts i lagstiftningen.

Jag syftar på de likviditetsproblem som följer på regeländringen, speciellt för dem som haft brutet räkenskapsår per den 1 maj. Dessa företag ges ingen möjlighet att förlänga räkenskapsåret eftersom det då blir mer än 18 månader, vilket är max. I stället uppstår den konsekvensen att man 1991 kommer att åsättas två taxeringar. Man kommer nu att dubbeldebiteras B-skatt för 8 månader under 1990.

Detta förfaringssätt innebär att många företag hamnar i en akut likviditetskris. Därför är det nödvändigt med någon form av övergångsbestämmelser, som överbryggar de likviditetsproblem som för många kan innebära att man t.o.m. kommer på obestånd.

Vilka åtgärder ämnar finansministern vidta för att motverka de likviditetsproblem som detta delbeslut i skatteomläggningen medför?

1990/91:72 av *Gullan Lindblad* (m) till civilministen om chefstjänsten vid den regionala arbetslivsfonden i Värmland:

Chefstjänsten vid den regionala arbetslivsfonden i Värmland utannonserades i april 1990, och en välmeriterad manlig sökande framfördes som den centrala arbetslivsfondens förslag till regeringen. Regeringen återremitterade emellertid ärendet till fonden med uppdrag att i stället finna ett kvinnligt alternativ. Nästa beslut i ärendet togs den 16 augusti, och nu tillsattes en kvinnlig chefstjänsteman, som inte sökt tjänsten men särskilt ombetts att ta denna.

Jag har försökt förmå såväl jämställdhetsministern som arbetsmarknadsministern att förklara principerna för tillsättningen, men de har bara hänvisat till varandra.

Jag frågar därför civilministern:

På vilka grunder beslöt regeringen att för Värmlands del inställa tillsättningen för att en kvinna skulle "uppletas" till posten?

Är det regeringens uppfattning att kvinnor resp. män i fortsättningen skall ha villkorslöst företräde vid tillsättning av vissa tjänster?

På vilket sätt anser regeringen att ett dylikt förfarande främjar jämställdhet?

1990/91:73 av *Ingrid Ronne–Björkqvist* (fp) till utrikesministern om barn på institutioner i Rumänien:

Nyligen har vi i Sverige skakats av skrämmande rapporter och fruktansvärda bilder av institutionsbarnens situation i Rumänien. Vi blir alla stumma av förskräckelse över att barn i dagens Europa skall behöva leva under sådana vidriga och omänskliga förhållanden.

Rumänien har nyligen ratificerat FNs barnkonvention. Konventionen innehåller bestämmelser avsedda att tillförsäkra barn grundläggande rättigheter och att bereda barn skydd mot övergrepp och utnyttjande.

Rapporterna från Rumänien pekar tydligt på att man inte efterlever konventionen om barnets rättigheter.

Med anledning av det ovan anförda vill jag ställa följande fråga:

Avser regeringen att inom FN aktualisera Rumäniens uppenbara brister att leva upp till konventionens krav om barnets rättigheter?

1990/91:74 av *Bertil Måbrink* (v) till utrikesministern om de rumänska barnen på institutioner:

När Ceausescuregimen störtades i Rumänien avslöjades en rad ohyggliga

heter. Allra värst var avslöjandena om hur föräldralösa barn och barn med olika slags handikapp hade behandlats. Vi hoppades att dessa barn skulle får snabb hjälp och att de i fortsättningen skulle få all den kärlek, mänsklig värme och omvårdnad som ett barn måste ha för att leva och utvecklas.

Av all den information som nu kommit fram står det klart att barnen fortfarande lever i samma ohyggliga misär och förnedring som före störtandet av diktatorn.

Det som nu sker är fruktansvärt och helt oacceptabelt. Den inhumana behandlingen av barnen är inte en intern rumänsk angelägenhet. Det måste vara det internationella samfundets skyldighet och kollektiva ansvar att se till att de barn som spärrats in och behandlats på detta avskyvärda sätt får den hjälp och mänskliga omsorg som alla barn bör ha – oavsett vilken del av världen de lever i.

Jag vill fråga utrikesministern:

Vilka initiativ har regeringen vidtagit och vilka ytterligare initiativ tänker regeringen vidta för att hjälpa de utsatta rumänska barnen?

1990/91:75 av *Berith Eriksson* (v) till socialministern om ett rabattsystem för p-piller:

Tonårsaborterna fortsätter att öka i alarmerande takt. Sedan år 1983 har antalet ökat från 18 till 25 per 1 000 flickor i åldrarna 15–18 år.

På ungdomsmottagningen i Gävle har det bedrivits en försöksverksamhet med subventionerade p-piller. Försöket har pågått i ett år, och under första halvåret 1990 minskade antalet aborter med 30 %. Projektet innebär att reglerna för utskrivning av läkemedel inte följs beträffande p-piller, utan flickorna har kunnat få en årsförbrukning till en kostnad av 65 kr. mot tidigare tre månader för samma summa.

Jag vill fråga om socialministern kan tänka sig att införa ett rabattsystem för p-piller.

1990/91:76 av *Berith Eriksson* (v) till statsrådet Maj-Lis Lööw om praxis beträffande asylansökningar av iranska medborgare:

Den fundamentalistiska regimen i Iran torde i dag vara världens mest avskydda. Rapporter om avrättningar, tortyr och förföljelse av oliktänkande kommer i lika stor utsträckning nu som tidigare. Khomeinis efterträdare, Irans nye ledare Rafsanjani, för en liberal ekonomisk politik för att få landet på fötter efter det långa kriget mot Irak. Men brotten mot de mänskliga rättigheterna har inte upphört, och den nya regimen begår ständigt nya brott.

Direktiv och praxis vid behandling av iranska asylärenden har tidigare varit generösa, och de flesta som kunnat peka på förföljelse har fått stanna i Sverige. Nu har sedan några månader praxis ändrats så att de flesta kommer att avvisas.

Min fråga är:

På vilket sätt bedömer invandrarministern att situationen, vad gäller mänskliga rättigheter i Iran, har förändrats som motiverar en ändring av praxis i handläggningen av irakiers asylärenden?

1990/91:77 av *Berith Eriksson* (v) till jordbruksministern om handläggningen av ersättningsärende om nödutfodring av renar:

Den 8 maj i år ställde jag en fråga till jordbruksministern om länsstyrelsens i Norrbottens län begäran om inlämnandet av fullständig renlängd för att ersättning för nödutfodring av renar skulle betalas ut.

Jordbruksministern ansåg sig då förhindrad att svara på vad han ansåg om detta regelvidriga tilltag eftersom ärendet bereddes i regeringsrätten och inte var avgjort. Han sade också att "beredningen kommer att gå så snabbt som det överhuvudtaget är möjligt". Det har nu gått mer än sex månader och ärendet är ännu inte avgjort. Frågan kan inte vara så komplicerad. Det gäller bara att rätten tar ställning i fråga om länsstyrelsens handlande i ärendet är förenligt med förordningen och lantbruksstyrelsens föreskrift om ersättning vid nödutfodring.

Min fråga är:

När kommer Talma och Rautasvouma samebyar att få sitt överklagande prövat av regeringsrätten?

1990/91:78 av *Annika Åhnberg* (v) till jordbruksministern om spannmålsöverskottet:

Årets skörd av spannmål är rekordstor. Överskottet beräknas till 2 miljoner ton. På exportmarknaden inbringar spannmålen i dag under 50 öre/kg, vilket leder till stora förluster, eftersom riksdagens beslut i våras innebar ett spannmålspris på 1:30 kr./kg till producenten oavsett var spannmålen avsätts.

Vänsterpartiets förslag, som ej vann gehör, innebar en radikal sänkning av spannmålspriset, vilket hade gjort dagens problem mindre. Det är nu angeläget att snabbt få klarhet i hur regeringen avser finansiera kostnaderna för spannmålsöverskottet.

Det kan inte vara rimligt att finansiera kostnaderna via höjda slaktdjursavgifter. Det motverkar ju i själva verket en del av målet med riksdagens beslut. I stället måste möjligheter till överlagring och biobränsleproduktion analyseras. Jag vill fråga jordbruksministern:

Vilka åtgärder avser regeringen vidta för att finansiera kostnaderna för spannmålsöverskottet?

1990/91:79 av *Annika Åhnberg* (v) till jordbruksministern om dispenser från skyldigheten att ha kor på bete:

Den nya djursskyddslagen från 1988 innebär att djurhållningen skall baseras på ett större hänsynstagande till husdjurens behov.

Mjölkkor skall släppas ut på bete om inte särskilda skäl föreligger för dispens. För nystartare är det sällsynt med dispenser, men för jordbruk som fanns före lagens tillkomst beviljas dispenser mer generöst. Det tycks särskilt gälla stora gårdar med hög grad av rationalisering och effektivisering i produktionen, t. ex. Harpsund.

Ett alltför flitigt och slentrianmässigt dispensgivande förtar den nya lagens effekter. Jag vill därför fråga jordbruksministern:

Avser regeringen vidta åtgärder för att minska antalet dispenser från djurskyddslagen?

den 10 oktober

1990/91:80 av*Sten Andersson* i Malmö (m) till socialministern om aids:

Nyligen presenterades chockerande siffror över antalet aids-fall i Sverige, och den stora nyheten var en alarmerande ökning bland de heterosexuella. Det är t.o.m. så att antalet heterosexuellt nysmittade i dag dominerar.

Enligt uppgifter är det i huvudsak frågan om dels människor från s.k. högriskområden, dels svenskar som smittats på utlandsresan.

Det är därför allvarligt att ansvariga myndigheter inte informerar om detta faktum.

I dag upplever många situationen att det är viktigare att dölja var den ökande aids-smittan kommer ifrån, än att hindra spridning.

Vilka initiativ är statsrådet beredd ta med anledning av uppgifterna avseende nya aids-fall?

11 § Kammaren åtskildes kl. 19.31.

Vid protokollet

OLOF MARCUSSON

/Gunborg Apelgren

Innehållsförteckning

Onsdagen den 10 oktober

1 § Val till Nordiska rådet 1
2 § Val av ytterligare suppleant i jordbruksutskottet 2
3 § Anmälan om ny vice ordförande i jordbruksutskottet 2
4 § Meddelande om ändringar i kammarens sammanträdesplan, m.m. 2
Talmannen
5 § Justering av protokoll 3
6 § Allmänpolitisk debatt – Europafrågor 3
Övergripande debatt om Europafrågan 3
Utrikesminister Sten Andersson
Margaretha af Ugglas (m)
Jan-Erik Wikström (fp)
Pär Granstedt (c)
Bertil Måbrink (v)
Per Gahrton (mp)
Andre vice talmannen (om debattreglerna)
Handelspolitik m.m. 37
Statsrådet Anita Gradin
Nic Grönvall (m)
Gudrun Norberg (fp)
Per-Ola Eriksson (c)
Rolf L Nilson (v)
Inger Schörling (mp)
Lennart Pettersson (s)
Tredje vice talmannen (om debattreglerna)
Miljöfrågor m.m. 66
Grethe Lundblad (s)
Ivar Virgin (m)
Håkan Holmberg (fp)
Karin Starrin (c)
Viola Claesson (v)
Roy Ottosson (mp)
Miljöminister Birgitta Dahl
Förste vice talmannen (om debattreglerna)
Görel Bohlin (m)
Flyktingpolitik m.m. 93
Gullan Lindblad (m)
Maria Leissner (fp)
Rune Backlund (c)
Jan-Olof Ragnarsson (v)
Marianne Samuelsson (mp)
Maud Björnemalm (s)

Sociala frågor m.m. ... 107
Charlotte Cederschiöld (m)
Ingrid Ronne-Björkqvist (fp)
Gunilla André (c)
Gudrun Schyman (v)
Anita Stenberg (mp)
Kristina Svensson (s)
Näringslivsfrågor m.m. ... 125
Lars Tobisson (m)
Carl Frick (mp)
Bertil Persson (m)
Krister Skånberg (mp)
Övriga Europafrågor ... 133
Gunnar Hökmark (m)
Elisabet Franzén (mp)
Birger Hagård (m)
Göran Åstrand (m)
Lars Norberg (mp)
Göran Magnusson (s)
Anna Horn af Rantzien (mp)
Evert Svensson (s)
(forts. allmänpolitisk debatt prot. 7)
7 § Hänvisning av ärenden till utskott ... 148
8 § Bordläggning ... 149
9 § Anmälan om interpellationer
1990/91:39 av Berith Eriksson (v) om kommunarrest ... 149
1990/91:40 av Ulla Tillander (c) om statsbidrag till barnomsorg i svenska kyrkans regi ... 150
10 § Anmälan om frågor
1990/91:69 av Gullan Lindblad (m) om invandrarverkets praxis i utvisningsärenden ... 151
1990/91:70 av Sten Andersson i Malmö (m) om JAS-projektet 151
1990/91:71 av Stig Bertilsson (m) om följder på grund av ändrat räkenskapsår ... 151
1990/91:72 av Gullan Lindblad (m) om chefstjänsten vid den regionala arbetslivsfonden i Värmland ... 152
1990/91:73 av Ingrid Ronne-Björkqvist (fp) om barn på institutioner i Rumänien ... 152
1990/91:74 av Bertil Måbrink (v) om de rumänska barnen på institutioner ... 152
1990/91:75 av Berith Eriksson (v) om ett rabattsystem för p-piller ... 153
1990/91:76 av Berith Eriksson (v) om praxis beträffande asylansökningar av iranska medborgare ... 153
1990/91:77 av Berith Eriksson (v) om handläggningen av ersättningsärende om nödutfodring av renar ... 154

1990/91:78 av Annika Åhnberg (v) om spannmålsöverskottet 154
1990/91:79 av Annika Åhnberg (v) om dispenser från skyldigheten att ha kor på bete 154
1990/91:80 av Sten Andersson i Malmö (m) om aids 155

gotab 97104, Stockholm 1990